

Szerencsés Károly

A nemzeti demokráciáért

Sulyok Dezső
1897-1997

Lektorálta:
Dr. Pölöskei Ferenc
Egyetemi tanár, akadémikus

ISBN 963 03 4239 1

A könyv kiadását támogatta:
Pápa Város Önkormányzata
Veszprém Megye Önkormányzata
Budapest Első Kerület Önkormányzata
Veszprém Megye Kultúrájáért Alapítvány

Kiadja Pápa Város Önkormányzata

Pápa, 1997.

TARTALOM

AJÁNLÁS

ELŐSZÓ

MEGHATÁROZÓ ÉLMÉNYEK

EGY POLITIKAI PÁLYA ÁLLOMÁSAI

(1935-1944)

A pápai képviselőtestületben

Választás 1935

Ellenzékben

A kisgazda vezérkar Pápán

Szemben a szélsőséggel

Parlamenten kívül

SULYOK DEZSŐ POLITIKAI PROGRAMJA

1935-1939

Baloldal - jobboldal?

A választási rendszer

Parlamentarizmus

Állam és társadalom

A közélet színvonala

Szabadságjogok

Parasztág - földkérdés

Nevelés kérdése

Kapitalizmus, tőke

Szociális reformok

Külpolitikai alapelvek

Összefoglalva

ÚJRAKEZDÉS

1945

Pápa polgármestere

Nemzeti demokrácia: helykeresés

A Pénzügyi Központ élén

Választás 1945

Az Imrédy per

A miniszterelnöki bársonyszék várományosa

A szalámi első szelete

SULYOK DEZSŐ POLITIKAI PROGRAMJA

1945-1947

Belpolitikai alapelvek

Keresztény gondolat

Nemzeti eszme

Tiszta demokrácia

Szociális eszme

Gazdasági program

Külpolitikai alapelvek

A Szovjet birodalom árnyékában

A párizsi békeszerződés

Semleges Magyarország

Egyesült Európa

**KÍSÉRLET A NEMZETI DEMOKRÁCIA ÖNÁLLÓ
SZERVEZETI KERETEINEK KIÉPÍTÉSÉRE**

A Magyar Szabadság Párt megalakítása

A Magyar Szabadság Párt engedélyezése

Pártszervezés

A Magyar Szabadság Párt és a koalíciós pártok

A Magyar Szabadság Párt tömegei

A Magyar Szabadság Párt gyűlései

A Magyar Szabadság Párt és a nyugat

Összehangolt kampány a Magyar Szabadság Párt ellen

A Holnap

Lex Sulyok

A Magyar Szabadság Párt megszűnése

EMIGRÁCIÓBAN

UTÓSZÓ

AJÁNLÁS

Tragikus ugyanakkor szép is nemzetünk történelme, a magyar történelem. Ha megfigyeljük időről időre felbukkannak olyan személyiségek, akik életükkel, személyiségükkel meghatározói a történelmünknek. Bármennyire is hangoztatta a megelőző rendszer vezető ideológiája, hogy a történelemformálás döntő szereplői a tömegek, ez nem így van. Gondoljunk csak bele nemzetünk sorsának alakulásába Szent István, IV. Béla, Károly Róbert, Hunyadi János, Mátyás király, Rákóczi Ferenc, Széchenyi István, Kossuth Lajos vagy Batthyány Lajos nélkül.

Valódi nemzetformáló, népben nemzetben, demokráciában és szabadságban gondolkodó európai látókörű személyisége volt XX. századi történelmünknek dr. Sulyok Dezső.

Pápa mellett - a ma már csak földrajzi névként létező - Simaházán született. Középiskoláit a város jó nevű Szent Mór Benedekrendi Gimnáziumában végezte, kiváló eredménnyel. Az egyetemen jogot tanult. Jó nevű ügyvédként került kapcsolatba a politikával, amikor vállalta a hivatalos jelölttel szembeni megmérettetést.

Szoros versenyben a város értelmiségi iparos és földműves rétegtől támogatva győzött.

Mindig hű maradt ígéretéhez a nemzeti demokrácia, az európaiság szolgálatához. Soha nem hajlott a szélsőségek fele. Világosan látta, hogy a trianoni gyalázat, vörös és fehér terrort szenvedett nemzetünk csak szellemi és gazdasági felemelkedés útján juthat előbbre.

A háború megpróbáltatásai után úgy látszott demokrácia és felemelkedés lesz a magyarság jutalma. A parlamentben többséget szerzett a Független Kisgazda Párt, de a ránk nehezedő szovjet megszállás és a kommunisták gátlástalan uralomvágya megroppantotta fiatal magyar demokrácia gerincét. A fasiszta Imrédy perében még dr. Sulyok Dezső volt a vádló, de már neki is készült a koholt vád, amely alapján a „szalámi taktika” elvei szerint kizárták a Kisgazdapártból. (Dr. Sulyok Dezső rehabilitációja a mai napig nem történt meg...) Politikai próbálkozásai az akkori Rákosi - Gerő - Révay által napról napra alakított játékszabályok között eleve kudarcra voltak ítélve. A Szabadság Párt sajnos egyedül maradt, Sulyok Dezsőnek emigrálnia kellett, mint az akkori demokratikus idők legjobbjainak, így a börtönt, a kivégzést elkerülte, de negyven esztendőre sötétség borult az országra....

Városában 1994 óta emléktábla mutatja lakása helyét. Hamvai sajnos idegenföldben nyugsznak, mint annyi nagy magyarnak Amerika földje biztosít pihenőhelyet számukra...

Dr. Kovács Zoltán
Polgármester

ELŐSZÓ

A monarchia széthullása és a megemészthetetlen trianoni összeomlás után sokan voltak, akik felismerték, hogy az a társadalmi és politikai berendezkedés, amely Magyarországon meghonosodott beteg, s hogy ebbe belepusztulhat a magyar állam és maga a magyarság is. Sokan sokféle diagnózist állítottak fel s számos orvosságot is ajánlottak a „nemzethalál” elkerülésére. Míg a diagnózisok között több volt a helyes, az orvosságok, amit ajánlottak csaknem halálos méregnek bizonyultak.

A tanácsköztársaság balos ultraradikalizmusa, a fehérterror tobzódása, a tekintélyelvűség bénító eluralkodása, a demokráciában „veszélyeket látó” konzervativizmus szívóssága, a fajvédelem, a „zsidókérdés” elővétele, a „nemzeti szocializmus” kaszáskereszttestől nyilas-keresztiesig húzó íve, a kommunista világforradalmárok ideküldött szekciója: mind-mind méregnek bizonyult s nem orvosságnak. Ehhez járult a területtrábló utódállamok követelő nacionalizmusa, a német majd az orosz (szovjet) birodalom brutális beavatkozása, a két vesztes világháború, két bosszúálló békeszerződés.

E körülmények rettenetesen megnehezítették a jobb sorsra érdemes politikusok dolgát a XX. század derekán. Legtöbbjük megmértetett, s nagyon könnyűnek találtatott. Volt azonban egy szűk csoport, amely immunis maradt mindenféle diktatórikus törekvéssel szemben, fellépett mind a két előjelű szélsőség ellen, állandó küzdelmet folytatott a fennálló társadalmi, politikai rendszer javítása érdekében. Kimutatta a német és a szovjet nagyhatalom valódi céljait, magyarelles törekvéseit, akkor is, ha azokat „barátságba”, „szövetségbe” csomagolták. Útjában állt e kis csoport a mindenkori győztes nagyhatalmak érdekeinek és hazai kiszolgálóik, az örök muszkavezetők érdekeinek is. Sorsuk így vált szükségszerűen bukássá, így lettek előbb ellenzékiek, majd „ellenségek” az 1935-1944-es időszakban, s a világ nagy fordulása után 1945-1947-ben is. A világ fordult akkorát, hogy előbb baloldali, majd jobboldali szélsőségnek titulálták őket, holott maguk alig változtak.

Bukásuk ellenére a magyar nemzet történetében mégis méltóbb hely jár nekik, mint a diadalmas kiszolgálóknak, akik bár magasabb polcra jutottak de hatalmas károkat okoztak a nemzetnek. A „nemzeti demokraták”, e csoportjának egyik legjelentősebb alakja volt Dr. Sulyok Dezső, az ő politikai pályájával foglalkozik e munka. E politikai pályában meghatározó szerepet játszott Pápa városa, amely - oly sok később a közélet, a tudomány, a művészetek területén hírnevet szerzett diák mellett - az ország jelentős politikusává formálta Sulyok Dezsőt. Itt végezte tanulmányait, itt kezdte meg ügyvédi tevékenységét, ennek a városnak és környékének lett parlamenti képviselője, majd polgármestere. Ide tért haza az országos politika színtereiről, s ide szálltak gondolatai az emigráció hosszú éveit alatt is.

MEGHATÁROZÓ ÉLMÉNYEK

A nemzedék, amelynek Sulyok Dezső is tagja volt felnőtt fejjel élte meg a XX. század magyar tragédiáit s még ereje teljében volt kénytelen kiválni a nemzet sorsának alakításából. Alapvető élménye volt az I. világháború. A résztvevők számára már a fronton összeomlott a „boldog békeidők” világa. A lövészárkokban, hadifogságban, visszavonulásokban, rohamokban anakronizmusná vált az Osztrák-Magyar Monarchia bájosan korhatag társadalmi-politikai rendszere. A fronton csak a riasztó tények érvényesültek, itt nem tompította az ellentéteket a békeidők máza, itt felerősödött a rendszer minden árnyoldala s eltűnt a perspektíva.

A fronton nagyon fiatalon szembesült e nemzedék az elmúlás lehetőségével, s nem csak az egyes ember elmúlásával a lövészárkokban, hanem a nemzethalál lehetőségével is. Úgy érezték most a XX. századi technikai csodák által is, hogy az örök germán és szláv tengerrel szemben a magyarságnak nem hogy több, de egyenesen kevesebb eszköze marad a fennmaradásra, mint történelme során bármikor. E nemzedék legjobbjai itt értették meg, hogy a nemzet erőinek összefogása az utolsó esélye a magyarságnak, s ez a széles néptömegek politikai felemelkedése útján képzelhető csak el. Itt döbrentek rá sokan, hogy az elmúlt fél évszázad zsákutcának bizonyult, a kiegyezés fényében sűtkérező magyar szabadelvűség regnálása alatt a magyarság súlyos sebet kapott, amit begyógyítani nagyon nehéz lesz.

E nemzedék második meghatározó politikai élménye az összeomlás volt. összeomlás a frontokon, összeomlás a politikai vezető rétegben, a politikai intézményrendszerben, összeomlás a határokon, összeomlás az erkölcsi normák terén s összeomlás a lelkekben is. Kevesen tudták csak mindezt lelki és politikai fekélyek, tévutak nélkül feldolgozni. Az összeomlás után trianonivá zsugorodott Magyarország egy egészen új hely volt, egészen más lehetőségekkel, perspektívákkal, egy egészen új Közép-Európában, egészen új államok egymást gúzsba kötő követelő és birtokló nacionalizmusainak örületében. Ez az összeomlás mutatta meg e nemzedék számára, hogy a múlt vezetői és módszerei mennyire alkalmatlanok voltak feladatukra, s hogy az önjelölt új megváltók és módszereik legalább olyan alkalmatlanok, ha nem a demokratikus normák talaján állnak.

Harmadik megrázó alapélménye e nemzedéknek a tanácsköztársaság időszaka volt. Első megnyilvánulása e tájon a politikai szélsőségek rendszerre válásának. Ez a 133 nap a megdöbbenés erejével hatott e nemzedékre: mintha valahonnan megjelent volna egy idegenszerű lényekből álló agresszív csoport s mindent felforgat. Felforgatja a jogrendet, a gazdasági rendet; teljhatalommal rendelkezik mások vagyontárgyai, birtokai, sőt élete felett. Új viseletet, gesztusokat, új isteneket (bálványokat) hoz, kényszerít azok imadására. Lenin fiuk övükben gránátokkal, Csernyi József és Szamuely Tibor „halál-vonatai”, rögtönítélő bíráskodás a szabad ég alatt stb.

Nem volt kevésbé megrázó e nemzedék negyedik nagy élménye, a fehérterror tobzódása sem. Legtöbben elfordultak a tanácsköztársaságtól, mereven szembeálltak azzal, s így természetes lett volna azonosulásuk az ellenforradalommal. A többség így is tett, a nemzedék legjobbjai azonban már a kezdet kezdetén felismerték Horthy Miklós és a különítményesei bűnét, hogy amikor a magyarság a végveszélyben újra nemzeti értékei felé fordult nem a demokráciával házasították e hatalmas erőt, hanem felhasználták arra, hogy a demokráciát korlátozzák, gúzsakössék. A Lenin fiuk után a Prónay, Ostenburg, Héjjas különítmények terrorja, a nép soha nem látott kiszolgáltatottsága, a korábbi urak intelligenciáját, értékeit messze alulmúló győztesek brutalitása, fennhézó magabiztossága riasztóan hatott e nemzedék legjobbjai számára.

S akkor ott volt az ötödik alapélmény, amely megtestesítette, jelképezte az előző négyet is, a trianoni békeszerződés. Soha nem tudta megemésztetni e nemzedék a masaryki blöff nyomán Csehszlovákiához került felvidék elvesztését, a román katonák látványát az Oktogonon, az Alföld kirablását, Erdély és Kelet-Magyarország elszakítását, a színesbőrű katonák parádéját Szegeden, s a délvidék elcsatolását. Legszebb városaink és tájaink elvesztésének körülményei tudatosították, hogy a világ szembefordult Magyarországgal, körös körül ellenségek s a „nyugat” könnyedén dobta oda a magyarságot prédának új „szövetségesei” elé.

Ezek az élmények e nemzedék minden egyes tagjában ott dolgoztak s csak nagyon kevesen voltak, akik nem tértek le a demokrácia, a nemzeti függetlenség útjáról, nem tévedtek végérvényesen, vagy ideiglenesen tévutakra, zsákutcákba. Megindult a bűnbakkeresés, bűnbakká váltak a liberálisok, a marxisták, a zsidók, az ANTANT, a KISANTANT, bűnbakká a munkásosztály, Budapest, a „bűnös város”, bűnbakká a középosztály, az arisztokrácia, a Habsburgok, a nemzetiségek, Károlyi Mihály, Kun Béla a Sors. S azok is, akik felismerték a hibákat, gyakran rossz úton indultak el, vagy rossz útra tévedtek.

Echardt Tibor az Ébredő Magyarok élén, fajvédelemmel kacérkodva, Gömbös Gyulával is szövetkezve kereste az utat, míg eljutott a kispapárt vezéri székébe; Zsilinszky Endre az Áchim gyilkossággal, fajvédelemmel terheltén ért csak el ugyanoda, s messzebb is, a nemzeti ellenállás élcsapatába; Matolcsy Mátyás - egy jellegzetes sors - mániákusan kereste a földkérdés megoldását, s közben a Nemzet Egység Pártjából a Független Kispapárton keresztül egészen a nyilaskeresztes pártig jutott. E nemzedékből tömegek keresték a megoldást különféle titkos, féllegális, de mindenképpen törvénytelen eszközökkel élő szervezetekben, mint a Magyar Országos Véderő Egyesület, az Ébredő Magyarok Egyesülete, az Etelközi Szövetség, stb.

Tömegeket tudott megmozgatni a szélsőjobb, sokan helyeselték a „zsidótörvényeket”. Lelkesen tapsoltak Gömbös Gyulának, mikor az a nemzeti egységről beszélt, amelyben legjobb, ha csak egy párt működik, egy vezérrel; éljenezték Imrédy Bélát a csodaszarvas emblémája alatt, s olyanok is akadtak nem is kevesen, akik buzgón követték Szálasi testvért a kitartás útján.

E nemzedéket megérintette a változás és a hatalom is, de többsége úgy élt, gondolkodott, politizált, mint a Székfü Gyula által elemzett negyedik nemzedék, ennek emlőin nőtt fel, sokkal inkább volt egy letűnt korszak utóvédje és nem egy előretörő korszak elővédje. Voltak akik eljutottak a változások igenléséig, de ezek közül is legtöbben zsákutcákban keresték az új Magyarország útját. E nemzedékből kiemelkedtek a nemzeti demokraták, akik a mindennapi politikai csatározások színterén követhettek el hibákat, politikai hitvallásukban, programjukban azonban mindenképpen tiszteletet parancsoló hagyományt jelentenek a magyar politikatörténetben.

EGY POLITIKAI PÁLYA ÁLLOMÁSAI (1935-1944)

Sulyok Dezső 1897. március 28-án született a Veszprém vármegyei Simaházapusztán, amely közigazgatásilag Adásztevel községhez tartozott. A pápai járásban lévő községben akkoriban 308 ház volt 1310 lakóssal, akiknek túlnyomó többsége református volt. A Pápán és környékén ismert Sulyok család viszont római katolikus volt. A család a Tapolca patakon létesített vízimalmokban molnárkodott. 1830-ban Sulyok József bérelte a már a XIII. században is működött Fehér malmot; 1827-ben Sulyok István bérelte a híres igali Hatkerekű malmot, amely egészen a XX. század harmincas éveig a család kezében maradt. Sulyok József 1934-ben adta át a malombérletet 15 évre a Bereczky testvéreknek.¹ Szintén a család kezében volt 1832-ben a Csingeri malom, melynek bérlője Sulyok Károly. Sulyok István bérelte 1827-től a Bogáts vagy Nagyhantai malmot illetve a XIX. század elején a Benedictus malmot is.

Sulyok Dezső apja, aki szintén molnárként kereste kenyerét korán elhunyt, így nagybátyja nevelte. Tanulmányait Pápán kezdte meg itt is érettségizett a Szent Benedek Rendi Főgimnáziumban. Ettől kezdve sorsa egyre inkább Pápához kötötte, ehhez a dunántúli kisvárosához, amely a Bakony és a Kisalföld találkozásánál élénk kulturális és gazdasági életet élt, s amely ugyanakkor a vallási tolerancia révén nagyszerű, pezsgő polgári létet is biztosított polgárai számára, s amely büszke volt hagyományaira, értékeire. A római katolikus plébánia-templom, a hatalmas Esterházy kastély a református teológia, kollégium és gimnázium, a református nőnevelő intézet jól megfér a katolikus tanítóképzővel, a bencés gimnáziummal, az irgalmasrendi és ferencesrendi kolostorral stb.

A városi polgár büszke volt állandó színházára, vízvezetékére, két fürdőjére és uszodájára, nemkülönben ipari létesítményeire: a dohánygyárra, textilgyárra, műtrágyagyárra, agyagáru- és pipagyárra, kékfestőjére és villamostelepére. Az 1920-as években az alig 20 ezer lakosú városnak két állandó újságja volt, benne élénk kulturális és politikai élet zajlott.

A középiskola elvégzése után akárcsak nemzedékének legtöbb tagja Sulyok Dezső is katonaként szolgált, megjárta az I. világháború frontjait. 1916 májusától 1918 októberéig mint tartalékos tiszt arcvonalszolgálatot teljesített a 19. közös gyalogezredben. Megjárta az orosz és az olasz frontot is, bőséges tapasztalatokat szerzett a galíciai állapotokról. 1916 július 25-26-án Brody-Konyuszkov körzetében harcolt, így a Bruszilov-offenzíváról is voltak élményi. 1918-ban ezredét átvezényelték az olasz frontra, részt vett a piávei harcokban a Susagena-Motta di Livenza vasútvonal mentén. Lelkesedését mutatja, hogy megkapta a nagyezüst-, kizezüst és bronz vitézségi érmet.

Hazatérve 1918-19-ben a budapesti csendőrtiszti tanfolyam hallgatója, ennek elvégzése után csendőrhadnagy. Megmaradt posztján a tanácsköztársaság alatt is. Beosztása szerint a pápai rendőrségen az iktatókönyveket vezette. 1919. július 24-én a pápai újság hivatalos részében közölték: „A kerületi Vörös őr parancsnokság Sulyok Dezső volt hadnagy elvtársat a pápai vörös őr parancsnoksághoz közbiztonsági előadóvá nevezte ki.”²

¹ Wöller István: A Tapolca vízimalmai Pápán és környékén. Pápa, 1994. 50. old.

² Munkás Újság (Pápa) 1919. július 24.

Még korábban mint vörös őrzászlóalj katonai előadó szerepel, amikor a lap közli házasságát Gárdos Etelkával.³

A tanácsköztársaság után észrevétel nélkül igazolták.⁴ Két nappal a tanácsköztársaság bukása után Pápán a rendőrség ideiglenes parancsnokává nevezték ki. Augusztus 4-én báró Rubidó Zichy Emillel, a pápai katonaság parancsnokával felhívást adtak ki a rend és fegyelem megőrzésére. Ez azonban nem sikerülhetett, mert 7-én Veszprémből különítményesek érkeztek Pápára Tschepen kapitány vezetése alatt, akinek Sulyok átadta a parancsnokságot. Lincselések kezdődtek, melyek hatására Sulyok táviratilag egészségügyi szabadságot kért a veszprémi csendőrszárny parancsnokától.

1919 november végén újabb tanfolyamon vett részt, itt azonban azt tapasztalta, hogy felettesei eltűrik egyesek rablásait, „éjszakai portyáit”, 1920. II. 29-én kilépett a csendőrség kötelékéből.⁵ 1935-ben a kormányzó tartalékos főhadnaggyá nevezte ki.

Közben 1918-tól a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem jogi karán tanult, jogi doktori végzettséget szerzett, majd 1924-ben ügyvédi vizsgát tett.

Ugyanebben az évben Pápán ügyvédi irodát nyitott, amelynek segítségével tehetsége és érzéke révén hamarosan a város egyik vezető ügyvédjévé lépett elő. A fiatal ügyvéd belevetette magát a város közéletébe, első nyilvános szereplése furcsa módon egy kabaréest keretében a vasúti Resto kabaréban volt, ahol 1924 május 20-án a prológot adta elő.⁶ A rendezvény nyilván kitűnően sikerült, Sulyok rendes tagja lett a pápai Városi Közművelődési Egyesület választmányának.

1925-től rendszeresen publikált a Pápa és Vidéke című lapban. Első cikkei mindenekelőtt Pápa város fejlődésével foglalkoztak. Kritikus, ugyanakkor konkrét javaslatokat is tartalmazó cikkei hamarosan városszerte ismertté és népszerűvé tették. Első cikkének címe mottója is lehetne: „Egészséges városfejlődés”. Ebben a tervszerűtlen, rendszertelen házhelyfelosztást ostromozza és az okszerű centralizáció mellett teszi le a voksot a szükségtelen decentralizációval szemben. A rossz telepítési politika miatt „A város egyik szélső pontja - írja - a másiktól fővárosi távolságokra fog feküdni, gondoljunk a nagyhantai és a vaszari-úti házakra, fővárosi, sőt bármilyen városi közlekedési eszközök nélkül.”⁷ A város rendezési tervének bírálata ellenérzést keltett bizonyos körökben a városban és válaszcikk jelent meg írására, amely többek közt olcsó népszerűség-hajhászással vádolta a fiatal ügyvédet. Sulyok a „Kritika joga” c. cikkében válaszolt, így első publikációja mindjárt sajtópolémia kiindulópontja lett. E cikk utolsó soraiban szinte egész későbbi politikai, publicista alapállását is leszögezte: „Bármilyen okos, politikus, célravezető, békét, nyugalmat és haladást jelentő álláspont is néha a kitérés, (a viták elől - Sz.K.) vannak esetek, amikor nem segít és amikor nem szabad kitérni.”⁸

³ Munkás Újság (Pápa) 1919. június 3.

⁴ Rendeleti Közlöny, 1920. 97. sz.

⁵ Sulyok Dezső: Magyar tragédia. Newark, N.J. 1954. (Továbbiakban: M.T.) 272. old.

⁶ A pápai Városi Közművelődési Egyesület évkönyve az 1924-27. évekről. Összeáll.: Varga László főtitkár. Pápa, 1928.

⁷ Pápa és Vidéke, 1925. április 12.

⁸ Pápa és Vidéke, 1925. április 26.

Bekapcsolódott a helyi politikai életbe is. 1926 november 17-én a pápai Keresztény Szocialista Gazdasági Párt választmányi tagjává választják. Sikeres ügyvédi tevékenysége révén hamarosan a Pápai Hitelbank ügyészévé és igazgatósági tagjává is megválasztják, e minőségében már fontos, befolyásos személyiségnek számít a városban. Így nem meglepő, hogy a Pápai Katolikus Növédő Egyesület is ügyészévé választja a 30. életévét még be sem töltött ügyvédet.

Sulyok érdeklődését a jogi pálya mellett azonban ekkor még inkább a városfejlesztési ügyek kötik le. „Helyes városfejlesztés” c. cikkében újra elmarasztalta azt a városrendezési megoldást, hogy a periférián (pl. a Tókert távoli részein) osztottak házhelyeket s leszögezte: „Egy város fejlődési mozgalmának nem lehet irányvonala az, hogy a középponttól minél messzebb fekvő, kellő közműekkel el nem látható és kellő úthálózattal össze nem kötött végeken építkeztek, a fejlődés helyes iránya csak egy lehet, hogy a kialakult üzleti, kulturális és közigazgatási centrum körül helyezkedjenek el az újonnan kifejlődő városrészek...”⁹ És Sulyok tele van javaslatokkal. Utcák megnyitása, terek kialakítása, villamos közúti vasút létesítése, csatornahálózat kiépítése, a Nagytemplom előtti tér helyett új piactér kialakítása a Városmajorban, új köztemető létesítése szerepel terveiben. Lelkesen fog hozzá egy új, külsejében és méreteiben is impozáns katolikus társadalmi otthon megteremtéséhez.

Igen kritikusan foglalkozik a városi üzemek működésével, kritizálva, hogy a város összes üzemei deficittel dolgoztak, ami a köztisztasági üzemeknél elfogadható, de a jéggyárnál, vágóhídnál, villanytelepnél, s különösen a városi mozgóképszínháznál elfogadhatatlan.¹⁰

Aggasztotta Sulyokot, hogy Pápa nem fejlődik abban az ütemben, ahogy azt földrajzi elhelyezkedése, múltja feltételezné. Ennek egyik okát abban látja, hogy a város mostoha gyermeke Veszprém vármegyének, amelynek „jóval jelentéktelenebb székhelye presztízs kérdést csinál abból, hogy minket pórázon vezessen és hogy mi föléje ne kerekedjünk.”¹¹ Szabadulni tehát Veszprém megyétől, csatlakozás Győr megyéhez: adja ki a jelszót.

Sulyok egyre jelentősebb szerepet játszik a városi katolikus közösség szervezeteiben. A Belvárosi Katolikus Kör tisztújító közgyűlésén 1928 február 12-én világi elnökké választották. Ez már jelentős közéleti funkció volt ami megnyitotta előtte az érvényesülés lehetőségét. Hamarosan a pápai úri kaszinó választmányi rendes tagjává, majd a városi közgyűlés tagjává is megválasztották.

Ekkor már politikai tárgyú cikkei is kezdenek megjelenni. „A magyar múlt” c. cikkében nem annyira a múltat, mint inkább a jelen állapotokat bírálta, amikor azt írta, hogy a közelmúlt legnagyobb bűne „az őszinteség hiánya és a hatalomhoz való túlzott ragaszkodás a kormányzatban, meglehetősen erős korrupció a közigazgatási szervezetben és egyfelől politikai iskolázatlanság, gerinctelenség és politikai karakternélküliség... másfelől szabad érvényesüléstől elzárt és így sötétben elfajult szervezettség a munkásosztályban.”¹²

⁹ Pápa és Vidéke, 1927. január 30.

¹⁰ Pápa és Vidéke, 1927. május 29. és június 5.

¹¹ Pápa és Vidéke, 1927. június 25.

¹² Pápa és Vidéke, 1928. február 5.

A pápai képviselőtestületben

1929 őszén-telén a városi képviselőtestület megválasztása tartotta lázban Pápát és környékét. Sulyok Dezső is indult a mandátumért. A törvény szerint az új városi közgyűlésnek a városi tisztviselőkön kívül 60 tagja volt, közülük 30-an virilis jogon (adófizetés után), 30-an választás útján kerülhettek a testületbe. A várost öt választókerületre osztották és elkészítették a virilisták listáját:

1. Gróf Eszterházy Tamás.
2. Perutz szövőgyár.
3. Dr. Györke Sándor.
4. Pápai Takarékpénztár.
5. Karlovitz Adolf.
6. vitéz Karcsay Béla.
7. dr. Kende Ádám.
8. dr. Fehér Dezső.
9. dr. Domonkos Géza.
10. dr. Adorján Gyula.
11. ifj. Eisler Mór.
12. dr. Konkoly Thege Sándor.
13. dr. Guth Emil.
14. vitéz Draskóczy István.
15. Saudek Miksa.
16. dr. Grosz Lajos.
17. dr. Beke Manó.
18. vitéz Sztankovánszky Pál.
19. Hungária Műtrágyagyár.
20. Kohn Mór Fiai.
21. Hoffman Miksa.
22. Tocsik Antal.
23. Hajdu Zsigmond.
24. Blau Izodor.
25. Korein Vilmos.
26. Steiner Jenő.
27. Weisz Adolf.
29. Pongrácz József.
30. dr. Roth Sándor.

A virilisták listája különös képet mutat, hiszen 17 izraelita, 8 katolikus, 3 református és két evangélikus vallású (ill. intézményt képviselő személy) szerepelt azon, ami jelentős aránytalanságot mutat, hisz a város lakosságából kb. 12.000 volt katolikus, 5.000 izraelita, 3.000 református és 2.000 evangélikus.

A választásokon Sulyok Dezsőt a Nemzeti Közösségi Párt és a Keresztényszocialista Párt támogatta. Végül is a polgári pártok közös listát alakítottak, így az öt kerületből négyben fölényesen győztek. Csak a III. kerületben győzött a Szociáldemokrata Párt, ezzel négy képviselőt juttatva a városi „parlamentbe”. Sulyok Dezsőt az I. kerületben választották meg 499 szavazattal. A szavazás titkos volt.

A választások eredményeképpen némileg változott a virilistáknál bemutatott felekezeti megoszlás. A városi tisztviselőkkel együtt 75 tagú testületnek 34 katolikus, 22 izraelita, 19 evangélikus és református tagja volt. A város polgármesterévé ismét Dr. Tenzlinger Józsefet választották. Sulyok a képviselőtestület pénzügyi bizottságában kezdett el tevékenykedni, mint a bizottság előadója.

1930. március 9-én a pápai Keresztény Szocialista és Gazdasági Párt közgyűlésén Sulyok Dezsőt újra megválasztották a választmány tagjává. Kapcsolata a párttal azonban az 1931. évi képviselőválasztások idején megromlott, így a választások küszöbén belépett az Egységes Pártba, azzal indokolva lépését, hogy az ország nehéz helyzetében akkor is fel kell sorakozni gr. Bethlen István miniszterelnök mögé, he nem teljesen értünk egyet politikájával. Egyes nézetek szerint Sulyok indulni kívánt a választásokon de ehhez nem kapta meg a Keresztény Szocialista és Gazdasági Párt támogatását, amelyre viszont feltétlenül szüksége lett volna, hisz ez zömmel a pápai katolikusság szavazatait jelentette. Így miután Dr. Konkoly Thege Sándor királyi közjegyző a pápai választókerület választási bizottságának elnöke lemondott tisztségéről, Sulyok Dezsőt delegálták e fontos posztra.

A választásokon az Egységes Párt színeiben Ángyán Béla államtitkár indult, aki az 1931. június 28-i első fordulóban 4374 szavazatot kapott, megelőzve a Szociáldemokrata Párt jelöltjét, Dr. Szerdahelyi Sándort. (1228), a Keresztény Szocialista és Gazdasági Párt jelöltjét Szabó Józsefet (2567) és a Független Kisgazdapárt jelöltjét, dr. Lakos Bélát (873). Az első forduló tehát nem hozott döntést, július 5-én Ángyán Béla és Szabó József között dőlt el a küzdelem.

Közben azonban szokatlan esemény történt. Sulyok Dezső, a választási bizottság elnöke július 3-án cikket közölt a Pápai Hírlapban, vagyis az Egységes Pártot támogató helyi orgánumban. Sulyok azt írta, hogy a választási küzdelem meg nem engedett tere, a vallás terére is átsapott, bírálta a keresztény szocialistákat, akik a vallást akarják felhasználni egyéni érdekeik érvényesítésére. Kiállt a mellett, hogy vallási alapon nem szabad politizálni, mint ahogy azt a keresztény szocialisták teszik. Azt is leírta a választási bizottság elnöke, hogy ajánlat érkezett a Keresztény Szocialista és Gazdasági Párt vezetői részéről: ha elejtik a protestáns Ángyán Béla jelölését és katolikus embert jelöl az Egységes Párt, hajlandók azt támogatni.¹³

Nem maradt el a válasz sem: a Pápa és Vidéke kifecsegte, hogy éppen Sulyok volt az, aki ajánlkozott ilyen katolikus jelöltül, de elutasított, s így most bosszút áll a keresztényszocialistákon.

Sulyok fellépése nyilván hátrányosan érintette a keresztényszocialistákat, s nem javított jelöltjük esélyein sem. A második fordulóban az Egységes Párt jelöltje annak rendje és módja szerint meggyőző fölényrel győzött is (6157 szavazat), míg a keresztényszocialisták jelöltje csak 2720 szavazatot szerzett.

Sulyok furcsa szereplése a választások alatt, mindenesetre azt eredményezte, hogy a Keresztény Szocialista és Gazdasági Pártból távoznia kellett, sőt, megrendültek pozíciói a Belvárosi Katolikus Körben is. A kör július 27-i választmányi gyűlésén bár erős kritika érte Sulyok szereplését, Tenzlinger polgármester határozott kiállása végül is megtartotta az elnöki széketben.

¹³ Pápai Hírlap, 1931. július 3.

A kellemetlen választási incidens lezárásaként Sulyok kilépett az Egységes Pártból is. (1931. szeptember 25.) Levelében, melyet Karlovitz Adolfhoz a helybeli Egységes Párt elnökéhez intézett azzal indokolta kilépését, hogy Bethlen István rendszere olyan pazarlást vitt végbe, amely az összeomlás szélére és szuverenitásának veszélyeztetésébe sodorta az országot.¹⁴

Ezt követően Sulyok is visszahúzódott a politikától, elállt attól is, hogy induljon a polgármester választáson, de publikációs tevékenysége nem lanyhult.

Reagált Gömbös Gyula miniszterelnök újévi rádiószózatára, megállapítva, hogy az új stílust jelent a magyar politikai életben. Várakozásai nagyok, hiszen gyökeres fordulatot vár: „Mindaz, ami a közélet irányításához tartozik, és mindaz, amit általában kormányzati és közigazgatási tevékenységen érteni szoktunk, nem maradhat úgy, ahogy eddig volt és ma is van, mert ennek egy kétségtelen újabb összeomlás és a Trianoninál is véresebb tragédia lehet csak a következménye” - írta megdöbbentő vízióként.¹⁵ Gömböst felemás embernek titulálta, de várta az új tartalmat, amely gyökeres fordulatot hoz a magyar közéletbe. Cikkének címe: „Új stílus - régi tartalom” - találóan fogalmazza meg már 1933 januárjában a „Gömbös éra” lényegét.

Kitűnő meglátásai ellenére nézetei ekkor még korántsem nevezhetőek kiforrottaknak, kétségtelen, hogy egy pillanatra ő is hatása alá kerül a harmincas évek „forradalmi hangulatának”, Mussolini, Hitler, sőt Lenin és Sztálin törekvéseinek. Szerencsére ez csak múló pillanat a munkásságában, amit mindössze egyetlen újságcikk örökített meg. Az „ötödik felvonás” című írásában így ír - a dátum is nyilván fontos - 1933 áprilisában: „Ma ott tartunk és a mai forradalmaknak az az értelme és célja, hogy ebből az osztálytársadalomból újból egy magasabb integritást, egy újabb fejlődési fokot jelentő egységet hozzanak létre és ennek a létrehozásán fárad Lenin, Mussolini és Hitler szemünk előtt lefolyó forradalma.”¹⁶ Bár érezni, hogy Sulyok viszolyog Lenin, Mussolini és Hitler alakjától, s „forradalmi túlzásokról” is beszél, mégis úgy tűnik, itt 1933 elején látott fantáziát az új törekvésekben. Mintha nem is Sulyok írta volna annyira idegenek tőle saját szavai: „Ezen a szemüvegen keresztül kell látnunk a forradalmat, amelyben élünk, mely hivatva van megdönteni a liberális-kapitalista rendszert. Ezt a rendszert nem szabad szidnunk, mert kevés rendszert alkotott még az emberiség, mely annyira előre vitte volna az egyetemes művelődés ügyét, mint a liberalizmus, de nem szabad siratnunk sem, mert ami utána jön a munka birodalma, ha születési félszegségeit elnövi, annyival lesz nemesebb és magaszosabb, amennyivel az emberi szellemi és testi munka nemesebb és magaszosabb, mint a vagyon és a pénz.”¹⁷ A „forradalmas” hangulatból azonban nagyon hamar kigyógyult, látva és hallva a nemzeti szocializmus és a bolsevik szocializmus egy töről fakadó borzalmaikat.

Sulyok népszerű a városban és környékén, sokat tett a felekezeti ellentétek kiküszöbölése érdekében. 1934-ben katolikus létére keresztülvitte a városi közgyűlésen, hogy a város 60.000 pengőt juttasson új református templom építésére.

Így nem véletlen, hogy 1935-ben, amikor idő előtt feloszlatták az országgyűlést, s választásokat írtak ki, Sulyok úgy döntött, indul a mandátumért.

¹⁴ Pápa és Vidéke, 1931. október 4.

¹⁵ Pápa és Vidéke, 1933 január 1.

¹⁶ Pápa és Vidéke, 1933, április 16.

¹⁷ Uo.

Választás 1935

Ez volt az utolsó nyílt választás a vidéki Magyarországon az 1925: XXVI. tc. alapján, amikor még 80%-ban nyíltan szavaztak. Az ország népességének 33,8%-a szavazhatott, ez 3.009.940 embert jelentett. A szavazók 199 képviselőt egyéni kerületben választottak (ilyen volt a pápai kerület is), 46 mandátum sorsa 1922 óta listán dőlt el.

Sulyok a siker érdekében belépett a Nemzeti Egység Pártjába, mint oly sokan e nemzedék tagjai közül komolyan véve Gömbös Gyula híres 1935. márciusi kampányának ígéreteit. Sulyok ekkor már elégedetlen volt a Bethlen István nevével fémjelzett konszolidáció eredményeivel, a bethleni politikai-gazdasági rendszer visszásságaival, várta az új erőket, melyek megfelelnek a harmincas évek kihívásainak, melyek képesek Magyarországot modern, szociálisan fejlett, demokratikus országgá alakítani.

Hitelesen hangzottak az olyan megnyilvánulások, mint a Gömbös hívővé lett Bornemissza Géza kereskedelemügyi miniszter szavai: „A konszolidáció tízéves uralma kizsigerelte a magyar nemzetből a gazdasági erőt... A négy milliárd (adósság - SZ.K.) egy részét kisíbolták az országból, jó része pedig azoknak a kezén van, akik a hatalmat nem a nép, de saját önző érdekeik javára használják.”¹⁸

Gömbös és emberei bőven szónokoltak a munkások, a nép érdekeiről, a több kenyérről, a nyolcórás munkaidőről, a minimálbér törvénybeiktatásáról, a titkos és általános választójogról; hitbizományi reformot, telepítést hirdettek. A gyűléseken, rádióban - reformkorról beszéltek, erről írtak a lapok, reformnemzedéktől, reformországgyűléstől, reformkormánytól volt hangos a közvélemény. Sulyokra is nagy hatást tettek e megnyilvánulások, csakúgy mint Gömbös és Bethlen látványos összeveszése, Gömbös szövetsége Eckhardt Tiborral a Független Kisgazdapárt vezérével, kacérkodása a népi írőkkel. Ígéretes volt számára a korrupció és korhatag Egységes Párt felváltása is a Nemzeti Egység Pártjával, ahol új emberek, új gondolatok is helyet kaphattak.

A pápai kerületnek ekkor 10.905 választópolgára volt. Pápa városában 6507, Békáson 150, Borsosgyőrben 211, Dákán 380, Kéttornyúlakon 188, Külsővaton 398, Marcalgergelyiben 176, Mezőlakon 532, Mihályházán 595, Nemesszalókon 1078, Pápaderecskén 180, Pápasalamonban 436, Vináron 74.

A ház feloszlását a pápai lapok üdvözltek és reményüknek adtak hangot, hogy olyan parlamenti többség alakulhat ki, amely a nemzet valódi akaratának kifejezője lesz. Tiszta, túlzásoktól mentes választásban reménykedtek, amit elősegíthet az is, hogy a kampányra mindössze négy hét állt rendelkezésre. A Pápa és Vidéke című lap „az előkelő idegenektől” óvta a várost, akiket eddig kalapból húztak ki, s akikről kiderült, hogy vagy Klebelsberg miniszter barátai és bankárai, vagy Bethlen kártyapartnerei. (Célzás a kerület két előző képviselőjére Paupera Ferencre és Ángyán Bélára)

Végül is a rövid idő három jelölt indulását tette lehetővé:

1. A Nemzeti Egység Pártja hivatalos jelöltje: vitéz Barcy (Barcen) Gábor;
2. A Nemzeti Egység Pártja programjával, nem hivatalos jelöltként: Dr. Sulyok Dezső;
3. A Független Kisgazdapárt színeiben Dr. Lakos Béla nyugalmazott főgimnáziumi tanár.

¹⁸ Függetlenség, 1935. március 22.

Hamarosan kiderült, hogy az igazi harc Sulyok és Barcy között dől el. A küzdelem egyik lényeges pontja volt tisztázni, hogy a jelöltekhez milyen is a viszonya a kormánypártnak, hisz ezen lényegében eldőlhetett a választás. Sulyok tábora azt bizonygatta, hogy jelöltjük már volt tagja a Nemzeti Egység Pártjának (akkor még Egységes Párt), de 1931 szeptemberében kilépett, mert felismerte az 1931. nyarán kitört páratlan erejű magyar gazdasági válságból, hogy ezt az országot rendszeresen tönkretették. Maga Gömbös Gyula csak két és fél évvel később ébredt rá, hogy meg kell szabadulni a Bethlen féle nehezéktől. A felismerés után Gömbös is szakított a párttal, de nem kilépett, hanem ő tette ki onnan azokat, akik kezeit gúzsba kötötték. Ezek után Sulyok már újra beléphetett a „rég-új” pártba, s most a Nemzeti Egység Pártja programjával indul a választásokon.

Sulyok támogatói között a Pápa és Vidéke felsorolta Pápa város összes ipari szervezeteit; a Pápai Felsővárosi Gazdaközösséget; a Keresztény Szocialista Pártot, a Nemzeti Szocialista Pártot; a Nemzeti Egység Közkatonáit és a szociáldemokratákat is.

Sulyok ellenfele Barcy Gábor az Országos Vitézi Szék Társadalmi Bizottságának elnöke, az Országos Frontharcos Szövetség Végrehajtó Bizottságának tagja, a Hadirokkantak Országos Szövetsége Budapest Hetedik Kerületi Főcsoportjának elnöke volt.

A pápai Nemzeti Egység Pártja vezetősége hivatalosan Barcy mellett tette le a voksot, a jelöltet táviratban üdvözölte Gömbös Gyula miniszterelnök, Bornemissza Géza miniszter (eredetileg ő lett volna a jelölt, de lemondta) és sokan mások.

Sulyok „nem hivatalos jelöltsége” azonban megzavarta a kampányt így maga Sztranyavszky Sándor a Nemzeti Egység Pártja országos elnöke is sürgönyözött. Táviratában - melyet a Pápai Hírlap közölt - leszögezte: „Dr. Sulyok Dezső nem jelöltje a Nemzeti Egység Pártjának. Ezzel a ténnyel ellentétes beállításnak kétséget kizáró cáfolataként közlöm és azt közhírré adni kérem, hogy pártunknak, a Nemzeti Egység Pártjának jelöltje a pápai választókerületben vitéz Barcy Gábor, a magyar frontharcos társadalom egyik kiváló tagja és Budapest munkás polgári társadalmának számottevő tényezője. Az ő támogatására kérem fel pártunk minden tagját és mindazokat a magyar testvéreinket, akik Vezérünknek célkitűzéseit, programját a magukénak vallják és annak megvalósítása érdekében hazafias érzéssel és megingathatatlan meggyőződéssel közreműködni kívánnak.”¹⁹

Sztranyavszky távirata Sulyok számára azzal a haszonnal járt, hogy tudatosította: a helyi jelölttel szemben megint egy „budapesti potentátot” akarnak Pápa nyakára ültetni, s ehhez a Nemzeti Egység Pártja asszisztál. Ennek hatására a választási küzdelem kicsit a vidék - Budapest ellentét jegyében is zajlott.

Sulyok választási pártja, melynek elnöke Vargha Rezső nyugalmazott dohánygyári igazgató volt a kortesközpontját a Levente Otthonban rendezte be, itt tartotta 1935. március 23-án óriási tömeg előtt (3000 ember) a jelölt programbeszédét is. A szónok kedvelt módszerével nagyívű történelmi áttekintést adott a magyarság múltjáról, a török uralom és az idegen milliók betelepülésének következményeiről, a kiegyezésről, az I. világháborúról, majd már a közelmúlt eseményeire rátérve kijelentette: a magyarság létfolyása a világháború után megint nem természetes irányt vett, hanem „visszahozták a munkapárti rendszert, belső tehetlenségével, az önmagáért való élésével és ez volt az oka annak, hogy olyan 15 év következett be a nemzet életében, amely nem volt kevésbé káros, mint a megelőző évtizedek.”²⁰

¹⁹ Pápai Hírlap, 1935. március 23.

²⁰ Pápa és Vidéke, 1935. március 24.

Külpolitikai téren Sulyok először vetette fel a később még oly sokszor hangoztatott pángermán-pánszláv veszélyt, amely immáron két hatalmas és agresszív birodalom - a hitleri nemzeti szocialista Harmadik Birodalom és a sztálini Szovjetunió képében fenyegeti a magyarság létét. Fenyegeti, mert a két impérium szükségszerűen a Duna-Tisza közén fog egymással megütközni. Esélye a magyarságnak a túlélésre csak a nemzeti öntudat felélénkítésével és a nemzet erőinek teljes összefogásával lehet.

Állást foglalt a szónok a lelki és politikai megújulás, a titkos választás, a jövedelmek igazságosabb, arányosabb elosztása, a lelki revízió mellett.

Sulyok mellett szólalt fel a pápai polgárság nevében dr. Friml Jenő kórházi főorvos, és Hajnóczky Ferenc ipartestületi elnök is bizalmáról biztosította a jelöltet, amit a város csaknem 700 iparosa nagygyűlésen meg is erősített. Programbeszédet mondott Sulyok még Nemes-szalókon, Mihályházán, Nyáradon, Mezőlakon, Békáson, Marcalgergelyiben, Külsővaton, Dákán, Kéttornyúlakon, Vináron, Pápaderecskén, Borsosgyőrön és Pápasalamonban.

Az ellenfél Bornemissza Géza kereskedelemügyi miniszter Pápára látogatásával erősített. A minisztert dr. Kenessey Pongrác főispán és vitéz Vida Elemér rendőrfőkapitány kísérte a Griff szállóba, ahol nagygyűlést tartottak. A Nemzeti Egység Pártja nagygyűlésén a miniszter a kormánypárt teljes bizalmáról biztosította Barcy Gábort, mint olyan embert, aki a kormány reformpolitikáját hathatósan támogathatja a parlamentben. Bornemissza ostromozta az elmúlt 15 év elhibázott konzervatív politikáját, felemelkedést ígért a kisegyzisztenciáknak, a munkához való jogot emlegette, s éltette a felemelkedés elengedhetetlen zálogát, a nemzeti egységet.

Megjelent és szólt a gyűlésen Takách-Tolvay gróf nyugalmazott altábornagy, aki elérzékenyülten elevenítette fel frontharcos élményeit és a jelöltnek az özvegyek és árvák érdekében kifejtett tevékenységét ecsetelte.

Itt volt dr. Antal István sajtófőnök is, aki elmondta, hogy Gömbös Gyula nagy súlyt helyez Barcy parlamentbe kerülésére. A nemzetnek ezúttal egész jövő sorsa felett kell döntenie - mondta - és a kormány reformjait dicsőítette.

Végül maga a Veszprém vármegyei főispán is egyértelműen Barcy Gábor támogatására szólított fel.

Maga Barcy programbeszédében mindenekelőtt Gömbös miniszterelnök támogatására épített s igyekezett elhíttetni, hogy nem idegen Pápán, hisz „szívében szeretettel jött”. Frontharcos múltját hozta fel példaként, mint ami biztosíték arra, hogy a kisemberek problémáit érti és a megoldásokat is tudja. Fő érve azonban Gömbös volt: „A mi gyermekeink jövője érdekében, a mi gyermekeink boldogsága és a legreálisabb magyar jövő érdekében kérem önöket - fejezte be programbeszédét - támogassák a mi vezérünket, vitéz jákfai Gömbös Gyula miniszterelnök urat.”²¹

A hangulatot jól érzékeltette az egyik elemző: „Az egyik részen a hivatalos hatalom, az összes velejáróival, a másikon az önzetlen barátság, határtalan lelkesedés, mindenkit fanatizáló harci tűz és a vágy, hogy a múlt szokásaival mindenáron szakítani kell vitte a harcba a tömegeket. Elég volt a felülről való jelölésnek, mi is bele kívánunk szólni abba, hogy ki legyen a képviselőnk - hallatszott mindenhol...”²²

²¹ Pápai Hírlap, 1935. március 23.

²² Pápa és Vidéke, 1935. április 7.

Kritikus volt az ajánlások kérdése. A megyei közigazgatási apparátus egyértelmű felsorakozása Barcy mellett azzal az eredménnyel járt, hogy Barcy Gábornak 5027 ajánlását fogadták el, míg Sulyoknak csak 2676-ot. Dr. Lakos Béla végül is nem nyújtott be ajánlási ívet, így nem indult a választásokon.

A szavazás április 7-én zajlott, rendben, nyilvánosan és csoportosan. Nagyon szoros eredmény született:

	Sulyok	Barcy
Pápa		
I. ker.	228	122
II. ker.	367	118
III. ker.	332	200
IV. ker.	585	211
V/a ker.	355	260
V/b ker.	455	225
VI. ker.	324	305
VII/a ker.	358	368
VII/b ker.	321	344
VIII. ker.	600	516

Összesen Pápa városában Sulyok Dezsőre 3925-en szavaztak, míg Barcy Gáborra 2669-en. A város környékén másként alakultak az arányok:

	Sulyok	Barcy
Békás	103	46
Borsosgyőr	74	78
Dáka	130	222
Kéttornyúlak	77	93
Külsővat	138	206
Marcalgergelyi	37	142
Mezőlak	201	257
Mihályháza	195	311
Nemesszalók	93	368
Nyárad	186	479
Pápaderecske	82	98
Pápasalamon	316	144
Vinár	49	34

Pápa környékén Sulyok Dezsőre összesen 1681-en szavaztak, míg Barcy Gáborra 2478-an. Jellemző volt ez az eredmény, abból a szempontból is, hogy a városban a polgárság inkább a nem hivatalos jelöltet támogatta, míg a környező falvak jobban kiszolgáltató paraszti lakossága nagy többséggel a teljesen ismeretlen „hivatalos” jelöltet hozta volna be. Összesen Sulyokra

5606-an, Barcy Gáborra 5147-en voksoltak, így Sulyok Dezsőt 459 szavazattöbbséggel megválasztották parlamenti képviselővé.²³

A Nemzeti Egység Pártja azzal vigasztalódott, hogy Sulyok is az ő programjával lépett fel, s az országos eredmények a párt elsöprő sikerét mutatták. A NEP a megszerezhető 245 mandátumból 170-et mondhatott magáénak.

A szavazatok összeszámlálása után dr. Konkoly Thege Sándor a választási bizottság elnöke a városháza nagytermében átnyújtotta Sulyok Dezsőnek a mandátumot, majd Sulyok rövid beszédet mondott a tiszteletére összegyűlt mintegy 3000 fős lelkesen ünneplő tömeg előtt. Talán soha nem felejtette el ezt a lelkesedést, s azt a hatalmas nemzeti színű zászlót sem, amelyre nevét hímezték, s amely most ott lobogott a fejek felett. A hálás képviselő már megválasztása napján adománnyal lepte meg Hamuth János polgármestert, 300 kg húst, 300 kg burgonyát, 500 kg kenyeret és száz pengőt bocsátva a városi ínségakció javára.²⁴

Maga Sulyok így írta le a választásokon történeteket: „megindult az elképzelhető legerősebb egyéni választási terror. A Külkereskedelmi Hivatal elnöke személyesen felkeresett minden a kerületben lakó, kivittel foglalkozó gazdát és közölte velük, hogy nem kapnak több kiviteli engedélyt, ha rám szavaznak. A szavazás nyílt volt. Ezer nyílt ajánlást kellett megszereznem és így mindenkiről tudták, kit támogat. Akinek adóhátraléka volt, annál megjelentek a végrehajtók. Az italmérési engedélyokiratokat bevonták azzal, hogy majd a választás után adják azokat vissza annak, aki jól viselte magát. Tűzrendészeti razziákat tartottak az üzemekben és a műhelyekben és mindenütt találtak szabálytalanságot, de megmondták, hogy hogyan lehet a szabálytalanságot elsimítani. Tisztviselők ellen különféle ügyekkel vizsgálatot rendeltek el, megmondva nekik, hogy mi az abbahagyás ára. A közszállítókat figyelmeztették, hogy nem újítják meg szerződésüket, ha a kormány ellen szavaznak... Mikor az ajánlási íveket beadtuk, a választási biztos az enyémet nyomban átadta ellenfelem korteseinek. Ezek az íveimen szereplő aláírások nagy részét átírták az ő jelöltjük ívére is. Ezután a biztos sorsot húzott, hogy melyik jelölt íveit vizsgálják át előbb. A sors természetesen a kormányjelöltnek kedvezett. Ekkor az ő ívein sorra fogadta el érvényesnek azokat az aláírásokat, melyeket az én ívemről másoltak oda. Az én íveimen később ezeket az eredeti aláírásokat kettős aláírásnak minősítve érvénytelenítette, mert a törvény akként rendelkezett, hogy annak a választónak aki két ívet ír alá, az az aláírása érvényes, melyet előbb adott.”²⁵

Április 6-án a pápai Griff-szálló összes termeiben a városi előkelőségek fényes ünnepség keretében köszöntötték az új képviselőt. Megjelent Kenessey Pongrác főispán is, aki kijelentette, hogy Gömbös Gyula miniszterelnök Sulyok megválasztását örömmel vette és őt a Nemzeti Egység Pártja képviselőjének tekinti.

1935 április 28-án negyed hétkor az új képviselő vonata kigördült a pápai állomásról. Másnap összeült a parlament, s ezzel Sulyok Dezső a politikai porond közepére került.

²³ Pápa és Vidéke, 1935 április 7.

²⁴ Pápa és Vidéke, 1935 április 7.

²⁵ M.T. 299-300. old.

Ellenzékben

Kétes tisztaságú választási sikere után Gömbös Gyula most már úgy érezte akadály nélkül foghat hozzá a magyar politikai, gazdasági, társadalmi élet gyökeres, totalitárius irányú átalakításához. Ezt lehetővé tette, hogy a párt képviselőinek zöme „új ember volt”, akik már nem Bethlen István „gazdát” követték, hanem Gömbös Gyulát, a Vezért. Közülük 21-en katonatisztek is voltak, szoros kapcsolatban a szintén volt katonatiszt miniszterelnökkel. Közülük Kozma Miklós belügyminiszter, hárman pedig államtitkárok lettek. Gömbös legfőbb célja a Nemzeti Egység Pártja fegyelmezett tömegpárttá alakítása volt - olasz és német mintára -, hogy aztán a párt által elfoglalt stratégiai pozíciók segítségével megvalósíthassa a fordulatot.

Már 1935 nyarán világossá vált, hogy Gömbös szólamai mögött nemhogy előremutató cselekedetek nincsenek, de a miniszterelnök egyenesen valamiféle egypártrendszer, pártállam megteremtésére törekszik, - erre figyelmeztetett Eckhardt Tibor is - s az egyébként pozitív intézkedéseit is ennek kívánja alárendelni. Gömbös kísérlete azonban sikertelennek bizonyult. A sikertelenség fő oka az volt, hogy nem álltak rendelkezésére azok a mindent elsöpörni vágyó tömegek, amelyek Mussolini és Hitler hatalomrajutását lehetővé tették. Szinte sehogy se haladt a nagy tömegpárt szervezése, a NEP helyi vezetői idegenkedtek a tömegek beengedésétől, ők nem stadionokban, felvonulásokon érezték magukat jól, hanem a kisvárosok szállodájának fényes termeiben „politikai vacsorákon”, bankettekben. Így észrevétlenül Bethlen István híveinek tábora megint egyre növekedni kezdett, s mikor majd Imrédy Béla próbálkozik újra a totalitárius törekvésekkel, már ahhoz is elég erős lesz, hogy parlamentáris úton megbuktassa a miniszterelnököt. De nem sikerült megtörnie Gömbösnek a sajtót, s a szociáldemokrácia vezette szakszervezeteket, mégcsak a munkásmozgalom önálló parlamenti képviselőit sem. Gömbös bukásában a legnagyobb szerepet valószínűleg a nagytőke és az arisztokrácia ezerszálú összefonódása, az elmúlt fél évszázad alatt kialakult „felső tízezer” mély megvetése és ellenszenve okozta, amit egyre inkább osztott a kormányzó is. Horthy egész lényétől idegenek voltak Gömbös törekvései s ezt csak fokozhatta, hogy a miniszterelnök „vezéri” ambíciói saját pozícióját is veszélyeztethették.

Budapestre érkezve Sulyok megismerkedett a képviselőkkel, „akklimatizálódott” a nagyvárosban. Véleménye a társairól, mindenekelőtt a Nemzeti Egység Pártja képviselőiről lesújtó volt. Megismerkedett a miniszterelnökkel is, akit eddig csak rádión keresztül hallott. Néhány hónap alatt megérlelődött benne a gondolat: nem Gömbös Gyula az aki képes Magyarországot kivezetni abból a zsákutcából, amelybe 1919 után került. Képtelen volt azonosulni a miniszterelnök elképzeléseivel, idegennek érezte magát a Nemzeti Egység Pártjában.

Így Sulyok Dezső nevezetes lépésre szánta el magát: 1935 július 26-án bejelentette, hogy kilép a Nemzeti Egység Pártjából. Ez volt az első kilépés a NEP-ből a választások óta, így igen nagy visszhangot kapott. Bethlen István újbóli aktivizálódása és a Gömbös-Eckhardt viszony elmérgesedése mellett (Eckhardt Tibort Gömbös egyszerűen becsapta, jóval több mandátumot ígérve a kisgazdapártnak) ez a kilépés jelentette a szenzációt 1935 nyarán. Sulyok levélben jelentette be szándékát s meg is indokolta azt. Leírta, hogy a miniszterelnök 1935. március 8-i rádióbeszéde és a kampányígéretnek hatása alatt vállalt jelöltséget a NEP programjával, de nagyon hamar rá kellett döbbsennie, hogy a valóság más, mint a látszat volt. A kormány nem hozott be valódi demokratikus reformokat, elodázza a titkos választási rendszer bevezetését, ezzel továbbra is fenntartja az anakronisztikus nyílt szavazást, s most már ezt nyíltan az egypártrendszer megteremtésére használja fel. Ezzel konzerválja a nagy tömegek passzivitását és a hatalmon lévők óriási helyzeti előnyét. Leírja, hogy Trianon „a legnagyobb szerencsétlenség, amely történelme során mindeddig érte (a nemzetet - Sz.K.), de nem az utolsó csapás”,

az elkövetkező „csapások sorozata csak akkor nem lesz halálos, hazánk csak akkor tud azokkal megküzdeni, ha népének anyagi és főként erkölcsi ereje és magyarságához való ragaszkodása töretlen marad.” Sulyok szerint Gömbös politikája lehetetlenné teszi a nemzet ezirányú megerősödését, mert „Sehol a világon nincs a jövedelemelosztás és a népesség szociális helyzetében olyan kiáltó ellentét, mint nálunk... a koldus és a gazdag ellentéte sehol nem olyan nagy, mint hazánkban.”

A Gömbös kormány által fenntartott választási rendszer „csak arra való, hogy elzárja a nép szabad véleménynyilvánításának az útját” s így „soha senki nem tudta megállapítani, hogy az ország lakosságának mi a felfogása a nemzet nagy kérdéseiről”. Mindezek hatására „A nagy tömegek nem érznek jogfosztott voltuk miatt közösséget az állammal és adott esetben, mint 1918-ban megint nem akad komoly erő, mely a fennálló rend védelmére siessen.”

Sulyok kifogásolta a pártfegyelemnek azt az értelmezését, hogy a pártvezérnek joga van megszabni, mit és hogyan cselekedjen a párttag, hogy „neki (a miniszterelnöknek - SZ. K.) csak téglahordókra van szüksége, építeni ő maga fog, s hogy ő a kapitány, a párt tagjai pedig a matrózok.” Ez a kapitány - írta Sulyok - a párt hajóját, s vele a nemzetet zátonyra viszi.²⁶

Konkrét okát is megadta a Nemzeti Egység Pártjából történt kilépésének 1937. XII. 1-i parlamenti felszólalásában, válaszolva Hóman Bálint vallás - és közoktatásügyi miniszter ezirányú észrevételére. Szellemesen így fogalmazott: „engedje meg a t. Ház, hogy nem személyes megtámadtatás címén ugyan, mert nem megtámadtatásnak, hanem dicséretnek tekintem, hogy a kormánypártból kiléptem ezzel a kérdéssel egy kicsit foglalkozzam... Én akkor határoztam el a pártból való kilépésemet (Felkiáltások bal- és szélsőbaloldalon: Jól tette!) amikor boldogult Gömbös Gyula miniszterelnök úr a légvédelmi javaslat benyújtása előtt pártértekezletet tartott és itt a Házban, a miniszterelnöki szobában elmondotta, hogy az ország légvédelméről szóló javaslat vitájában mit fog a javaslat támogatására felhozni és figyelmeztette képviselőtársait, hogy hol helyeseljenek, hol tapsoljanak, hol támogassák az ő felszólalását... Én ebben a pillanatban elhatároztam, hogy egy pillanatig sem maradok olyan pártban, ahol vezényszóra kell tapsolni.”²⁷

Sulyok kilépése a kormánypártból nagy vihart kavart. A „Magyarország” vezércikke 1935. VII. 27-én elismerőleg állapította meg, hogy „az egyre szilajabban nekivaduló párthatalmi uralom korában lépése egyet jelent a személyes szempontok teljes félretételével.” E lépés egy csapásra országosan ismertté tette a fiatal pápai ügyvéd nevét, így írtak róla: „A levél írója a magyar értelmiség ama típusához tartozik, amely a maga szerény és szemérmes egyéniségével, európai láthatárú és gyökeres magyar műveltségével, töretlen gerincével, lelki függetlenségével a kiveszőfélben lévő, de legjobb magyar fajta.”²⁸

Kevésbé volt elragadtatva a kormánypárt. Akcióba is léptek, felhasználva a pápai szervezetet. Ennek válaszmánya - melynek elnöke szintén egy katonatiszt, vitéz Draskóczy István volt - határozatot hozott, amelynek lényege, hogy Sulyok a NEP programjával lett képviselő, s nem volt joga elhagyni a pártot, mert erről nem kérdezte meg a reá voksolt polgárokat. A pápai NEP vezetőség javasolta, hogy az a képviselő, aki kilép pártjából mandátumát is veszítse el. Elég szárnalmas érv volt ez ha eltekintünk attól, hogy a képviselőnek joga van megválasztani pártállását, hisz Sulyok éppen a NEP hivatalos jelöltjével szemben nyerte el a mandátumot.

²⁶ Sulyok levelét közli: Magyarország, 1935. VII. 27; Pápa és Vidéke, 1935. VIII. 4.

²⁷ Képviselőházi Napló (Továbbiakban K.N.) 1937. XII. 1. 154-155. old.

²⁸ Magyarország, 1935. július 27.

Megtámadták Sulyokot azért is, mert elvállata egy szombathelyi közíró védelmét, akit pedig az ügyészség a magyar állam és nemzet megbecsülése elleni vétséggel vádolt meg.

Sulyok nem ijedt meg a NEP pápai vezetőitől, mint a bíróságon otthon lévő ember, azonnal bünvádi eljárást indított a szervezet vezetői ellen rágalmozás címén. Az ügy egyre jobban elmérgesedett, ahogy Sulyok ellenzéki szereplése is fokozódott. 1937 májusában már hazaárulással vádolták a képviselőt, erre Sulyok kiterjesztette a vádat a NEP egész pápai választmányára (32 fő). A két évig húzódó pereskedés végül is azzal ért véget, hogy a NEP választmánya nyilvánosan kijelentette, hogy a helyes tényállást nem ismerte, állításait visszavonja és azokért sajnálkozását fejezte ki.

Furcsa fintora a sorsnak, hogy Sulyok helyére a presztízsveszteség elkerülése végett a NEP soraiba hívta Drózdy Győzöt, akit szintén a Nemzeti Egység Pártjának programjával nem hivatalos jelöltként választottak meg, s ez idáig kívülről támogatta a kormányt. Drózdy neve később elválaszthatatlanná vált Sulyokétól, együtt lépnek majd be a Független Kisgazdapártba, együtt zárják onnan ki őket 1946 márciusában, együtt alapítják a Magyar Szabadság Pártot, és együtt vesznek el passzív választójogukat 1947-ben a „Lex Sulyok” révén.

Először élte meg Sulyok Dezső, hogy rövid és félszeg kormánypártiság után, el kellett hagynia a párt sorait. Erre az a felismerés vezette, hogy ez a kormánypárt nemhogy jobbat nem kínál, de egyenesen rosszabb jövőt képvisel. Lényegében a meglévő demokratikus jegyek, intézmények felszámolására, a pártállam megteremtésére törekszik. Az akkori viszonyok szerint a kormánypárt „szélsőjobbra” tolódásának veszélye miatt lépett ellenzéki útra.

Ilyen értelemben már ekkor politikai rokonságba került a Független Kisgazdapárt vezetőivel, akik a Gömbös-Eckhardt paktumot követő sikertelenségük után dühösen támadták a miniszterelnököt. Gömbös ugyanis azt ígérte Eckhardtnak Tibornak, hogy az 1935-ös választásokon legalább 60 helyen nem indít jelöltet a kisgazdapárti jelölttel szemben, ezzel biztosítja a FKGP megerősödését. Ezzel szemben a Nemzeti Egység Pártja mindössze 12 kerületben nem állított hivatalos jelöltet, így a kisgazdapárt nem erősödhetett meg a kívánt mértékben.²⁹ Ráadásul a kormány hatalmi apparátusa a megállapodás ellenére támadta a kisgazdákat, így mindössze 25 mandátumot szerezhettek. Ennek ellenére reális alternatíva esélyét a kormánypárttal szemben csak a kisgazdapárt jelenthette a korabeli viszonyok mellett, így a veszélyes tendenciák felerősödésével a „nemzeti demokraták” leginkább e párthoz csatlakoztak.

Így tett Sulyok Dezső is 1937. január 30-án. Időközben a képviselő írásai, parlamenti szereplése révén az ország egyik legismertebb ellenzéki politikusává lett. Világosan látta, s ennek nyilvánosan hangot is adott, hogy „nem érzi és nincs róla meggyőződve, hogy a legszélesebb tömegek mindennél fontosabb jóléte lebeg az ország gazdasági irányítóinak szeme előtt, ellenkezőleg... minden egy zárt kör, egy zárt szám, egy kedvezményezett kisebbség érdekében folyik.”³⁰

Gömbös Gyula halála és Darányi Kálmán miniszterelnöki kinevezése 1936-ban tompította Sulyok ellenzéki bírálatát. Darányi kinevezését üdvözölte, mint olyan lépést, amely a magyar közélet fejlődési irányát a helyes útra terelheti. Gömbösről elmondta, hogy „célkitűzéseiben határozatlan, módszereiben erőszakos és kíméletlen, nyilatkozataiban következetlen és túlzó

²⁹ Kónya Sándor: Gömbös kísérlete a totális fasiszta diktatúra megteremtésére. Akadémiai Kiadó. 1968. 167. old.

³⁰ Pápa és Vidéke, 1935. augusztus 25.

volt, fantáziája messze megelőzte tehetségét és egyéniségének ezek a szertelenségei már-már azzal fenyegettek, hogy minden jószándéka és segíteni akarása mellett is a teljes felfordulás felé viszi a magyar belpolitikát.” Ezzel szemben Darányi józan megfontolású ember, nem kerget délibábót. Sulyok meggyőződése volt, hogy az új miniszterelnök végre megvalósítja a titkos választójogot. Ebben az esetben - nyilatkozta - nem lehet többé kizárni a kormányzásból a független kiscgazdapártot és a keresztény pártot sem.

1936 novemberében világosan meghirdette a keresztény és nemzeti demokrácia programját. „Eljön végre a magyar politikai fejlődésnek az a több mint félévszázad óta várt, de mindeddig hiába sürgetett kora, - mondta - amelyben a kormány intézkedéseit a kisemberek millióinak az érdekei és nem egyes zárt körök szűkre szabott és a többiekétől idegen érdekei irányítják. Ez azután egyet fog jelenteni a magyar nemzeti eszme kiterjedésével, a népnek nemzetté emelkedésével és a mai erősen osztályjellegű politika megszüntetésével. Ez a keresztény demokrácia az egyedüli, mely még tud segíteni...”³¹

Darányi Kálmán miniszterelnöksége azonban hamarosan csalódást okozott, a titkos választójog ügye húzódott, a német orientáció sem gyengült, így Sulyok elhatározta, belép a Független Kiscgazda Földmunkás és Polgári Pártba.

1937. január 10-én elkísérte Eckhardt Tibort Szombathelyre. Itt közölte a kiscgazda pártvezérrel belépési szándékát. A kiscgazdák nagy nyereségnek tekintették Sulyok elhatározását, hiszen a képviselő parlamenti tevékenysége, publicisztikai működése komoly tekintélyt szerzett számára a közéletben.³² A párt 1937. február 3-án tartott választmányi értekezletén Sulyok belépését „a legnagyobb örömmel tudomásul vették.”³³

Sulyok e lépését ezúttal is nyílt levéllel indokolta meg, amelyet Eckhardt Tiborhoz, a kiscgazda párt vezéréhez intézett. Ebben kifejezte meggyőződését, hogy „a mi nemzedékünkre nemzetünk életében döntő fontosságú szerep vár. Sorsunk fordulóponthoz érkezett és legnagyobb próbatételünk nem is Trianon szerencsétlensége, hanem sokkal inkább az, vajon belsőleg, nemzeti karakterünkben meg tudunk-e változni, át tudunk-e alakulni, föl tudunk-e újulni?” Nem lebecsülve Trianon hatását, kifejtette, „hogy a magyarság jövője nem a trianoni határokon dől el, hanem kizárólag a nemzet életének belső frontján, a szociális és gazdasági belső berendezkedés alapelveinek helyes vagy helytelen magválasztásán.” Az esetleges revíziós sikerek szempontjából is döntő a belső átalakulás, mert „szerencsés külpolitikai fordulatok, amelyeknek a kis népek nem egyszer akarat nélküli játékszerei visszaadhatják nekünk régi határainkat, de ha bensőkben meg nem újulunk és kormányzatunk egész szelleme át nem alakul, nem tudunk majd mit kezdeni a sors ajándékával.”

Nagyon világos kifejtése ez a pusztán revíziós propaganda káros voltának, a revíziós illúziók tarthatatlanságának. E megállapítások erősen igazolódni látszottak pl. 1938 novemberében, az I. bécsi döntés eredményeképpen visszatért felvidéki területeken, amelyeknek bekapcsolása az anyaország politikai, gazdasági stb. vérkeringésébe igen nehezen ment. „Mi utat veszítettünk - írta Sulyok - és nemzeti géniuszunk tehetetlenül vergődve nem találja meg jobbik önmagát.” „Kie ez az ország?” - tette fel a kérdést, s meg is válaszolta: nem a nagybirtokosoké, arisztokráciáé, mert azok olyan életmódot folytatnak, hogy csak szégyent hoz a nemzetre, s nagybirtokaik révén megfojtják a meglévő életcsírákat is; nem a nagytökéé, amely rablógazdálkodást

³¹ Pápa és Vidéke, 1936. november 1.

³² Magyarország, 1937. január 12.

³³ Független Kiscgazda, 1937. február 7.

follyat, s hogy ezt szabadon tehesse pénzeli a kormányokat, kormánypártot; nem a bürokráciáé, hivatalnoki apparátusé sem, amely rátelepszik a közéletre és elterebélyesedve gátjává válik a fejlődésnek. „Mi csak akkor élünk itt meg, de akkor viszont történelmünk új és nagy virágzása köszönt ránk, ha maradéktalanul annak az igazságnak az alapjára helyezkedünk, hogy ez az ország itt minden magyaré, a magyar nép egyeteméé és meglopja a nemzetet az, aki tudva közreműködik itt olyan állapotok fenntartásában, amelyek a magyar nép millióit kizárják a magyar föld és a magyar munka adta javak emberi méltóságához mért élvezetéből.” Lassú, de biztos enyészet útján halad az ország, ezért így folytatja gondolatait: „Legyen tehát vége annak, hogy itt óriási tömegek előtt még a remény sincs meg arra, hogy nyomorult helyzetükből kiemelkedhessenek, legyen vége a mai berendezkedés öncéllá vált fenntartására koncentrált erőfeszítéseknek, emelkedjünk egyszer már föl arra a magaslatra, amire elődeink száz évvel ezelőtt egy Széchenyi útmutatása alapján emelkedtek....”³⁴

Szerinte a Független Kisgazda párt az az erő, amely leginkább igényli a nemzeti megújítást, ezért csatlakozni kíván hozzá, bár bizonyos dolgokban eltérő nézeteket vall, mint Eckhardt Tibor. Mindenekelőtt a „törvényes királyság” híve, a gazdák mellett pedig a magyar kisipar és kereskedelem érdekeinek védelmét és a tisztviselők politikai érdekvédelmét is feladatának tekinti.

Eckhardt Tibor is nyílt levéllel fordult Sulyokhoz. „én a magam részéről - írta - legnagyobb súlyt vettem és fogom vetni a jövőben is arra, hogy pártunk azon férfiak tábora legyen, akikben megvan az erkölcsi bátorság véleményüket nehéz körülmények között is kifejezésre juttatni. Téged ilyen férfúnak ismertünk meg - fordult Sulyokhoz - és nem csupán pártunk képviselői létszámának gyarapodása, hanem főleg az az erkölcsi erőgyarapodás örvendeztetett meg minket belépésed alkalmával, amelyet Te bátor és felkészült lelkiségeddel képviselsz.”³⁵

Eckhardt egyben megbízta Sulyokot Veszprém megye egész területén a kisgazdapárt szervezésének vezetésével.

A belépés nagy politikai szenzációt keltett és a kisgazda párt megerősödését prognosztizálta. Az Esti Kurír rendkívül éles hangú levélnek minősítette Sulyok írását³⁶; a Pesti Napló a képviselőház „egyik legértékesebb” tagjának nevezte Sulyokot, aki drámai hangú levelében feltárta milyen hatalmas nehézségek előtt áll az ország³⁷; a Magyarország és a Pesti Hírlap kommentár nélkül közölt részleteket leveléből; az Az Est szerint a Háznak egy „igen komoly, értékes tagja” feltárta, milyen helyzetben van az ország, s azt emelte ki a levélből, hogy Sulyok a nagybirtokosokat, nagytőkéseket és a bürokráciát ostromozta.³⁸ A Független Kisgazda szerint „Sulyok Dezső belépése a független kisgazdapártba őszinte örömet keltett, mert vele igaz, őszinte és kiváló politikussal gyarapodott Eckhardt tábora.”³⁹

A mellett, hogy Sulyok politikai programjában is előkelő helyen szerepelt a parasztság anyagi-politikai felemelése, földhözjuttatása, s az ellenzéki kisgazdapárttal a legtöbb kérdésben egyetértett, utólag egyszerűen azzal magyarázta lépését, hogy valahová tartoznia kellett.

³⁴ Magyarság, 1937. január 30.

³⁵ Pápa és Vidéke, 1937. március 7.

³⁶ Esti Kurír, 1937. január 30.

³⁷ Pesti Napló, 1937. január 30.

³⁸ Az Est. 1937. január. 30.

³⁹ Független Kisgazda, 1937. február 7.

1937. április 11-én szűkebb hazájában, Pápán is bejelentette csatlakozását a kisgazdapárthoz. Ez az aktus a párt egyik legnagyobb hatású demonstrációjává vált. Ez az időszak valóban a kisgazdapárt megerősödésének pillanata, a frakciója is egyre növekszik, ezidőtájt csatlakozott a párthoz Matolcsy Mátyás, tért vissza Kun Béla (mindketten képviselők), egyre újabb szervezetek alakultak, úgy tűnt, hogy a párt reális alternatívát képviselhet a Nemzeti Egység Pártjával szemben, főként, ha megvalósul a titkos szavazás is, amit már elodázni nem lehetett.

A kisgazda vezérkar Pápán

1937 tavaszán rövid időre Pápa volt az ország kisgazda központja. A dunántúli városba érkezett Eckhardt Tibor pártvezér és a párt szinte egész vezérkara. Szentiványi Lajos pártigazgató, dr., Cseh-Szombathy László, Horváth Zoltán, Riesz Ádám, báró Berg Miksa, Czirják Antal, Tildy Zoltán, Némethy Vilmos, Mojzes János, Rakovszky Tibor, Matolcsy Mátyás, Dinnyés Lajos, Kun Béla, Gallasz Rudolf, Láng Lénárt, Klein Antal parlamenti képviselők, Raimprecht Antal és Hunkár Béla volt főispánok, Pethő Sándor, a „Magyarság” főszerkesztője. Megjelent gr. Pálffy József nagybirtokos, Tombor Jenő, Rápolthy Nagy Jenő a Szatmár megyei pártszervezet elnöke. Nagyobb küldöttség élén érkezett dr. Boros Imre Vasvármegye kisgazda elnöke. Írók, volt katonatisztek, s a környék kisgazdái népesítették be Pápa tereit, közintézményeit.

A fő attrakció Eckhardt Tibor nagy beszéde volt, melyben felvázolta a Független Kisgazdapárt új bel- és külpolitikai stratégiáját. Jellemző volt Eckhardt előadásának címe: „A szovjet árnyékában”. A kisgazda vezér szerint Magyarország számára a legnagyobb veszélyt ezúttal is a pánszláv törekvések jelentik. Ennek megnyilvánulását látta az 1935-ös szovjet-francia katonai szerződésben, amelyről Dimitrov azt mondta, hogy ez a trójai faló, amely bejuttatja a Szovjetuniót az európai országok közé. A Következő lépés a szovjet-csehszlovák katonai szerződés volt, amely 1500 m-rel hozta közelebb a szovjeteket Európához. Ebben a helyzetben - így Eckhardt, - csak nagyon óvatos reálpolitikával vezethető ki a veszélyhelyzetből Magyarország. Hogy ezen mit kell érteni, azt este a Griff szállóban tartott politikai vacsorán konkretizálta Eckhardt. Lényege: egyik véglethez sem csatlakozni, középen állni. „Mi a haladásnak, a szociális igazságnak, a kifejezetten népi politikának voltunk, vagyunk és leszünk hajthatatlan hirdetői. De ugyanakkor minden néven nevezhető felforgató, rendbontó, az ország nyugodt fejlődését megbontó revolúciós politikának, legyen az alulról, vagy felülről jövő, engesztelhetetlen ellenségei vagyunk” - hirdette Eckhardt. Elítélte a diktatúrát, s minden efféle törekvést. „Ne képzelje senki, hogy mi meg fogjuk várni, amíg juhok módjára taglóval fognak minket lebunkózni. Vagy a törvény uralkodik, vagy mi magunk parancsolunk, de nekünk nem fog senki parancsolni.” - összegezte álláspontját.⁴⁰

A vasárnapi nagygyűlésen Sulyok Dezső megtartotta beszámolóját, melyben indokolta belépését a kisgazda pártba, zsákutcának minősítve mindazt a politikát, ami 1920 óta végbement az országban. Külön kiemelte harcát a titkos választójogért.

Eckhardt újra elutasított mindenféle diktatúrás törekvést. „Nyomorúság izgatással, lázítással nem gyógyítható” - mondta, s a jogos elégedetlenséget meglövedező demagógok megjelenésétől óvott. Komoly veszélynek mondta, hogy a kormánypárt, a Nemzeti Egység Pártjának egy része elősegíti a szélsőségek megjelenését. Eckhardt síkra szállt a mellett, hogy más, mint

⁴⁰ Pápa és Vidéke, 1937. április 18.

a fegyveres erők tagja ne viselhesen egyenruhát, s hogy nem tűrhető Magyarországon a hitlerista propaganda. A zsidókérdés „tisztességes” megoldását szorgalmazta, igazi jobboldali politikát hirdetve. A politikai áttörést Eckhardt is a titkos választójogtól várta.

A Független Kisgazdapárt szervezése jól haladt, parlamenti csapata is viszonylag erős volt, meg volt a remény, hogy egy titkos választás esetén akár a siker reményében is alternatívát jelenthet a Nemzeti Egység Pártjával szemben, vagy legalább is erős ellensúlya lehet az egyre erősödő szélsőjobboldali mozgalmaknak.

Hogy ez mégsem így történt, annak a nemzetközi helyzetben beállt változások mellett (Anschluss), az az oka, hogy a kormány(párt) az ösztüzet most a kisgazdapártra irányította. A közigazgatási apparátus teljes súlyával ránehezedett a pártra, a kisgazdákat szinte karanténba szorították, mint tették ezt 1920-21-ben a legitimistákkal, akik akkor a fő veszélyt jelentették. Míg 1922-ben ennek a szociáldemokrata párt örülhetett (24 mandátum!), addig most 1938-39-ben ez a nyilasok malmára hajtotta a vizet: szervezeteik megerősödtek, befolyásuk nőtt, 49 mandátumot szereztek az 1939. tavaszi választásokon. Ugyanakkor a Független Kisgazdapárt mindössze 14 mandátumhoz jutott, a jelentéktelenség veszélye fenyegette.

E mellett a párt visszaesésében jelentős szerepet játszott Eckhardt Tibornak az a terve, amellyel a legitimizmushoz próbálta kapcsolni pártját. Ez a hagyományosan szabadkirályválasztó, és jelentős mértékben protestáns lakosságra támaszkodó, protestáns vezetőkkel rendelkező (Tildy Zoltán, Nagy Ferenc) kisgazda pártban meghasonlást okozott. A pártot hamarosan elhagyta 6 képviselő.

Sulyok sem szimpatizált a legitimista ötlettel, melynek értelme nyilván az volt, hogy a nagykorúvá vált „trónörökös”, Ottó személye Magyarország élén garanciát jelenthetne a német törekvésekkel szemben az ország függetlenségének megőrzésében. Ehhez a jó nyugati kapcsolatokkal rendelkező Ottó királlyá koronázása alkalmasnak látszott. E naiv elképzelés, melyet Eckhardt Tibor 1937 augusztusában szellőztetett meg Körmenten, Gr. Sigray Antal legitimista képviselő gyűlésén ellentétet szült a párton belül. A pártban egyébként annak ellenére, hogy nagy örömmel fogadták, Sulyoknak semmilyen lényeges funkciót nem ajánlottak fel, befolyása csekély volt.

E legitimista váltás ellen azonban még a Házban is felszólalt: „Tanácsom az, hogy a legitimista mozgalmakat nálunk egyelőre meg kell szüntetni. Ezzel egy elválasztó falat húzunk ki a nemzet tagjai közül, megszűnik egy gondolat, amely eddig csak elválasztott bennünket. ... Ha tehát most pontot teszünk a legitimista propaganda végére, ezzel a nemzet egységessé válásának jó szolgálatot teszünk.”⁴¹ Érezhető, hogy ezzel Sulyok célja a politikai egység megeremtése, hisz másutt „törvényes királyi hatalomról” értekezett, amely ellen oly sokan vétkeztek.⁴²

A pártról, amibe belépett később így írt: „Meg kellett állapítanom, hogy olyan emberek közé csöppentem, kiknek mindannyia a maga nótáját fújja, nem törődve a másikkal.”⁴³

A Független Kisgazdapártban politizált egészen 1946. III. 11.-i kizárásáig. Megpróbált elindulni az 1939 májusi parlamenti választásokon is (megint idő előtt oszlatták fel az országgyűlést), ez azonban nem sikerült neki. Így ír erről: „Kipróbáltam a gyakorlatban ezt a rendszert is és megállapítottam - Devecser községben 1939. május 12-én - hogy azokat a

⁴¹ K.N. 1938. Március 23. 308. old.

⁴² Pápa és Vidéke, 1937. augusztus 15.

⁴³ M.T. 427. old.

választókat, akik a közjegyző irodájában ajánlási íveimet aláírták, fél órán belül a község házára, csendőrörsre vagy pénzügyőrségre idézték be és színlelt ürügyekkel olyan zaklató kihallgatásoknak vetették alá, hogy több választó nem volt hajlandó a közjegyzői irodába menni és ott íveimet aláírni. A közjegyző irodája előtt csendőrök cirkáltak és igazolásra szólítottak fel mindenkit, aki az irodába be akart menni. Ez a zaklatás és a nép kímélésének szempontja arra bírta, hogy a jelöléstől visszaléptem és ezen a választáson nem indultam.”⁴⁴ Más vélemény szerint Sulyok annyira elhanyagolta körzetét, hogy már nem akart a siker reménye nélkül fellépni.⁴⁵ Mindkettőben volt igazság, annyi bizonyos, hogy a Független Kisgazdapárt a terror hatására közel száz jelölt közül mindössze egy kerületben tudott egyéni mandátumhoz jutni. (Tildy Zoltán Szeghalmon.)

Pápán és vidékén is megfordult a hangulat. Sulyok határozott kiállása a zsidókérdésben, látványos akciója Szálasi Ferenc és a nyilas mozgalom ellen, engesztelhetetlen szembenállása a kormánypárttal és az új miniszterelnökkel, Imrédy Bélával, határozott német ellenessége ellenére, vagy éppen e miatt elszigetelődött saját városában is.

Így volt ez akkor is, amikor 1938 koratavaszán a városban jótékonyági bált rendeztek az országzászló létesítésére. A bál rendezői viszont kizárták a zsidó vallású polgárokat. Sulyok nem késett tiltakozni. „A zsidóságban nagyon sokan vannak - írta - akik legalábbis olyan jó hazafiak, mint azok, akik reggel, délben, este nem tudják étkezésüket elfogyasztani a nélkül, hogy saját hazafias voltukat ki ne kiáltanák a nagyvilágba.”⁴⁶ Sulyok kiállása, nemes gesztusa 1938-ban kevesek megértésével találkozott.

Szintén növelte Sulyok elszigeteltségét őszinte fejtegetése a magyar középosztály („értelmiség”) helyzetéről, amely „Nem termel ki egészséges új gondolatokat, nem irányítja a sorsot, ellenben hagyja magát sodorni és engedelmes szolgájává lesz annak, aki éppen jön. Nem vezet, hanem kiszolgál, nem alkot, hanem belenyugszik, nem gondolkodik, hanem megy azután, akit a sors föléje dobott. Egész gondolkodásának alapiránya: megmenteni a puszta létet és nem kockáztatni semmit...”⁴⁷ Végül is a legfontosabb feladatnak Sulyok azt tartotta, hogy szabadítsák ki e réteget a félelem és kishitűség bilincseiből, s végül is nem bűnösnek, csak szerencsétlennek titulálta a középosztályt.

Nem használt a képviselő népszerűségének az sem, hogy a nyilas lapok elsőszámú céltáblájává lépett elő, Szálasi Ferencet támadó interpellációja miatt.

Sulyok a Magyar Nemzet hasábjain igyekezett megmagyarázni „Miért vonult vissza?” Csalódottságának adott hangot, s az egész magyar parlamentarizmust olyannak minősítette, amely néhány látszatintézkedés ellenére semmit sem vitte előbbre a nagy nemzeti feladatok megvalósulását. A politikai közéletéről lesújtó véleményt formált. A mandátumokért a hatalom imádóinak egymást legázoló serege indult el 1939 tavaszán, másfelől a mindent eldobók, mindenáron újat akarók tömege. Pápa és környéke is kemény szavakat kap Sulyoktól: „Miután láttam, hogy kerületem teljesen a között a két szélsőség között - a teljes behódolás és teljes negáció - között oszlik meg, meg sem kíséreltem, hogy régi kerületemben fellépjek.”⁴⁸

⁴⁴ M.T. 303. old.

⁴⁵ Futó Dezső személyes közlése.

⁴⁶ Pápa és Vidéke, 1938. február 13.

⁴⁷ A Reggel, 1938. június 27.

⁴⁸ Sulyok Dezső: Miért vonultam vissza? Magyar Nemzet

A pápai mandátumot (a Veszprém megyei öt egyéni kerület közül az egyik) 1939-ben így Antal István igazságügyi államtitkár szerezte meg 13 256 szavazattal a nyilas tanár Molnár Benjáminnal szemben, aki 6244 szavazatot kapott. (Jól mutatja a változást, hogy a Veszprém megyei két listás mandátum közül az egyiket a nyilasok, a másikat a kormánypárt szerezte meg.)

A kisgazdapárt választási veresége, majd Eckhardt Tibor távozása az országból, a német befolyás rohamos növekedése, a revíziós sikerek, a háború kitörése lényegében befagyasztotta az FKGP pártéletét. Nem volt igazi egység a párt csekély erejű parlamenti frakciójában sem. Így Sulyok számára maradt a publicisztika, illetve továbbra is tagja Pápa város közgyűlésének, s megtartotta a Veszprém vármegye tiszteletbeli tiszti ügyésze titulust is. Nagy cikkben köszöntötte a Magyar Nemzetben az I. bécsi döntést „Üdvözlégy, Testvér!” címmel.⁴⁹ A parlamentben és a sajtó hasábjain is keményen fellépett az önjelölt „vezérek”, főként Imrédy Béla és Szálasi Ferenc pártállami törekvéseivel szemben.

Szemben a szélsőséggel

A parlamentarizmus védelme szorosan összekapcsolódott 1938-39-ben a nyilas mozgalmakkal szembeni fellépéssel és személy szerint vezérük, Szálasi Ferenc elleni akciókkal. Sulyok nagyon veszélyesnek tartotta a nyilas mozgalom megerősödését, sürgette a határozottabb fellépést ellenük, elítélte a politikai elit meghunyászkodó, esetenként együttműködő, szimpatizáló magatartását.

Határozottan fellépett - miként láttuk - Gömbös Gyula „vezéri” ambícióival szemben, protestált Imrédy Béla „csodaszarvas” vezérsége ellen s ugyanígy opponált Szálasi Ferenc „vezérsége” ellen is. Fellépése nem nélkülözte a gúnyt sem. Gömböst kifigurázta hírhedt kijelentése miatt, miszerint a kormányzáshoz „mellbőség” is kell. „Ez az ember - mondta ugyanis Gömbös Bethlen Istvánról - nem alkalmas a kormányzásra. Horpadt mellű cingár ember, nincs meg a szükséges mellbősége. Nem bírhatja a kormányzás terhét.”⁵⁰ Sulyok akkor vezércikkben reagált Gömbös kijelentésére: „az ő ideje óta beszélnek a politikusok mellbőségéről (azelőtt inkább a koponyaalkatuk érdekelte az embereket).”⁵¹

Híres vált Sulyok egyik közbeszólása is a parlamentben: mikor Gömbös Gyula azzal kérkedett, hogy ő már 16. évét tölti a magyar közéletben, közbeszólt „Elég baj az a magyar közéletre”⁵².

Élesebb volt a kritikája, mikor Imrédy Béla jelentős politikai fordulatot megkísérelve azon fáradozott, hogy létrehozza minden jobboldali erő szövetségét - amely mellett már más politikai erőre nincs is szükség - a Magyar Élet Mozgalmat. Imrédy bőven merített az olasz fasiszta és német nemzeti szocialista külsőségekből, de a fekete egyenruhákat, halálfejes lobogókat valami magyaros motívummal igyekezett kiegészíteni, így került a mozgalom emblémájába a csodaszarvas. Sulyok Imrédyvel szemben is alkalmazta a gúny fegyverét: „Háromnegyedéves miniszterelnökség alatt ez (mozgalmának elindítása SZ.K.) mindenestre

⁴⁹ Magyar Nemzet, 1938. november 30.

⁵⁰ Nagy Vince: Októbertől októberig. Európa-történet Kiadó. 1991. 193. old.

⁵¹ Magyarság, 1935. augusztus 24.

⁵² K.N. 1936. Január 29. 150. old.

rekordot jelent a csodás forradalmak történetében... azzal, hogy valaki néhány embert felöltöztet kölcsönvett ruhákba, akik közül az egyik siet mindjárt el is sikkasztani a ruhát... s azzal, hogy a háta mögé drapériát tesz és szavalókórusokkal feleltet magának, azzal még nem indított el mozgalmat.”⁵³

Szemléletesen írta meg Sulyok a „vezéreszme” hátulütőit, felvetve a politikusok felelőségének kérdését: „Büntetlenül, úgy látszik csak azok élhetnek vágyaiknak, akiket a sors azzal tüntetett ki, hogy népek életének irányítóivá tette meg őket. A tapasztalat szerint ezek a kiváltságosok csak a „történelem ítélőszéke” előtt felelnek...” (Ekkor még nem tudhatta, hogy éppen ő lesz a politikai ügyész Imrédy Béla perében... - Sz.K.) „Ha valaki egy szép napon arra ébred, hogy ő úgy körülsáncolta magát, olyan gárdát teremtett maga kör, amelynek minden jó amit tesz, amelynek szótárából hiányzik a bíráló és csak a hódolat van benne...ha tudja, hogy nincs senki aki őt feleletre vonhassa, ha akarata törvény és egy szempillantása parancs, ha nincs többé más irány csak az amelyen ő halad, akkor az ilyen nem szerencsésnek a lelkében hamar kelnek szárnyra a fékezhetetlen felelőtlenség érzetének démonai.... Mint az ópium, a kokain vagy morfiúm romboló mérge, a nép önrendelkezési jogait kifejező intézmények korlátai nélkül működő hatalom is olthatatlan szomjúságot teremt az emberben, mindig többre és többre sarkallja...”⁵⁴

Sulyok már 1938 novemberében írt cikkeiben rámutatott, hogy Imrédy új törekvései összefonódnak a nemzeti szocializmussal, leszögezve, hogy Imrédy miniszterelnök több módszerbeli elemet magáévá tett, abból, amit összefoglaló néven nemzeti szocializmusként ismert meg a közvélemény. A miniszterelnöknek címezve letisztult véleményt közöl: „Lehet akarni a parlamentarizmust és lehet akarni a nemzeti szocializmust, csak éppen egyet nem lehet akarni, mind a kettőt.”⁵⁵

A közvélemény, a politikai intézményrendszer, a nyilvánosság, a sajtó, a kritika hivatott megakadályozni, hogy a politikusok e végzetes „keszonbetegségbe” essenek. A felelőség hiánya ugyanis náluk emberéletek ezreibe, százezreibe kerülhet.

A harmadik önjelölt „vezérrrel, Szálasi Ferencsel szemben hangzott el Sulyok híres interpellációja a parlamentben. 1938 a nyilas mozgalom egyik legjobb éve volt, dinamikusan nőtt a párt ereje, kedvezően alakult számukra a nemzetközi események is, főként az Anschluss révén nagyon megnőtt a nemzeti szocializmus hatása Magyarországon. 1938-ra eldőlt az is, hogy a hazai szélsőjobb vezére Szálasi lesz, személye kétségkívül összefogta az amúgy nagyon sokféle szélsőjobb oldali erőket. Ezért határozta el Sulyok, hogy a nyilasok elleni állandó támadás mellett magát a „vezért” veszi célba. A „Hungarizmus” atyját éppen származása révén próbálta ellehetetleníteni.

A Házban egyértelműen elutasította a Hungarizmust. „Elérkezett a pillanat, amikor mindenki, aki magyar nemzeti alapon áll és magyar nemzeti alapon a népi, a szociális politikát meg akarja valósítani, kell, hogy szembehelyezkedjék azokkal, akik itt hungarizmust hirdetnek, akik itt új tévtanokkal akarják megzavarni a nemzet ítélőképességét... mert máskülönben ezek a kótyagos, ezek a semmi komoly igazsággal alá nem támasztható tanok megfognak bennünket szédíteni.” - mondta.⁵⁶

⁵³ K.N. 1939. Január 18. 323. old.

⁵⁴ Magyarság, 1935. szeptember 13.

⁵⁵ Magyar Nemzet, 1938. november 26.

⁵⁶ K.N. 1938. Május 3. 208. old.

Figyelmeztetései azonban a Nemzeti Egység Pártja, majd a Magyar Élet Pártja irányába nem voltak elég hatásosak. Ezért a kormánypárt és a nyilasok cinkosságára mutatott rá a parlamentben: „politikai és társadalmi anarchiát jelent az, hogy egy aktív alispán, egy aktív miniszteri tanácsos és a székesfőváros tiszti főügyésze, vagy a nemzeti egység pártjának, a kormány mögött ülő pártnak alelnöke ünnepeljen egy rendőri felügyelet alatt álló egyént.” (Utalás arra, hogy a felsoroltak a budapesti Gellért szállóban egy politikai vacsorán Szálasi Ferencet ünnepelték - SZ.K.)

1938 április 26-án hangzott el a parlamentben Sulyok felszólalása Szálasi Ferenc állampolgársága és származása kérdésében. A nyilasokról szólva az akció előzményeit így írja le: „A politikai morál olyan fokú hiánya érzett minden megnyilatkozásukon, mely megdöbbenést váltott ki az ország vezető politikusainál. Ez arra indította gróf Bethlen Istvánt, hogy megállapíttassa: kicsoda voltaképpen Szálasi Ferenc. 1938 április 25-én felkeresett Hungária-szállóbeli lakásomon Pethő Sándor, a Magyarországi c. napilap főszerkesztője, és átadott egy iratot, amely ezzel a kérdéssel foglalkozott...Megmondta, hogy az iratot Bethlen adta át neki, azzal, hogy engem annak ismertetésére felkérjen. Az adatok valóságára vonatkozó iratok pedig Rassay Károlynak, a Polgári Szabadságpárt elnökének birtokában vannak... Vállaltam a feladatot, mert a hungarizmus veszélyeivel magam is tisztában voltam.”⁵⁷ Az iratokat (11 okmányt) Sulyok le is tette a Ház asztalára, amelyek bizonyították, hogy Szálasi nagyapja Szaloszjan Antal Kajetán néven lett anyakönyvezve és önkényesen változtatta meg a nevét Szálasira. Szálasi ősei a Szaloszjánok és (anyai ágon) Mechitárenok az Erdélybe Moldvából bevándorolt örmények közül valók. Az anyakönyvi, házassági kivonatok segítségével Sulyok bebizonyította, hogy Szálasi Ferenc „örmény, német és tót vérnek bizonytalan arányú keveréke, akiről csak az bizonyos, hogy ereiben egy csepp magyar vér sem folyik.”

Másrészt bizonyította, hogy Szálasi apja az 1879: L. tc. 31. paragrafusában értelmében magyar állampolgárságát elvesztette, és mivel a fennálló törvények szerint külföldi állampolgár gyermeke nem lesz magyar honossá, ha Magyarországon születik, így Szálasi sem magyar állampolgár.

Az akció óriási hangzavar közepette zajlott, leginkább Hubay Kálmán próbálta belefojtani a szót a szónokba, ez azonban nem sikerült. Jellemző, hogy Hubayt 1940. július 22-én állambomlasztó nemzetiségi javaslatáért (Vágó Pállal együtt) megfosztották mandátumától. Bethlen és Sulyok azt várta az akciótól, hogy Szálasit és mozgalmát kiiktatják a politikai életből. Ez azonban nem sikerült, bár Sulyok szerint a mozgalom terjedésében határozott visszaesés állt be, valójában azonban 1939 tavaszán nagy választási sikert ért el.

Az akció - akárcsak Imrédy Béla izraelita vallású dédapja miatti elmozdítása a finnyás megfigyelőkben ellenérzést válthatott ki, s maga az eszköz - valakinek a származásában vájkálni - nem is fogadható el, ebben az esetben viszont a cél némi felmentést adhatott. A cél az volt, hogy egy idegen és agresszív nagyhatalom kiszolgálója, hazai szószólója, aki idegen pénzen a magyar alkotmányosság és állam aláadására mozgalmat hozott létre ne válhasson komoly tényezővé, ne téveszthesse meg hangzatos „hungarizmussal” a magyar közvéleményt.

Sulyok ellen igen éles támadást indítottak és nem csupán nyilas oldalról. Ezért nagy cikkben próbálta megmagyarázni mit akart a Szálasi ügygel? „Megdöbbenve láttam - írta 1939. március 14-én, hogy a faji teória a maga roncsoló hatalmának egész végzettségével áterjedt reánk is és nyíltan felismertem, hogy ennek a teóriának következetes érvényesítése Magyar-

⁵⁷ M.T. 490. old.

ország társadalmának teljes szétesésére és történelmi összetartó erőinek elporlasztására fog vezetni.” Az egyre „divatosabb” fajkutatást elítélve az a szándék vezette, hogy „abszurdum vigyem ezt a fajkutatást, ezzel nevetségessé tegyem és így öljem meg azt a káros irányzatot...”⁵⁸

Sulyok már itt, 1939-ben leszögezte, hogy a „diktátorjelölt nem azért alkalmatlan a magyarság jövőjének a vezetésére, mert ereiben örmény, német és tót vér folyik, hanem azért, mert azok a gondolatok, melyeket ő üdvözítőnek tart, íme ide vezetnek a társadalom szétrombolásához, annak egységesítése és felemelése helyett.”

Az interpellációt követően a nyilas lapok, ösztüzet zúdítottak a képviselőre. Megszólt id. Szálasi Ferenc is. Érzelmes húrokat pendítve elevenítette fel családja hazafiságát. „Most - írta - mert az egyik fiam politikai tevékenysége Önnek és egyeseknek nem tetszik egyszerűen szabad prédaként el akarják venni tőlünk becsületünket, régi egyszerű szép magyar nevünket és állampolgárságunkat. Ezt is kibírjuk mert öten vagyunk katonák.”⁵⁹

Az érzelmes megközelítés után azonban ott állt a lényeg is: „De azért is erősek maradunk és biztosítom Önt, hogy a Szálasi-Hubay-Széchenyi politikai mozgalmat győzelmében megakadályozni nem lehet. Rendületlenül, kitartással haladunk előre.”⁶⁰

A nyilas lapok karikatúrákat, gúnyos karcolatokat kezdtek közölni Sulyokról és főként azzal vádolták, hogy a Tanácsköztársaság alatt szerepet vállalt Pápán. Hubay Kálmán nyilas képviselő 1938 május 18-án provokáló megjegyzést tett a parlamentben: „nem engem neveztek ki 1919-ben a pápai vörös őrség közbiztonsági előadójává.” Sulyok idegesen reagált a vádakra, a parlamentben bizonygatta, hogy őt igazolták.

A „Virradat” című nyilas lap írása végkép kihozta sodrából. Az írás „Egy rémhírterjesztő levelei” címmel jelent meg s a következőket tartalmazta: „Szóval most megint van min izgulni. Egy kisebbfajta rémhír már nem is számít... Az a Sulyok féle fajkutatási beszéd, ez látja egy nagy volt. A lúdtalpom direkt a torkomban dobogott, mikor olvastam. Micsoda merészség kellett ahhoz, hogy azt a titkos oknyomozati jelentést felolvassa. - úgy tűnt fel nekem, hogy ez az ember mint egy antikvárium hős, egy Achilles-sarok, aki nyúlőr kacagányát hóna alá szorítva megkaparintja a trójai falovat. Hanem azért kár volt pont egy ilyen névelemzési vitába fajulni. Tudja ebből bajok lehetnek. Mert egyszer majd jön ez a Hubay és leteszi a Ház asztalára, hogy Sulyok nem is egy kuruc hős, hanem izraelita cigány vízimolnár és Suluk Cinkapanna Mártonnak hívták.”⁶¹

A nyilas lapok provokációi hatására Sulyok nem éppen szalonképes módon válaszolt. Fiala Ferencet, az „Összetartás” című 55.000 példányban megjelenő nyilas lap felelős szerkesztőjét durva hangnemben azzal „vádolta meg”, hogy zsidó származású, családját dédapjáig bezárólag is pellengérré állítva. A dologból hosszú sajtópolémia lett, végül pedig Sulyok beperelte Fialát, mivel lapjában azt állította, hogy hamis dokumentumokra alapozta Szálasi Ferenc elleni interpellációját. Ugyancsak beperelte Sulyok a karikatúristát is (Pintér Jenő), aki hamis fotókópiákkal rajzolta le a képviselőt.

⁵⁸ Magyar Nemzet, 1939. március 14.

⁵⁹ Összetartás, 1938. május 15.

⁶⁰ Összetartás, 1938. május 15.

⁶¹ Virradat, 1938. május 2.

Fialát és Pintéért rágalmozás miatt 1939. szeptember 7-én elítélték és felfüggesztett pénzbírságot szabtak ki rájuk. Ez persze nem akadályozta meg az „Összetartás” szerkesztőit, hogy hatalmas cikksorozatban világítsák fel olvasóikat, „Kicsoda Sulyok Dezső?”

Az egyik ilyen támadás arról szólt, hogy a képviselő anyagilag támogatja a marxistákat Pápán. Történt, hogy a Magyarországi Szociáldemokrata Párt kölcsönt kapott a német szociáldemokratáktól, amíg azok hatalmon voltak hazájukban. A kölcsön zálogát a szociáldemokrata párt munkásotthonai képezték. A németországi fordulat után a bíróság a német államnak ítélte a munkásotthonokat, s megkezdődött ezek elárverezése. A szociáldemokraták Sulyokhoz - a kitűnő jogászhoz - fordultak, aki elkészítette az új alapszabályt, bejegyeztette a szövetséget és segítette összeszedni azt a 6500 pengőt, ami a ház megvételéhez kellett. Így sikerült megmenteni a pápai munkásotthont. A nyilasoknak pedig azt üzentte Sulyok, hogy „tettekkel merem szeretni azt a magyar munkást, akit támadóim csak ugródeszkanak tekintenek.”⁶²

Végül is rövid távon Sulyok harca Szálasi Ferenc és Imrédy Béla ellen sikeresnek tűnt. Szálasit 1938-ban három évre elítélték, megkapta a 9323-as sorszámot és pártját is feloszlatták.

Megbukott Imrédy Béla is, nagyon hasonló módon, ahogy Sulyok Szálasit próbálta kivonni a politikai életből: családfájában zsidó ősokeket találtak.

A miniszterelnök bukása után Sulyok bizakodóan fogadta Teleki Pál kinevezését: „Most olyan jóhiszemű, okos, kiegyensúlyozott ember áll a kormány élén - írta - kivel talán lehet az adott viszonyok között bölcs egyezséget kötni.”⁶³

Parlamenten kívül

A parlamentből kiszorulva azonban ellenzéki politikusnak már nem sok babér teremhetett a magyarországi közéletben a negyvenes évek elején. A pozícióvesztés után az újságok sem kapkodtak Sulyok vezércikkeiért, és egyre nehezebb lett a politikus helyzete Pápán is. Az 1940. évi virilista listán szerepel 21.-ként, a lista szépséghibája pusztán az, hogy a zsidó vallásúak már nem szerepelhetnek rajta.

1940 márciusában újra megválasztották a pápai Belvárosi Katolikus Kör választmányi tagjává. A következő évben - s ez bizonyítja, hogy anyagi helyzete jogász tevékenysége révén nem rendült meg - 2.000 pengőt adományozott Pápán katolikus kultúrház építésére. Talán ennek is szerepe volt újbóli megválasztásában.

A városi közgyűlésben alig szólalt már fel, de 1941 szeptember 14-én felemelte szavát a városi számtisztek és kezelők érdekében. Egyik utolsó közszereplése a frontra küldése előtt 1941 december 29.-én a városi képviselőtestületi ülésen volt, amikor ismertette a városi igazságügyi palota építési terveit.

Az országos politikától ezután visszahúzódott, hamarosan újra a fronton találta magát. 1942 VI. 12. - 1943. I. 6. között a 2. magyar hadsereg páncélos hadosztályához beosztott 103. számú hadtápszázad parancsnokaként tartalékos főhadnagyi rangban az orosz fronton szolgált, eljutott egészen a Don folyóig. Kitüntették, leszerelése után 1943 augusztusában előléptették

⁶² Pesti Napló, 1938. augusztus 14.

⁶³ Magyar Nemzet, 1939. február 21.

tartalékos századossá. Oroszországi élményeiről beszámolt „Két éjszaka nappal nélkül” című eredetileg német nyelven megjelent visszaemlékezéseiben.

A háború kitörését követően a kisgazdapárt szervezeti élete gyakorlatilag megbénult. A pártapparátus szétesett, a kapcsolat a központ és a helyi szervezetek között megszakadt, a pártélet mindenütt megszűnt.⁶⁴

A háborúban beállt fordulat után 1943. V. 27-én ült össze a háború alatt először a nagyválasztmány, amely új programot fogadott el, s kezdeményezte a pártszervezés újbóli beindítását. „A párt fokozott tevékenységre határozta el magát” - szövege a sajtóhír.

Ennek keretében hozták létre a párt un. polgári tagozatát, amely 1943. VI. 21-én alakult meg. Ennek lett egyik vezetője - társelnöke - és aktív tagja Sulyok Dezső. A polgári tagozat létrehozása már azt jelezte, hogy a kisgazdapárt erőteljesen nyitni kíván a városi polgárság irányában is, ki akar törni „vidékiségéből”, parasztpárti bezártságából. A polgári tagozat létrehozása már a háború utáni helyzetre való felkészülés jegyében történt, hisz az előre látható volt, hogy a hagyományos polgári szavazóbázisú pártok (mindenekelőtt a kormánypárt) el fog tűnni a politikai életből. A polgári tagozat szervezése azonban csak nagyon nehezen haladt, s a német megszállás után teljesen le is állt.

E közben mint jogász dolgozott tovább a Magyar Általános Hitelbank Rt. pápai leányvállalatának ügyészeként.⁶⁵

Az ellenállási mozgalomban nem vett részt („nem akartam bolsevisták kollaboránsa és oroszok vezetője lenni”, ellenben aktívan közreműködött a II. világháború alatti, a magyar demokrácia kiépítése szempontjából legnagyobb ígéretet jelentő kisgazda-szociáldemokrata szövetség megkötésében.

Sulyok úgy gondolta, mint sokan a kisgazda és szociáldemokrata pártban, hogy a német vereség után felépítendő új Magyarországon a két nagy felemelésre szoruló társadalmi réteg - a parasztság és a munkásság - nevében a Független Kisgazdapárt és a Szociáldemokrata Párt lesz a meghatározó politikai erő. E szövetség Sulyok értelmezésében mindamellett azt is szolgálta, hogy kiszorítsanak minden más politikai erőt, amely e „két osztály” nevében esetleg felléphet. A szociáldemokrácia és a kisgazdapárt szoros szövetsége - szerinte - záloga lehetne a demokrácia kiépítésének s ugyanakkor a szükségszerűen megjelenő szélsőséges politikai erők margón tartásának is. Így Sulyok lelkesen bábáskodott e szövetség megkötésénél, amit 1943. augusztus 7-én jelentettek be. E szerint a két párt „programjának teljes és maradéktalan fenntartása mellett a különböző belpolitikai akciókban a jövőben mindig egységesen vesz részt... az együttműködés kiterjed a törvényhozási munkára is: a két párt a parlamentben minden kérdésben egységesen lép fel.”⁶⁶

A tárgyalások résztvevői a Független Kisgazdapárt részéről: Tildy Zoltán, Nagy Ferenc, Varga Béla és Sulyok Dezső; a Szociáldemokrata párt részéről Peyer Károly, Kéthly Anna, Szakasits Árpád és Szeder Ferenc voltak.

A szociáldemokrata párt közeledése a kommunista párthoz azonban Sulyokot arra ösztönözte, hogy lazítson e szövetségen, illetve bevonjon abba más politikai tényezőket is, mindenekelőtt a Rassay Károly vezette liberális és Bethlen István vezette konzervatív csoportokat. A

⁶⁴ Vida István: A Független Kisgazdapárt politikája 1944-1947. Akadémiai Kiadó, 1976. 13. old.

⁶⁵ Kis Újság, 1943. május 27.

⁶⁶ Pintér István: A szociáldemokrata párt története 1933-1944. Kossuth Kiadó, 1980. 343. old.

kisgazdapárt értekezlete 1944. II. 25-én és nagyválasztmánya III. 8-án megerősítette a két párt szövetségét.

Tildy Zoltán később így fogalmazott: „A koalíciót lényegében megkezdtük 1942-ben. 1942-43 telén, amikor a kisgazdapárt akkori vezetői a dolgokat történelmileg előrelátva megegyeztek az akkori egyetlen legitim munkáspárttal, a szociáldemokrata párttal. Én jól emlékszem barátaim arra a kritikára, amely bennünket akkor illetett, főleg engem. Üzenetet kaptam még kerületem egyes községeiből is, hogy be ne tegyem többet a lábamat a kerületbe... de a parasztság ezt a nagy politikai gondolatot már ekkor magáévá tette, és megértette, tudatára jött annak, hogy a két nagy dolgozó réteg politikai egysége nélkül megállni az időben egyik sem fog tudni és egyiknek a számára sem lesz nyitva az út a politikai érvényesülés felé.”⁶⁷

E történelmi jelentőségű összefogás azonban már akkor zátonyra futott, - s ez az európai színvonalú magyar demokrácia kiépítését is lehetetlenné tette, - amikor a szociáldemokrata párt inkább a Magyar Kommunista Párttal kötött szövetséget 1944. október 10-én. Ebben már az új kor riasztó frázisai jelentek meg a munkásosztály harcoss forradalmi egységéről, a szocializmusról, ami mindkét párt célja és arról, hogy a háború befejeése után a két párt a magyar munkásosztály forradalmi egységének továbbfejlesztése érdekében egyesül és megteremtí az egységes és egyetlen forradalmi szocialista pártot.⁶⁸

Ezzel a szociáldemokrácia lényegében alárendelte magát a kommunista törekvéseknek, azok kiszolgálójává vált. Így történt ez 1919-ben is, és nem kellett hozzá nagy jóstehetség, hogy a szovjet fegyverek árnyékában még inkább így fog történni.

Ekkor már Sulyok Dezső képtelen aktívan politizálni. 1944. IV. 3-án a német megszállás után hat hónapra internálták, s előbb a budapesti Mosonyi utcai toloncházban, majd IV. 8-tól a nagykanizsai internáló táborban tartották fogva. Az internálásra politikai nézetei miatt került sor. Kivételezett helyzetben volt (külön szoba, kiszolgáló személyzet az internáltak köréből). 1944. június 3-án Mindszenty József veszprémi püspök személyesen járt el az ügyében és így kiszabadult az internáló táborból.

A kiugrási kísérlet kudarca és a nyilas hatalomátvétel után elfogató parancsot adtak ki ellene, de ekkor már nem várta meg elfogatását s erre jó oka volt. Híres parlamenti beszéde Szálasi Ferenc állampolgársága és származása ügyében biztos halálos ítéletet jelentett számára. „Legfelsőbb parancs” értelmében előállítás után személyazonossága megállapítását követően kihallgatás nélkül a helyszínen kellett volna felkoncolni.

Illegálisan élt előbb a pannonhalmi apátság pápakovácsi uradalmában, majd 1944. október 26-tól Somlóhegyen, Cságoly Ferenc házában. Itt élte meg a németek kivonulását (1945. III. 25.) és másnap a Vörös Hadsereg bevonulását. Mint felszabadítókat köszöntötte őket, a hála érzése azonban hamar kihuny szívében, amikor tapasztalta a megszállók brutális bánásmódját. Ez azonban már életének új szakaszának kezdete.

⁶⁷ Országos Levéltár (Azelőtt: Új Magyar Központi Levéltár) XVIII-7/4

⁶⁸ Pintér István: Id. m. 372. old.

SULYOK DEZSŐ POLITIKAI PROGRAMJA

1935-1939

Parlamenti képviselővé választásával Sulyok Dezső arra a terepre érkezett, ahol kamatoztatni tudta szónoki képességeit, szellemes fordulatokkal, ha kellett közbeszólásokkal, kultúrált és megalapozott beszédekkel tűnhetett ki. Parlamenti beszédeiben - s ez így volt 1945-47-ben is - szívesen foglalkozott a magyarság, Európa nagy kérdéseivel, szívesen kalandozott a múltban, de sohasem öncélúan, mindig azzal a szándékkal, hogy a múlt hibáin, történésein keresztül világítson meg egy-egy problémát. Beszédeinek logikai felépítettsége, meggyőző ereje és hatása a magyar parlament legjobb szónokai közé emelték. Így volt ez annak ellenére, hogy a mindenkori többség körében ritkán aratott osztatlan sikert.

Beszédeit igyekeztek megzavarni, közbeszólásokkal megakasztani, arra is kísérlet történt, hogy beléfojtsák a szót. Többször szólt a viharcsengő, mikor éles szóváltásba keveredett. Első parlamenti ciklusában a kormánypártból történt kilépése után a Nemzeti Egység Pártja tagjai igyekeztek megzavarni, de élesen bírálták a nemzeti szocialisták is. Ellenben támogatást kapott a liberális képviselők, a kisgazdák és a szociáldemokraták részéről.

Baloldal - jobboldal?

A kormánypártból történt kilépése után maga is „baloldali” lett a parlamentben, e megjelölést nem is háritotta el, bár egész politikai programja, habitusa, inkább a modern „jobboldalhoz” állt közel. Igazából e besorolásnak a nemzeti demokraták szempontjából nem sok értelme van, talán csak arra jó, hogy 1935-39 között mint „baloldali”, 1945-47 között mint „jobboldali” igyekezzenek kiszorítani a politika színteréről.

Sokan úgy próbálták beállítani, mintha Sulyokék baloldali szélsőségesek lennének, holott maga a rendszer, a hatalom, a többség volt szélsőséges, antidemokratikus, s ahol a nemzeti demokraták álltak, az volt az európai színvonalú demokratikus, nemzeti elkötelezettségű modern centrum.

Így történhetett, hogy a II. világháború után Sulyok és a nemzeti demokraták egy tapodtat sem mozdultak el álláspontjuktól, politikai programjuktól, de a világ hatalmas fordulásával ők „jobboldali szélsőségesek” lettek. Valójában 1945-47-ben is maga a rendszer, a többségi hatalom mozdult el, ezúttal „balfele”, kirekesztővé, antidemokratikussá vált. Ekkor már Sulyok „jobboldalon” ül a parlamentben. Nagy tragédiája Magyarországnak, hogy a demokratikus centrumot, a „közepet” mindig kiszorították, hol jobbról, hol balról, s a hatalom centrumába valójában szélsőségek fészkeltek be magukat. Soha nem esett egybe a politikai program alapján létrejött centrum és a hatalom centruma. Ezzel magyarázhatóak mind a „Horthy korszak”, mind a népi demokratikus korszak szeplői a politikai rendszerben. Valódi esély arra, hogy a nemzeti demokraták révén a politikai centrum bevonulhasson a hatalmi centrumba 1935-45 között nem volt, abban azonban volt szerepe e csoportnak, hogy feltartóztassa a hatalmi centrum fokozott jobbrtolódását. Volt viszont ilyen esély 1946-47-ben, de csak esély maradt.

Maga Sulyok roppant tanulságosan már 1935-ben megállapította, hogy az a „jobbboldaliság” amit a kormánypárt állandóan hangoztat, képvisel, nemhogy használ, de egyenesen árt a valódi megalapozott nemzeti politikának. Feltette a kérdést Antal Istvánnak a Gömbös rendszer szellemi vezérének: „tényleg jobboldalon áll-e, és az amit ő és követői tesznek valóban a szó igazi értelmében vett jobboldali politika-e?”⁶⁹

„Az igazi jobboldali politika - írta Sulyok - csak az lehet, mely az egész nemzetet hordozza keblében, melynek nincsenek kivetett fiai.” A jobboldali politikának olyan házat kell építenie, amelyben tágas, levegős, napsugaras szobák vannak „ahol az Alföld tuberkulózissal fertőzött proletariátusa éppúgy otthonra talál, mint a nagyvárosok kormostüdejű munkáshada... Ezt akarjuk mi és ezért mondjuk meg a kérdezőnek magyarán és egyszersmindenkorra: igenis, mi jobbra megyünk.”

Határozottan elzárkózik a szélsőjobboldaltól s még időben figyelmezteti erre a kormánypártot is, kevés sikerrel. „Ezt a kétkulacsosságot - mondja a parlamentben 1937. XII. 1-én - ezt ha akarom nyilas, ha akarom nem nyilas, ha akarom jobboldali, ha akarom középpárti... ha akarom parancsuralmi, ha akarom demokrata irányt tovább fenntartani nem lehet... Tessék elhatározni, hogy demokratikus népi Magyarországot akarunk-e, vagy nemzeti szocialista Magyarországot akarunk-e...”⁷⁰

Az elhatárolódásban maga mutatott példát valamikori pártbarátainak. Az 1935-39-es országgyűlésben ő lépett fel a leghatározottabban a nyilas törekvésekkel és személy szerint Szálasi Ferencsel szemben.

Bírálva a fennálló rendszert öt pontban fogalmazta meg a legsürgősebb feladatokat. Ezt tekinthetjük legszűkebb politikai programjának:

1. A nemzet belső önrendelkezési jogának visszaadása, vagyis a belpolitikai reformok;
2. A magyar földműves kérdés, vagyis a földnélküli parasztság földhözjuttatása;
3. A nemzeti nevelés kérdésének megoldása;
4. A magyar gazdasági élet szabadságának helyreállítása, vagyis a tőkés termelés bizonyos ésszerű korlátozása;
5. A nem képmutató szociálpolitika megalapozása. Mindezek rendezése elengedhetetlenül szükséges a nagy cél, a magyarság belső gazdasági-lelki megerősödése, a nemzeti egység megteremtése érdekében, ami nélkül veszélybe kerülhet nemcsak vezető szerepe a Duna medencében (s vele a revízió) de magának a magyarságnak a pusztasága léte is a nagy germán - szláv összeütközés előestéjén.

Hogy miben állt az ő „jobboldali” politikája azt parlamenti beszédeiből, vezércikkeiből és írásaiból rekonstruálhatjuk. Összefoglalva ez a „tisztá demokrácia” megteremtéséért folytatott harc. Ennek elemei a

1. demokratikus választójog és választási rendszer;
2. a szabadságjogok teljességének kivívása;
3. A politikai kasztrendszer („úr-pór viszony”) lebontása, a társadalmi mobilitás csatornáinak intézményesítése;

⁶⁹ Magyarság, 1935. szeptember 20.

⁷⁰ K.N. 1937. december 1. 155. old.

4. A modern parlamentarizmus csorbítatlan érvényesülése;
5. A közélet színvonalának emelése.

A választási rendszer

E program legfontosabb alappillére kétségkívül a választási rendszer reformja volt. E miatt vetette el Sulyok a bethleni rendszert, e miatt fordult szembe Gömbös Gyulával, bírálta Darányi Kálmánt, Teleki Pál miniszterelnököt.

A húszas-harmincas évek Magyarországnak legégetőbb politikai kérdéséről volt szó. Ahogy Sulyok írta, az antidemokratikus választási rendszer miatt „soha senki nem tudta megállapítani, hogy az ország lakosainak mi a felfogása a nemzet nagy sorskérdéseiről.” A Nemzeti Egység Pártjából való kilépésének egyik oka éppen az volt, hogy a Gömbös által beígért általános titkos választójog bevezetése elmaradt. „A választójog mai rendszere - írta - csak arra való, hogy elzárja a nép szabad véleménynyilvánításának az útját...”⁷¹

A legfőbb pontok a következők voltak:

1. A választásra jogosultak alacsony aránya;
2. A nyílt szavazás a kerületek kb. 80 %-ában;
3. A közigazgatás (hatalom) erőszakos beavatkozása a választás lebonyolításába;
4. Az ajánlási rendszer.

Sulykot is foglalkoztatta a nagy dilemma: szabad-e a könnyen befolyásolható, felkészületlen tömegeknek minden korlátozás nélkül megadni az általános választójogot. Nem vezet-e ez demagógok, szélsőséges irányzatok előretöréséhez. Végül is azonban arra az álláspontra jutott, ami az egyedüli helyes: nem a választójogot kell korlátozni, hanem az oktatási-nevelési rendszert kell olyan színvonalra emelni, hogy ezek a „politikai rajongásra” építő erők ne tudjanak megélni Magyarországon.

Ezzel kapcsolatban elmondta, hogy a magyar nép túlnyomó többsége amúgy sem hajlamos a forradalomra, sokkal inkább bízik az evolutív fejlődésben. „Ha nem hagyják fejlődni, ha nem hagyják a legjobb énjének kifejlődéséhez jutni, akkor áldozata lehet kalandoroknak, de maga nem forradalmár.” Ezek alapján egyértelműen leszögezte a parlamentben: „a nép megérett arra, hogy saját sorsát a kezébe vegye.”⁷²

„Nem forradalmat kell csinálni, hanem békés úton, a normális fejlődés útján minden reformot teljesen, tökéletesen és a nemzet szükségleteihez képest maradéktalanul kell megvalósítani.” - foglalja össze nézeteit 1938-ban.⁷³

E sors intézését azonban semmiképpen sem lehet közvetlenül a tömegek kezébe adni, mert a tömeg általában nem alkalmas saját sorsának irányítására. A vezetést meg kell hagyni a történelmi osztályok kezében. „Meg kell adni a tömegnek az anyagi jólét optimumát, meg kell

⁷¹ Magyarság, 1935. július 27.

⁷² K.N. 1936. június 8. 13. old.

⁷³ K.N. 1938. Június 14. 756. old.

adni az emberi jogok teljességét, de a gyeplőt nem szabad a kézből kidobni.” - mondja Sulyok.⁷⁴

A nyilvánvaló csalások, visszaélések mellett - amelyekkel a Közigazgatási Bíróság foglalkozott - Sulyok szerint a „legfontosabb kialakító körülmény egy ilyen választás eredményeinek létrehozásában az a befolyás, amely felülről lefele haladva az emberekre az ő gazdasági egzisztenciájukon keresztül érvényesül. Érvényesül elsősorban a hivatalos közegeken, a főispánon, főszolgabíróon, főjegyzőn, főtanácsoson és csendőrön keresztül.” Ugyanilyen fontos befolyásolási mód a munkaadók terrorja, miszerint az alkalmazott mindenkor tegye magáévá alkalmazója állásfoglalását.

Mindez a nyílt szavazás miatt lehetséges, így az első és legsürgősebb feladat a titkos választójog bevezetése. Nagyon sürgető feladat ez, mert a nyílt szavazás, a terror, a kényszer az ember lelkét elkészeríti és meggyűlölteti vele ezt az egész politikai jogot. Márpedig ha a tömeg elfordul a politikai intézményrendszerrel, előbb utóbb más utakat keres magának, s ez robbanáshoz, meggyengüléshez, összeomláshoz vezet.

A választók akaratának szabad megnyilvánulását három befolyástól kell megmenteni: a közigazgatás, a pénz és a demagógia befolyásától. Nagy tragédiája az országnak, hogy a közigazgatási apparátus - amely a választások lebonyolítását végezte - egy-egy választás alkalmából azt tartotta feladatának, hogy neki minden körülmények között ki kell szolgálni az uralmon lévő kormányzati rendszert. Erre is és a másik kettőre is gyógyír a titkos választás-véli Sulyok.

A magyar viszonyokra jellemző, hogy mikor végül is 1938-ban a parlament elé került a titkos választást megvalósító új választójogi törvény (a későbbi 1939: XIX. tc.) Sulyok a kizsákmányozást vezető szerepűként kénytelen ezt elutasítani: „A politika általában nem szokott fukarkodni a groteszk fordulatokkal - mondta - és ilyenek tekintjük azt is, hogy ennek a javaslatnak plenáris tárgyalásánál azok, akik úgyszólván egy emberöltőt töltöttek el a titkos választójogért lefolytatott küzdelemben...most a javaslat ellen voltak kénytelenek feliratkozni; míg azok akiknek nem nagyon kellett a titkos választójog, és hogy enyhén fejezzem ki magamat kissé idegenkedtek a titkosság behozatalától, most a javaslat mellett szólalnak fel.”⁷⁵

Sulyok és a kizsákmányozók alapvető kifogása az volt, hogy a törvény nem tartalmazott garanciákat arra nézve, hogy a hatalom a közigazgatás segítségével nem fogja ugyanúgy befolyásolni a választások eredményét, mint eddig. Erre megmaradt hatásos eszközként az ajánlási rendszer.

„A törvény - írta - valósággal két választást kreált: egy előzetes nyíltat, amely az ajánlási rendszerben már kiszűrte, visszaszűrte és lehetetlen tette a kormánynak nem tetsző jelöltek és egy második titkosat, dupla és kevert választójoggal, ahol a nagy kerületek, az egyénivel komplikált lajstromos rendszer a kormány hivatalnokainak a kezébe adták a lehetőséget az eredmény tetszés szerinti korrigálására.”⁷⁶

A választójogi törvényben fenntartották a nagy anyagi terhet jelentő ajánlási rendszert, bevezették a plurális választójogot, vagyis az állampolgárok egyrésze kétszer, más része egyszer, jelentős része egyszer sem szavazhatott.

⁷⁴ K.N. 1938. március 13. 313. old.

⁷⁵ K.N. 1938. március 23. 307. old.

⁷⁶ M.T. 302. old.

Újra felbukkant a műveltségi cenzus (hat elemi), a vagyoni-jövedelmi cenzus egyes elemei, elegendőnek nyilvánították a mandátum megszerzéséhez a kvalifikált többség helyett a relatív többséget (40%). A kis ellenzéki pártokat ellehetetlenítette az anyagi terhek megnövekedése, csökkentette a választásra jogosultak számát a korhatár felemelése (lajstromos kerületben 26, egyéni kerületben 30 évre) stb.

Mindez azt a célt szolgálta, hogy bonyolult eljárásokkal fenntartsák annak a rétegnek a monopolhelyzetét, amely a törvényt alkotta. Az 1925. XXVI. tc alapján 1939-ben 3.384.000 szavazó lehetett volna, az új törvény értelmében mindössze 2.759.000!

Sulyok és a nemzeti demokrácia tehát síkra szállt a titkos szavazás, és az általános választójog mellett. Szorgalmazta az ajánlási rendszer eltörlését, a választás lebonyolítását ki kívánta venni a közigazgatási apparátus kezéből, lehetetlenné téve így a visszaéléseket. Elvetette a plurális választójogot, a szavazat egyenlősége és közvetlensége mellett voksolt. Bár nem foglalt állást sem az egyéni sem a listás rendszer mellett, a siker reményében inkább a tisztán listás rendszer volt szimpatikus számára. Mindebből csak a titkos szavazás valósult meg, s ez így önmagában 1939 tavaszán nem hogy előnyt, de inkább hátrányt jelentett a demokratikus erőknél.

A gyakorlat bebizonyította, hogy nem voltak alaptalanok Sulyok aggodalmai: a közigazgatási apparátus minden korábbinál durvábban avatkozott be a választásokba, ennek meg is lett az eredménye, a kormánypárt (már Teleki Pál miniszterelnökségével) újra megszerezte ugyan a mandátumok többségét, ám a kiscgazda, szociáldemokrata, liberális ellenzék törpe kisebbség zsugorodott, rémisztően hatott viszont a nyilas, nemzeti szocialista előretörés.

Parlamentarizmus

A választási rendszer szorosan kapcsolódott a parlamentarizmus kérdéséhez. A nemzeti demokraták közül Sulyok foglalkozott a legtöbbet ezzel a témával s igen lesújtó véleménye volt annak magyarországi állapotáról.

„A parlamentarizmus nálunk, vagy amit ez alatt a név alatt érteni szoktak, súlyos válságát éli. Furcsa jelenség az - írta - hogy valami olyan intézmény válságáról beszélünk, amely a szó legsajátosabb, tiszta értelmében nálunk soha sem volt érvényben.”⁷⁷

Ennek oka, hogy 1920 óta vörös fonalként húzódik végig az a gondolat, amely a centralista központi kormányzat megerősítését szolgálja és ennek hatalmi súlyát akarja minden politikai erő a nemzeti társadalom működésével szemben biztosítani.

Gömbös Gyula idején a végrehajtó hatalom túltengése a törvényhozó hatalommal szemben olyan méreteket öltött, hogy napirendre került a parlamentarizmus meglévő kereteinek felszámolása is, és az egypártrendszer bevezetése.

Ezt Gömbös a parlamentben nyíltan elmondta a költségvetési vitában. Sulyok élesen reagált ezekre a törekvésekre, megfogalmazva a nemzeti demokrácia álláspontját: aki elveti a többségi elvet és helyébe a vezérelvet állítja Magyarország s vele a magyarság biztos megsemmisülését készíti elő, „mert az egypártrendszer mellett más út a nemzeti öncélúság megvalósulása fel nem vezet és nem vezethet, mint az egyetlen párt Vezére által kijelölt út... pozitív alkotó magyar csak az lehet, aki ebben a pártban van, aki a Vezér által kijelölt út

⁷⁷ Magyarország, 1935. július 6.

kizárolagosságát és ezzel magának a Vezérnek a felsőbbrendűségét, a közönséges emberi mértéket messze meghaladó nagyságát elismeri.”⁷⁸

Sulyok és a nemzeti demokraták bátran küzdöttek a „vezérek” XX. századi túltengése ellen, akár a nagy birodalmak élén közvetve (Hitler, Sztálin), akár az országban közvetlenül próbálták aláásni a magyarság érdekei. Sulyok személyesen ütközött össze a parlamentben Gömbös Gyulával, Imrédy Bélával, a közéletben Szálasi Ferencsel, végül a koalíciós csatározásokban és a Nemzetgyűlésben Rákosi Mátyással. Ezek az önjelölt „vezérek” példátlan pusztulást, szenvedést hoztak a magyarságra, Sulyok és a nemzeti demokraták figyelmeztetése nem volt elég eredményes. Az is igaz azonban, hogy a magyar „vezérek” semmiképpen sem érhetek volna a csúcsra gazdáik, Hitler és Sztálin nélkül.

A parlamentarizmus kérdését érintette a szabadág és rend mesterséges szembeállítása egymással, azzal az olcsó, de a század derekán népszerű gondolattal, hogy ahol szabadság van, ott nem lehet rend, ahol pedig rend van ott nem lehet szabadság. A szabadság eszméje mellett kiállva mondta Sulyok: „soha sem volt az a hiba, hogy a szabadság nálunk több volt, legfeljebb az volt a hiba, hogy a szabadság mely ennek a nemzetnek rendelkezésére állott, kevés volt, tökéletlen volt, nem volt annyi, amennyire a maga életének kifejlesztésére szüksége lett volna.”⁷⁹

Sulyok és elvbarátai egyrészt tehát fejleszteni kívánták a parlamentarizmust, mindenekelőtt a választójog és a választási rendszer demokratizálásával, a parlamentnek felelős kormányzás garanciáinak kiépítésével, a végrehajtó hatalom túltengésének csökkentésével - főként a rendeleti úton való kormányzás visszaszorításával - a szabadságjogok teljességének megadásával, a többségi elv érvényesítésével, a kisebbség jogainak garantálásával stb. Másrészt határozottan szembeállnak a meglévő parlamentarizmust veszélyeztető törekvésekkel. Így volt ez Gömbös vezéri ambícióival kapcsolatban, Imrédy Béla új „csodálatos forradalma” elindításakor és a nyilas szervezkedés felerősödésekor is. Sulyok többször határozottan visszautasította a hitleri nemzeti szocializmus importját, még ha annak bizonyos szociális eredményeit el is ismerte. A nemzeti szocializmust a politikai primitivizmus megtestesítőjének nevezte: „Mi nem mehetünk bele abba, hogy ilyen eszmék kísérleti alanyául dobjuk oda magunkat.” - mondta a parlamentben.⁸⁰

Sulyokot ott találjuk a parlamenti ellenzék élén, mikor Imrédy Béla miniszterelnök „csodás forradalmat” hirdet, vagyis a magyar politikai élet, alkotmányosság gyökeres - szélső-jobboldali - átalakításának kísérletekor. Az Imrédy megbuktatását szolgáló parlamenti és kulisszák mögötti csatározásokban fontos szerepe volt Sulyok 1939. I. 18-án elmondott interpellációjának. Az apropós az volt, hogy egy olasz lap mint tény közölte, hogy küszöbön áll a magyar alkotmány alapelveinek és a magyar kormányzati rendszernek a fasiszta jellegű átalakítása. Ezzel kapcsolatban napvilágot látott az is, hogy Magyarországon el van határozva az egypártrendszer bevezetése.

Sulyok nem alaptalanul vetette fel, hogy ezt a cikket nyilván Budapestről sugalmazták, mintegy „üzenve” a hazai közvéleménynek. Ezzel kapcsolatban Sulyok a parlamentben határozottan kiállt a parlamentarizmus, a magyar alkotmányosság fenntartása mellett, a „szent és magasabbrendű életforma” védelme mellett. Bírálta Imrédyt, aki szerint a tekintély és a szabadság elvei

⁷⁸ Magyarország, 1935. augusztus 24.

⁷⁹ K.N. 1937. december 1. 151. old.

⁸⁰ Uo. 152. old.

közül a tekintélynek kell nagyobb mértékben érvényesülni és kijelentette: a magyarság „Válaszút elé érkezett abban az értelemben, hogy vagy a parlamentáris életforma továbbfejlesztésével, a nemzeti önkormányzat helyesen értelmezett kifejtésével kívánja a maga életét tovább élni, vagy pedig parancsuralmi rendszert tesz magáévá.”⁸¹

Sulyok nem hagyott kétséget a felől, hogy a parlamentarizmus mellett áll: „nincs ennek a nemzetnek egyetlen olyan problémája sem, amelyet parlamentarizmus mellett meg ne lehetne oldani, sőt, csak a mellett lehet az összes fontos kérdést megoldani.” Nagyon pontosan látta a veszélyeket, a parlamenten kívüli „mozgalmak” - (Magyar Élet Mozgalom; Névtelen Magyar Mozgalom, Fiatal Magyarország Mozgalom, Magyar Fajvédő Mozgalom, nyilaskeresztes mozgalom, Wolksbund stb.) aktivizálódása kapcsán és üzeni Imrédynek: „ha pedig parlamenten kívüli erők akadályozzák meg a reformprogram végrehajtását, akkor ezekkel az erőkkel szemben a miniszterelnök úr, vagy bárki más lényegesen gyengébb lesz abban a pillanatban, amikor nem áll háta megett parlament.”⁸² Ha Imrédy megvalósítja az egypártrendszert, akkor azok a sötét erők, amelyek el akarják gáncsolni a nemzetnek a reformokban való megújulását, sokkal hatalmasabbak lesznek. Egy szilárd, az alkotmányosság, a demokratikus intézmények talaján álló, demokratikus választáson alapuló parlament lehet az, amely megakadályozhatja a „mozgalmas” erők triumfálását.

Sulyok szerint 1938-ban a magyar parlamentarizmusban három pártnak lenne létjogosultsága:

1. Egy ultrakonzervatív pártnak, amely elzárkózik minden változástól;
2. Egy pártnak, amely a politikai intézményrendszer korszerű átalakítását szolgálja;
3. Egy nemzeti szocialista jellegű pártnak.

E felosztás a „reálpolitikus” Sulyok képlete, akkor sem fogadható el, ha tudjuk, hogy megalkotásánál a konkrét erőviszonyok domináltak. Nyilván nem illeszkedett a saját maga által felállított programba sem, hogy sem a szociáldemokrácia, sem a liberalizmus nem szerepel a felosztásban.

Sulyok nem rejti véka alá azt sem, hogy kiket ért „sötét erőkön”. Élesen szembehelyezkedik a nyilasokkal és személy szerint Szálasi Ferencsel a parlamentben. Találón üzeni a saját mozgalma építgetésén fáradozó Imrédy-nek: „ha a parancsuralmi rendszer mellett szögezi le magát ez az ország, akkor ezt a rendszert nem a miniszterelnök úr fogja megcsinálni. Ha ő beleszuggéralja a sajtón keresztül, beleszuggéraltatja a nemzet közvéleményébe, hogy itt más, mint tekintélyuralom nem segít, akkor ezt a tekintélyuralmat azok fogják megcsinálni, akik alulról kezdték, akiknek elsőszülöttségi jogaik vannak, akik mindent kockáztatnak azért, hogy az ilyen mozgalmat itt valóra váltsák.”⁸³

Világos utalás ez arra, hogy a nyilasoknak kedvez minden olyan törekvés, amely korlátozni kívánja a parlamentarizmust. Válasz ez arra a széles körben elterjedt nézetre is, hogy magának a hatalmon lévő magyar elitnek kell korlátozó intézkedéseket hozni, ezzel mintegy kifogva a szelet a nyilasok és támogatóik vitorlájából. Sulyok már itt figyelmeztet, hogy ez hamis logika: minden egyes lépés, „engedmény”, amit Magyarország a nemzeti szocializmus, a parancsuralmi rendszer fel tesz nem gátolja, hanem elősegíti annak végső győzelmét. Az elkövetkező évek igazolták Sulyok elméletét.

⁸¹ K.N. 1939. január 19. 323. old.

⁸² Uo. 324. old.

⁸³ Uo. 324. old.

Állam és társadalom

Értékes és helytálló volt Sulyok véleménye az állam és a társadalom viszonyáról, az állami intézményrendszer szerepéről a hatalmon lévők pozíciójának megtartásában, a társadalom kettéhasításában, egy szűk kaszt politikai-gazdasági-kulturális monopóliumának fenntartásában.

Már legelső parlamenti beszédében, még a kormánypárt tagjaként kimondta a megdöbbentő véleményét: „Beteg az egész szociális, társadalmi és gazdasági berendezkedésünk.”⁸⁴

A bajok alapvető oka, hogy a kormány nem támaszkodik a legszélesebb néprétegekre, nem a népre, hanem egy szűk kamarillára támaszkodik. Sulyok politikai programjában a ciklus első felében inkább az alkotmány, a fennálló politikai intézményrendszer gyökeres megváltoztatásának igénye dominált, ezzel szemben a ciklus második felében - a szélsőségek előrenyomulása idején - inkább az alkotmány védelme került előtérbe. „Nálunk ugyanis a legnagyobb baj az - mondja Kovács Imre perében, mint az író védője - hogy a társadalom önvédelme nem ismer határt. Aki a fennálló megmerevedett formák uralma és a mindenkor hatalmon lévő rétegek pozíciója ellen az egyetemes magyarság érdekében bármit is merészelt tenni, vagy mondani, az mindig szembe találta magát ennek az önvédelemnek a merev vasfalával, amely mindig minden lehetőséget eleve elzárt abban az irányban, hogy a meglévő állapotok alapos javítása megtörténhessék.”⁸⁵ Kezdetben ez az önvédelem károsnak hat Sulyok számára, a világháború fenyegető közeledtével viszont inkább hasznosnak.

Sulyok határozottan fellépett az etatizmus ellen, amely Magyarországon leginkább a középosztályt fertőzte meg, s azóta is erősen a markában tartja. Nagy tévedés az - mondja - ha a mindenkori kormányban látjuk az államot, a kormányt azonosítjuk az állammal.

Sulyok a bajok legfőbb forrásaként jelöli meg a „kasztrendszer”, mert „minden bajunknak az a végső oka, hogy itt egy zártkörű államélet folyik...Ki kell terjeszteni a magyar nemzet politikáját az egész nemzetre, annak minden legnyomorultabb és legelesettebb tagjára is...”⁸⁶

A nemzeti demokraták az állam és a társadalom összevetésében a társadalom elsődlegességét hangsúlyozták. Sulyok így érvelt a sajtórendészeti eljárások megszigorítását célzó törvényjavaslat vitáján: „Ez a javaslat, mint általában a legutóbbi évek törvényhozási alkotásai az állami omnipotencia, az állami mindenhatóság kiépítését szolgálja. Az állami mindenhatóság, amely nagyon sok új külföldi rendszernek most az alapvető tétele szerintem el fogja sorvasztani a társadalmat. Az állam és a társadalom ugyanis egymással szembenálló fogalmak, az erős állam feltétlenül gyenge társadalmat von maga után, az erős társadalom pedig feltétlenül az államot gyengíti...Abban a pillanatban, amikor az állam túlteng a társadalom rovására, amikor az állam öncéllá válik, akkor kezdi a társadalmat felemészteni és akkor az az eset következik be, hogy a „csontváz felfalja a húst.”⁸⁷

⁸⁴ K.N. 1935. május 27. 28. old.

⁸⁵ Kovács Imre: A néma forradalom a bíróság előtt. Bp. 1937. 49. old.

⁸⁶ K.N. 1937. december 1. 152. old.

⁸⁷ K.N. 1938. május 3. 207. old.

Összefoglalva Sulyok államfilozófiai nézeteit így sommáz: „az emberiség életét nem az állam, hanem a társadalom viszi előbbre...” A demokratikus felfogás inkább a társadalmat erősíti, annak intézményrendszerét, önszerveződését, kifejezési formáit fejleszti, míg a fasiszta, nemzeti szocialista (kommunista) felfogás az állam szerepét tolja előtérbe, annak intézményrendszerét telepíti durván a társadalomra, meggátolva annak önálló akaratmegnyilvánulásait, „bekerítve” a társadalmat.

A társadalmi viszonyokban Sulyok gyökeres változást sürget: felszámolni a kasztrendszert, a társadalmi osztályok, rétegek közti merev válaszfalakat. A paraszti és munkástömegek nemzeti tartalommal való telítése, anyagi felemelése, politikai jogainak biztosítása, a hamis tekintélyek korszakának meghaladása a cél. „Egész gondolkodási rendszerünket át kell alakítani. - mondja - Meg kell szüntetni azt a súlyos és nagy különbséget, amely az úr és paraszt, munkáltató és munkás, gazdag és szegény között nem csak valóságos helyzetében, hanem mentalitásában is nálunk fennáll.”⁸⁸

A társadalom betegségeinek bírálatakor - s általában minden más kérdésben is - Sulyok és a nemzeti demokraták Szekfü Gyulát követték, mindenekelőtt Három nemzedék és ami utána következik című munkája alapján. Szekfü ebben a tekintetben e politikai csoport ideológusa is lehetne. Sulyok Szekfü nyomán így foglalja össze a magyar társadalom betegségeit a „Horthy korszakban”: a régi -1848 előtti - nemesi Magyarország társadalmi hagyományainak erős, de csak külsőségekre szorítókozó utánzása, az „államdzsentrális rátelepedése az államigazgatásra, a nepotizmus és protekcionizmus elburjánzása, a vezető rétegeknek a szellemi élettel szemben tanúsított közömbössége, az idegenek nagy száma, kontraszelekció, a jól alkalmazkodók érvényesülési lehetősége a tehetségesekkel szemben, a külső tekintély hajszolása (kegyelmes, méltóságos, nagyságos címek).

Ezek ellen a jelenségek ellen Sulyok többször felszólalt a parlamentben és írásaiban is. Bírálta az áltekinély-elvűséget, a protekcionizmust.

A közélet színvonala

A nemzeti demokraták vissza-visszatérő témája a közélet minőségének drasztikus romlása. Ebben alapvetően a közélet szereplőit marasztalják el, Sulyok azonban tovább megy s nem csak a szereplőket, de magát a rendszert bírálva jut el a gyökeres változtatás szükségességének hangoztatásáig. Híres interpellációjában Gömbös miniszterelnökhöz szóvá tette a „magyar közélet általános színvonalának az ország jövőjét veszélyeztető leromlását”.

Felteszi a kérdést: van-e tudomása a miniszterelnöknek a

- „minden polgári önértéket megcsúfoló szervilizmusnak, hízogó szolgálékúségnek olyan mértékű elharapózásáról?”;
- tud-e a besúgások, névtelen levelek elszaporodásáról, amelyek aláássák a közhivatalnokai kar nyugalmát?
- tud-e az egyes városi önkormányzatok gazdálkodásában előforduló tömeges közvagyon ellen elkövetett sorozatos bűncselekményekről?
- az egyes állami intézményekben hasonló bűncselekmények általánossá válásáról?

⁸⁸ K.N. 1938. június 14. 757. old.

- egyes közpénzen fenntartott intézmények vezető állásainak egyedül pártszempontokhoz igazodó, pártszolgálatokat jutalmazó, vagy rokoni kapcsolatokat honoráló betöltéséről?
- az álláshalmazságról, miközben diplomás fiatalok állás nélkül kénytelenek tengődni?
- a kormányzópárt szervezkedésére közhivataloknak meg nem engedett módon való felhasználásáról és ezzel az azok pártatlanságához fűződő államérdek súlyos megsértéséről?
- ugyancsak a kormánypárt szervezésére és egy minden szolgálatra fenntartás nélkül kész sajtó eltartására fordított pénzeszegeknek a magyarság egyeteme szempontjából haszontalan felhasználásáról?
- a tisztviselői társadalom teljes megfélemlítéséről és korrumpálásáról a hatalom irányába?
- az állampolgárok választójoga ellen elkövetett bűncselekményeknek közkegyelem útján a megtorlás alól való elvonásáról?

„Tudja-e a miniszterelnök úr, hogy az ezen és egyéb hasonló tényekben megnyilvánuló általános romlás már az ország jövőjét veszélyeztető mértéket öltött?” - teszi fel végül a költői kérdést.⁸⁹

Költői a kérdés, merthogy mindezekért jórészt magát Gömbös Gyulát terhelte a felelősség, s ezt Sulyok ki is mondta. Gömbös bukásában nagyon fontos volt ez az interpelláció. A miniszterelnök válaszában „rosszakaratú kritikának” minősítette az interpellációt, amely kárára van az országnak. Kicsit meg is fenyegette Sulyokot: „elmondaná-e ezt az interpellációt nyíltan kinn, ahol a bíróságnak volna szava a képviselő úr mondanivalójához.”⁹⁰ Gömbös nem tehetett mást, tiltakozott az ellen, hogy „ennek a kemény küzdelmet vivő nemzetnek tiszta közéletét alaptalan vádaskodásokkal rossz színbe hozzák.”

Az interpelláció és a szóváltás nagy visszhangot váltott ki. A Pesti Hírlap így kommentálta az eseményeket: „Sulyok Dezső a magyar közélet színvonalának leromlását teszi szóvá. Interpellációját nagy érdeklődés előzi meg. Telt Ház van, amint mondani szokás. Még a nagy molnár is bejött (Bethlen István - Sz.K.), hogy meghallgassa a kicsit, akinek ősei, ha nem is az ország malmában molnárkodtak eddig, hanem a Tapolca patakon, de ott aztán századokig. (Tehát annyit csak értenie kell a molnármesterséghez az utódnak is, hogy melyik a liszt, melyik a korpa.) Ezt mindjárt felszólalása elején be is bizonyítja. Komoly és emelkedett szellemű beszédet mond az ország súlyos helyzetéről - s a két malomkőről (egyik a német, másik a kisantant), amelyek között minden molnárnak vigyáznia kell arra, hogy ne öröljön korpát (de ne öröljön nulláslisztet se - a nemzet gerincéből)...⁹¹

1938. VI. 14-én már Imrédy Bélának rója fel a közélet hibáit visszatekintve a múltba, elítélve a Szekfü Gyula által „neobarokknak” elnevezett időszak közéleti visszasságait. Bizantinizmusról, hízelkedő lelkületről beszél, amelyek hatására felerősödtek a magyarság „törzsökös hibái”: a fellengzős önámítás, a hiuság, a szalmaláng, a tudatlanság, a közrestség, az irigység és az egymás ellen törés.⁹² A közélet leromlását a kvalifikálatlan emberek nagyarányú beáramlására vezeti vissza, illetve a politikai intézményrendszer antidemokratikus voltára, ami kikényszeríti szinte a szervilizmust, a tekintélyelvűséget.

⁸⁹ K.N. 1936. január 29. 147-148. old.

⁹⁰ Uo. 150. old.

⁹¹ Pesti Hírlap, 1936. január 30.

⁹² K.N. 1938. június 14. 755. old.

A kvalifikálatlanok derékhadát Sulyok szerint - nem alaptalanul - a politizáló katonatisztek jelentették a két világháború között. A tisztikar „közvetlen befolyást követelt magának a politika nem számára termelt területén és azt úgyszólván kizárólag a nemzet kárára gyakorolta.”⁹³

Maga a korszak névadója, Horthy Miklós (ellentengernagy) felelős a fehérterrorért, a 25 éves antidemokratikus rendszerért, mert megakadályozta az I. világháború után valódi demokratikus fejlődés kialakulását, az ország égetően szükséges demokratikus átalakítását, hogy belevitte az államot a II. világháborúba. Helyén maradt Magyarország német megszállása után is, legitimálva ezzel egy teljesen idegen hatalom kiszolgálójává züllött rendszert.

Felelős Gömbös Gyula (volt vezérkari százados), aki miniszterelnökként telerakta a közéletet, közhivatalokat katonatisztekkel, katonatisztból csinált belügyminisztert (Kozma Miklós ezredes), aki a közéleti szervilizmus eluralkodásáért felelős, aki Magyarország szekerét egyértelműen Németországhoz kötötte és megkísérelte a magyar alkotmányosság felszámolását. Gömbös alatt lett a magyar tisztikar a hivatalnoki kar legradikálisabb része, amely - tisztelet a kivételnek - még Horthy is elárulta a nyilasok (németek) érdekében.

De katonatisztek voltak az egész Horthy korszak arcukat már a kezdetekkor meghatározó fehérterror végrehajtói (Ostenburg Gyula, Salm Herman, Prónay Pál, Héjjas Iván stb.)

A katonatisztek, a vezérkar politikai ambícióit testesítette meg Werth Henrik vezérkari főnök, aki emlékiratokkal bombázta a politikai vezetőket a háborúba való belépés és minél nagyobb áldozatvállalás érdekében. Katonatiszt volt Sztójay Döme, aki a német megszállás után miniszterelnök lehetett Magyarországon, kiszolgáltatta az ország izraelita állampolgárait a német megsemmisítő gépezetnek s végül katonatiszt volt maga Szálasi Ferenc (vezérkari őrnagy) aki vezetője volt a magyarországi nemzeti szocializmusnak (hungarizmus), aki német pénzen a magyar állam és alkotmány aláadására szervezkedett. Végül német fegyverek segítségével megdöntötte az egész rendszert s rémuralmat valósított meg, amelybe kis híján belerokkant a magyarság.

A nemzeti demokraták ezek alapján jogosan helyezkedtek arra az álláspontra, hogy katonák ne politizáljanak, a hadsereg mindenkor maradjon politikailag semleges. De ugyanígy vonatkozik ez a megállapítás minden más fegyveres erőre is. Ugyanilyen veszélyes az is, amikor a rendőrség lép fel politikai ambíciókkal, pártérdekek kiszolgálójaként.

A közélet bajainak egyik legfőbb okozója a nemzeti demokraták szerint az őszinteség hiánya, a képmutatás. Csak a sokat tapasztalt, cinikus XX. század végi ember gondolhatja úgy, hogy ez végzetes naivitás. Valójában éppen az őszinteség hiánya rombolta le a politika becsületét, tépázta meg a közéletbe vetett bizalmat. Sulyok hisz az őszinteségben, bár politikai-taktikai okokból maga is követ el apró csínyeket. „Látszatra élünk, mást mutatunk kifele, mint akik valójában vagyunk” - írja. Az őszinteséghez bátorság kell, szembezállni az általánosan elfogadottal, szembezállni a hamis evidenciákkal.

„Fáradt kor vagyunk, fáradt idegzettel, félünk és rettegünk az egyéni felelősség súlyától és ezért hagyjuk, hogy a hullámok vigyenek bennünket.” - írta „Lenni vagy nem lenni” című cikkében.⁹⁴

⁹³ M.T. 441. old.

⁹⁴ Magyarság, 1935. július 6.

A nemzeti demokraták, s közülük kiemelkedően Sulyok Dezső nem nyugodtak bele ebbe az állapotba: új gondolatokat hirdettek, új hozzáállást a politikához, közélethez. Törekvéseiket azonban nem koronázta siker sem 1935-45 között, sem 1945-47 között.

A képmutatás, a hazugság ami felülről terjed, a hízelkedés kikezdi a becsületes közéleti szereplőket is, elrohasztja az emberi kapcsolatokat. Legtöbben - írja Sulyok e jelenségről - „belekóstoltak a jobb anyagi viszonyokkal járó nagyobb emberi megbecsülésbe és az önérzetet módfelett növelő külső jólét ezer kényelmébe. Mikor látják, hogy az élet ilyen könnyen fordíthatja ki őket Fortuna szekeréből, hogy ezer szállal vannak kötve a Hatalomhoz, mely ha akarja tenyeréből etetheti őket, ha akarja sáros csizmájával rúghat beléjük, velük született, vagy beléjük nevelt intelligenciájukkal hamar kitapasztalják nagyuruk gyengéit, és ha látják, hogy neki a hízelgés kell, nem lesznek restek váltig fülébe sutogni a megejtő szavakat, mert csak egyszor élünk és szemesnek áll, a világ.”⁹⁵

A közélet eldurvulását világította meg „Levél egy meghiúsult keresztfiam után” című cikkében. Ebben leírja, hogyan rettegett a harmincas években egy tisztviselő a kartoték-rendszerrel és a kényszernyugdíjazási törvénytől. A kartoték - örök közép európai találmány, elkíséri az embert a sírig, s erre minden olyan dolgot feljegyeznek, ami alapján főnökei minősíthetik a köztisztviselőt. A kiszolgáltattott tisztviselő azt sem tudhatja igazán, hogy holnap mi lesz a pozitívum és a negatívum. Amennyiben valami szeplő találtatik a kartotékon (származás, vallás, politikai pártállás stb.) ott a „kényszernyugdíjazás” lehetősége (más korokban elbocsátás, B lista stb.) „kényszernyugdíjazás azután arra volt alkalmas, hogy aki ellen pontosan körül nem írható és törvény alá nem vonható vádak merültek fel, akinek rossz volt a kartotékja, azt annak alapján emeljék ki a tisztviselői állás... megélhetést nyújtó fészkeből.”⁹⁶

Éppen ezúton kényszernyugdíjazták a nemzeti demokraták egyik legkiválóbb képviselőjét, Debrecen város polgármesterét, Vásáry Istvánt a Nemzeti Egység Pártja és a Gömbös kormány nyomására. (1934. VIII. 24.) Jellemző, hogy bár Vásáry fellebbezett és a Közigazgatási Bíróság neki adott igazat, Gömbös belügyminisztere Kozma ezredes a kényszernyugdíjazást jóváhagyta 1935. VII. 11.-én.⁹⁷

Szabadságjogok

A nemzeti demokraták a politikai jogok, a szabadságjogok teljessége mellett foglaltak állást, s folyamatosan bírálták a fennálló rendszert a II. világháború előtt és után is a szabadságjogok sérelme miatt. Álláspontjuk az volt, hogy a szabadság teljességét kell megadni a magyar társadalomnak, mert mindig az volt a baj, hogy kevés a szabadság, s nem az, hogy sok. „Ma ott tartunk - mondta Sulyok a parlamentben - hogy a tömeg már jogot tart az emberi jogok teljességére és nincs, de nem is lehet senki, aki ezt tőle meg merné és meg tudná tagadni... Meg kell adni mindent a tömegnek. Az optimum megteremtése gazdasági téren és ennek az

⁹⁵ Magyarország, 1935. szeptember 13.

⁹⁶ Magyarország, 1935. szeptember 28.

⁹⁷ Vida István-Vörös Vince: A Független Kisgazdapárt képviselői. ELTE. Bp. 1991. 221. old.

optimumnak megteremtése az emberi jogok egyenlősége terén az, amiről gondoskodniuk kell azoknak, akik ma az államokat vezetik.”⁹⁸

Sulyok szerint - nem alaptalanul - az egész két világháború közti időszakban rendőrállam húzódtott meg a felszín alatt, s a helyzet nem javult, csak romlott 1945 után. Sohasem szünetelt a politikai okokból való internálás és rendőri felügyelet, amelyet végül az 1939. II. tc. 150. paragrafusában foglaltak össze, melyhez kapcsolódott a 8.130/1939 ME. sz. rendelet a „kitiltásokról és rendőrhatalósági felügyelet vagy őrizet alá helyezéséről”. (Érdekes, hogy pl. az „osztályidegenek” kitelepítését Budapestről 1951-ben erre a rendeletre hivatkozva végezték el.)

A rendelet így szólt: „A rendőrhatalóság azokat a személyeket, akiknek bizonyos községben vagy az ország bizonyos részeiben tartózkodása a közrend és közbiztonság, vagy más állami érdek szempontjából aggályos, vagy gazdasági okokból káros: a) a tartózkodási helyükön rendőri felügyelet alá helyezi; vagy b) tartózkodási helyükről, illetőleg az ország bizonyos részeiből - községi illetőségükre tekintet nélkül kitiltja, és az ország más helyén rendőrhatalósági felügyelet, vagy a szükséghez képest rendőrhatalósági őrizet alá helyezésüket rendeli el.” Ezzel - Sulyok szerint - megszűnt a magyar állampolgárok személy és vagyónbiztonsága.

Sérelmezték a nemzeti demokraták az 1921. III. tc-nek a kitételeit is, amelyek az állami és társadalmi rend ellen elkövetett bűncselekményeket szankcionálták.

Az 1921: III. tc. az állam és társadalom törvényes rendjének erőszakos felforgatására vagy megsemmisítésére, különösen valamely társadalmi osztály kizárólagos uralmának erőszakos létesítésére irányuló mozgalom szervezését büntette. Nemzetgyaláznak minősítette annak a cselekményét, aki olyan valótlan tényt állított vagy terjesztett, amely alkalmas volt a magyar állam vagy nemzet megbecsülésének csorbítására vagy hitelének sértésére.

A kritikát talán túlzottnak érezhetjük, hisz minden állam és társadalom igyekszik megóvni magát a felforgató elemektől, igyekszik törvényekkel körülbástyázni a fennálló viszonyokat. Ez érthető. Itt térhetünk azonban vissza Sulyok államelméleti fejtegetéseihez, ami szerint itt a két világháború között összemosódott az állam és a társadalom, az államot pedig a mindenkori kormányzattal azonosították. Így nem csak az állam és a társadalmi rend elleni kritika vált lehetetlenné, hanem a kormány elleni kritika is. Ez alól legfeljebb a parlament volt a kivétel - ezért fenyegethette meg Gömbös Sulyokot, hogy mondaná csak el felszólalását a Házon kívül, mindjárt a bíróságon találná magát. A parlament összetételét viszont „garantálta” az egész korszakban az antidemokratikus választási rendszer és választójog. Ha ehhez hozzávesszük a közéletben eluralkodott szervilizmust, a köztisztviselői kar (és a bírói kar) kiszolgáltatottságát (kartotékrendszer, kényszernyugdíjazás stb.) a törvény és a gyakorlat azt eredményezte, hogy a szabadságjogokat jelentősen korlátozták. (szólás és sajtószabadság, egyesületi és gyülekezési jog stb.)

Az egész korszakban meg volt a hatalomnak az a lehetősége, hogy betiltsa az ellenzéki gyűléseket, internálja a szónokokat, betiltson lapokat, elkobozzon könyveket stb.

Az egyik leghíresebb eset Kovács Imre „Néma forradalom” című könyvének megjelenése után történt, amikor perbe fogták az író sajtó útján elkövetett osztály elleni izgatás és a magyar állam és magyar nemzet megbecsülése ellen irányuló vétség miatt. Kovács Imre látogatást tett egy nagybirtokon és szépítés nélkül leírta az ott tapasztaltakat, a parasztság hihetetlen

⁹⁸ K.N. 1938. március 23. 309. old.

kiszolgáltatottságát, megalázottságát, lehetetlen helyzetét. Az igazság tényfeltáró bemutatása sokaknak nem tetszett, s így pert indítottak az író ellen.

A per a népi írók, s általában a változtatni akarók számára figyelmeztetés volt s jelezte, hogy hol a határ a „népi politika” és a kormánypárt kapcsolatában. A perben a védelmet Sulyok Dezső látta el, aki elmondta, hogy itt nem egy könyv tartalmáról folyik az eljárás - erről nem is lenne szabad bíróság előtt vitázni - hanem az a két felfogás csap össze, mely szerint mindaz ami a közállapotok terén van, alapjában véve jó és nem is lehetne másként, mint ahogy van még a másik felfogás, amely gyökeres fordulatot kíván, ami nélkül pusztulásra van ítélve a magyarság.

Vitéz Tamássy László dr. a királyi ügyészségi alelnök vádbeszédében „hétvégi kirándulásnak”, divatnak titulálta a falukutató mozgalmat, preconcepciókkal, hamisításokkal vádolta az írókat és példás büntetést, valamint a könyv elékobzását kérte. „Ma amikor más nemzetek fiatalsága egy fellobbanó nacionalizmusban múltjának, elhivatottságának szinte misztikus tiszteletében, nemzeti erejének hallatlan felfokozását érezve menetel egy, hite szerint eddig még el nem ért dicsőséges jövő fel, akkor a magyar fiatalságban akadnak olyanok, akik a nemzet egyik legnehezebb életszakában megtagadnak minden elismerést, nagyságot a nemzeti múlttól...” - szónokolt az ügyész, elárulva nyilvánvaló szimpátiáját a „menetelő” nemzeti szocialista ifjúság iránt.⁹⁹

A bíróság nem rendelt el bizonyítást, vagyis nem vizsgálták részletes eljárással, hogy igaz-e amiről Kovács Imre az örgróf Pallavicini féle hitbizományi birtokon tett látogatása során meggyőződött és megírt, így a védelem is inkább általánosságokra korlátozódhatott. Ennek keretében Sulyok kiállt az emberi szabadságjogok, a szólásszabadság mellett, jogosnak mondta a társadalom gyökeres szociális átalakítására tett kísérleteket és kifejtette: „Egyes osztályok (nagybirtokosok - Sz.K.) megbélyegzése még akkor sem nemzetgyalázás, ha történetesen ezek az osztályok kizárólagos uralmat gyakorolnak az egész nemzet felett, és így függetlenül most attól, hogy a könyvben leírt tények valók-e, vagy valótlanok, a nemzetgyalázás bűncselekményét már ebből az okból sem tartom megállapíthatónak.”¹⁰⁰

Sulyok egészen keményen fogalmaz a nagybirtokkal kapcsolatban: „Célja és értelme a nagybirtok privilegizált helyzete ellen irányuló izgatásnak ott van, ahol ez a nagybirtok ráfekszik az ország népére és azt megfojtással fenyegeti, ott viszont nem bűn, hanem egyenesen a nemzet fennmaradása érdekében álló kötelesség a nagybirtok helyzete ellen izgatni.”¹⁰¹

A bíróság nem így gondolta: Kovács Imrét három hónapi fogházbüntetésre ítélték, háromévi hivatalvesztésre, politikai jogainak háromévi elvesztésére, mert „a könyv úgy tünteti fel a nagybirtokos osztályt, mint amely csak élvezi, zsebre vágja a hasznot, de nem veszi ember-számba a gazdasági munkást... Két nemzet van: az egyik élvezi a hasznot, a másik mostoha-gyermek... A könyv más kitételei alkalmasak arra, hogy az ország hírnevét, becsületét, erkölcsi és anyagi hitelét csorbítsák, mert jelenségeket tendenciózusan sorakoztat fel és olyan képet rajzol, ami nem felel meg a valóságnak, mert a helyzetet annyira romlott állapotban levőnek írja, hogy a végpusztulás szerinte kikerülhetetlen.”

⁹⁹ Kovács Imre: id. mű. 64. old.

¹⁰⁰ Uo. 73. old.

¹⁰¹ Uo. 73. old.

Rákosi Mátyás később így nyilatkozott Sulyok itteni szerepléséről: „Amikor nyomtatásban megjelent védőbeszéded Kovács Imre könyvéről - mondta Rákosi Sulyoknak - a néma forradalomról, én börtönben ültem. Ebben a beszédben imponáló erővel támadtad a magyar földbirtok-rendszert és hatásosan világítottad meg a magyar paraszt életének kérdéseit. Erősebben vert a szívem a fogságban, és alig tudtam elhinni, hogy Magyarországon ilyen emberek is vannak, mint te!”¹⁰²

Sulyok a parlamentben is kitért a jelenségre és a fiatal írónemzedék radikalizmusáról értekezve kiváló ízlésről, s rendíthetetlen demokratikus elkötelezettségről tett tanúbizonyosságot. „Ha a mai fiatal írónemzedéket nézem, akik közül név szerint is megemlítem Féja Gézát, Erdélyi Józsefet, Veres Pétert, Illyés Gyulát, Szabó Zoltánt, Kovács Imrét, Kodolányi Jánost és Németh Lászlót - akiktől nem tudom elvitatni azt, hogy a mai magyar szellemi élet elitjei - és ha az ő radikális írásaikat forgatom, akkor meg kell állapítanom azt, hogy a magyar szellem újra erjedésben van, hogy a forradalom szele már megcsapta ezt a magyar szellemi életet, és ezt... fogházbüntetéssel, sőt egyáltalában ügyésszel és bíróval elnyomni nem lehet, de nem is szabad... Ezeket az erőket hasznosítani kell a nemzet feltámadása érdekében és nem ügyésszeggel, bíróval, rendőrrel és csendőrrel kell ezeket elintézni.”¹⁰³

Sulyok az egyik legfontosabb szabadságjognak a szólásszabadságot tekintette, így ellenérzéssel fogadta az amúgy sem csorbítatlan sajtószabadság további korlátozását 1938-ban.

Az 1938. XVIII. tc. ugyanis amely az állami rend megóvása érdekében szükséges sajtórendészeti rendelkezésekről szólt, amely lényegében az előzetes cenzúrát tartalmazta, hisz köteles példány megküldéséhez és ügyészégi jóváhagyáshoz kötötte a terjesztést.¹⁰⁴

Sulyok így foglalta össze álláspontját: „egy politikai lapban élesen el kell különíteni azt a részt, amely vélemény és amely állásfoglalás, attól a résztől, amely tudósítás, amely beszámoló. A véleményekben vonatkozó részekben a lap a maga politikai irányát és politikai meggyőződését szolgálja, ott mindent el lehet mondani, ami az állam védelmének keretei között elmondható, itt a lap beleviheti a maga egész szubjektivitását a közleményeibe, véleményt mondhat a dolgokról, irányíthatja a közvéleményt. Ellenben ami a tudósítás, annak objektívnek és a valósághoz hűnek kell lennie. Sajnos nem így van.”¹⁰⁵

A javaslat ellen szavazott, mert az a szigorú cenzúrát tartalmazta, s csorbította a sajtószabadságot s így gyökeresen és radikálisan megváltoztatta a jogrendszert, az állam szerepét növelte a szabad szervezkedésű társadalommal szemben.

A szabadságjogok, emberi és állampolgári jogok sérelme leginkább a „zsidókérdésben” megindult vita révén került felszínre. Miután a magyar miniszterelnök, Darányi Kálmán győri beszédében 1938. március 5-én kijelentette, hogy van zsidókérdés Magyarországon, a problémát már nem lehetett megkerülni. Csak felerősödött amikor egy hét múlva a szomszédos Ausztria a III. Birodalom részévé vált. (Anschluss) Az antiszemitizmus, amely lappangóan mindvégig megvolt a magyar közéletben, de amely kormányzati programmá mindeddig nem emelkedett összekapcsolódott a magyar népi elem felemelésének igényével s ez széles rétegekben a kirekesztés elméletét tette népszerűvé. Az érvek készen álltak: az izraelita polgárok messze

¹⁰² Sulyok Dezső: Két éjszaka nappal nélkül. (Zwei Nächte ohne Tag.) Zürich. Thomas Verl. 1948. Magyar fordítás kézirat. 92. old.

¹⁰³ K.N.1937. május 4. 498. old.

¹⁰⁴ Magyar Törvénytár, 1938. évi törvénycikkek. Franklin, Bp. 1939. 159. old.

¹⁰⁵ K.N. 1938. május 3. 203. old.

számarányukat meghaladó mértékben voltak jelen az értelmiségi pályákon, a kis- és nagykereskedelemben, az ipari szférában.

A német külső és a hazai belső nyomás elől nem tudtak, de nem is akartak kitérni a hatalom csúcán lévők. Imrédy Béla, aki mind az első, mind a második „zsidótörvény” megalkotásában fontos szerepet játszott később így vallott erről: „Amikor márciusban sor került a Darányi-kormány első zsidótörvényének benyújtására, ezt a magyarság konzervatív része is úgy tekintette, mint szükségszerűséget a felkorbácsolt kedélyhullámok lecsillapítására. Belejátszott az Anschluss pszichológiai hatása is, mert ez a szélsőjobboldali mozgalmak hirtelen megerősödését idézte elő. A második zsidótörvény idején már más volt a helyzet. Akkor már túl voltunk a Felvidék visszacsatolásán, sőt Szálasi elítélésén is. (Szálasi is az 1921:III. tc. alapján ítélték el három évi szabadságvesztésre - SZ.K.) Ekkor már a zsidósággal Európa szerte kezdtek kibontakozni a rendezés körvonalai és nekünk is tennünk kellett valamit... A zsidóság inkább az intelligencia pályái fel húzódott, úgyhogy a keresztény magyar társadalom élhetlenebb része nem tudván ez ellen védekezni, sürgette a védelmi rendszabályok meghozatalát. A mélyebben látó magyar politikusok itt nem értékítéletet mondtak ki, mint a németek, hogy valami alacsonyabb rendű fajtáról van szó, hanem azt mondták, hogy lelki alkatánál, hagyományinál fogva a zsidóság más színezetet képvisel, mint a magyarság, más értékei, más hibái vannak, éppen ezért ha túl nagy mennyiségben keveredik a magyarsághoz, a magyar szellemiségnek eltolódása következhetik be.”¹⁰⁶

A nemzeti demokraták, de a konzervatívok egy része is elutasította az állampolgári egyenlőség elvének felrúgását, akár vallási, akár faji alapon. Sulyok már 1936 május 5-én kijelentette a parlamentben: „Elítélem az antiszemitizmust, azért mert inhumánusnak tartom. Nem igaz, hogy ennek a fajnak csak rossz tulajdonságai vannak. Hiszen ennek a fajnak az emberiség legalább annyit köszönhet, mint bármely más fajnak... Mondom elítélem az antiszemitizmust ebből a szempontból is, de elítélem azért is, mert nem tehetjük meg azt, hogy 500.000 embert elengedjünk a nemzet organizmusából, azokat kítaszítottak tekintsük... Az antiszemitizmust, amely jobb kezével nagyot üt a szegény zsidó fejére, balkezelével pedig elfogadja a sápot a gazdag zsidótól- megvetem.”¹⁰⁷

Szellemesen foglalja össze Sulyok később az egyik ellentmondást, ami a két világháború közti időszakot jellemezte: „Horthy és vezető pozícióba került munkatársainak legnagyobb része kezdettől fogva konzekvensen antiszemiták voltak. A gyáripár viszont majdnem teljes egészében a zsidó tőke kezében volt. Magyarország legvédelettebb, legkedvezményezettebb és leginkább prosperáló helyzetű termelő tényezője az egész trianoni korban mégis a zsidó nemzeti kisebbség kezében lévő gyáripár és általában az ingó nagytőke volt. Ez ellentmondás mögött a rezsím nagy korrupciója húzódott meg. Amit a nagytőke levont az államtól - nem fizetett adót, védővámok helyezték egész lényét üvegházba - és megtakarított munkásai fizetésén, akik leszegényedve és testileg is elnyomorodva húzták az igát, azt csak részben tarthatta meg magának, egy részét le kellett adnia a hatalom birtokosainak. A nagytőke finanszírozta 25 éven keresztül a vezető politikusok legnagyobb részét... Világos, hogy el kellett vesznie az országnak, melyet olyan antiszemiták vezettek, akiket zsidók tartottak ki.”¹⁰⁸

¹⁰⁶ Az Imrédy per. A vád, a vallomások és az ítélet. Szerk.: Ábrahám Ferenc és Kussinszky Endre. Bp. 1946. 9. old.

¹⁰⁷ K.N. 1936. május 5. 142. old.

¹⁰⁸ M.T. 337. old.

Ez az összefonódás egészen 1944-ig fennmaradt, ám már 1938-ban az első-, 1939-ben a második és 1941-ben a harmadik zsidótörvény révén mélyreható változások történtek. Az első zsidótörvény tárgyalásakor (1938: XV. tc. 1938. V. 29., amely 20%-ban maximálta az értelmiségi pályákon az izraeliták arányát) Sulyok nem vett részt a vitában, viszont Imrédy új „rend törvényeinek” (1938: XV. tc. a társadalmi és gazdasági rend hatékonyabb biztosításáról; 1938: XVI. tc. az állami rend megóvása végett szükséges büntetőjogi rendelkezésekről; 1938: XVII. tc. az egyesülési szabadsággal elkövetett visszaélések megtorlásáról; 1938: XVIII. tc. a sajtórendészeti rendelkezésekről;) vitájában annál aktívabban közreműködött.

1938. március 23-án Sulyok kijelentette a parlamentben: a zsidókérdés „lesz a kapu, amelyen keresztül, ha azt be nem falazzuk, a trójai falovat behozzák hozzánk.” A kérdés intézményes megoldását sürgette, ezért határozati javaslatot nyújtott be, amely így hangzott: „Utasítsa a Ház a kormányt, hogy a zsidó vallású magyar állampolgárok jogviszonyainak rendezése tárgyában legkésőbb 1938. évi június 30-ig nyújtson be törvényjavaslatot.”¹⁰⁹

Hogy tisztázza álláspontját leszögezte: véleménye szerint nincs zsidókérdés. A zsidóság a neki felrótt pozíciókat nem vette el senkitől, tevékenysége nagyon hasznos a magyarság számára is, senki más nem csinálta volna meg a nagy iparvállalatokat stb. helyettük. Célja: tisztázni a közéleti levegőt és záros határidőn belül kikapcsolni ezt az agitációs anyagot.

Már az ellenzék élén találjuk az Un. második zsidótörvénnyel kapcsolatos vitában. (1939: IV. tc. a zsidók közéleti és gazdasági térfoglalásának korlátozását tartalmazta, amely már 6%-ban szabta meg a zsidók arányát az értelmiségi pályákon.) Ennek vitájában Sulyok egy házassághoz hasonlítva a zsidótörvényt kijelentette: „Nem feltétlenül kell megházasodnunk, nincs kényszer a megházasodásra, és én kijelentem, hogy nem házasodom, nem fogadom el a javaslatot, mert nekem sem tetszik a leányzó és én ebből azt a következtetést vonom le, hogy ha nem tetszik, nem is kell elvenni.”¹¹⁰

Sulyok elismeri, hogy a közvélemény egy részét élénken foglalkoztatja a kérdés, és hogy egyszerűen visszavonni a javaslatot már nem lehet, részben a belső nyugtalanság-, részben a német nyomás miatt. Nagyban befolyásolta az eseményeket, hogy megtörtént az első bécsi döntés, az első revíziós siker és éppen a csehszlovák válság kellős közepén vagyunk, s Kárpátalja kérdésében nem dőlt még el, hogy a németek továbbra is meggátolják-e visszacsatolását Magyarországhoz, ezzel a lengyel-magyar határ visszaállítását, vagy sem.

Sulyok mégis jogi, gazdasági és humanitárius érvekkel indokolja elutasító álláspontját. Nem lehet végrehajtani a javaslatot „mert ennek a törvényjavaslatnak a gazdasági következményei kiszámíthatatlanok és a Trianon óta egyébként is legyengült magyar közgazdasági életnek feltétlenül újabb gyengülését, esetleg már végzetessé válható gyengülését vonják maguk után. ... Ha tehát ebből a javaslatból törvény lenne ez az idegélet összeroppanására vezetne, mert arra senki sincsen berendezkedve, hogy dédmamája származását lázas izgalommal kutassa.” Finom utalás ez Imrédy Bélára, akit éppen egyik dédszüloje zsidó származása ürügyén buktattak meg, s aki betérjesztője volt e javaslatnak...

A negatív diszkrimináció helyett „tevéleges magyarság-védelmet” sürget: „több kenyeret, több életlehetőséget, több kereseti lehetőséget kell ebben az országban teremteni. Arra kell törekedni, hogy a magyar faj kiváló értékei ne kallódjának el a falun, ne legyenek östehetségek, hanem adassék meg nekik a mód és alkalom, hogy a bennük rejlő isteni szikrát

¹⁰⁹ K.N. 1938. március 23. 309. old.

¹¹⁰ K.N. 1939. március 13. 368. old.

kifejthessék... Hajlandó vagyok mindent megtenni, amiből több jólét fakad, de nem vagyok hajlandó a ma még meglévő kis kenyérből még darabokat letörni és széjjelszórni... de nem volnék hajlandó semmilyen körülmények között kollektív ítélettel megbélyegezni bizonyos népcsoportokat, mert ez keresztényietlen és magyartalan álláspont.” - mondta.¹¹¹

A kollektív felelősség elvét következetesen elvetették a nemzeti demokraták, alkalmazzák azt akár a zsidókkal, akár később a németekkel (kitelepítés) és a magyarokkal szemben. (A gyakorlatban minden magyarlakta környező államban, jogilag szankcionálva Csehszlovákiában.)

Végső következtetése ez: „azok akik ma fajteóriát hirdetnek, tévutakon haladnak... Emberek vannak, akik mind egyénileg felelősek saját sorsuk hordozásáért. Ha ez az ember a maga elhatározásából, a maga feláldozásával hajlandó a magyarságba beolvadni, azt életre halálra támogatni, akkor én ezt az embert megbecsülöm és testvéremnek tartom tekintet nélkül arra, hogy hol ringott a bölcsője. Ha pedig ez az ember muszkavezetőnek csap fel és behozza ide az oroszokat a magyar szabadságharc nyakára, akkor én ezt megvetem, magyartalannak és ellenségemnek tekintem, akkor is, ha bármely történelmi arisztokrata családban látta meg a napvilágot... Magyartalan, keresztényietlen a javaslat. Én több szót nem vesztegetek rá, nem fogadom el.”¹¹²

E lépés a nemzeti demokrácia bizonyos szuverenitását is bizonyította a Független Kisgazdapárton belül, ugyanis a Független Kisgazdapártban párthatározat mondta ki a javaslat elfogadását, s a párt nevében Eckhardt Tibor el is fogadta a törvényjavaslatot!

A nemzeti demokraták küzdelme a szabadságjogokért sikertelennek bizonyult, mégis fontos adaléka a magyar történelemnek a világháború előestéjén.

Paraszság - földkérdés

A nemzeti demokraták politikai programjában a földkérdés, a paraszság sorsa legalább olyan súllyal jelentkezett, mint a belpolitikai reformok igénylése. Sőt a földkérdés megoldását tartották elsődlegesnek, ami által megoldódhatnak a gazdasági problémák, s ami kedvezően hathat a politikai intézményrendszer átalakítására, a közélet tisztaságának megteremtésére is.

Elégtelennek tartották mind az 1920. XXXVI. tc. (A Nagyatádi Szabó István nevével fémjelzett földosztást), mind az 1936. XVII. tc. alapján elindított telepítést és más földbirtokpolitikai intézkedéseket. Sulyok szerint az „1920. évi törvény végrehajtása sok esetben rosszabbá tette a földhöz juttatott mezőgazdasági munkás helyzetét, mint amelyen megelőzően volt. A törpebirtok, mely megélhetésre semmiféle művelési rendszer mellett sem volt elég, megakadályozta őt szabad mozgásában a mezőgazdasági munkapiac amúgy is nehéz versenyében.” A telepítési törvény, és annak végrehajtása pedig éppen csak megkezdődött és csak nagyon kevés családnak juttatott volna földet, „csak látszatra dolgozott.”¹¹³

A föld és a paraszság problémája állandóan visszatért Sulyok beszédeiben, írásaiban.

¹¹¹ Uo. 371. old.

¹¹² Uo. 371-372. old.

¹¹³ M.T. 321. old.

A földkérdés a két világháború között már nem pusztán gazdasági kérdés volt, hanem a nemzet megmaradásának kérdése. A kor alapvető problémája a birtokeloszlás volt, vagyis a feudális eredetű és hitbizományokkal körülbástyázott nagybirtok rátelepedése a művelhető területekre. Ennek következtében a földhiány, a több, mint 3 millió lényegében földnélküli, a mezőgazdaságban tengődő ember életét tette nagyon nehézé. S ami ezzel járt: a magyar parasztság kiszolgáltatottsága, létminimumon tengődése, kulturális elmaradottsága, a szekták terjedése, az egyke, a robbanással fenyegető feszültség növekedése.

A nemzeti demokraták szemében a harmincas években - nem utolsósorban a népi írók hatására - egyre inkább a magyar parasztság vált a nemzet jövőjének zálogává, gerincévé. Ebben Szabó Dezső nyomdokain haladtak, aki először fogalmazta meg, hogy lényegében a magyar paraszt teszi a magyar népet, mert ha valamilyen fantasztikus katasztrófa során kipusztulna a középosztály, az értelmiség, a munkásság, a kereskedők s egyedül maradna a magyar parasztság, abból újra kifejlődhetne a magyar társadalom egésze, ám ha a parasztság pusztulna el, s minden más réteg megmaradna ez azt jelentené, hogy nincs többé magyarság, nincs feltámadás. A parasztságnak ez a végletes túlzott előtérbe helyezése a kor divatja, mégis a harmincas évek viszonyai közepette sok igazság volt ebben a megfogalmazásban.

Sulyok kétségtelenül Szabó Dezső hatására mondta a parlamentben, hogy „a magyar parasztságnak, a magyar falu népének kell annak a fundamentumnak lennie, amelyre a jövő felépül...”¹¹⁴ Nem valamiféle osztályharcos megállapítás ez, hisz Sulyok hozzáteszi: nem lehet a parasztság kezébe adni a gyepelőt mert jelenlegi állapotában alkalmatlan a vezetésre, és még csak egyes kiemelt vezetői kezébe sem, mert azok is könnyűnek találhatnák. A parasztságnak kell az alapot jelentenie, az általános titkos választás révén, de a nagy nemzeti megújulás hordozója csak az egész nemzet együttesen lehet, abból kirekeszteni senkit, így a középosztályt és a munkásságot sem szabad.

Ezért a legelső és legfontosabb kérdés a földkérdés: „nekünk a földműveseknek a kezébe kell adnunk a magyar földet a birtokmaximum megállapításával” - mondta ugyanakkor. Szenvedélyesen ecsetelte többször Erdély elvesztésének körülményeit, hogy ebben milyen szerepe volt a nem megfelelő politikai rendszernek, az idejétmúlt földtulajdoni arányoknak, a román pénzüzetek, alapítványok tudatos tevékenységének. S míg a dualizmus alatt hangzatos jelszavakat skandáltak, addig az Astra és Albina kultúregyesület Erdélyben 400.000 hold magyar birtokra tette rá a kezét. Hasonló jeleket vélt felfedezni a németek előretörésétől a Dunántúlon: „A Dunántúl kezd felvenni a háború előtti Erdélyt formázgató jellegét, és a jelekből ítélve sorsa is ugyanaz lesz, mint Erdélyé volt...Az egykézű magyarság birtokpolitikailag egyre rosszabb helyzetbe kerül, a terjeszkedő németek kiszorítják őket.”¹¹⁵

Sulyok reális veszélyként veti fel, hogy a német „élettelmélet” gyakorlati megvalósulása esetén a Dunántúl Erdély sorsára juthat (terjesztettek is olyan térképeket, ahol a III. birodalom határa a Dunánál volt).

Sulyok fontos összefüggést is feltárt a nagybirtokrendszer és a történelmi Magyarország 1918-20-as bukása között:

„Trianon után 7,3 millió kat. hold magyar nagybirtok jutott az utódállamok kezére, - mondta védőbeszédében a Kovács Imre perben - amelyet a békében be kellett volna népesíteni egészséges magyar paraszt néppel, de amelyről a nagybirtok Amerikába üldözte el a magyarság

¹¹⁴ K.N. 1936. június 8. 12. old.

¹¹⁵ K.N. 1937. május 4. 500. old.

millióit... ezen a 7,3 millió kat. holdon azután mint könnyű zsákmányon osztozott a hódító nép söpredéke és idegen ajkúak prédájává lett az a föld, amely jog és igazság szerint az Amerikába vándorolt magyarság öröksége lett volna.”¹¹⁶

A parasztság földnélkülisége, gazdasági nyomora nemcsak anyagilag, de lelkiileg is lehangoló következményekkel jár, kikezdi a magyar parasztság erkölcsi tartását is. Az egykézés, a szekták (ördögűzők, pünkösdvárók, koplalók, magtalanok, reszketősök stb.) terjedése a magyar nemzet romlását, életerejének megroppanását eredményezheti.

A megújulás forrását, a parasztságot „nyomja a nagybirtok súlya, az egyenlőtlen adózási rendszer, ránehezedik az agrárrolló, azután nyomja a teljesen elsekélyesedett vidéki hitelélet...” mondja Sulyok.¹¹⁷

A földkérdés megoldására a Független Kisgazdapárt nevében konkrét javaslatot is tett a parlamentben, amely igen mérsékeltnek tekinthető:

- „1. A bár több tulajdonos tulajdonában álló, de egy gazdasági egységet alkotó, vagy több önálló gazdasági egységet alkotó, de ugyanazon tulajdonos vagy társtulajdonosok tulajdonában álló mezőgazdaságilag művelt földbirtok legnagyobb területe az ország határától mért 50 kilométeres övezetben 1000 katasztrális holdban, egyebütt 5000 katasztrális holdban nyer megállapítást...
2. A földbirtok-rendezerési terv minden község részére tényleges szükségletei alapján különállóan elkészítendő.
3. Holtkézi birtokok, a javadalmas saját művelése alatt álló és a kisbirtok méreteit meg nem haladó birtokok kivételével, amennyiben mezőgazdasági művelés alatt állnak, csak kishaszonbérletek útján hasznosíthatók.
4. A nagybirtok fogalma alá eső mezőgazdasági művelés alatt álló területeken, ha a meglévő községek távolsága egymástól 10 kilométernél több, új telepes községek létesítendőek. Ennek a földreformnak a pénzügyi fedezete szükség esetén kártalanítási kötvények alakjában biztosítandó.”¹¹⁸

E javaslat szelleme megegyezett a Független Kisgazdapárt 1930-as békési programjával, de az 5000 holdas birtokmaximum kimondása váratlan volt, ezt már nem csak a baloldal (szociáldemokrácia) és a szélsőjobboldal (nyilasok) kevesellték, de hamarosan maga a miniszterelnök, Imrédy Béla is előállt a saját, jóval radikálisabb javaslatával.

A javaslat megfogalmazásakor már igen erőteljesen éreztette hatását az európai feszültség, mindenekelőtt az Anschluss révén a német nyomás. Azért tartotta szükségesnek Sulyok a határok mentén telepesfalvak létesítését, hogy ne következessen be, ami Erdélyben, a Délvidéken és a Felvidéken megtörtént, hogy a nem kéző képen összehangolt politika miatt idegen etnikumok tért nyerhettek a magyarság szállásterülete rovására.

Az 5000 hold alatti nagybirtok felosztását gazdasági szempontokból ebben a feszült helyzetben nem tartotta célszerűnek. Ugyanakkor a megmaradó nagy nincstelen paraszti tömegek alkalmasak lettek volna az esetleges területi revízió után a telepítésekre, a visszakerült részek nemzetiségi összetételének kedvező megváltoztatására.

¹¹⁶ Kovács Imre id. mű.: 69. old.

¹¹⁷ K.N. 1937. május 18.

¹¹⁸ K.N. 1938. április 26. 35-36. old.

Érinti Sulyok az egyházi földbirtok kérdését is: „ütött az utolsó óra, hogy az egyház nyilvánosságra hozza és a nagy tömegek előtt ad oculus demonstrálja azt, hogy az egyházi vagyon kérdésében hajlandó-e a tömegek igényei előtt meghajolni.”¹¹⁹

Érvekért, segítségért Sulyok megint csak Szekfü Gyulához fordult, aki szerint a mezőgazdasági munkásosztály megmentése, emberi méltóságba való visszaemelése nemcsak nagy, de talán az egyetlen nagy nemzeti feladat. Mellette nyugodtan félre lehet állítani minden más feladatot, mert, ha ez az egy sikerül, akkor mindent elértünk és újra életerős, egészséges, bátor és önálló nemzett lettünk, amelynek anyagi és lelki fegyverzete egyaránt magától fog jönni, ha egyszer ez a széles alsó réteg támasza lesz a nemzeti életnek.

Ha a parasztságot sikerülne anyagilag és kulturálisan felemelni, teszi hozzá Sulyok „az iparnak és a belső fogyasztásnak milyen hihetetlen felemelkedését jelentené, ha azok a milliók, akiknek ma kenyérre sem jut, akik nem tudnak emberi táplálékhoz jutni, berendezkednek, felruházkodnak, mindenütt ruhát, bútort vennének és megindítanák az ipar hatalmas fellendítését. Ez együtt jár az intelligens emberek, a mérnök, orvos, ügyvéd kereseti lehetőségeivel, ez az államnak adótöbbletet nyújt és akkor új élet pezsdülne fel itt ezeken az elszáradt rögökön.”¹²⁰

Mi más ez, mint a fogyasztói társadalom korai álmképe, a belső piac kifejlesztésének vágya Magyarországon?

Nevelés kérdése

A nevelés kérdésével Sulyok alapvetően két szempontból foglalkozott:

1. A magyar parasztság kulturális színvonalának felemelése, hogy betölthesse a reá váró nagy feladatokat;
2. A magyar ifjúság megfelelő szellemű nevelése, hogy sem a szélsőségek (bal- és jobb egyaránt) sem a nihilizmus, dekadencia ne keríthesse hatalmába.

„Ennek az ifjúságnak lelkében forrong, gyúl, áramlik valami, - mondta - és ha ezt le nem vezetjük, ha rendes korlátok közé nem szorítjuk és tisztességes, az állami rend kereteinek megfelelő érvényesülését nem biztosítjuk nekik, csak idő kérdése, hogy mikor fog ez kiobbanni.”¹²¹

A nemzeti nevelés kérdéséről szólva Sulyok modern követelményeket fogalmazott meg: „nemzeti nevelésünk ma valósággal csődöt mondott. Nem a gyakorlati életre nevelünk és tanítunk. Ezt a nemzeti nevelést radikálisan meg kell változtatni... és jó gazdát, iparost, kereskedőt és jó lateinert kell nevelnünk.... A nép egész tömegének kell intelligenciát és foglalkozásához való hozzáértést adni. Ez az igazi nemzeti nevelés.”¹²²

¹¹⁹ K.N. 1938. június 14. 756. old.

¹²⁰ K.N. 1938. június 14. 757. old.

¹²¹ K.N. 1937. május 4. 498. old.

¹²² Uo. 503. old.

Megismétli véleményét 1937 május 18-án a költségvetési vitában is: „a mai nevelési rendszer így ahogy van tovább fenn nem tartható.” A legnagyobb baj az, hogy nem az életnek, hanem az iskolának kénytelen tanulni a gyermek. Számokkal támasztja alá kijelentését: a magyar lakosság 55,7%-a él őstermelésből, 21,6%-a ipari termelésből, 8,7 %-a kereskedelemből és közlekedésből, ami együttesen 86%-ot tesz ki. Ezzel szemben a középfokú tanítási intézetek közül 2% ipari és 4% mezőgazdasági jellegű. Ezért jelenlegi formájában az egész iskolarendszer, a pedagógustársadalom alkalmatlan a nagy feladatok végrehajtására.

Egy olyan országnak - mondja Sulyok - amely elsősorban agrárország, mint Magyarország, egész oktatási rendszerét úgy kell átalakítani, hogy ezt az agrárius jelleget szolgálja és mozdítsa elő. Az oktatási rendszer miatt a magyar parasztság, a társadalom többsége hátrányos helyzetben van. E réteg teljesen ki van szolgáltatva a vele érintkező, üzletileg összeköttetésben lévő rétegeknek. „Érdemes volna eltűnődni azon - mondja - hogy a magyar agrárlakóságnak milyen széles rétegei mennek tönkre annak következtében, mert az ügynökök, a velük kereskedelmi összeköttetésbe kerülő kereskedelmi megbízottak kijátszva az ő tudatlanságukat és tanulatlanságukat, egyszerűen falhoz állítják és becsapják őket.”¹²³

A szakképzés pusztán gazdasági szempontból is fontos, mert ugyanaz a föld szakképzett kezekben három-négyszer annyit tudna produkálni, mint ha az ősi primitív rendszerekkel dolgoznak.

De a nevelési hiányosságok nem csak a parasztságot sújtják, hanem az iparos osztályt is. Az iparosoknak (kisipar) csak 10%-a végzett hat eleminél többet, 6%-a analfabéta. A kisiparosok a kis felkészültséggel, minimális szellemi vértetétséggel nem bírják a versenyt.

Ugyancsak nagy hibája a magyar iskolarendszernek maga az iskolákban uralkodó szellem. Ez a szellem a már említett kasztrendszer kiszolgálója: mindenki arra törekszik, hogy gyermeke bekerülhessen az úri társadalomba.

„Nálunk az érettségi bizonyítvány bizonyos cezúrát jelent az emberek között, mert érettségi bizonyítvánnyal a zsebben... azt hiszi, hogy ő most már az úri osztályhoz tartozik, neki megvan a karpaszomány viselésére szóló jogosítványa, kaszinótag lehet, ha tehát mást megsért vagy valakivel félreértése támad joga van két jólfésült urat az ellenfélhez elküldeni. Ez a mentalitás jobban szétválasztja a magyar társadalmat, mint bármilyen más beékelt mesterséges fal.” - állítja Sulyok.¹²⁴

Mindezek miatt a magyar fiatalság bátortalan, nincs benne vállalkozói szellem, a közép-szerűség megtettesítője, s ha „a parasztyerek négy polgárit elvégez, vagy ha az érettségit letette, akkor megtagadja a közösséget azzal a parasztosztállyal, amelyből jött.”

A torz iskolarendszer eredménye a több, mint 23.000 szellemi munkanélküli s ezzel szemben vannak iparágak, amelyekben még a harmincas évek végén is nagyszámban alkalmaztak külföldieket. Az egyik oldalon a tehetség légiója kallódik és pusztul el, másik oldalon viszont kénytelenek vagyunk munkaerőt importálni.

Sulyok pozitív javaslatokkal is előállt 1937. május 18-án a parlamentben: kötelezővé tenni a hat elemet azok számára is akik középiskolában tanulnak tovább. Az 5. és 6. osztályban műhelygyakorlatok, és gyakorlati ismeretek oktatása folya. Ezt a hatosztályos iskolát kétféle iskolatípus követné:

¹²³ K.N. 1937. május 18. 310. old.

¹²⁴ Uo. 311. old.

1. hatosztályos gimnázium;
2. háromosztályos felsőbb népiskola négy tagozattal:
 - a) mezőgazdasági-;
 - b) ipari-;
 - c) kereskedelmi-;
 - d) általános tagozat.

E felett volna egy négyosztályos középfokú intézet amely az előbbi tagozatokat megismételné. „Nagy kérdés ez, a magyarság egyik legnagyobb kérdése, mert egyedül a fiatalság életre való nevelése, a gyakorlati pályák ma elhanyagolt területeinek meghódítása teszi képessé ezt a nemzetet a rá következő megpróbáltatások elviselésére...” - foglalta össze Sulyok nevelési elképzeléseit.¹²⁵

A nemzeti nevelés nagy céljai között a nemzeti egység megteremtése dominált. Sulyok ebben részben Székfü Gyula nézeteit, részben Kodály Zoltán elképzeléseit ötvözte. Ezt a parlamentben így sommázza: „a magas kultúrát és mély kultúrát összhangba kell egymással hoznunk és azt amit átveszünk a külföldtől, amit átfordítunk, amit mint eszmét szükségképpen magunkévá teszünk, azt a magyar talajba kell beültetni, a magyar népi gondolkodásnak megfelelően kell átalakítani és a kettőnek a szintézise útján kell kialakítani az új magyar gondolatot.”¹²⁶

Kapitalizmus, tőke

Politikai alapfelfogásuk szerint a nemzeti demokraták, s így Sulyok is a magángazdaságon alapuló tőkés termelést tekintették a legmegfelelőbbnek; elvetették az államosítást, a kötött gazdálkodás módszereit. Ezzel együtt azonban ahogy közeledünk a harmincas évek végéhez, az akkori általános hangulatban a nemzeti demokraták is a tőke valamiféle korlátozását, rendszabályozását sürgették. Ez abból a véleményből fakadt, hogy a kapitalizmus Magyarországon válságba jutott, fejlődése a kisállamiság miatt szükségképpen torz, ezért az új helyzetben az államnak jelentős feladatai vannak a kapitalizmus „hibáinak” korrigálásában.

„Az egyéni kezdeményezés, a vállalkozói kedv, a tőke, amely a maga méltányos hasznára számíthat és a munka: három olyan kongruens tényezője a tőkés termelési rendnek, amelynek kikapcsolását ...aligha lehet megvalósítani. Ellenben a kapitalizmus eddig mint mohó ifjú habzsolta az életet, nem volt más gondja, mint folytonosan túlszárnyalni önmagát, lábát rátenni új és új földrészekre és belső intenzitását továbbfejleszteni. Ma azonban már megálljt parancsol ennek a törekvésnek az a tény, hogy egyrészt majdnem az egész világ a kapitalizmus uralma alatt van és valószínűleg a belső intenzitás fokozása sem vihető már tovább. Ma tehát az a helyzet, hogy konszolidálódó állapotba jutottunk, ahol a túlzásokat le kell nyesni és le kell faragni, ahol meg kell szabni azokat a határokat, meddig mehet a tőke, meddig mehet a vállalkozói szellem és meddig mehet a munka. Ezen a téren talán sehol annyi tennivaló nincsen mint nálunk, mert itt a nagy vagyonokkal szemben a kispénzü és semmpénzü emberek nagy tömegei állnak és sehol az a banditizmus, amely a kapitalizmus

¹²⁵ Uo. 313. old.

¹²⁶ K.N. 1938. június 14. 755. old.

egyes kinövéseit jellemzi, olyan túlzásokat és olyan nagy arányokat nem öltött, mint nálunk.”
- összegezte véleményét a tőkéről Sulyok a parlamentben.¹²⁷

A nagy magyar feladatok között tartja számon Sulyok a „magyar gazdasági élet szabadságának helyreállítását”. E szabadságot két tényező veszélyezteti. „Az egyik a túltengő nagykapitalizmus, az ingó nagytőke, amely ráfekszik a magyar gazdasági életre és minden szabad mozgást és szabad érvényesülést lehetetlenné tesz. A másik, amely nem kevésbé veszedelmes, az állami protekcionizmus, az állami beavatkozás, az egykézrendszer... A magyar gazdasági élet kétségtelenül egészségtelen, mert a kapitalizmus túltengése egészségtelenné és betegé teszi.”¹²⁸

A megoldás azonban nem az államkapitalizmus kifejlesztése a magánkapitalizmussal szemben, nem az, hogy a kormány, a hatóság vegye a kezébe a gazdaság irányítását, hanem a „kiszegisztenciák, keresztény, magyar kiszegisztenciák teremtése az iparban és a kereskedelemben, fiatalságunk ránevelése arra, hogy lehet, szabad és érdemes vállalkozni... Ez azonban nem megy akkor, ha azt látja az ember, hogy államilag irányított szervek veszik el a kenyeret a kiszegisztenciák elől, mert a kiszegisztenciák csak ott tudnak boldogulni, ahol a levegő szabad, csak szabad levegőn tudnak felvirágozni.”

Márpedig ez a szabad levegő egyre kevésbé volt jellemző: a kormánynak adott felhatalmazások (a költségvetésben, a „győri program” jegyében, a honvédelmi törvény alapján stb.) egyre inkább korlátozták a szabad érvényesülést, nem is beszélve a kötött gazdálkodás bevezetéséről, a tervgazdálkodás csiráiról, az államosításokról.

A tőke megkülönböztetésében kissé talán romantikusan, de mindenesetre érdekesen így fogalmazott: különbség van a rabló tőke és az alkotó tőke közt. Minden rendszabály helyes, amely a rabló tőkének kezére üt és nem engedi ezt a szerencsétlen népet kizsákmányolni, de ugyanakkor az alkotó tőke hóna alá kell nyúlni, érvényesülési lehetőséget kell számára biztosítani.

Érdekes, hogy a nemzeti demokraták, köztük Sulyok Dezső is két olyan korszakban állt ki a tőke (megrendszerabályozott) védelmében, amikor erős tőkeellenes hangulat uralkodott. A harmincas évek végén és 1945 után is más-más alapállásból az állam szerepének előtérbetolása, a tőke szabad mozgásának korlátozása, a kötött gazdálkodás irányába haladtak a folyamatok. Ez éppúgy törekvése volt Imrédy Bélának, mint később Vas Zoltánnak. Ebben a szituációban az állam szerepvállalásának visszaszorítása volt a nemzeti demokraták programja: „a termelésnek motorja a magántőke és a magánvállalkozás, az állam csak ott és akkor avatkozik bele a termelésbe, amikor ezt közérdek teszi szükségesé” - mondja Sulyok az olasz alkotmányra hivatkozva. „Meg kellene állapítani, hogy melyik az a tőke, amelyet meg kell rendszabályozni, és melyik az a tőke, amelyet elő kell mozdítani, hatékonytá tenni.”¹²⁹

A köz érdekében az államnak tehát igenis kötelessége a gazdasági folyamatok figyelemmel kísérése és szükség esetén a beavatkozás is. Ehhez rendelkezésre állnak az eszközök, mindenekelőtt az adórendszer útján. A rabló tőke ellehetetlenítése, az alkotó tőke (munkahelyteremtés, infrastruktúrafejlesztés stb.) támogatása az állam feladata. A nemzeti demokrácia ugyanakkor idegenkedik mindenféle adminisztratív beavatkozástól a gazdaságban, mert ez csak destabilizálhatja azt.

¹²⁷ K.N. 1936. június 8. 16. old.

¹²⁸ K.N. 1937. május 4. 503. old.

¹²⁹ K.N. 1937. december 15. 365. old.

Szociális reformok

A nemzeti demokraták alapállása az volt, hogy a liberalizmus és a nemzeti elkötelezettség érvényesítése mellett szükséges a szociális feszültségek feloldása, s ebben az államnak óriási feladatai vannak. A szociális feszültség a két világháború között mindenekelőtt a földnélküli agrár népesség elképesztő helyzetéből illetve az ipari munkásság kiszolgáltatottságából eredt. E két nagy problémát alapvetően a földhöz juttatással, a nagybirtok túlsúlyának felszámolásával kívánták elérni, illetve a társadalombiztosítási rendszer kifejlesztésével, a „kapitalizmus túltengésének” lefaragásával. Mindehhez járult volna a nemzeti nevelés révén e két társadalmi osztály kulturális felemelése, s ezáltal a társadalmat megosztó „úr-pór” ellentét felszámolása.

Sulyok már első parlamenti beszédében elmondta, hogy az egész szociális rendszer beteg, javításra szorul. Az egész fizetési osztálybesorolást elhibázottnak tartotta: „azt az antiszociális berendezkedést, amely szerint az alsó rétegekben a fizetés abszolúte csekély és család eltartására alkalmatlan, meg kell változtatni; inkább a felső rétegekben kell a fizetést csökkenteni, hogy ezzel az élet kezdetén lehetővé tegyünk a fiatalságnak a családalapítást.”¹³⁰

A Nemzeti Egység Pártjából történt kilépésekor az okok között azt is felsorolta, hogy a kormány nem tesz semmit a szociális feszültségek csökkentésére. „Sehol a világon nincs a jövedelemelosztás és a népesség szociális helyzetében olyan kiáltó ellentét, mint nálunk.” írta 1935-ben - Az ipari forradalmak után a gazdasági imperializmus idején naggyá fejlődött nyugati államokban is megvan a kapitalizmusnak az a szélsősége, hogy egyes emberek és egyes csoportok olyan jövedelmeket élveznek, melyek sem a javak helyes megosztásáról vallott nézetekkel, sem az emberi igazságosság követelményeivel arányban nem állnak, de ezekben az államokban a munkásság anyagi helyzete is magasan áll és a munkásság lelki szükségletei is kielégítést nyernek. Nálunk azonban az abszolút nagy nyomor és szegénység áll szemben a viszonylag igen nagy gazdagsággal és jóléttel, a koldus és gazdag ellentéte sehol nem olyan nagy, mint hazánkban.”¹³¹

A magyar szociális átalakulásnak kedvez - így Sulyok - hogy az egész emberiség fejlődése a szociális kiegyenlítődés felé halad. Magyarországon is meg kell történnie a munkavállalók jogviszonyai kodifikálásának. Eredményes, nem képmutató szociálpolitikára van szükség. Ennek megvalósításában a társadalombiztosítási rendszernek van oroszlánrésze. Nagyra értékelte Vass József népjóléti miniszter tevékenységét, akinek a nevéhez fűződik az 1927: XXI. tc. a betegségi és kötelező baleseti biztosításról és az 1928: XL. tc. az öregség, rokkantág, özvegység és árvaság esetére szóló kötelező biztosításról.

A magyar lakosság és főleg a fiatalság egészségügyi állapotának romlása azonban arra ösztönözte Sulyokot, hogy felszólaljon a parlamentben a kérdésben. A legnagyobb bajnak az orvosok nem megfelelő díjazását tartotta, mint ami megfertőzi az egész egészségügyi rendszert. Elégedetlen az orvos, bizonytalan a beteg, nem megfelelő az egészségügyi ellátás. Javaslat: a fakultatív vagy korlátozott szabad orvosválasztás bevezetése; az orvosok fizetésének jelentős emelése; az adminisztráció terhének levétele az orvos válláról; a rendelési formások felszámolása; a nemzeti nevelésben sokkal több orvos felkészítése.

¹³⁰ K.N. 1935. május 27. 28-29. old.

¹³¹ Magyarság, 1935. július 27.

A föld és a gyárak népének szociális felemelését tartotta a magyar kormányok legfontosabb feladatának, mert „9 millió magyarból legalább 3 millió még ma is olyan állapotban van, hogy életüket nem lehet emberi életnek nevezni.”¹³² A tőke, a kapitalizmus korlátozása is alapvetően szociális célokat kell, hogy szolgáljon. Konkrét javaslatai a következők:¹³³

1. „Mindazon ipari vagy kereskedelmi vállalatok, amelyek az állam részéről védelem, adóelengedés, vagy mérséklés, vagy hasonló természetű intézkedés folytán anyagi előnyöket élveznek, a Pénzügyi Központnak ugyanolyan kötelező ellenőrzése alatt állnak, mint a pénzügyi intézetek.” A cél ezzel az, hogy ha az állam az ipart kedvezményben részesíti, akkor legalább annyi joga legyen meg az államnak, hogy a Pénzügyi Központ útján ezeknél a vállalatoknál állandó és kötelező revíziót folytathasson.
2. Javasolta továbbá, hogy a vállalatoknál bármely címen élvezett illetmény ne haladhassa meg a miniszterelnök törvényes fizetését. Az így megtakarított összegeket a vállalatnál dolgozó munkások bérének növelésére, munkásjóléti intézmények finanszírozására fordíthatnák. Ez jelentősen enyhíthetné a szociális feszültségeket és logikus is, hogy a legnagyobb szellemi és erkölcsi felkészültséget igénylő poszton dolgozó miniszterelnöknél senki ne kaphasson nagyobb fizetést.
3. A legalább VI. fizetési osztályt elért állami, törvényhatósági, községi tisztviselő öt évig, miniszter és államtitkát tíz évig nyugdíjazása vagy felmentése után állami, községi, önkormányzati napidíjasnak vagy szerződéses alkalmazottnak, vállalatnál alkalmazottnak nem vehető fel. Ezzel igyekszik Sulyok meggátolni, hogy politikai érdemekért közgazdasági stallumokat osztogassanak. Természetes, hogy ha valaki már minisztersége stb. előtt is abban az állásban volt, újra elfoglalhatja azt. A szociális feszültségeket volt hivatva oldani Sulyok már ismertett földreform és telepítési tervezete is. Az adózási visszaéléseket kellett volna csökkentenie a következő javaslatnak:
4. A részvény csak névre szólhasson. Óriási adózási anomália az, hogy a bemutatóra szóló részvények sem vagyoadó sem jövedelemadó szempontjából nincsenek bevallva, s így e bevételektől esik a költségvetés.

Az állami (politikai) - nagytőkés összefonódásokat volt hivatva kiküszöbölni az a javaslat, hogy valamely magánvállalatnak állami hozzájárulással történő lábraállítása (szanálása) esetén az állam az adott tőke erejéig társtulajdonossá váljon. Elképzelhető, hogy szociális okokból az államnak meg kell segítenie egyes magánvállalatokat (munkanélküliség elkerülése, államérdek stb. esetén). De ha erre közpénzeket használnak fel, akkor ez ne legyen kidobott pénz, hanem biztosítson tulajdonosi pozíciókat.
5. Javasolta azt is, hogy nyugellátást élvező köztisztviselő orvosi, ügyvédi, mérnöki vagy állatorvosi magánygyakorlatot ne folytathasson, vagy ha igen, arra az időre veszítse el nyugdíját, mert ez olyan előnyt jelent a többiekkel szemben, ami megint csak feszültségeket eredményez, növeli az állástalanok számát.
6. Végül indítványozta a kartelltörvény (1931. XX. tc.) joghatályának szüneteltetését, vagyis a kartell-megállapodások tiltását. A kartellek ugyanis csak megnehezítik a lakosság amúgy is nehéz helyzetét, mivel főként arra szövetkeznek, hogy az árakat mesterségesen magasán tartásuk, kiküszöböljék a piac esetleges árcsökkenő hatásait.

¹³² K.N. 1938 március 23. 313. old.

¹³³ K.N. 1938. április 26. 34. old.

A tékozlás, rongyrazás a meglévő javakkal nem megfelelő bánásmód, a pártpolitikát szolgáló - közkiadásoknak álcázott - kiadások csak növelik a feszültséget az országban. Általános igazság, hogy „ha a felsők is koplalnak, ha - aki vizet prédikál - az vizet is iszik, akkor lesz egy hősiesség nemzeti közszellem”.

Az akkori rossz példákat sorolja „A joggyakornok és a bacilus” című cikkében: „Hát csak azt a 36.000 pengőt vegyük, amit díjtalanul szolgált Rakovszky Iván az új közmunkatanács elnök kap, csak azt a 15.000 pengőt, amit Almásy volt házelnöknek juttatott egy nagylelkű többségi gesztus, csak azt a pénzt, amibe itt a parlamentben ez a parádé került (utalás a parlament egyes helyiségeinek felújítására - SZ.K.), az új altiszti egyenruhákat, csak a képviselőház elnökének reprezentációs költségeit vegyük, az ez évben kényszernyugdíjazott tisztviselők nyugdíjazásából előállott kiadási többletet vegyük, a Nemzeti Színház Missa Sollemnisének nyílt deficitjét vegyük és tegyük hozzá tíz százalékot abból, amit a fizetett dömpingsajtó kap... ne beszéljünk azokról a milliókról, amikbe a nem mindig olyan hófehér, ártatlanul eladósodott ezerholdasaink szanálása kerül, és már messze és régen együtt van az összeg, amivel a joggyakornokokat és hasonlókat hősköböl emberré, a munkájukért tűrhető módon fizetett és ezáltal a dolgozók társadalmában polgárjogot nyert emberré tehetjük.”¹³⁴

A szociális kérdéstről szólva Kovács Imre perében Sulyok világosan leszögezte álláspontját: „Nálunk azonban nem néhány ezernek, vagy néhány milliónak a jóléte függ ettől a kérdéstől, nálunk az függ ettől, hogy kétszáz év múlva Európa térképén ott lesz e még Magyarország, vagy sem. Nálunk a szociális és gazdasági kérdés megoldása a nép fennmaradásának a problémájával egyenlő, mert nálunk ha ezeket az életünk gyökeréig ható kérdéseket nem sikerül igazságosan és a legszelesebb néprétegek életkövetelményeinek megfelelően megoldani, akkor minket semmi sem menthet meg a végleges pusztulástól.”¹³⁵

Végül így összegez: „mi mindenkinek szeretnénk megadni a maximumot, amit csak lehet, de senkinek többet, mint amennyit feltétlenül szükséges.”¹³⁶

Külpolitikai alapelvek

Az a program, amelyet a nemzeti demokraták nevében Sulyok a parlamentben kifejtett egy nagy összefoglaló célt szolgált: erős, egységes társadalmat létrehozni, amely erős egységes államot működtet, s biztosítja a főcélt: a magyarság fennmaradását és ennek érdekében történelmi határainak visszaállítását, dunamedencei vezető szerepének újbóli elismertetését.

Alapvető külpolitikai célja a revízió: „A külpolitikánál első feladatunk az, hogy meg nem szűnően, de éjt-nappalt eggyé téve, azonban nem szóval, nem frázissal, hanem tettel működjünk ezeréves határaink visszaszerzésére” - mondta Sulyok, s így folytatta: „A másik statikus elem: védenünk kell ennek a megmaradt csonka országnak pusztán meztelen létét, mert ez a csonka ország is nélkülözi a biztonságának a nemzetközi életben annyit hangoztatott securitének kellékeit...”¹³⁷

¹³⁴ Magyarország, 1935. október 18.

¹³⁵ Kovács Imre id. mű.: 68. old.

¹³⁶ Magyarország, 1935. október 18.

¹³⁷ K.N. 1936. május 5. 139. old.

Az önvédelmet szolgálja a társadalom visszasságainak felszámolása, a szociális igazságtalanság megszüntetése, a gazdasági kinövések megnyirbálása, a politikai, emberi jogok teljességének kiterjesztése a lakosság mind szélesebb tömegeire, az általános titkos választás, a fölreform, ezt szolgálná a nevelési rendszer megújítása, a társadalmon belül húzóó választfalak ledöntése, a telepítés, a magyarság jövőjét veszélyeztető jelenségek - egykezés, szekták - felszámolása stb. Ezek az állapotok tennék lehetővé, hogy az elcsatolt részeken élők számára kívánatos legyen az „idegravitálás”.

„Ahol több szabadság, ahol több emberi méltóság, - mondta a parlamentben - oda történik az áramlás, oda vonzódnak a tömegek... Nekünk tehát azon kell lennünk, hogy ezt a megpróbáltatásoknak kitett, elszakított magyarságot nemzeti birtokállományában erősítsük és ostobaság, sőt bűn a nemzet ellen minden olyan gesztus itt bent, amely okot vagy ürügyet ad az utódállamoknak arra, hogy a magyarság bilincsein egyet szorítsanak...Ne felejtsek el azt, hogy minden reakciós gesztus, amely ebben az országban történik, egy harsány kiáltás az éjszakában, amely odaát ezerszer visszahangzik és amely odaát mindig a mi véreinknek okoz szenvedést és megpróbáltatásokat.”¹³⁸ A magyar parlamentben senki nem fogalmazta meg ilyen világosan és pontosan az összefüggést a revíziós lehetőségek és Magyarország belső fejlettsége demokratikus átalakítása között.

Sulyok üdvözölte az első bécsi döntést, amelynek következtében békés körülmények között visszatért Magyarországhoz a Felvidék déli, magyarlakta része, de kijelentette: „a magyarságnak egy pillanatra sem szabad feladnia a történelmi határainkba vetett hitét... s a történelmi határok visszaállítására vonatkozó szilárd és megmásíthatatlan akaratát.”¹³⁹

Sulyok számtalanszor megismétli figyelmeztetését: a magyarságra leselkedő legnagyobb külső veszély az, hogy a magyar állam történelmi összeroppanása egybeesett és egybeesik két világtörténelmi folyamattal, amelyek közül az egyik a germánságnak kelet fel fordulása, a másik pedig a szlávsnak nyugat fel orientálódása. Fokozza a veszélyt, hogy mindkét nagy offenzív népesség hatalmas, agresszív birodalmat hozott létre önmaga számára, amely területi igényekkel lép fel Közép-Európában. Ugyancsak veszélyes, hogy mindkét birodalom exportálni kívánja a maga „eszméjét”, ideológiáját, politikai berendezkedését.

A magyarság számára éppen ezért végzetes lehet mind a marxizmus-bolsevizmus, mind a nemzeti-szocializmus térhódítása az országon belül, mert ez az első lépés az önálló államiság megszüntetése irányában, márpedig ennek elvesztése a magyarság pusztulását eredményezheti. Ezért (is) lépnek fel határozottan a nemzeti demokraták mind a német (nemzeti szocialista), mind az orosz (szovjet-bolsevik) törekvésekkel szemben. Az már a magyarságra kényszerített trianoni kényszerpálya következménye, hogy még e csoport is lelkesen fogadja a német segítséget az „országgyarapítások” idején.

Sulyok azonban időben figyelmeztetett. 1938 október 2-án írta a német-olasz segítségről: „Természetesen esztelenség volna a felénk nyújtott jobbokat elutasítani, de ennél is nagyobb ostobaság volna a felénk nyújtott jobbok férfias megszorítása helyett azokra a szolgák csókját lehelni.”¹⁴⁰

¹³⁸ Uo. 139-140. old.

¹³⁹ K.N. 1939. január 18. 281. old.

¹⁴⁰ Pápa és Vidéke, 1938. október 2.

Parlamentari tevékenységének első ciklusában 1935 és 1939 között Sulyok Dezső inkább a német térnyerés ellen lép fel, akkor ez látszott veszélyesebbnek. 1936. március 11-én gazdasági szempontból vizsgálta a kérdést, s arra a megállapításra jutott, hogy a Gömbös kormány politikája miatt Magyarország szinte gyarmati helyzetbe kerül. Elemezte, hogy milyen káros gazdasági és politikai következményekkel jár, hogy más térségek kárára Magyarország gazdaságilag egyre szorosabban Németországhoz kötődik, mégpedig előnytelenül.

A Gömbös kormány, s személy szerint a miniszterelnök is óriási gazdasági sikernek tüntette fel, hogy egyre több magyar mezőgazdasági terméket - mindenekelőtt gabonát - vesz fel a Harmadik Birodalom, hála a kitűnő magyar-német kapcsolatoknak.

A magyar kivitel nagy növekedése - mondta Sulyok - vásárlási kényszerrel volt összekötve, így ez károsan hatott a hazai iparra és fogyasztására is. A kereskedelmi aktívum, ami Magyarország javára fennállt semmit nem ért, mert a német fél nem fizetett, a magyar pedig nem akart vásárolni, hisz saját iparát sorvasztaná el, fokozva ezzel a szociális feszültségeket is.

Egy példa a harmincas évekből: nemes valutáért vásárolt Magyarország kukoricát, és az ezen felnevelt sertéseket német birodalmi márkáért adta el Németországnak. Nemes valutáért tehát - az aktívumnak tűnő nyereség ellenére - csaknem használhatatlan valutát vett Magyarország, mivel birodalmi márkáért lényegében csak német árut vásárolhatott. (A történethez hozzátartozik, hogy a II. világháború végére felhalmozódott német adósságot egyszerűen törölték, ellenben a magyar tartozásokat ki kellett fizetni - a Szovjetunióknak...)

A revízió lehetősége és a német törekvések összekapcsolása Sulyokot is megérintette. Az Anschluss után tíz nappal mondta a parlamentben: „Németország... ma már mint a világháború győztese jelentkezik, és reményt ad nekünk is arra, hogy azok a sírok, amelyeket a Párizs körüli békék reprezentálnak mégsem örökek és ami az egyiknek sikerült, az előbb vagy utóbb a másoknak is sikerülni fog.”¹⁴¹

A nemzeti szocialista törekvésekkel szemben a magyar alkotmányosság védelme és fejlesztése - mint láttuk - alapvető programja volt a nemzeti demokratáknak. A szláv-germán harapófogóból kijutni: a legnagyobb nemzeti feladat. Ennek volt alárendelve az összes szükséges belső változtatás. Ugyanakkor a magyar érdek mindenekfelettségét hirdették: „Fontos tehát, hogy mindent, - írta Sulyok - ami ma körülöttünk történik, magyar és egyedül magyar szempontból mérlegeljünk. Tartozhatunk tehát érzelmileg a két összeütköző világnézet bármelyikéhez: ebben az egyben magyarok vagyunk és csak azután vagyunk a totális állam vagy a nemzeti demokrácia, a faji, vallás, vagy kereszténység, forradalmi felforgatás vagy fejlődő alkalmatosság hívei.”¹⁴²

Ezzel kapcsolatban is elvetik a fajelméletet, mert „abban a pillanatban, amikor a faji kérdés alapjaira helyezkedünk, mi elvesztettük létjogosultságunkat... Magyar fajról beszélni t. Ház, nem lehet...A magyarságnak a legfőbb érdeme, hogy a legkülönfélébb népeket úgy tudta magába olvasztani...hogy azokból olyan speciális értelemben vett nemzetet tudott alkotni, amely nemzet páratlan viharok és nehézségek között a maga létét mindig fenn tudta tartani.”¹⁴³

Igen nagy volt a felháborodás a Házban, amikor Sulyok arról beszélt, hogy faji értelemben a magyarság a vérkeveredések miatt már körülbelül az Árpádkorban megszűnt.

¹⁴¹ K.N. 1938. március 23. 308. old.

¹⁴² Pápa és Vidéke, 1938. október 2.

¹⁴³ K.N. 1937. december 1. 151. old.

Hóman Bálint vallás- és közoktatásügyi miniszter válaszolt Sulyoknak, kijelentve, hogy magyar faj igenis létezik, csak épen történelme folyamán átalakult. Sulyok a vitában megint Szekfű Gyulával érvelt, az ő megállapításait vette át. A magyar faj helyett magyar nemzetben gondolkodnak a nemzeti demokraták, a nemzetet ekképpen definiálva: „Mi a nemzeti lét? Tudat és akarat. Tudat megismerni a nemzet feladatait, a nemzet összességének, együvé-tartozásának összes lehető szempontjait és akarat arra, hogy ezeket a szempontokat a lehető legjobban szolgáljuk, az összesség érdekében a lehető legjobb eredményt hozzuk létre.”¹⁴⁴

Átvesszik azt a nemzetfelfogást is amely így szól: „Közös dicsőség a múltban, közös akarat a jelenben, tudni, hogy nagy dolgokat cselekedtünk, további tennivalókat keresni. Ezek egy nép létének lényeges feltételei: a múltban dicsőségek és bánatok öröksége, a jövőben egyugyanazon megvalósítandó cél. Egy nemzet léte mindennapi plebiscitum, néphatározat.”¹⁴⁵

A fajelmélet átvétele vagy elutasítása külpolitikailag is az egyik döntő kérdés volt a harmincas évek végén. Hitler nagyon is hideg fejjel felmérte, hogy a fajelmélet az, amellyel a leginkább szétzilálhatja a végső soron úgylis megsemmisítésre ítélt Közép-Európai államok belső szolidaritását, összetartó erejét.

A nemzeti demokrácia ezért hirdette, hogy a magyarságnak faji alapra helyezkedni nem csak a történelmi tények miatt lehetetlen, de politikai praktikizmus szerint is öngyilkosság. Egyrészt mert, ha elfogadjuk a faji alapot sokkal nehezebb lesz kikerülnünk a nemzeti szocializmus ölelő karjaiból, az pedig köztudomású volt, hogy a Mein Kampf-ban Hitler nem szánt előkelő helyet a magyarság számára „faji alapon”. Másrészt az egyre szaporodó, számarányában izmosodó kárpát-medencei szláv, román, német etnikummal szemben faji alapon bejelenteni az igényt a vezető szerepre igazán anakronisztikus és semmivel sem alátámasztható. A faji alapokra helyezkedés elutasítása így szorosan összefüggött a revízió lehetőségeivel.

A nemzeti hagyományok hangsúlyozása a „faji hovatarozással” szemben a harmincas években mind erősebben érvényesült és valamiféle új nacionalizmusban csúcsosodik ki. A magyarság hangsúlyozása itt már összekapcsolódik az „idegenek” - németek, zsidók, örmények (Szálasi) kiszorításának vágyával. „Ezt az új nacionalizmust - mondja Sulyok - tehát a lélekben magyaroknak és nem a csak nevükben magyaroknak kell megcsinálniuk, azoknak a magyaroknak,... akik nem tegnapelőtt vették azt fel, akiknek apja még nem svábos vagy másféle dialektusban tördeli a magyar beszédet.”¹⁴⁶ Ez az új nacionalizmus - nem faji alapon - de erősen a nemzeti-népi alapokra építve valamiféle ellensúlynak készült a nemzeti szocializmussal, nyilas mozgalmakkal szemben.

Az új nacionalizmus - megint csak Szekfű nyomdokain - alapvetően a magyarság túlélését volt hivatva szolgálni, nem irányult egyik nemzetiség ellen sem. Inkább fel akarta készíteni a magyar társadalmat, „a talán holnap, talán évtizedek múlva, de biztosan elkövetkező időre, amikor a szláv és germán világhatalmak meg fognak egymással ütközni azon a magyar területen, mely ennek a két nagy fajnak a csataterül az európai népek életében már régen eleve el van rendelve.”¹⁴⁷

A prognózis nagyon pontos volt, azt azonban még Sulyok sem gondolhatta, milyen tragikusan érinti ez a magyarságot s ezt a nemzedékét egyaránt.

¹⁴⁴ K.N. 1936. május 5. 138. old.

¹⁴⁵ K.N. 1938. március 23. 313. old.

¹⁴⁶ K.N. 1938. június 14. 755. old.

¹⁴⁷ Magyarság, 1935. augusztus 27.

Összefoglalva:

A nemzeti demokrácia kiindulópontja a liberalizmus volt, de a nemzeti demokraták elvetették a tiszta, kizárólagos liberalizmust, mint olyan eszmét, amely nem képviseli kellő erővel a magyar nemzeti érdekeket, sőt a kialakult helyzetben sérti is azokat. A nemzeti demokraták szerint a tiszta liberális álláspont lehetővé teszi a nagy germán és szláv óriásnak, hogy maga alá gyűrje a magyarságot, amely védtelenül áll e két hatalmas népcsoport természetes és mesterségesen is felerősített expanziója előtt.

E nagy folyamatokat csak súlyosbította a román előretörés a Kárpát medencében.

Ezért a nemzeti demokrácia politikai programjában kiemelt helye van a nemzeti gondolatnak, a nemzeti érdekek határozott képviselőjének. Így állást foglal a magyarság kárpát-medencei vezető szerepe- és a magyarság számára elfogadható határok mellett. E határok nem feltétlenül esnek egybe az etnikai határokkal, általánosan elfogadott a történelmi határok visszaállításának igénye.

De a „tiszta” liberalizmust nem csak nemzeti, hanem szociális szempontból is elégtelennek tartották a magyarság nagy sorskérdéseinek rendezésére. Ugyanakkor nem elvetették, hanem gazdagították a liberalizmus fogalmát: „Aki ugyanis a liberalizmusnak elvi ellensége, az olyan állapotot kíván előidézni, mint a liberalizmus előtti volt, tehát visszafelé akarja forгатni a történelem kerekét, ami önmagában képtelenség... Azzal, hogy a liberalizmus volt és itt hatott, eredményeket hozott létre, részben jó, részben rossz eredményeket, mindenkinek számolnia kell, aki tovább akar lépni. Aki tehát építeni akar, nem tehet mást, mint hogy elfogad egy alapelvet, amely egyenlő a liberalizmussal és ehhez hozzátesz valami pluszt, amely több, mint a liberalizmus, amely a liberalizmusnak továbbfejlesztését, de nem a negációját és nem a sírba taszítását jelenti...Szerves munkára van szükség... ez a szerves munka ma csak a szociális átalakulás jegyében indulhat meg, ezt a szociális átalakulást kell minden állam politikájának tengelyébe állítani.”¹⁴⁸

Közkeletű szóval a „liberális minimum” megfogalmazása ez a harmincas években.

A nemzeti demokrácia a germán-szláv előretörés megakadályozására erőteljes nemzeti politikát hirdetett, határozott szembeszállást a német és orosz (szovjet) nagyhatalmi törekvésekkel. Célja, hogy Magyarország egyik nagyhatalomhoz se kötődjön túlságosan szorosán. Alapállása, hogy a magyarság gazdasági, társadalmi helyzetét meg kell javítani, az ifjúságnak munkát, megfelelő oktatást kell, biztosítani ahhoz, hogy azonosuljon hazájával, s így erős gerinccel állja azokat a megpróbáltatásokat, amik a magyarságra várnak.

A nemzeti demokraták programjának második alapvető összetevője a nemzeti gondolat mellett a „tiszta demokráciáért” folytatott harc. Ennek keretében elvetik a tekintélyuralmi törekvéseket, a merev konzervativizmust, ami a húszas években Magyarországon kialakult. Ilyen értelemben szembeállnak a Bethlen István névvel fémjelzett konzervatív rendszerrel is. Harcuk a „tiszta demokráciáért” leginkább a választójogi küzdelmekben nyilvánult meg, síkra szálltak az általános, egyenlő, titkos és közvetlen választás mellett; választójogot követelnek a nép legszélesebb rétegeinek, abból a célból, hogy a nagy pillanatban, amikor szükség lesz rá, a

¹⁴⁸ K.N. 1938. április 26. 37. old.

nép magáénak érezze a hazát, képes legyen azért áldozatokat hozni. Erre a felismerésre az I. világháborút követő összeomlás vezette őket.

A „tisza demokrácia” másik összetevője a szabadságjogok teljességének igénye: a sajtó-, szólás-, egyesülési-, gyülekezési szabadság, amelyek mind korlátozva voltak lényegében 1914 óta.

Elleneztek a rendeleti úton való kormányzást, a parlament jogainak bármiféle csonkítását (pl. a 33-as bizottság tevékenységét; a pártközi értekezletek mindenhatóságát; az államfői jogkör túlzott kiszélesítését stb.) Elvetették az egypártrendszert, propagálta azt akár Gömbös Gyula, akár Szálasi Ferenc, vagy jelenjen meg az akár egy koalíció kizárólagos uralma idején, mint 1945-47-ben. Elvetettek mindenféle szélsőséget, amely a parlamentarizmust, a többségi elvet korlátozta vagy „korrigálta”, így szemben álltak a szélsőbalos marxizmus-bolsevizmussal, (Kun, Rákosi) éppúgy, mint a szélsőjobbos nemzeti szocializmussal. (Imrédy, Szálasi)

Végül a nemzeti demokrácia politikai programjának harmadik alappillére a szociális gondolat. E szerint szükség van a társadalom szociális átalakítására, az igazságosabb teherviselésre, az alsóbb néprétegek felemelésére nem csak politikai, de gazdasági szempontból is. Állást foglalt a „rabló tőke” megrendszabályozása mellett, de elvetette a nagymértékű államosításokat, az állam túlzott beavatkozását a gazdasági folyamatokba.

A nemzeti demokrácia szociális programjához tartozott a földkérdés megoldása, mint a korszak legégetőbb problémája. E csoport élesen fellépett a nagybirtokrendszer, a hitbizományok ellen, elítélte a feudális maradványokat és földhöz kívánta juttatni a magyar parasztságot. A szociális program gerincét a magyar parasztság, az agrárproletárok felemelése jelentette. Ugyancsak felléptek a munkásság helyzetének javítása érdekében, mindenekelőtt a társadalombiztosítási rendszer fejlesztése révén.

A „nemzeti demokraták” a két világháború között nem tömörültek egyetlen pártba, nem alkottak egységes, szorosan együttműködő csoportot. A történelmi körülmények hozták úgy, hogy a harmincas évek közepétájt sokan a Független Kisgazdapártban keresték a politikai érvényesülés lehetőségét.

E csoporthoz sorolható Sulyok Dezső (Nemzeti Egység Pártja, Független Kisgazdapárt, Magyar Szabadság Párt), Nagy Vince (Függetlenségi Párt, Függetlenségi és 48-as Párt, Kossuth Párt, Független Kisgazdapárt, Magyar Szabadság Párt), Vásáry István (Független Kisgazdapárt, Magyar Szabadság Párt, Magyar Függetlenségi Párt), Vásáry József (Független Kisgazdapárt, Magyar Szabadság Párt, Magyar Függetlenségi Párt), Pfeiffer Zoltán (Független Kisgazdapárt, Magyar Függetlenségi Párt), Jármay Gyula (Nemzeti Legitimista Párt, Független Kisgazdapárt, Magyar Szabadság Párt), Hegyemei Kiss Pál (Függetlenségi Kisgazda, Földműves és Polgári (Rassay) Párt, Balpárt, Független Polgári Párt, Független Kisgazdapárt, Magyar Szabadság Párt, Magyar Függetlenségi Párt), Drózdly Győző (Orsz. Kisgazda- és Földműves (Nagyatádi) Párt, Függetlenségi Kisgazda Földműves és Polgári (Rassai) Párt, Nemzeti Egység Pártja, Keresztény Nemzeti Függetlenségi (Sztranyvszky) Párt, Független Kisgazdapárt, Magyar Szabadság Párt), Zsedényi Béla az Ideiglenes Nemzetgyűlés elnöke, majd a Magyar Függetlenségi Párt egyik vezetője, Moór Gáula a Pázmány Péter Tudományegyetem tanára, rektora, majd a Magyar Függetlenségi párt tagja és még sokan mások.

Ezzel a programmal, mely a politikai centrumban helyezkedett el csak a hatalmi periférián volt helye a nemzeti demokráciának Magyarországon 1935-45 között. A nagy kérdés az volt: hoz-e a történelem olyan fordulatot, amelynek segítségével a politikai centrum a hatalmi centrumba kerülhet?

ÚJRAKEZDÉS

1945

Gyökeresen megváltozott a politikai helyzet 1944-45-ben Magyarországon. Valódi korszakhatár ez minden szempontból: egy újabb összeomlás. Az összeomlást ezúttal is egy világháború elvesztése fémjelezte s a szenvedések meghosszabbítása egy szélsőség drasztikus diktatúrájával. Míg az 1918-as összeomlást a tanácsköztársaság valószínűtlen, de nagyon is valóságos rendszere követte, most egy ellenkező előjelű, de módszereiben, eszközeiben nagyon hasonló uralom köszöntött be, a nyilasoké. Hathatós közreműködésükkel Magyarország valóban színterévé vált a világtörténelem két legagresszívabb nagyhatalma összecsapásának, ami mérhetetlen szenvedést okozott a magyar lakosságnak.

Nem feladatunk itt e pusztítás mértékének összegzése, bizonyosnak látszik azonban, hogy a tatárjárás, a török uralom és Trianon mellett az 1944/45-ös év következményei hosszú időre meghatározták Magyarország és a magyarság lehetőségeit. Témánk szempontjából fontos mozzanat, hogy a nemzeti demokraták által oly sokat emlegetett nemzethalál nagyon közeli valósággá vált, az országban nagyon sokan úgy gondolták, hogy ez a vég, nincs tovább. A magyar nemzet örök vesztésként a gondviseléstől elhagyatva elérkezett a megsemmisülés határáig. Lázás agyak a Kárpát medencét korábban uraló nagy népek sorsáról elmélkedtek, az avarok, hunok pusztulásáról, a magyarok megsemmisüléséről.

A nemzeti demokraták azonban - a pusztulás mértékétől megdöbbenve - nem csak végnek látták 1944/45-öt, de kezdetnek is. Egy új, demokratikus Magyarország kezdetének, amelynek felépítése rájuk vár. Esélyt láttak a korábban perifériára szorított politikai erők összefogása révén egy demokratikus Európába illeszkedő független Magyarország megteremtésére. Úgy érezték ehhez a feltételek adottak: a győztes szövetségesek, az Amerikai Egyesült Államok, Nagy-Britannia és a Szovjetunió jaltai konferenciájukon kinyilvánították, hogy a demokrácia megteremtése a céljuk a legyőzött államokban is.

Az összeomlás jótékony hatásaként kisöpörték a hazai politikai közéletből a reánehazedő érdek-összefonódásokat; eltűnt a magabiztos kormánypárt, a hamis tekintélyek sokasága, élén Horthy Miklóssal és az arisztokráciával; a nagy forgószelek segítségével még a társadalom közé húzott válaszfalak is ledőlni látszottak.

1945 tavasza a megdöbbenés, a megkönnyebbülés, az új kezdet lázas időszaka volt, hihetetlen emberi tragédiákkal. Idő kellett ahhoz, hogy felocsúdjon a politikai közvélemény, hogy a túlélő ember a koncentrációs táborok, a világegés, a nyilasterror, a katonák állati viselkedése, a pincekorszak, a bombázások, az éhezés után értékelni tudja az új helyzetet. Az életben maradtak örültek, s csak kevesen vették észre, hogy az újjászületés, a kezdet, a fogantatás, legalábbis szeplős, hogy amíg ők a túlélés tavaszi napfényében fürödtek megint akadt egy nagyhatalmi akarat és hazai kiszolgálója is, amely szívós szervezkedéssel megtámadta a demokrácia gyökereit. És csak kevesen sejtették, hogy a „nyugat”, akár csak 1918-20-ban ezúttal is könnyű szívvel dobja oda prédának Magyarországot (és ezúttal már egész Közép-Európát) a nagy keleti szomszéd birodalomépítő szándékainak.

Pápa polgármestere

Sulyok Dezső a hosszú illegalitás után mint felszabadítókat üdvözölte a Pápa környékére érkező szovjet csapatokat, melyek 1945 március 26-án foglalták el a várost. Mivel valamit beszélt oroszul - két világháborús szolgálata idején tanulta - és a pápai lakosság emlékezett politikai programjára, nyilasellenes akcióira, természetesnek látszott, hogy aktív szerepet vállal az új helyzetben. Sulyok is átesett a kötelező „óraszerzési akción”, s tanúja volt a megszállók brutalitásának és vandalizmusának. A vörös hadsereg helyi parancsnoka - miután meghallgatta a város vezető férfiain és a munkások képviselőit - felkérte a polgármesteri tisztség betöltésére. 1945 húsvéthétfőn (ápr. 1.) lépett hivatalba és szeptember 1-ig állt a város élén.

Hivatalba lépése idején Pápa szomorú képet mutatott: „Húsvéthétfőn lépek hivatalba és szervezem az ideiglenes városi közigazgatási apparátust. - számolt be erről később. - Először egy körsétát teszek a városban. Minden utca rettenetes látványt nyújt. Egyetlen bombatámadás a város 3700 házából 600-at rongált meg. Több mint 150 teljesen lakhatatlan állapotban van. Az utcákon méter magasan áll a törmelék. Minden üzlet és minden jobb lakás kifosztva. Sehol sincs élelmiszer. Az ipar és kereskedelem halott. Egyetlen vállalat sem tudja az üzemét tovább vezetni.”¹⁴⁹

Nehezítette a helyzetet a szovjet csapatok spontán és intézményesített rablása, „zsákmányszerzése” is. A kifosztott kisvárosból vagonszámra szállítottak el ruhaneműt, s útnak indítottak a Szovjetunióba mintegy 100 vagon bútort is, közte az Esterházy kastély még megmaradt, s el nem égetett csodálatos berendezési tárgyait. Pápán is elkoboztak minden rádiókészüléket és fényképezőgépet, amelyeknek nagy része soha nem került elő. Óriási terhet jelentett a városban állomásozó - mintegy 15.000 főt kitevő - szovjet katona ellátása is. A megszálló csapatok lefoglalták vagy közvetlen katonai irányítás alá helyezték a város csaknem összes működő üzemét. Sulyok személyes sikere is volt, hogy a gyárakat 1945 júliusában visszaadták eredeti tulajdonosaiknak, kivéve két téglagyárat és egy szövőüzemet, amelyek a város tulajdonába kerültek.

A város népessége az 1941. évi 23.717 főről 1945 áprilisára 15.387 főre csökkent. egy összeírás szerint a felnőtt férfiak száma 1945 tavaszán 2.306 fő volt, ami több, mint 3000 fővel kevesebb, mint 1941-ben. (5.329.) A jelentős csökkenésben a háborús veszteség éppúgy benne volt, mint a pápai zsidóság pusztulása és elvándorlása, a hadifogság, a nyugatra menekülés stb.

A szovjet csapatok megjelenése után Pápán is megalakult a Magyar Kommunista Párt, amelynek ambiciózus vezetői a megalakuló rendőrség vezetésének megszerzése után a polgármesteri székre is igényt tartottak. Maga a kommunista párt azonban olyan gyenge volt - 15 taggal kezdte meg a működést -, hogy át kellett engednie a város vezetését a jóval nagyobb múlttal, befolyással rendelkező Kisgazdapártnak, és személy szerint Sulyok Dezsőnek, aki bírta a helyi szociáldemokraták és a pártonkívüli polgárok támogatását is. „Dr. Sulyok Dezső polgármester személyében nemcsak politikai pártok, de a város egész közönségének bizalma is összpontosul” - szölte a közgyűlés határozata, amely megerősítette Sulyok Dezső polgármesteri kinevezését.¹⁵⁰

¹⁴⁹ Két éjszaka nappal nélkül, id. mű.: 16. old.

¹⁵⁰ Pápa megyei város közgyűlésének jegyzőkönyvei 1944-1945. 15. ülés. 51. old.

Sulyok a polgármesteri poszt elfoglalásakor levelet intézett a város közönségéhez, amelyben leírta, hogy „25 év bűneit a mostani napok szenvedései váltották fel, egy születésétől fogva hazug és becsstelen jobboldali uralom így ért véget, de csak a bűnös vezetőség pusztult el, a nép él, és a szenvedések jutalma a demokratikus országok baráti kötelékében elkövetkező jobb és igazibb élet lesz.”¹⁵¹

A polgármester lehetőségeit erősen korlátozta a teljhatalmú szovjet városparancsnokság, élén Bronnikov városparancsnokkal és Litvin századossal, a politikai ügyek felelősével. Ugyancsak nehezítette Sulyok munkáját helyettese, az MKP pápai vezetője Kerekes János. Ennek ellenére Sulyok kezében összpontosult Pápán szinte a teljes polgári hatalom, amit csak betetőzött, hogy a megalakuló Nemzeti Bizottság elnökévé is őt választották meg. (titkár: Kerekes János, jegyző Muray Frigyes)

Sulyok első és legfontosabb feladata a vízművek és a villamos erőműtelepek helyreállítása volt, mert a megrongálódott létesítmények állása miatt április első napjaiban mintegy 10-12 napig a város nélkülözni volt kénytelen az ivóvizet és a közvilágítást, illetve a magánlakásokban is a villanyvilágítást. Az emberek a Tapolca patakról hordták vödörkben a vizet, este pedig - akinek volt - gyertyát gyújtottak.

A polgármester erélyes intézkedései nyomán hamarosan beindult a vízszolgáltatás és kigyulladtak a lámpák is.

Súlyos és megoldhatatlannak látszó probléma volt az első hetekben a közmunkakérdés. A polgármester azonban ha kellett szigorral, ha kellett engedékenységgel megoldotta a problémát úgy, hogy azzal a szovjet városparancsnokság is elégedett lehetett. Másik súlyos probléma a pénzhiány volt. A pénzügyi intézetek trezorjait kifosztották. Sulyok több ízben járt a fővárosban és jó pénzügyi kapcsolatainak köszönhetően soha nem tért vissza üres kézzel.

A polgármester munkáját már 1945 májusától segítette a képviselőtestület megalakulása, amely kezdetben 40 tagú volt. Első ülésén Sulyok bejelentette, hogy az állami adóhivataltól 900.350 pengő kölcsönt vett fel. Ebből a pápai dohánygyár 217.000 P-t, a zsidóügyek intézőbizottsága 50.000 P-t, a Poels és Társa cég 30.000 P-t, a pápai vasút 40.000 P-t, a Takarékpénztár 20.000 P-t kapott kölcsönbe, hogy ezekből az összegekből a dolgozók járandóságát fizetni tudják. Ugyanakkor felemelte a fogyasztási adót, a helypénzt és a villanydíjat, ezzel is növelve a bevételeket.

Sulyok nevéhez fűződik a közellátás megszervezése Pápán. A június 2-án tartott második városi közgyűlés hangulata már szinte békebeli volt, illetményekről, adókról, kegydíjakról, fizetésekről határoztak.

A július 7-i közgyűlésen bejelentette a polgármester, hogy 800.000 Pengő segélyt kapott a város a belügyminisztertől. Ez igen nagy segítséget jelentett, lényegében biztosította Pápa működőképességét.

A napi gondok, nehézségek mellett jutott ideje a hosszú távú tervezésre is. Július elejére Sulyok és csapata elkészítette „Pápa megyei város rendezésére és fejlesztésére vonatkozó tervezetét”. A tervezetet megtárgyalta és elfogadta a város képviselőtestületének 1945. július 20-i rendkívüli közgyűlése. A nagyszabású rendezési terv elkészítését megkönnyítette, hogy Sulyok már a húszas évek végétől rendszeresen publikálta városrendezési elképzeléseit a helyi lapokban.

¹⁵¹ Közli: Orbán Sándor: Pápa negyedszázada. In: Tanulmányok Pápa város történetéből. Pápa, 1994. 436. old.

A tervezet szerint Pápa városa megfelelő irányítás esetén jelentős fejlődésen mehet keresztül: „Az országot tönkretévő háború egyebek között azzal a következménnyel járt - így az indoklás - hogy megszüntette azokat a nagy helyzeti különbségeket, amelyek Észak-Dunántúl városai, Sopron, Szombathely, Győr, Székesfehérvár és Pápa között fennállottak. A háború egyformán érte az összes városokat, sőt Pápa még bizonyos mértékben szerencsésebb helyzetben volt társainál és kevesebbet szenvedett a bombatámadások következtében. Az ország gazdasági súlypontja a háború következtében nyugatról jórészt keletre tolódik át és ez maga után vonja a Budapest-bécsi közlekedési fővonalak jelentőségének csökkenését. Mindezek a körülmények azzal a végső következással bírnak városunkra és a többi Észak-dunántúli városokra nézve, - írja - hogy nagyjában és egészében hasonló esélyekkel indulnak az új élet új küzdelmei elé, és ebben a küzdelemben az a város jut előbb célhoz és ér el nagyobb eredményeket, amelynek a vezetősége a helyzet helyes felismerésében előbb lát hozzá az újjáépítés gyökeres keresztülviteléhez és előbb biztosítja az újjáépítés megfelelő kereteit.”¹⁵²

A helyzetelemzés helyes volt és lehetővé tette, hogy Sulyok végre hozzáfoghasson régi álma - a modern, városias Pápa megteremtéséhez. Egy olyan városéhoz, amely „egységes egész, amelybe lüktető élet és átfogó fejlődési szellem csak akkor vihető bele, ha annak egyes részei nem mechanikusan, hanem organikusan kapcsolódnak egymáshoz, nem mint a sakktábla mezői a másik mező mellé, hanem mint a test szervei a másik szerv mellé.” - szól a tervezet.

A városrendezést lehetővé, sőt elkerülhetlenné tette a földreformrendelet is, amelynek értelmében házhelyeket kellett biztosítani a város területén. Ezért itt Sulyok újra elmondhatta régi vesszőparipáját, hogy milyen hibás volt annak idején a Tókert felparcellázása, mert ezáltal a város területe óriásira nőtt, s ezt a területet a város képtelen ellátni közművekkel, megfelelő úthálózattal, közlekedéssel stb.

A városrendezési terv legfontosabb pontjai a következők voltak:

1. Az Anna- tér és a Jókai utca között új utca megnyitása mégpedig úgy, hogy az Anna templom bejárata az új utca tengelyébe essék. Az új utca a város egyik legszebb része lenne, amelynek egyik oldalán az Irgalmas Rend kórházkertje, másik oldalán pedig felépítendő középületek - mindenekelőtt az új városháza - állhatna. Az új utca nyilvánvalóan azt a célt is szolgálná, hogy az Alsóváros jobban bekapcsolható legyen a város vérkeringésébe.
2. Ugyancsak utcanyitást jelentene a Sárkány utca megnyitása a Jókai Mór utcára a Somlói (Torma Lajos) utca meghosszabbításaként. Erre azért van szükség, hogy a délről, a Somló felől a városba áramló forgalmat megfelelő mederbe terelhessek.
3. A javaslat a város főutcájának régi hibáját is ki kívánta küszöbölni, miszerint az akkori Leszámítoló Bank épülete „zátonyként mered bele a Fő utca főforgalmi útvonalába”. Ez a forgalmat is zavarja és esztétikailag is elrontja a Nagytemplom látványát a Fő utca felől. A tervezet a ház lebontását tartalmazta.
4. Ugyancsak lebontásra ítélte hasonló okokból a szemközti házat is a tervezet, ezzel megszüntetve a Fő utcába beleéktelenkedő akadályokat és esztétikai ficamokat.
5. A tervezet legfontosabb része kétségtelenül az Esterházy hitbizomány tulajdonát képező várkastélynak, hatalmas várkertnek és az úgynevezett Schweizer rétnak a kisajátítása. A

¹⁵² Veszprém Megyei Levéltár, Pápa város levéltára, A polgármesteri hivatal iratai, 1947: 685. sz. (Az anyag előkerülése köszönhető: Orbán Sándornak, Dobi Mariannának, Somfai Balázsnak.) A fénymásolatot rendelkezésemre bocsátotta: Kovács Zoltán Pápa polgármestere.

fejlesztés szempontjából igénybe kívánták venni a várkertet házhelyek kijelölése céljából, mégpedig kertváros szerű elrendezésben.

6. A praktikumot szolgálta az a javaslat, hogy a vásárteret a vasút (pályaudvar) mellé helyezték át, ezáltal mentesítve a várost az állatok átvonulásától.
7. Régi terve volt Sulyoknak a Fő térről kiköltöztetni a kirakodóvásárt (piac) a Tapolca partjára. Erre annál is inkább szükség van, mert „a Fő tér városias kialakítását lehetetlenné tette ez a helyi piac és a hetenként kétszer ismétlődő kirakodó zsibvásár. Ennek a térnek olyan építészeti remekművei vannak, amelyeket a háború is megkímélt, amelyek díszére válnának bármely városnak... Ebbe a térbe érdemes szép teret helyezni és ezt a teret érdemes akként parkosítani, hogy a körülfekvő házak megfelelő alátámasztást kapjanak.”¹⁵³

Sulyok szemei előtt szobrokkal övezett, utcabútorokkal bőven ellátott, pázsittal és virágokkal, szökőkúttal ékesített park lebegett, amely körül üzletekkel, közintézményekkel, kulturális intézményekkel zsúfolt, lüktető város alakul ki, ápolt házakkal, kultúrált polgárokkal.

A lázas munka során többször jár Budapesten. Az Ideiglenes Nemzetgyűlés dunántúli kiegészítésekor Pápáról Sulyok Dezsőt és Németh Ernőt (MKP) hívták be a testületbe. Sulyok neve egyre többször fordult elő magasabb tisztségek betöltésénél. Végül nyilvánvalóvá vált, hogy a Független Kisgazdapárt nem nélkülözheti egyik legjobban felkészült jogászát, politikusát az országos politikában.

Pápát elhagyva a városi képviselőtestület jegyzőkönyvben örökítette meg a polgármester elévülhetetlen érdemeit. Ebben rögzítették, hogy a polgármester olyan nehéz történelmi időben vezette a várost, amilyenhez fogható Pápa fennállása óta nem volt. „Dr. Sulyok Dezső szülővárosa és annak lakossága iránti odaadó szeretete és ragaszkodása, kemény energiája, kivételes szellemi képességei azonban - folytatódik a szöveg - nem csak remény és biztatás, hanem garancia is volt a tekintetben, hogy még a lehetetlent is meg fogja kísérelni a város és a lakossága ügyeinek rendezése érdekében.”¹⁵⁴

„Isten áldása kísérje dr., Sulyok Dezsőt új hivatalában” - búcsúztak el polgármesterüktől a pápaiak.

Ez az öt hónap lehetővé tette Sulyok számára, hogy közvetlen közletről megismerje a szovjet megszállók módszereit, céljait, hogy megismerkedjen a hangzatos frázisok és a nyers valóság közti igen nagy különbséggel. Ez alatt az öt hónap alatt megismerte a megszállók hazai favoritjai, a magyar kommunisták képviselőit is, így amikor újra belépett a „nagypolitika” színterére, már igen komoly tapasztalatai voltak az új viszonyokról. Sulyok nem a Szövetséges Ellenőrző Bizottság perzsa szőnyegekkel borított termeiben, plüssfotelekbe süppedő, kedélyesen vodkázgató tábornokok révén ismerte meg a megszállókat, hanem a folyton követelődző, rekviráló, szovjet tisztek révén. És a „partnerei”, a kommunista párt tagjai sem azok a Moszkvában felkészített, a demokrácia, a nemzeti függetlenség stb. álarca mögé bújtatott, felkészült vezetők voltak, akik az MKP Tisza Kálmán téri székházában dolgoztak, hanem sokkal nyíltabban fellépő sokféle - sokszor naiv - emberek, akik most az MKP szárnyai alatt próbáltak menedéket, érvényesülést találni.

¹⁵³ Uo. 22-23. old.

¹⁵⁴ Pápa megyei város közgyűlésének jegyzőkönyvei 1944-1945. 69. ülés. 219-227. old.

Ezek a tapasztalatok „alapvetően elrontották kedvét a politikához”, úgy érezte, hogy a magyar nép csöbörből vödörbe esett, mégis vállalta a politikai szerepet, alapvetően azért, mert „ha a polgári politikát önkéntesen visszavontuk volna, a vezetés a szélső baloldaliak kezébe került volna.”¹⁵⁵

Nemzeti demokrácia: helykeresés

Részben ez volt az oka a nemzeti demokraták szerepvállalásának az Ideiglenes Nemzetgyűlésben, az Ideiglenes Nemzeti Kormányban és a kisgazdapártban is. Így jelentős szerepet vállalt a kezdeteknél Sulyok mellett Vásáry István, aki az Ideiglenes Nemzeti Kormány pénzügyminisztere, majd a Nemzetgyűlés háznagya lett, Zsedényi Béla, aki az Ideiglenes Nemzetgyűlés elnöke, a Nemzeti Főtanács tagja, Pfeiffer Zoltán, a FKGP Országos Intéző Bizottságának tagja, későbbi igazságügy-minisztériumi államtitkár, Vásáry József, aki 1946. márciusáig földművelésügyi államtitkár, Moór Gyula, aki 1945-ben lesz a Pázmány Péter Tudományegyetem rektora, s egyike azon 12 közéleti személyiségnek, akit kooptáltak a Nemzetgyűlésbe, Nagy Vince, aki szintén tagja a FKGP Országos Intéző Bizottságának stb.

E pozíciók ellenére megmutatkozott továbbra is a „nemzeti demokraták” gyengesége, mindezekelőtt abban, hogy továbbra sem tudtak egységes szervezeti keretet adni elképzeléseiknek, nem állt mögöttük jól szervezett tömeg, politikai erő. Továbbra is más erőkhöz kapcsolódva politizáltak, ami nagyban megnehezítette érvényesülésüket.

A magyar történelmi fejlődés nagy tragédiája, hogy operatív szinten tömegbefolyása inkább a szélsőségeknek volt, ezek építettek ki szervezeti pártokat, ezek tudtak könnyen és rendszeresen tömegeket az utcákra vezényelni. Hatalmi eszköze pedig a mindenkori kormánypártoknak voltak, mert a közigazgatás az önkormányzatiság demokratikus intézményeinek hiányában kiszolgált a mindenkori hatalmon lévőknek. Nem lehetett kétséges, hogy amikor ez e kettő (szélsőség + hatalmi eszköz) egybeesik, megtörténik a totális állam kiépítése. Erre már tett kísérletet Gömbös Gyula és Imrédy Béla is, akkor azonban a konzervatív erők elég erősek voltak, hogy megakadályozzák. Szálasinak sikerült, de csak a német fegyverek segítségével.

A nemzeti demokrácia összefogva más erőkkel (konzervatívok, liberálisok, kisgazdák stb.) ahhoz elég felkészült volt, hogy rámutasson erre a veszélyre, hogy folyamatosan küzdjön ellene, de szervezetlensége, szűk bázisa miatt gyenge volt ahhoz, hogy megakadályozza győzelmét, különösen ha ezek a szélsőségek nagyhatalmi támogatást is kaptak. A nemzeti demokrácia erői 1944/45-ben azt a taktikát követték, amit a harmincas évek végén is: csatlakozva egy erős párthoz, meghatározva annak arculatát tömegbázisra és hatalmi pozíciókra akartak szert tenni. Ennek segítségével bejuttatni a politikai centrumot a hatalmi centrumba. Kísérletük ezúttal is kudarccal végződött.

1945. június 24-én az Ideiglenes Nemzetgyűlés kiegészítését szolgáló dunántúli „választáson” Sulyokot is felvették a listára, így tagja lett a testületnek. Sulyok így ír erről: „Részünkről csak három népgyűlést tartottak ezen az egész területen. A Nemzeti Függetlenségi Front öt pártjának a jelöltjei ezután a néhányszáz hallgató előtt közös listát olvastak fel, amelyet az öt párt egységesen javasolt. Majd feltették az egybegyűlteknek a kérdést, hogy egyetértenek-e a

¹⁵⁵ Sulyok Dezső: Két éjszaka nappal nélkül, id. mű.: 46. old.

képviselőkkel. Természetesen mindenki egyetértett... Így mintegy kétezer ember „leszavazott” kétmillió választásra jogosult helyett.”¹⁵⁶

1945 augusztus 20-án a Független Kisgazdapárt nagyválasztmányán az Országos Intéző Bizottság tagjává választották Sulyok Dezsőt, annak ellenére, hogy már itt élesen összeütközött Tildy Zoltánnal és csoportjával. A nemzeti demokraták elleneztek a kommunista párttal való együttműködést, bár taktikai kényszerhelyzetből a nyílt szakítást a békekötés és a szuverenitás helyreállítása előtt nem erőltették. Mégis olyan politikát láttak volna addig is szívesen, ami nem rendeli alá a kisgazdapártot - az egyetlen jelentős polgári elveket valló erőt - a kommunista pártnak.

Tildy Zoltán viszont a nemzeti demokraták szerint nem is alaptalanul a kisgazdapártot a kommunista párt alárendeltségébe vezette. A nagyválasztmányon Tildy - Sulyok szerint - képtelen volt új politikai programot mutatni, ellenben a politikai szövetség fenntartása mellett nyilatkozott az MKP-val, és átvette a kommunista párt hamis szlogenjét arról is, hogy a FKGP-n belül is küzdeni kell a „fasiszta” erők ellen.

E sorsdöntő nagyválasztmányon már felmerült a parlamenti választás kérdése is.

Tildy az alárendeltséget odáig vitte, hogy javasolta: a FKGP közös listán induljon „a többi demokratikus párttal” a választásokon, ahogy azt Vorosiliv marsall indítványozta. Tildynek és szűk körének ez ellen a politikája ellen egységesen lépett fel a nemzeti demokraták csoportja, mindenekelőtt Sulyok Dezső, Vásáry István és Nagy Vince.

Vásáry István reagálva Tildy beszédére, felvetette, hogy a „fasisztákat” nem a kisgazdapártban kell keresni: „ha bujkáló reakciót keresnek, akkor nézzék meg, hogy akik a legutolsó képviselőválasztáson nevük hivatalos és hiteles személyek előtt a nyilas és jobboldali keresztény nemzeti és nem tudom miféle hangzatos neveken szereplő ajánlási ívekre írták, most hol vannak?”¹⁵⁷

Hogy a volt nyilasok a kommunista pártba tömörültek, érthető volt: a szociáldemokrata és kisgazdapártban ismerték őket s nem is fogadták szívesen (a gyár, az üzem, a hivatal, a falu jól tudta ki hol állt) ám a teljesen új szervezeteket kiépítő, külföldről jött vezetőkkel az élén, a megerősödésért semmilyen eszközt meg nem vető kommunista párt ideális búvóhely volt. Rákosi Mátyás csak 1946 tavaszán nyilatkozott úgy, hogy vigyázni kell ezzel a kérdéssel: „Eddig nyugodtan vettük, hogy pártunkban sok a kislefasiszta, de most már ezzel is szembe kell nézni.”¹⁵⁸

„Kívülről kezdődött meg a reakciósoknak a Kisgazda Pártban való keresése” - mondta Vásáry, érzékeltetve, hogy ez nem más, mint taktika a kommunista párt kezében a kisgazda párt gyengítése céljából. Ha úgy tetszik ez volt a készenléti szálamiszeletelés előtt. Vásáry szinte programszerűen is összefoglalta a nemzeti demokraták óhaját. „Az én demokráciám megköveteli mindazoknak a szabályoknak az eltörlését, amelyek alkalmasak voltak arra, hogy a nép akarát elnyomják, vagy meghamisítsák, de nem jelenti az állampolgári jogok bizonytalanságát, hatalmaskodásoknak kitett voltát, hanem jelenti azok sziklaszilárdságát; nem ad lehetőséget arra, hogy a tulajdonnak törvények által megszabott mértéke jogkövetkezmények nélkül sértegetésnek legyen kitéve bárki és elsősorban éppen azok részéről, akik védelmére vannak kötelezve... nem ad lehetőséget arra, hogy pártállás szerint lehessen különbséget tenni

¹⁵⁶ Uo. 48. old.

¹⁵⁷ Kis Újság, 1945. augusztus 24.

¹⁵⁸ Magyar Országos Levéltár (MOL, volt UMKL) XVIII-7/4

állampolgárok között, hogy egy momentán vállalt pártállás menlevél legyen a múltnak minden politikai bűne és konjunktúra hajhászásával szemben.”¹⁵⁹

Sulyok Dezső a nagyválasztmányon követelte, hogy a hatalmi ágakban - mindenekelőtt a végrehajtó- és rendőrségi ágakban a párt kapja meg és érvényesítse legalább azt a 25%-nyi részt, amelyet a debreceni osztozkodásban számára biztosítottak. „Ez a 25 százalék a közigazgatásban és karhatalomban elég arra, hogy éber figyelemmel kísérje a dolgokat és a pártvezetőséget rögtön értesítse arról, hogy ha antidemokratikus intézkedést akarnak elkövetni... Mértéktartást tanúsítani a politikai szereplésben: ez a jelszó. - idézte Tildy szavait Sulyok - Nem mint jelszót, hanem mint élő valóságot szeretném leszögezni ezt is: mértéktartást a mértéktartásban. Mértéktartást, amely sohasem fajuljon szervilizmussá.”¹⁶⁰

A legélesebben Nagy Vince támadta Tildy Zoltánt és politikáját, rámutatva, hogy a párton belül is megjelent egy „ötödik hadoszlop”, egy marxista szárny. Javasolta, hogy a nagyválasztmány lépjen fel a földreform túlkapásai ellen és vegye védelmébe a 100 holdon aluli paraszti birtokokat. Követelte, hogy a kormány mindent tegyen meg a szlovákiai magyarság helyzetének javítása érdekében. Az elvtelen koalíciós együttműködés helyett követelte, hogy szögezzék le: „a párt haladó polgári demokráciát akar, s a magántulajdon és az állami önállóság talaján áll.”¹⁶¹

A nemzeti demokraták egységes fellépésének később egy konkrét eredménye mindenképpen volt: a párt elállt a választásokat megcsúfoló közös listástól, (ezt az MKP-SZDP budapesti fiaskója után Vorosilov, a Szövetséges Ellenőrző Bizottság elnöke szorgalmazta) így szabad választásokat tarthattak Magyarországon. A párt 1945. október 23-i nagyválasztmányán Tildy Zoltán a közös lista tervét, amelynek értelmében a kisgazda párt 47,5%-át kapta volna a parlamenti mandátumoknak éppen Sulyok és a nemzeti demokraták határozott közbelépésére volt kénytelen elvetni. (E törekvést felerősítette az USA és Nagy Britannia álláspontja, amelyben kifejtették, hogy nem ismerik el szabadnak a választásokat, ha közös listán indulnak a pártok. Sulyok keményen bírálta a nagyválasztmányon a pártvezetőség és személy szerint Tildy Zoltán politikáját, keményebb magatartást követelt a marxista pártokkal szemben. Ennek ellenére maga is megszavazta a koalíciós közös választási programnyilatkozatot.

A nemzeti demokrácia elsőszámú zászlóvivője ekkor még nem Sulyok, hanem Vásáry István volt, akit egyhangúlag megválasztottak az Ideiglenes Nemzetgyűlés Előkészítő Bizottsága elnökévé. Ugyancsak fontosabb szerepet játszott ekkor Zsedényi Béla is, akit az Ideiglenes Nemzetgyűlés elnökévé választottak.

A nemzeti demokraták pozíciói a kisgazdapártban viszont gyengültek. Felállítható bizonyos párhuzam: ahogy egyre inkább háttérbe szorították a kisgazda pártban a nemzeti demokratákat, úgy csökkent a párt ellenállóereje a Magyar Kommunista Párttal, majd a Baloldali Blokkal szemben.

A párt vezető tisztségviselői között nem találunk e csoport tagjai közül senkit, a Nemzetgyűlés Politikai Bizottságban pedig egyedül Vásáry Istvánt. Ez utóbbit viszont felmentik pénzügyminiszteri tisztsége alól. (1945. VII. 21.) Sulyok csak 1945 szeptember 6-tól lesz tagja a Politikai Bizottságnak, ahová rajta kívül a kisgazdapárt Nagy Ferencet, Tildy Zoltánt, Kovács Bélát, Varga Bélát és Dobi Istvánt delegálta.

¹⁵⁹ Kis Újság 1945. augusztus 24.

¹⁶⁰ Uo.

¹⁶¹ Vida István id. műve: 71. old.

Vásáry István pénzügyminiszteri leváltásáról Saláta Kálmán így írt: „Bukásának fő oka az volt, hogy az infláció megállítására egy tervet dolgozott ki, amely erős deflációt teremtett volna, de főképp véget vetett volna a hadi pengővel való szédelésnek és bizonyos fokig ellenőrzés alá helyezte volna a pártok pénzkészleteit is.”¹⁶²

A Pénzintézeti Központ élén

Mikor Sulyok lemondott pápai polgármesterségéről és Budapestre költözött, ezt nem csak újbóli parlamenti képviselősége indokolta, de köztudott volt, hogy a kisgazdapárt egyik leg-felkészültebb tagja számára magas állást biztosítanak. Először a pénzügyminiszteri bársonyszék került szóba.

A pénzügyminiszter ekkor még Vásáry István volt, aki „nemes jellem és tiszta szándékú” ember. Sulyok a felkérés után felkereste Vásáryt, aki világos képet festett számára Magyarország pénzügyi és gazdasági helyzetéről. A legnagyobb baj az infláció - mondta Vásáry - hiába próbálja azonban megállítani, „A kommunisták minden fáradozást azonnal szabotálnak, sőt, az az érzése, hogy Rákosi hívei Moszkva utasítására nagyszabású inflációt terveznek. Ennek elsősorban a középosztályt kell szétzúznia.”¹⁶³

Vásáry eltávolítását mindenekelőtt a szovjetek, Puskin követ szorgalmazta. Sulyok kinevezéséről viszont hallani sem akart a szovjet követ, hisz még veszélyesebb ellenfél került volna ezzel e fontos pozícióba. „A Független Kisgazdapárt Vásáry István helyére e párt győr (helyesen: veszprém megyei - Sz.K.) megyei, reakciós beállítottságú vezetőjét, bizonyos Sulyokot jelölte. Ez a jelölt sem szakmai, sem politikai szempontból nem volt megfelelő - írta Puskin feljegyzésébe.¹⁶⁴ Ebből világosan kiderült, hogy a szovjeteknek már rég meg volt a jelöltjük a posztra, Oltványi Imre személyében.”¹⁶⁵

Ilyen előzmények után érthető, hogy Sulyok nem ragaszkodott kinevezéséhez, a pénzügyminiszter Oltványi Imre lett. Sulyok szerint „Ez annyit jelentett a gyakorlatban, hogy Rákosi pártja átvette a pénzügyminisztérium vezetését. Az infláció ezután már nem sokáig váratott magára.”¹⁶⁶

Sulyok Dezső a pártközi megállapodás értelmében a Pénzintézeti Központ elnöke lett. Ez az intézmény a magyarországi pénzintézetek alapításának, üzletkörüik szabályozásának és ügykezelésük ellenőrzésének céljából működött. 1944 végén 382 pénzintézet tartozott hozzá. Mikor Sulyok átvette a Pénzintézeti Központ vezetését még mindig 294 pénzintézetet felügyelt 88 205 db. üzletrésszel.

Nagyon fontos feladata volt a Pénzintézeti Központnak, hogy a 6.370/1931. M.E. sz. rendelet értelmében ellátta a Külföldi Hitelek Országos Bizottsága ügykezelési szolgálatát. Ezen kívül felszámolási ügyeket intézett és engedélyezte hitelek kihelyezését. A Pénzintézeti Központ bocsátott rendelkezésre megfelelő munkaerőt a Jóvátételi Hivatalnak a német tulajdonban volt

¹⁶² Saláta Kálmán: Fejezetek a Független Kisgazda Párt 1945-ös küzdelméből. Occidental Press. Washington D.C. 1989. 21. old.

¹⁶³ Sulyok Dezső: Két éjszaka nappal nélkül id. mű.: 51. old.

¹⁶⁴ OFKL (Moszkva) F 077 00 25., d. 113. d. 10. 19-20.

¹⁶⁵ Uo.

¹⁶⁶ Sulyok Dezső: Két éjszaka nappal nélkül id mű: 54. old.

részvényeknek a Szovjetunió kormánya részére történő kiszolgáltatása érdekében. Ugyancsak a Sulyok vezette intézmény intézte tagintézetei, valamint az állam, illetve üzemei egyes devizaügyeit. A pénzügyi Központ vezette a Magyar Szavatossági Bank és a Magyar Pénzügyi Szindikátus ügyvitelét s továbbra is intézte az amerikai magyarok pénzküldeményeinek kifizetését.

A Pénzügyi Központ szerteágazó tevékenységeként különböző hitelakciókat is bonyolított, így az országos tetőjavítási-, gabonafelvásárlási-, egyéb mezőgazdasági termény felvásárlási-, borfelvásárlási-, gyümölcsexport-, szántási-, kisiparosoknak nyújtandó hitelek formájában. Ugyancsak a Központ nyújtott - a pénzügyminisztérium megbízásából - hiteleket az állami vállalatoknak. Ez utóbbi 1946 decemberében 51.000.000 Ft-ot tett ki.

1944 végén a Pénzügyi Központ alkalmazásában 997 személy állt, ez 1946 év végén a „B lista” és egyéb ügyek következtében 752 főre csökkent. 1944 november 24-én az intézet elnöki állásából dr. Jakab Oszkár lemondott, s az állást a nyilasuralom alatt nem is töltötték be.

1945 elején a szovjet „zsákmányszerző csapatok” megjelentek a Pénzügyi Központban is, magukhoz vették a trezorok kulcsait és „1945 január 22-től 28-ig terjedő időben mintegy 10.000 pengő kivételével az intézet egész, kereken 31.500.000 pengőt kitevő saját pénzkészletét, a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank által az intézetnél elhelyezett 20.000.000 pengő bankjegy mennyiséget, továbbá az intézet trezorjában őrzött arany és valutakészletet... lefoglalta és elszállította.”¹⁶⁷

A fordulat után a Budapesti Nemzeti Bizottság 1945. április 7-én öt tagból álló politikai bizottságot nevezett ki a Pénzügyi Központ élére.

Az Ideiglenes Nemzeti Kormány 1945. augusztus 17-én kelt 6.200/1945. M. E. sz. rendeletével a Pénzügyi Központnál 1944 vége óta nem működő igazgatóságnak, választmánynak és felügyelő-bizottságnak jogkörét megszüntette és úgy rendelkezett, hogy az igazgatóság és a választmány jogkörét intézőbizottság gyakorolja, amíg a közgyűlést össze nem hívják. Ennek határidejét többször módosították, legutoljára 1947. december 31-ig.

Sulyok Dezsőt a Nemzeti Főtanács 1945 augusztus 31-én a minisztertanács előterjesztésére nevezte ki a Pénzügyi Központ elnökévé.¹⁶⁸

A párt vezetéséből, irányításából így kikerült nemzeti demokraták viszont erős pozíciókat szereztek a mindenható pártközi értekezlet kiscsapat delegációjában. Tildy Zoltán mellett Sulyok Dezső és Pfeiffer Zoltán volt tagja annak a delegációnak, mely az alapkérdésről volt hivatva dönteni: a választási rendszerről, a választójogról.

Választás 1945

1945 őszén-telén a pártvezetés - mindenekelőtt Tildy Zoltán - és a nemzeti demokraták közti ellentétek a pártban állandósultak. Megnyilvánult ez a választásokon a közös lista kérdésében, a kormányalakítás esetében, a földreform megítélésében, a koalíciós együttműködés kérdésében, az államformaváltás, a köztársasági elnök személyének kérdésében és számos más téren is. Jelentős személyes ellenszenv is feszült Tildy és e csoport között.

¹⁶⁷ MOL XXIX-L-2-a

¹⁶⁸ MOL XXIX-L-2-a

A nemzeti demokrácia rövid választási programját - a Független Kisgazdapárt keretei közt - Sulyok Dezső 1945. szeptember 30-án fogalmazta meg a Városi Színházban tartott nagygyűlésen. Sulyok elítélte azt a politikát, ami az 1944/45-ös pusztuláshoz vezette az országot, s ezért 1919-et, Horthy Miklóst, Gömbös Gyulát, Imrédy Bélát, Szálasi Ferencet tette felelőssé, mindenekelőtt azért, mert egyetlen nagyhatalomhoz - Németországhoz - kötötték az ország szekerét. Innen a háború üzenete a magyar népnek: „Nekünk egyformán barátságos, lojális politikát kell folytatnunk az összes nagyhatalommal szemben. Ez a politika nem lehet anglofil politika, amint hogy nem lehet ruszofil politika sem, hanem egyedül hungarofil politika.”¹⁶⁹ Kifejtette, hogy hamis beállítás az, hogy csak a kommunista párt hatalmi pozíciója biztosíthatja a nagy szovjet birodalom jóindulatát Magyarország irányában. Biztosíthatja azt az őszinte magyar politika más pártok - így a Független Kisgazdapárt - részéről is. Meg kell akadályozni a katonai, politikai és gazdasági kiszolgáltatottságot egyetlen (bármelyik) nagyhatalom részéről.

A földreformról elmondta, hogy sok hibája volt, mégis végre kellett hajtani, s a hibák kisebbek, mint a földreform értéke.

A választásokról is szólt: a tét a polgári életforma vagyis a magyar polgárság és értelmiség léte. „Az értelmiségnek, a kereskedőknek, az iparosnak és a birtokos parasztnak nem lesz mit keresnie az életben a polgári életforma eltűnésével. Azonban még a munkásságnak is jobb a polgári életforma”. A Kommunista Pártnak egy célja van: a munkáshatalom megteremtése az országban. Ennek érdekében politizál, ezért támogatja a Nemzeti Parasztpártot is, ezért menti fel a felelősség alól a „kisnyilasokat”.

Felhívta Sulyok a figyelmet az MKP képmutató politikájára is. „Vagy áll a marxista ideológia és akkor miért hirdetik a magántulajdon elvét, vagy nincs meg a marxista ideológia és akkor miért kommunisták?” - tette fel a költői kérdést. Beszéde végén párhuzamot vont a tömegharc kapcsán a hitlerizmus és a kommunista taktika között, mert mindkettőnek célja a hatalom kisajátítása.¹⁷⁰

Így érkezett el a szabad választások ideje 1945. október 7-én Budapesten és november 4-én az egész országban. A nemzeti demokraták szinte kivétel nélkül mandátumhoz jutottak, a tisztán listás rendszerben személyük „húzónev” volt az egyes listákon. A veszprémi választókerületben - ahol Sulyok első helyen szerepelt a FKGP listáján - a FKGP 90.803 szavazatot kapott, az SZDP 17.541-et, az MKP 17.501-et, az NPP 10.699-et. A FKGP tehát csaknem kétszer annyi szavazatot kapott, mint a későbbi Baloldali Blokk pártjai együttvéve. Sulyok szűkebb pátriájában, Pápán a FKGP eredménye megegyezett az országos aránnyal (57%), az SZDP jobban (24,8%), az MKP rosszabbul (13,5) szerepelt és elmaradt az országos átlagtól a Nemzeti Parasztpárt is (3,8%).¹⁷¹

Ez a választás páratlan volt a térségben: sehol máshol ilyen szabad megnyilvánulására a népakaratnak nem kerülhetett sor. A szovjet csapatok és hatóságok magatartását jellemzi, ahogy erről Sulyok az emigrációban írt: „Előző este magához kérte őt (Sulyok Dezsőt - Sz.K.) az orosz városparancsnok és kérte, hogy fokozottan ügyeljen rá, hogy pártja fegyelmzett magatartást tanúsítson, mert a szovjet haderő parancsot kapott, hogy tagjainak

¹⁶⁹ Politikatörténeti Intézet Levéltára (PIL) 274-7/212

¹⁷⁰ Uo. (Sulyok beszédéről a szó szerinti jelentés előbb Révai József, majd Rákosi Mátyás asztalára került.)

¹⁷¹ Balogh Sándor: Választások Magyarországon 1945. Kossuth Könyvkiadó 1984. 148-151. old.

ezen a napon még az utcára sem szabad kimenni.” Vasárnap, november 4-én többször is végigjárta a várost és egyetlen orosz katonát sem látott.¹⁷²

Ennek eredményeképpen létrejött a Nemzetgyűlés, amely fennállásáig - 1947-ig - a legfontosabb színtere volt a nemzeti demokrácia megnyilvánulásainak. A választásokról Sulyok így írt: „Az 1945. november 4-i országgyűlési választások egy nép világos tiltakozását jelentették azon kísérlet ellen, hogy szabadságát elrabolják és olyan életformát kényszerítsenek rá, amely a nemzet számára a nemzeti, az egyesek számára az emberi értékek elvesztését jelenti.”¹⁷³

Sulyok az eredményeket, a 83 %-nyi nem kommunista szavazatot a magyar nép erkölcsi nagyságára és az európai közösséghez való hűségére vezette vissza. „A választás valami olyan fenséges, ünnepélyes és emelkedett atmoszférában folyt le, amilyent csak az a magyar nép tud felmutatni, amelyik 11 évvel később megcsinálta magasztos októberi forradalmát.” - írta az emigrációban Sulyok.¹⁷⁴

Az Imrédy per

Sulyok Dezső életében ezután egymás után több fontos esemény következett, egyike volt ezeknek Imrédy Béla pere a Népbíróság előtt. A tárgyalás 1945. november 14-23.-a között zajlott a Zeneakadémián. Ebben Sulyok mint a vád képviselője szerepelt Horváth Zoltánnal egyetemben. A népbíróság tagjai: Dr. Nagy Károly elnök, Dr. Hegyháti István (FKGP), Szel Jenő (MKP), Mérő József (SZDP), Fekete Károly (NPP), Dr. Halász Ernő (PDP), Bíró Mihály (szakszervezetek) voltak.

Eredetileg Sulyok Szálasi Ferenc perében szeretett volna vádlóként fellépni, fel is kereste az igazságügyminisztert ennek érdekében, de az már „odaigérte” ezt a szerepet Nagy Vincének, aki hallani sem akart arról, hogy átadja az ügyet Sulyoknak.¹⁷⁵ Sulyok célja világos volt: „Mint magyar kimondottan szégyelltem magam, hogy a nemzetellenes hungarista árulás az én hazámban megtörténhetett. Be akartam bizonyítani, hogy annak vezetője nem volt magyar és nem volt beszámítható. A tárgyaláson elmeállapotának megvizsgálását akartam kérni és amennyiben az orvos szakértők megállapították volna beszámíthatatlanságát - amint meggyőződésem szerint feltétlenül meg kellett volna állapítaniuk - akkor ezen a címen kértem volna az eljárás megszüntetését.”¹⁷⁶

Az előjelek igen rosszak voltak: elsőként Bárdossy László egykori miniszterelnök perét tárgyalták, aki a bíróság és vádlói föl emelkedve erkölcsi győztesként került ki peréből, hangsúlyozva, hogy a Népbíróság nem illetékes ítélni a volt miniszterelnök felett, kiállva a brutális tárgyalási módszereket is. Az, hogy a halálos ítélet kihirdetése után nem kért kegyelmet és védőjének is megtiltotta azt, erős hatással volt a közvéleményre.

Imrédy Bélát háborús bűntettek, népellenes bűntett, hűtlenség elkövetésével vádolták. Az alapvető vád az volt, hogy felelős miniszterelnökként 1939 január 13-án csatlakozott az

¹⁷² Sulyok Dezső: A magyar emigráció szerencsétlensége. New York 1962. 10. old.

¹⁷³ Sulyok Dezső: Két éjszaka nappal nélkül id. mű. 100. old.

¹⁷⁴ Sulyok Dezső: A magyar emigráció szerencsétlensége. Id. mű. 10. old.

¹⁷⁵ Nagy Vince: Októbertől októberig. Európa-történelem. 1991. 339. old.

¹⁷⁶ M.T. 547. old.

antikommintern paktumhoz, aminek végső következménye Magyarországnak a világháborúba történt belépése lett. Azzal is vádolták, hogy a német megszállás után a Sztójay kormányban gazdasági csúcsminiszteri posztot vállalt, és ezáltal segítette, Magyarország fokozottabb részvételét a háborúban, továbbá ez alatt az idő alatt került sor gettók felállítására, deportálásokra, sok százezer ember életének kioltására. Vádolták Imrédyt a Magyar Megújulás Pártjának megalakításával, amely szélsőjobboldali politikát folytatott és parlamenti szövetségre lépett a Magyar Nemzeti Szocialista Párttal. Ugyancsak a vádpontok között szerepelt, hogy 1944 tavaszán létrehozta a Keleti Arcvonal Bajtársi Szövetséget, amelynek elnöke lett, s ezáltal segítséget nyújtott a nyilas hatalomátvételhez. Szemére vetették Imrédynek azt is, hogy tagja volt a nyilas kormányt támogató Nemzeti Szövetségnek s ezáltal segítséget nyújtott a nyilasoknak a hatalom megtartásához. Ráadásul Imrédy cikkei, beszédei háborús uszításnak minősítették, továbbá, ő szerkesztette az 1938: XV. tc.-t, az un. első zsidótörvényt, majd mint miniszterelnök benyújtotta a későbbi 1939: IV. tc.-t, az un. második zsidótörvényt. Végül azzal is vádolták, hogy része volt abban, hogy Németország Magyarország megszállása mellett döntött 1944. márciusában.¹⁷⁷

Hogy a rossz előjelek után Sulyok mégis vállalta a népügyészi szerepet, a következőkkel magyarázta: „Nyilvános tárgyaláson akartam kifejtteni a nemzettel szemben annak vezetői oldalán fennálló büntetőjogi felelősségről vallott felfogásomat. Elhatároztam, hogy nem kérek halálos ítéletet, hogy ezzel is kifejezésre juttassam, hogy a per célja nem emberélet kioltása, hanem a nemzet ellen elkövetett bűnök nyílt feltárása.”¹⁷⁸

A per kezdetén Imrédy is vitatta a Népbíróság illetékességét, hivatkozva arra, hogy a még mindig hatályban lévő 1848: III. tc. értelmében őt, mint volt miniszterelnököt csak a parlament által felállított vizsgálóbizottság vonhatja felelősségre. Sulyok ezt azzal hátrította el, hogy a hűtlenség büntetést akkor követte el, amikor nem volt miniszter (1943-ban), a Sztójay kormányt pedig a kormányzó német fenyegetettség alatt nevezte ki, így az de iure sohasem volt magyar kormány. De még mindig ott volt a többi vádpont, amik arra az időre estek, amikor Imrédy miniszterelnök volt. Sulyok szerint illetékes a Népbíróság, mert az 1945: VII. tc. világosan kimondja, hogy felelőssé tehetőek a volt miniszterek a háború folyamán elkövetett háborús és népellenes bűncselekményeikért és ezekért a Népbíróság vonhatja őket felelősségre. A szabad választások után a Nemzetgyűlés és az annak felelős kormány is elismerte ezt a törvényt, így annak legitimitásához nem férhet kétség. Maga a per rendben, botrányos bekiabálások nélkül zajlott le, amire Sulyok, mint ügyész nagy súlyt helyezett.

Imrédy a per folyamán aktívan védekezett, arra a kérdésre, hogy bűnösnek érzi-e magát, így válaszolt: „A szubjektív érzésnek azt a fokát, amelynél fogva erre a kérdésre igennel válaszolhatnék, magamban érezni nem tudom. Tudom és érzem azonban, hogy felelősséggel tartozom minden cselekedetemért és szavamért nemzetemnek.”¹⁷⁹

Imrédy elmondta, hogy miniszterelnökként harcolt a szélsőjobboldal törekvéseivel szemben; hogy a Németország felé sodródás törvényszerűen adódott geopolitikai helyzetünkből; hogy az úgynevezett első zsidótörvényt a felkorbácsolt kedélyhullámok lecsillapítása tette szükségessé; a második hatálya alatt pedig Magyarországon a zsidók élete, megélhetése sokkal inkább biztosítva volt, mint Európa más tájain. Arra a vádra, hogy lapengedélyt adott a

¹⁷⁷ Imrédy Béla perének anyagát ld.: Budapest Főváros Levéltára XXV. 1. a. Nb. 3953/1945. sz.

¹⁷⁸ M.T. 548. old.

¹⁷⁹ Az Imrédy per. A vád, a vallomások és az ítélet. Szerk.: Ábrahám Ferenc és Kussinszky Endre. Budapest, 1946.

Volksbundnak, így válaszolt: azért tette, hogy Magyarországon a németiség mint állam az államban ne alakuljon meg. Elmondta, hogy egyike volt azoknak, aki radikális földreformot akart; védelmébe vette az antikommintern paktumot, mint ami a belső védekezést szolgálta a kommunista eszmékkel szemben. Hangoztatta, hogy ez a háború Magyarország szempontjából tisztán védelmi jellegű volt, belépésünk Kassa bombázásának a következménye volt. Szerinte ő mindig a magyar érdekeket tartotta szem előtt, ezért nem volt hajlandó eleget tenni a németek kívánságának a Weis Manfréd művekkel kapcsolatos tranzakcióban (az üzemekre az SS tette rá a kezét 1944-ben).

Imrédy tagadta, hogy tudott volna arról, hogy a deportált zsidókat gázkamrákba vitték és visszautasította azt az elég naiv vádat, hogy ő hiusította meg, hogy négyes konferencián döntsenek a Felvidék sorsáról a Münchener egyezmény után. A vád szerint ugyanis Imrédy intézte úgy, hogy csak a tengelyhatalmak vettek részt a revíziós döntésben. (Ezt a vádat Teleki Pál egy levelére alapozták.) Ennek alapján Sulyok a per közben újabb vádponttal állt elő: „a vádlott kezdeményezésére és kifejezett kívánságára történt, hogy a müncheni négyhatalmi egyezmény határozmányaitól eltérően a döntésben csak Németország és Olaszország képviselői vettek részt.”¹⁸⁰ Ezek után - nem akarván lemaradni - Horváth Zoltán politikai ügyész is hozzácsapott a vádirathoz még egy vádpontot, besúgással vádolva Imrédyt a németek felé, ami újból kimerítette a háborús bűntett fogalmát.

Sulyok Dezső vádbeszédében elmondta, hogy itt nem tragikus hősök felett ülnek törvényt, hanem bűnösök felett. „Ha tehát az új magyar demokrácia igazán gyökeret akar itt verni, ha azt akarja, hogy uralma tartós legyen, akkor az új demokráciát sem vezetheti más, mint az igazságosság.” - mondta. Ennek az igazságosságnak azokban a bűnperekben kell megnyilvánulnia, amelyekben a letűnt rendszer hatalmasságait elítélik. Így van ez akkor is, ha egy népnek a lehető legnagyobb istencsapása és istenverése az, hogyha vezetői felett törvényt kell ülnie. Fontosnak tartotta Sulyok ezúton is leszögezni: „A magyar nép nem volt háborús bűnös. A magyar nép a maga egészében kezdetektől fogva elutasította a német nemzeti szocializmushoz, mint világnézethez való csatlakozást és elutasította a németek háborújához való csatlakozás gondolatát is.”¹⁸¹ Üzenet volt ez részben azoknak a hazai politikai erőknél, akik az „utolsó csatlós nép” elméletét sulykolták, részben külföldre, a környező országokba - mindenekelőtt Csehszlovákiába és Jugoszláviába - ahol a magyarságot kollektíven felelőssé tették a háborúért. „Nem áll tehát, hogy a magyar nép együttműködő nép, mert tömegeiben és egyénileg is mindenkor szembehelyezkedett Hitler háborújával... Erről a népről nem állíthatja senki és semmi, hogy reakciós, vagy azt, hogy öneki kellene a vádlottak padján ülnie, vagy azt, hogy a felelősségre vonásra nincsen joga.” - mondta Sulyok.¹⁸²

Imrédynek arra a visszavágására, hogy azért buktatták meg, mert földreformot akart, szociális programot akart Sulyok így válaszolt: „Azért bukkant meg, mert mi akik szembeállottunk vele, láttuk, hogyha ez után az ember után megyünk, ha ennek az irányynak befolyást biztosítunk az ország életében, akkor menthetetlenül elvész az ország azokban a diktatórikus törekvésekben, amelyek Németország és Olaszország felől akkor már beárnyékolják egész Európát.”

Igen gyenge lábakon állt Sulyok vádjá, miszerint Imrédy vette rá a németeket arra, hogy szállják meg Magyarországot, mert Kállay Miklós kormányzása alatt az ország megszállása nélkül céljaikat nem érhetik el. Ugyancsak gyenge érv volt, hogy Imrédy kezdeményezésére az

¹⁸⁰ Uo. 46. old.

¹⁸¹ Uo. 96. old.

¹⁸² Uo. 97-98. old.

első bécsi döntésnél, csak két nagyhatalom vett részt. Sem az első, sem a második esetben nem Imrédy akarata volt a mérvadó, hanem Németország saját érdeke, ami mindenben keresztülgázolt, illetve az angolszász nagyhatalmak érdektelensége.

Nem volt túlságosan erős az a vádpont sem, hogy az antikommintern paktumhoz való csatlakozás volt az első barátságtalan lépés a Szovjetunióval szemben, hisz a szerződésben szerepelt, hogy a vállalt kötelezettségek nem érintik a szerződő felek viszonyát a Szovjetunióhoz. Ráadásul a Molotov-Ribbentrop paktum révén a Szovjetunió kimondott jó viszonyt alakított ki az egyik alapítóval - Németországgal -, és ennek nyomán Magyarországgal is.

Voltak azonban erősebbnek tűnő vádpontok is: a Sztójay kormányban vállalt tagság; a Magyar Megújulás Pártjának és a Keleti Arcvonal Bajtársi Szövetségnek elnöksége; a Nemzeti Szövetség tagsága. Ezek szerepe a háborús propagandában, a nyilas hatalom-kisajátításban jelentős volt. Bizonyítást nyert a per folyamán az is, hogy Imrédy saját írásaiban, a lapjaiban megjelent írásokban és beszédeiben a háború fokozott mértékű folytatása érdekében agitált. Nem lehetett mentsége Imrédynek a zsidótörvények megalkotásában vállalt nagy szerepére, illetve a deportálások tudomásulvételére sem. „Nem lehet azzal védekezni, hogy ezek végrehajtása nem őrá tartozott, hanem Endre László és Baky László államtitkárokra. Ez a kormány egészében felelős mindazokért az intézkedésekért, amelyek uralma alatt történtek” - mondta Sulyok.

Sulyok előzetes elhatározásához híven, nem kért halálbüntetést Imrédyre. „A bíróság bölcsességére bízom, hogy... megtalálja azt a büntetési tételt, amely a bűn súlyához leginkább alkalmazható és az elkövetett bűnnel egyenértékben áll.” - fogalmazott.¹⁸³

Káldi István védőbeszéde nagy tetszést aratott. Ebben a védő tagadta, hogy egyenes összefüggés lenne az antikommintern paktumhoz való csatlakozás és a magyar hadbalépés között, mert hisz közte újra felvette a diplomáciai kapcsolatokat Magyarország és a Szovjetunió, visszakerültek a honvédszászlók stb. Tagadta, hogy összefüggés lenne a háború kitörése és a vádlott tevékenysége között; állította, hogy a két és fél hónap alatt, amíg gazdasági miniszter volt a Sztójay kormányban, a termelés fokozásában nem volt szerepe; 1944 augusztus 8-án lemondott. Ugyancsak lemondott a Keleti Arcvonal Bajtársi Szövetség elnökségéről is. Cikkeit, beszédeit a jóhiszeműség befolyása alatt írta és mondta el, azokért a cikkekért pedig, amelyeket nem ő írt felelősségre vonni nem lehet. Elismerte németbarátságát, de ez véleménye szerint ekkor elkerülhetetlen volt. (kényszerpálya). Elismerte viszont, hogy a per - ellentétben a többi főbűnös perétől - európai színvonalú volt. „Ne ítélj, hogy ne ítéltessél” - fejezte be beszédét, amelyet viharos taps követett.

Imrédy Bélát mindegyik vádpontban bűnösnek találták és kötél általi halálra ítélték (továbbá állásvesztésre és nyugdíjának elvesztésére, valamint politikai jogai gyakorlásának tízévi felfüggesztésére). Ekkor történt meg az a furcsaság, hogy az ügyész (Sulyok) fellebbezett a súlyos ítélet ellen. Így tett a védő is. A fellebbezést elfogadták és az iratokat a Népbíróságok Országos Tanácsához utalták, ahol másodfokon 1946. február 4-én megváltoztattak egyes minősítési részeket, kiegészítették az indoklást és a kötél általi halálra szóló büntetést golyóra módosították.¹⁸⁴ Imrédy Bélát 1946. február 28-án golyó által kivégezték.

Sulyok Dezső így írt később erről: „Kivégzése éppúgy törvénytelen volt, mint Bárdossy Lászlóé és Szálasi-Szalosjan Ferencé. Bárdossyt az 1848:III. tc. külön rendelkezései miatt

¹⁸³ Uo. 109. old.

¹⁸⁴ Dr. Major Ákos: Népbíráskodás, forradalmi törvényesség. Minerva Kiadó. 1988. 255. old.

nem lehetett volna csak parlamenti bíróság elé állítani. Szálasi egészen bizonyosan nem volt beszámítható, Imrédy ellen pedig nem volt halálra szóló törvényes vád. Sohasem éreztem a legkisebb önvádat sem amiatt, hogy Imrédy ügyében vállaltam a vádat és azt a leírt módon képviseltem.”¹⁸⁵

Bár később - főként az emigrációban - sok bírálat érte Sulyokot a Népbíróságon vállalt szerepért, sohasem tagadta meg ebbéli ténykedését. Népügyiési működése összhangban állt 1935-39-es politikájával, antifasiszta magatartásával. Szüksége is volt e szerepvállalásra, hogy ezúton is bizonyítsa teljes szembenállását a korábbi rendszerrel és a nemzeti szocializmussal.

A miniszterelnöki bársonyszék várományosa

A választások és a per után Sulyok Dezső csillaga rövid ideig igen magasra emelkedett. Lényegében a párt miniszterelnök-jelöltje lett Tildy Zoltán köztársasági elnökké választását követően. Egy történelmi pillanatra esély mutatkozott arra, hogy a valódi politikai centrum, amely mögött tartás, pozitív koncepció és felkészültség is volt, bekerüljön a hatalmi centrumba is. Ez az első esély azonban nem csekély mértékben éppen Sulyok politikai magatartásán úszott el.

A választások (1945. november 4.) után is fennmaradt a Magyar Nemzeti Függetlenségi front koalíciója, amelyből most már végleg kitzsították a Polgári Demokrata Pártot. Nem faladatunk itt elemezni a választások eredményét alapvetően semmibe vevő koalíciós Tildy kormány megalakulásának körülményeit és a hatalmi kulcspozíciók „baloldali” kisajátításának történéseit, annyit azonban szükséges leszögezni, hogy a nemzeti demokrácia miniszteri szinten nem kapott helyet a kormányban.

Sulyok a Nemzetgyűlésben részt vett a házszabály vitájában, erejét azonban egyre inkább az államforma váltás kérdése, s ebben személyes szerepvállalása kötötte le. 1946. január 9-11-én a FKGP vezetősége a képviselőcsoport elé terjesztette javaslatát a köztársasági államforma megvalósítása kérdésében. Az államforma és az államfő ügyét valóban rendezni kellett, mert az ideiglenesség gátolta a politikai kibontakozást, és a béketárgyalások szempontjából is kívánatos volt ennek rendezése.

A nemzeti demokraták úgy foglaltak állást, hogy a szuverenitás helyreállítása előtt a Nemzetgyűlés nem alkalmas egy ilyen fontos kérdés eldöntésére. A köztársasági államforma erőltetésében az MKP és SZDP részéről azt a törekvést látták, hogy az új Magyarország a múltból csak 1849 és 1918/19 hagyományait vállalja, ezáltal is erősítve a forradalmi döntések időszerűségét. Ilyen értelemben a királyság híveire rá lehetett sütni a „reakciós” bélyeget és meg lehetett zavarni a hagyományosan „szabadkirály-választó” kiscgazdapárt sorait. A hamis logika alapján a kiscgazda vezetők nem szállhattak szembe a királyság eltörlésével anélkül, hogy nagy támadási felületet ne adtak volna a baloldali pártoknak. A pártban ennek az ügyes taktikai húzásnak az eredményeképpen meg is indult a bomlás, ennek első jele éppen a nemzeti demokraták elszigetelődése volt.

Alkalmas volt e kérdés arra is, hogy éket verjen a katolikus egyházfő Mindszenty József, a katolikus egyház és a kiscgazdapárt köz. Az MKP vezetői ugyanis jól tudták, hogy a kiscgazda választási siker mögött jelentékeny részben az egyház hallgatólágos támogatása is szerepelt.

¹⁸⁵ M.T. 550. old.

Már 1945 decemberében Sulyok Dezső kezdeményezésére 107 kispártos parlamenti képviselő indítványozta a pártvezetőségnek, hogy halasszák el az államforma kérdésének rendezését.¹⁸⁶

Hogy a nemzeti demokraták álltak az akció mögött, jelzi, hogy azokat a kispártos szervezeteket sikerült e kérdésben mozgósítani, ahol a prominens nemzeti demokratáknak nagy tekintélyük, jó kapcsolataik voltak, mint Debrecenben és környékén (a Vásáryak révén); Pápán és környékén (Sulyok révén); Szabolcs megyében (Hegymegi Kiss Pál révén). Ilyen körülmények között került sor január 9-én a képviselői értekezletre, ahol bizalmatlansági indítványt akartak megszavaztatni Tildyvel szemben. Az akciót Nagy Vince felszólalása indította, a gyömrői gyilkosságokról és annak eltusolásában a kispártos vezetők kollaborálásáról. Ezt követte volna a bizalom megvonása. Végül is azonban viharos körülmények közepette, feszült légkörben elmaradt a bizalmatlansági indítvány, a nemzeti demokraták is megriadtak a pártszakadás esetleges következményeitől.

Nagy Ferenc határozott kiállásával a hangulat megfordulni látszott, a köztársasági államforma kérdésében is, mindenekelőtt azért, mert Tildy is, Nagy is, sőt a legitimista hírében álló Varga Béla is kifejtette, hogy elemi érdeke az országnak a békeszerződés szempontjából, hogy áttérjen a köztársasági államformára. Újra furcsa helyzet állt elő: a nagyon éles vita után egyhangúlag fogadták el a köztársasági államformát tartalmazó javaslatot a kispártos képviselők. Nem magyarázható ez mással, mint a pártegység megővésének szándékával, amit Sulyok és a nemzeti demokraták is nagyon fontosnak tartottak, hiszen a kispártos parlamenti többség volt az egyetlen eszköz a kezükben, amely útjában állhatott a baloldali pártok és a szovjet törekvéseinek. Másrészt hatásosnak bizonyult Tildy és Nagy érve, hogy „az oroszok sohasem írnának alá velünk békeszerződést, ha nem valósítanak meg a köztársasági államformát. Ha azonban felállítanánk a köztársaságot, a legrövidebb időn belül megkötnek a békét.” Az érvelés nem volt helyes, hisz pl. Romániával, mint királysággal írta alá a békeszerződést a Szovjetunió, s csak az aláírás után mozdították el Mihály királyt. Ezt persze előre nem láthatta senki.

A pártegységet olyan fontosnak tartották, hogy Sulyok még korábbi kiszabadítójának, Mindszenty József esztergomi érseknek is ezt fejtegette, amikor az egyházi támogatást élvező önálló katolikus párt létrehozását ajánlotta neki. Elmondta, hogy a legfontosabb a polgári arcvonal egysége, ennek megbontása csak a „baloldal” érdekeit szolgálhatja.¹⁸⁷

Hogy a pártszakadás veszélye milyen nagy volt, és a nemzeti demokraták akciója milyen erős, azt Rákosi Mátyás szavai mindennél jobban bizonyítják. Az MKP vezetője pártja parlamenti frakciójának ülésén 1946. február 7-én elmondta, hogy „január végén... úgy látszott, hogy a kispártos párt többsége Tildy ellen van és Tildy már akkor arról beszélt, hogy kilép a kispártos pártból és új pártot alapít.”¹⁸⁸

A nemzeti demokrácia kisebbségbe szorulása, majd meghátrálása a FKGP január 9-11-i értekezletén fordulópontot jelentett nemcsak magának a pártnak, hanem a nemzet történetében is. Mind a pártnak, mind a politikai életben egyre erőteljesebbek lettek az antidemokratikus törekvések, a klikkuralom. A döntések egyre kevésbé a párt választott szélesebb testületeiben (pl. nagyválasztmány, képviselői értekezlet), inkább a szűk körű vezetés köreiben születtek s

¹⁸⁶ Vida István: id. műve 142. old.

¹⁸⁷ Kis Újság, 1945. IX. 15.

¹⁸⁸ MOL XVIII-7/4. Tildy kilépési szándékáról mások is megemlékeznek, így pl. Z. Nagy Ferenc: Ahogy én láttam. Gondolat 1965 c. visszaemlékezésében. 218. old.

azt oktrojálták rá a képviselőcsoportra, párttagságra; másrészt a döntések nem is a Nemzetgyűlésben születtek, hanem szűk körű pártközi értekezleteken, ahol a parlamenti aritmetika nem érvényesült, s a megállapodások után parlamenti csoportjuk csak szavazógépként működött. A Nemzetgyűlés háttérbeszorításának igényét Révai József már összeülésének előestéjén megfogalmazta: „a nemzetgyűlés nem lesz olyan nemzetgyűlés, ahogy a kiscgazda párt jobbszárnya akarja, hogy állandóan legyen együtt, kontrollálja a kormányt, kösse le a kezét, dumáljon, ne engedje cselekedni.”¹⁸⁹

Sulyok visszavonulása mögött azonban más is meghúzódhatott, nevezetesen, hogy a feszült légkörben a kulisszák mögötti alkudozások idején felmerült miniszterelnökségének lehetősége is. Ezt támasztja alá, hogy végül is Sulyok készítette el a párt köztársasági törvényjavaslatát, és a törvényjavaslat „koalíciós” előadója is ő volt.

A köztársasági elnök és a miniszterelnök személye körüli politikai huzavona az egyik legérdekesebb mozzanata a koalíciós együttműködésnek. Miután elhatározták a kiscgazda pártban is, hogy a köztársasági államformát megvalósítják, mindjárt megkezdődtek a találgatások, ki legyen az államfő és ki a kormányfő. Az a választások után evidens volt, hogy mindkét posztot kiscgazdának kell betöltenie. A pártban a többség Nagy Ferenc köztársasági elnöksége mellett foglalt állást, azzal, hogy Tildy maradjon miniszterelnök. Ekkor azonban bonyolult politikai játék kezdődött. Ennek hátterében az állt, hogy az MKP vezetői tudták: a FKGP többsége nem Tildy mögött áll, hanem Nagy Ferenc és a centrum mögött. Nagy pedig mindenképpen kívül akart maradni a kormányon (legalábbis a szuverenitás helyreállításáig), azért, hogy ezzel a FKGP tömegei előtt jelezhesse, a koalíció tulajdonképpen kényszer, a kiscgazdapárt valójában nem ért egyet azokkal az intézkedésekkel, amelyeket a kormány végrehajt.

Ellenzékben is lenni és ugyanakkor eleget is tenni a koalíciós követelményeknek, ez volt a cél. Rákosi ezt nagyon hamar átlátta, ezért annak ellenére, hogy Tildy sokkal megfelelőbb partner volt a miniszterelnöki székben és Nagy nem sokat tehetett volna a nagyon gyenge elnöki poszton, fordított a taktikán, és Tildy elnökségét támogatta. A kiscgazda párt egyben kormánypárt és ellenzék is szeretne lenni - mondta Rákosi - hogy a nehézségek miatt az elégedetlenség politikai tőkéjét is kihasználja. „Ez a politika a választások előtt jelentékeny hasznot hozott nekik. A kommunista párt viszont részben annak itta meg a levét, hogy vállalta a kormánypárt minden népszerűtlenségét, a kiscgazda párt pedig ugyanakkor adta az ellenzéki pártot.”¹⁹⁰

Ezért mondta Révai József a frakcióban, hogy „valószínűleg Tildy mellett foglalunk állást. Célszerűségi szempontból jobb volna, ha Tildy miniszterelnök maradna, mert vele lehet dolgozni, a legértelmesebb kiscgazda és tényleg baloldali demokrata. Nagy Ferenc nem olyan értelmes, sokkal jobban alá van vetve a reakció befolyásának, ő jobban megfelelne tehát elnöknek, mint miniszterelnöknek.”¹⁹¹

Így - és csak így - merülhetett fel a kiscgazda centrum részéről, hogy a nemzeti demokraták vezéregyénisége, Sulyok Dezső legyen a miniszterelnök, Tildy pedig az államfő. Ezáltal eleget tesznek az MKP és szövetségesei óhajának, ugyanakkor Nagy Ferenc és a centrum továbbra is megtestesítheti az „ellenzékiiséget”. Valószínű, hogy ez ellen az ügyes húzás ellen az MKP

¹⁸⁹ MOL XVIII-7/4.

¹⁹⁰ MOL XVIII-7/4.

¹⁹¹ MOL XVIII-7/4.

vezetői már nem tudtak lépni, így maguk is elfogadták Sulyok jelölését, ezért lehetett ő a köztársasági törvény előadója a koalíciós pártok nevében. Sulyok ezt úgy írja le, hogy a Tildy ellenes hangulatban „a párt többsége hajlandó volt Tildyt javasolni (köztársasági elnöknek - Sz.K.), amennyiben én mellette miniszterelnök lettem volna. Tildy kijelentette, hogy ezt a feltételt elfogadja.”¹⁹²

Sulyok miniszterelnöki jelölését a Szövetséges Ellenőrző Bizottság angol vezetői is kész tényként fogták fel, ilyen értelmű jelentést küldtek Londonba. Gascoigne, az angol misszió vezetője szerint: „Az új miniszterelnök lehet, hogy Sulyok Dezső kisgazdapárti képviselő és ügyvéd lesz, vagy Balogh István a jelenlegi miniszterelnöki hivatal államtitkára és katolikus pap. Nem valószínű, hogy sok változás lesz a kormányban, és Nagy Ferenc továbbra is a parlament elnöke marad.”¹⁹³

Miután a koalíciós pártok más jelöltjeit lesöpörték az asztalról - Veres Péter jelölését pl. Rákosi azzal intézte el, hogy „saját politikai gerince és tudása sem alkalmas erre”; Károlyi Mihályét pedig azzal, hogy „nem jött vissza, pedig már régen nemzetgyűlési képviselő. Nem ismeri a mostani Magyarországot, ez viszont elengedhetetlen.”¹⁹⁴ - így maradt Tildy és maradt a miniszterelnöki posztra Sulyok.

Ezek után Tildy köztársasági elnökségét keresztülvitték a kisgazdapártban és a koalíciós pártokban is. Így került a törvényjavaslat a Nemzetgyűlés Közjogi- és Alkotmányjogi Bizottsága elé Sulyok Dezső előterjesztésében. Azáltal, hogy a vitában a legnagyobb összecsapást az elnök megválasztásának módja - titkosan vagy nyíltan - váltotta ki, érzékelteti lehetett, hogy még sincs minden rendben Tildy személye körül. Feltűnő volt, hogy az MKP és az SZDP kardoskodott leginkább a nyílt szavazás mellett, míg a kisgazdák a titkosságot javasolták. Rákosi Mátyás érvei szinte a dualista korban, vagy a húszas években is elhangozhattak volna: „Nekünk kötelességünk a demokrácia rendjének megvédése szempontjából nyitva hagyni azt a lehetőséget, hogy a képviselők ilyen fontos kérdésekben nyíltan és bátran megmondják a véleményüket pro és kontra és ne bújjanak a titkos szavazás adta lehetőségek mögé.”¹⁹⁵

A bizottság végül is a titkos szavazás mellett döntött, ezt azonban megváltoztatta egy pártközi értekezleten hozott határozat (itt nem érvényesült a FKGP többsége!) ami egyetlen jelölt esetén lehetővé tette a „közfelkiáltás” módszerét. Kísértetiesen hasonlított a megoldás a kormányzóhelyettesi tisztség 1942. évi betöltésének szabályozásához...

Sulyok és a nemzeti demokraták (Pfeiffer Zoltán, Zsedényi Béla) a bizottsági ülésen aktívan harcoltak a köztársasági jogkör kiszélesítése, és a titkos választás mellett. Végül is Nagy Ferenc lemondott Tildy javára a köztársasági elnökségről, s ezzel elhárult minden akadály a baloldali pártok, (s hátuk mögött a SZEB) jelöltjének megválasztása előtt.

1946. január 30-án ilyen előzmények után került sor Sulyok Dezső első nagy felszólalására a Nemzetgyűlésben a Magyarország államformájáról szóló törvényjavaslat előadójaként.¹⁹⁶ Kedvenc eszközével, a történelmi visszatekintéssel kezdte beszédét, elemezve egyén és állam

¹⁹² Sulyok Dezső: Két éjszaka... id. műve 61. old.

¹⁹³ Public Record Office (London) Fo 371 59002

¹⁹⁴ MOL XVIII-7/4.

¹⁹⁵ MOL XVIII-1/10.

¹⁹⁶ Nemzetgyűlési Napló (N.N.) 1946. I. 30. 250. old.

viszonyát: „Az egyén és az állam küzdelme tulajdonképpen az emberi szabadság története” - mondta, majd a szabadság fogalmának kibontására tett kísérletet. „Nyilvánvaló tehát már az emberi történelem kezdetétől, hogy csak a szabad állam, az emberi szabadságot megvalósító állam tud maradandó értékeket adni az emberiségnek, a hatalmi állam, katona- vagy rendőr-állam erre képtelen” - vonta le a tanulságot. (Érdekes, hogy első beszédében a rendőrállamról beszélt s az egyik utolsóban is, mint olyanról, ami megvalósult Magyarországon. - 1947 VI. 12.)

Kiemelte a kereszténység szerepét a szabadságeszmények elterjedésében, mert a „kereszténység alapelve az, hogy az ember személyiség és szabad.” A paraszti szabadság megteremtésében úttörőnek mondta a svájci kantonokat, a svájci köztársasági államforma működését, beszélt a liberális kapitalizmus és a parlamentáris kormányzati rendszer diadalának századáról, amikor megállapították „hogy a szabadság: eszmény, a demokrácia elv, a parlamentarizmus: eszköz...” Elvetette a fasiszmus és nemzeti szocializmus államközpontúságát, a fajelméletre épített politikát, amely megtagadta a személyes szabadságot és helyébe az állam mindenhatóságát és öncélúságát állította. Vissza kell kanyarodni a demokráciához, az emberi szabadságeszmény szolgálatához. Az állammal szemben a társadalom elsőbbségét hirdette, miként tette azt 1935-39 között is a parlamentben.

A királyság és a köztársaság egyformán lehet erkölcsös és hasznos (jó példa erre a két győztes szövetséges állam, az USA és Nagy Britannia) vagy a kis államok között Svájc és Dánia példája.

A köztársasági államforma megteremtését alapvetően külpolitikai érveléssel támasztotta alá: „az a meggondolás vezet bennünket, hogy meg kell szüntetnünk és le kell vezetnünk a bizalmi válságot, amely a fiatal magyar köztársaság életét ma megnehezíti...A kifelé irányuló feszültség az, amely köztünk, a legyőzött államok és tegnapi ellenfeleink, az egyesült és szövetséges hatalmak, az Egyesült Nemzetek között van. Az Egyesült Nemzetek bennünk még ma is azt látják, hogy mi voltunk esztelen, lelkiismeretlen és ostoba vezetőink intézkedései folytán az utolsó ország, amely a hitlerizmus mellett kitartott. Hiába mondjuk, hogy mi radikálisan megváltoztunk és a tegnapi félfasiszta vagy fasiszta rendszerű államból demokrata állammá alakultunk át, ezt szavakkal bizonyítani és erősíteni nem elég, ezt tettekkel kell bizonyítani... Ilyen cselekedet, amely az egész világ felé félremagyarázhatatlanul dokumentálja a mi demokratikus elszánásunkat a köztársasági államforma törvénybe iktatása.” Sulyok azzal indokolta, álláspontját, hogy a világ felé sürgősen meg kell mutatni a nemzet egységét.

Minden bizonnyal élt egy hamis illúzió - amit mesterségesen tápláltak is, főleg Moszkvából - arról, hogy ez a lépés közelebb vezet egy kedvező békéhez. Sokan reménykedtek abban, hogy ezúttal nem bosszúállásra korlátozódik a békeszerződés, hanem egy igazságos rendezés alapja lesz. Ez nagy tévedés volt, így lényegében Sulyok is besétált ebbe a csapdába.

A fő értelme a köztársasági államforma megteremtésének így nem más, mint tanúbizonyságot adni az új Magyarország demokrácia iránti elkötelezettségéről. Valószínű, hogy maga Sulyok is érezte ennek az érvelésnek a gyengeségét, ezért megtámogatta azt belpolitikai érveléssel is: a döntés értelmében csökkenni fog a feszültség, amely a munkáspártok és a kisgazdapárt között észlelhető. Egy elválasztó fal ledől, ez pedig jó szolgálat a magyarság jövője szempontjából.

Ezek után fejtette ki első parlamenti ciklusából már jól ismert nézeteit arról, hogy „nem szabad a történelem során valaha is megisméltódnia annak, hogy a nemzet osztályok szerint elkülönülve különböző utakon akarja a maga boldogulását megtalálni”. Világos üzenet volt ez az osztályalapon szervezkedő, és a hatalmat igénylő kommunista párt és szövetségesei fel. De

szólt ez az üzenet a többi pártnak is: az osztályalapon történt szerveződés idejétmúlt, néppártokra van szükség.

Ugyancsak az MKP vezetőinek szólt fejtegetése a politikai kisebbség helyéről: „A történelem tanúsága szerint a viszonyok megjavítására irányuló törekvéseket valamely államban a kisebbség csak akkor szokta erőszakos úton megvalósítani, ha azok megvalósítására alkalmas többség nem tud kialakulni... Ha azonban egy többség alakul ki, amely a viszonyok megjavítására irányuló törekvéseket magáévá teszi és ha ez a többség egybe tudja forrasztani az árnyalati különbséget feltüntető emberi véleményeket, akkor a kisebbségek erőszakos fellépésére nincs szükség és akkor a forradalom útja helyet eljutottunk az egészséges fejlődés, kiválasztódás, evolucionizmus útjára, amelyen keresztül nagyot, szépet lehet alkotni, anélkül, hogy a fejlődés útján áldozatok, véres áldozatok, vagy megkínzott emberi áldozatok volnának.”¹⁹⁷

A leendő miniszterelnök ezzel leszögezte, hogy a kisebbség számára egyetlen lehetséges utat tud elképzelni - akár koalíciós partnerként is - alkalmazkodást a többség akaratához. Hogy a forradalmi kisebbségen kiket értett, azt történelmi példával mutatta be, de ebből mindenki értett: a „tanácsköztársaság, Kun Béla kommunista kormánya ... nem fejezte ki az ország többségének akaratát.” A kommunista frakció megértette a célzást és igen rossz néven vette, hogy Sulyok elmondta: „Kun Béla kormánya volt az, amely Magyarországon első ízben csinált fegyverrel alátámasztott irredenta politikát.” A felvidéki hadjárat „az első mozzanata volt annak a revizionista törekvésnek, amely 1919-ben kezdődött és remélhetőleg le is zárult Magyarországon.” Nagyon tudatos fordulat volt ez, amit Sulyok beleszólt beszédébe: az irredentizmus lehetett ugyanis vele szemben az egyetlen komoly vád, a „múlt rendszerben” vállalt politikai szerepe miatt. Azzal, hogy a népbiztos Rákosit is belekeverte az irredentizmusba, az MKP egyik alapvető fegyverét hatástalanította: a zsarolást. Rákosi nem is tiltakozhatott, hisz sokan emlékeztek még perére, amikor az ügyésznek így felelt: „Trianonról szónokolt az ügyész úr, arról beszélt, hogy megcsonkították Magyarországot. Ez csakugyan igaz. De azt elfelejti, hogy mi kommunisták fegyverrel a kezünkben akartuk visszautasítani a trianoni szerződésnél jóval kedvezőbb békeszerződést is. A cseh imperialista fegyverek tömegével álltunk szemben, ontottuk vérünket... Magyarok által lakott területek visszaszerzésért harcoltunk, ügyész úr!”¹⁹⁸

Elrejtett egy másik üzenetet is a beszédében Sulyok, ez is a kommunista pártnak szólt és kimondatlanul a gyömrői tömeggyilkosságról, általában a „népítéletekről”. A fehérterror kapcsán mondta: „Az a körülmény, hogy a Horthy-rendszer így kezdődött és az ismert módon fejeződött be, legyen számunkra intő példa, hogy erre a sorsra van ítélve minden rendszer, amely a kezdeti kilengéseket nem tudja megfogni... nem tudja megtorolni és nem tudja megakadályozni. Ezek nem pártszempontok, T. Nemzetgyűlés! Minden uralmi rendszernek, amely igényt tart saját népének megbecsülésére az ilyen kezdeti kilengéseket meg kell torolnia és meg kell szüntetnie.”

A beszéd nagy sikert aratott, még az MKP frakciója is tapsolt, de már tudta, hogy Sulyok nem lehet miniszterelnök. Rákosi frakciótársainak így értékelte Sulyok beszédét: „rossz, politikailag is helytelen és nivótlan volt. A bemutatkozás (mint kijelölt miniszterelnök - SZ.K.) tehát nem sikerült.”¹⁹⁹

¹⁹⁷ Uo. 257. old.

¹⁹⁸ A Rákosi per. Szikra Kiadó. 1950. 66-67. old.

¹⁹⁹ MOL XVIII-7/4.

Ekkor - miután közfelkiáltással megválasztották Tildy Zoltánt államfővé - beindult az MKP gépezete annak érdekében, hogy a kiszáradt feltételét, Sulyok miniszterelnökségét meg-
hiúsítsák és Nagy Ferencet, vagyis a párt tényleges vezetőjét tegyék meg miniszterelnökké.
Rákosi ezt így mondta el: „Amikor a sarokba szorítottuk a kiszáradtát, Nagy Ferencnek is
mondtam, hogy eddig ők csak fél lábbal voltak benne a kormányban és ezzel a taktikával fel
kell hagyniuk, mert ez az ország kárára van. Ennek hatása alatt kénytelen volt elfogadni a
miniszterelnökséget.”²⁰⁰

Nagy Ferenc emlékirataiban azt írja, hogy Sulyok beszéde rossz volt. „Sulyok nagyon
elrontotta a dolgát. Nagy, de széteső beszédet mondott. A köztársaság méltatása mellett azt
vitatta, hogy 1919-ben a kommunista magyar vöröshadsereg revizionista harcot folytatott-e a
csehek ellen, vagy nem. Összehasonlításokat tett az első kommunizmus utáni fehérterror és a
mostani felszabadulás utáni gyömrői rendőrgyilkosságok között. (helye-sebben: rendőrök által
elkövetett gyilkosságokról van szó - Sz.K.) Annyira belekalandozott a munkáspártok belső
ügyeibe, hogy beszéde után Rákosi és Szakasits kijelentették, hogy semmi körülmények
között sem vállalják Sulyokot miniszterelnöknek. Sulyokkal nem látják biztosítva az
együttműködést, nem árul el képességet arra, hogy meg tudja teremteni a magyar politikai élet
összhangját, tehát szó sem lehet róla, hogy Sulyok alatt működjen a koalíció.”²⁰¹

Nagy Vince emlékirataiban úgy állítja be, mintha Sulyoknak a Habsburgok dicsőítése miatt
gyűlt volna meg a baja Rákosiékkal. „Tény - írta - hogy annyira feltűnő, sőt visszatetsző volt
Sulyok előadói beszédének ez a része, hogy az utána következő két szónok igyekezett pótolni
Árpád-házi és vegyes házbéli királyink elmaradt dicséretét...Sulyok volt Tildynek is,
Rákosinak is jelöltje a miniszterelnökségre, Habsburg dicsérő beszéde miatt Rákosinál
kegyvesztett lett. Nem bízott több ilyen kétfelé pillantató emberben.”²⁰²

Valójában nem a Habsburgokról volt szó, hisz Sulyok egyáltalán nem dicsérte a Habsbur-
gokat: „A Habsburgok politikájából - legalábbis magyarországi politikájából- állandóan
hiányzott a nagyvonalúság. Ennek a küzdelemnek mérföldkövei a magyarság nagy tragédiáit
jelzik... Az utolsó száz évben, amíg Magyarország trónján Habsburg uralkodó ült, a
magyarság történelme látszólagos nagy fellendülés és fejlődés mellett is a katasztrófa és az
összeomlás felé vezetett... a magyar nemzet sohasem tudta megvalósítani- éppen a Habsburg-
dinasztia ellenállása következtében - azt, ami fejlődésére szükséges lett volna.” - mondta.²⁰³

Amit többen kifogásoltak, II József említése pontosan így hangzott: „a történelem folyamán
volt idő, amikor a király sokkal több szociális érzéket áruolt el, mint maga a rendekből álló
politizáló nemzet, II. József például a magyar rendek akarata ellenére valósított meg bizonyos
szociális intézkedéseket, ez azonban kivétel volt...”²⁰⁴

Évekkel később, 1948. április 10-én az emigrációban Peyer Károly már úgy emlékezett, hogy
Sulyok hosszasan ecsetelte a királyság előnyeit s kifejtette, hogy „a megszállás alatt elfogadott
köztársasági törvény nem a lakosság szabad akarat-megnyilvánulása alatt jött létre.”²⁰⁵

²⁰⁰ MOL XVIII-7/4.

²⁰¹ Nagy Ferenc: Küzdelem a vasfüggöny mögött. Európa-történelmi Kiadó 1990. 234-235. old.

²⁰² Nagy Vince id. műve 364-365. old.

²⁰³ Nemzetgyűlés Naplója (N.N.). 1946. I. 30. 260. old.

²⁰⁴ Uo. 261. old.

²⁰⁵ Peyer Károly: Válasz egy rágalmozónak. A szerző kiadása 1955. 7. old.

Sulyok beszéde mérőföldkő volt: kipróbálta mekkora a koalíciós pártok tűróképessége és felvázolta, hogy hol található az ő engedékenységének a küszöbe. A beszéd jó példája volt a „mértéktartást a mértéktartásban” hozzáállásnak. A kérdés az volt, hajlandó-e a kommunista párt (szövetségeseivel) megelégedni a kisebbség adta lehetőségekkel, hajlandó-e lemondani a forradalmi módszerekről és elfogadni az evolutív fejlődés útját? Hajlandó-e lemondania a nemzet osztályalapon történő megbontásáról, hajlandó-e alávetni magát a többség akarátának, hajlandó-e előbbre helyezni a nemzet érdekeit, mint saját pártérdekeit? A válasz egyértelmű volt: NEM. Másfajta együttműködésre pedig Sulyok nem volt hajlandó, mert azt nem koalíciós együttműködésnek, hanem kollaborálásnak tekintette.

Maga Sulyok egyébként úgy írja le utólag az eseményeket, hogy nem is akart miniszterelnök lenni: „Tudtam, hogy a miniszterelnök előtt csak két út áll nyitva: vagy arra kényszerül, hogy saját elveit és a nemzet függetlenségét feladja és elárulja, vagy mélyreható ellentétbe bonyolódik a Szovjetunióval abban a tekintetben, hogy az akkor még nem stabil új rendet hogyan alakítsák a jövőben. Más út nincs. És egyiket sem volt kedvem járni... Mivel a felajánlott miniszterelnökséget semmi esetre sem akartam átvenni, a törvényjavaslattal sikerült meggyűlöltetnem magamat.”²⁰⁶ Sulyoknak ezt a véleményét azonban a kritikákra adott utólagos egyszerű magyarázkodásnak tekinthetjük, a valósághoz nem sok köze van.

A lényegét Rákosi Mátyás szavaiból szűrhetjük ki: a cél részben Tildy elnökké választása volt - megtörtént; részben Nagy Ferenc miniszterelnökké való kinevezése, s ezáltal a kisgazdapárt fokozottabb felelősségvállalása - megtörtént; nem utolsósorban olyan partnerek kiválasztása, akikkel szemben könnyebben megvalósítható a végcél, a hatalom kizárólagos megszerzése. Nagy Ferenc Sulyoknál erre is sokkal alkalmasabb volt. Így pl. természetesnek vette, hogy beszédét Rákosi ellenőrizze. Erről az MKP vezetője így szólt: „Nagy Ferenc eredeti beszéde olyan búbánatos volt, hogy amikor átnéztük, akkor legalább hat helyen ki kellett húzni a „komor” szót”²⁰⁷

Rákosi nem is késlekedett: már Nagy Ferenc miniszterelnöki kinevezése idején megkezdte a „szalámitaktika” előkészítését: „A ti pártotok olyan - mondta Rákosi Nagynak - mint az olyan ember, aki telezabálta magát és se megemészteni, se kihányani nem tudja és most csikorog a hasa. Ha ezt az 52%-ot (helyesen: 57% - Sz.K.) meg akarod tartani, akkor benneteket megesz a fene. Rúgjatok ki legalább 40 embert és a pártnak is és az országnak is haszna lesz belőle.”²⁰⁸ Nem lehetett kétséges, hogy ezt a 40 embert a „nemzeti demokraták” teszik ki.

A szalámi első szelete

Ez azonban még csak a kulisszák mögötti előkészítés szakaszában zajlott. A nemzeti demokraták közül pl. a nemzetgyűlés Politikai Bizottságában Vásáry István javasolta Nagy Ferencet miniszterelnöknek, Sulyok Dezső, Vásáry István, Zsedényi Béla és Pfeiffer Zoltán aktívan küzdöttek a pártközi megbeszéléseken, a parlamentben és a Nemzetgyűlés Közjogi- és Alkotmányjogi Bizottságában a nemzeti demokrácia alapelveiért.

²⁰⁶ Sulyok Dezső: Két éjszaka... id. műve 62. old.

²⁰⁷ MOL XVIII-7/4.

²⁰⁸ MOL XVIII-7/4.

Ennek keretében Sulyok Dezső rendkívül kemény beszédet mondott a Nemzetgyűlés 1946 február 8-i ülésén. Ez a beszéd is abba a sorba igazodott, amit a köztársasági törvény előadójaként elmondott, de sokkal határozottabb volt. Ez annak is köszönhető, hogy közben Sulyok elesett a miniszterelnökségtől, nyíltabban is fogalmazhatott. Beszédében a koalíciós kormányzás fenntartása mellett foglalt állást, mint ami elengedhetetlen a feszültségek levezetése szempontjából. Megismételte, hogy a legfontosabb a Magyarország és az Egyesült Nemzetek közti feszültség feloldása, annak elfogadtatása, hogy Magyarország demokratikus állam. Ez mind a béketárgyalások, mind az ország katonai megszállásának megszüntetése, mind a hadifoglyok hazatérése szempontjából sorsdöntő.

De fontos a koalíció a munkáspártok és a polgári kisgazdapárt közti feszültség feloldásában is. El kell fogadnia mindkét félnek, hogy hosszú ideig együtt kell haladniuk, együtt alkothat nagyot a polgári gondolat hordozója és a marxista ideológia megtestesítője. Elmondta a nemzeti demokrácia véleményét a „jobbboldaliság” vádjában is: „én véleményem szerint attól az iránytól, amelyet újjáépítésünk kezdetén felvettünk soha egy hajszállal sem szabad eltolódni.” Egy tapodtat sem jobbra, de egy lépést sem balra. Erre jó a koalíció, legalábbis ezt kellene szolgálnia - mondta Sulyok, és semmiképpen sem szabad megengedni, hogy valamelyik fél eltolhassa azt a szélsőség irányába. „Egyforma mértékkel kell mérnünk jobb és bal felé ez felel meg a demokrácia és az igazságosság alapelveinek.”²⁰⁹

Sulyok ezután a munkásság és a munkáspártok jobb szervezethezéről beszélt, helyzeti előnyéről, amit részben annak köszönhet, hogy „bennünket egy olyan hatalom szabadított fel, amely kifejezetten marxista államforma keretében él.” Beszélt a rendőrség kérdéséről: „olyan rendőrségre van szükség, amely meg tudja különböztetni a tolvajt a károsulttól” ezért átszervezésre van szükség, hogy végre azt a célt szolgálja, amelyre hivatva van, a rend szolgálatát. Kifogásolta Sulyok a Gazdasági Főtanács felállítását, a sajtó terén fennálló furcsaságokat, hogy a kisgazdapárt nem kap papírt, lapengedélyt. Ostorozta a korrupció elterjedését, a dilettantizmust, szót emelt a szakértő tisztviselői kar megtartása mellett, amennyiben az nem bűnös, kifogásolta a párttorzsalkodást. Javasolta a jóvátételi kötelezettségek mérséklését, sürgette a stabilizációt, az infláció megfékezését.

A legnagyobb felzúdulást a baloldalon külpolitikai tárgyú észrevételei váltották ki. Szükségesnek tartotta közölni, hogy „a kérdésnek olyan rendezése, amint az 1919-ben és 1920-ban történt, nem helyes és nem alkalmas a dunavölgyi népek végleges békéjének helyreállítására.” Indítványozta a Magyarország határain egy tömbben élő magyarság visszacsatolását az anyaországhoz. „Ha a háborúban bűnösök voltunk - mondta - akkor fizessünk érte jóvátételt, ez a háború számlájának kielégítésére az egyedüli alkalmas eszköz,... azonban magyarokat, akik hozzánk tartoznak vérségi alapon, nyelvük, történelmük, hagyományaik, gazdasági viszonyaik alapján, elszakítani tőlünk, azért mert a mi kormányaink bűnösök és vétkesek voltak, ezt semmiképpen nem tartom történelmileg igazságosnak és indokolhatónak.”²¹⁰

A békeszerződés és az igazságtalan határok kritikája feltűnt a Szövetséges Ellenőrző Hivatal angol és amerikai missziójának is. A brit külügyminisztériumba menő táviratok részletesen foglalkoztak Sulyok beszédével: „Tisztelettel jelentem - így a távirat - hogy Sulyok úr (kisgazdapárti képviselő) a Nemzetgyűlés előtt megtartott február 8-i beszédében kijelentette, hogy miután a trianoni béke nem alapozta meg a tartós békét a Duna-völgyben található

²⁰⁹ N.N. 1946. II. 8. 398. old.

²¹⁰ Uo. 402. old.

országok számára, azoknak a hibáknak, amelyeket 1919-ben a békeszerződésekben elkövettek, nem szabad megisméltödniük.”²¹¹

Sulyok ugyanazt mondta tehát, mint első parlamenti ciklusában, a hallgatóság azonban közben teljesen kicserélődött. Maga is meglepődhetett Rákosi Mátyás dühödt közbekiablálásán: „Felelőtlen beszéd ez kedves uram! Méltatlan egy országos párthoz, meg kell mondanom!”

Vészjóslóak voltak Sulyok és a nemzeti demokrácia, de általában a demokrácia és a magyar nemzeti érdekek szempontjából Kádár János szavai, aki a legdurvább demagógiával soviniztának, uszítónak, rombolónak nevezte Sulyokot. „Magyarországon még mindig tömegesen vannak olyanok, akik, a rombolás, az uszítás eddigi mértékével nincsenek meglegedve és a rombolást tovább akarják folytatni” - mondta.²¹²

Nem volt kétséges, hogy a harc most már élesben folyik tovább. Nagy Ferenc felhatalmazta az MTI-t annak közlésére, hogy Sulyok kijelentése, amellyel a határon túli magyarság és a határok kérdésével foglalkozott, nem a Független Kisgazdapárt hivatalos állásfoglalása, hanem pusztán a felszólaló egyéni véleménye volt. A Szabad Népből Révai József sovinizmussal, reakcióval, irredentizmussal vádolta a szónokot; a Magyar Nemzetben (Ez a lap Balogh István vezetése alatt állt, a kisgazdapárté volt) cikk jelent meg arról, hogy a hasonló nézeteket vallóknak távoznia kell a pártból. De a nemzeti demokrácia pozíciói még elég erősek voltak. A FKGP Fővárosi Törvényhatósági csoportja pl. azonosította magát a pártvezetőség álláspontjával, de „a leghatározottabban elítéli a Magyar Nemzetben a pártvezetőség nyilatkozatához fűzött kommentárt és annak szellemi inspirálóját nem óhajtja a párt tagjai sorában látni.”²¹³ Február 20-án a FKGP pártnapján Szentirmai Tibor a központ előadója „Sulyok Dezsővel kapcsolatban azt állította, hogy a sajtó elferdítette Sulyok állításait, és a párt ezt a szégyenletes nyilatkozatot volt kénytelen tenni, hogy nem ért egyet képviselőjével.”²¹⁴

A küzdelem a köztársaság védelméről szóló törvényjavaslat körül kulminált. Ez volt az utolsó jelentős politikai demonstráció, amit a nemzeti demokraták még a kisgazda párt soraiban, mint kormánypártiak megvalósítottak.

A törvényjavaslatot (a későbbi 1946: VII. tc.) Sulyok kodifikált terrornak minősítette, mely az állam büntetőjogi rendszerébe beépítve törvényes alátámasztást adott a kommunista erőszaknak. De ugyancsak határozottan ellene foglalt állást Zsedényi Béla, Vásáry István, Pfeiffer Zoltán is. Mivel a kisgazdapártot éppen ők képviselték az egyeztető fórumokon (parlamenti bizottságban, pártközi értekezleten) - lévén elsőrendű szakemberek, jogászok, e csoport egyre ellenszenvesebb lett az MKP és szövetségesei számára. A nemzeti demokraták ugyanis gátjává váltak az „olajozott” együttműködésnek, állandó szakmai és politikai „akadékoskodásukat” egyre nehezebben viselte el Rákosi és csapata.

A vitában Zsedényi Béla fogalmazta meg a lényegét, a szövegben ugyanis az szerepelt, hogy nem csak a köztársaságot, de a „demokratikus állami rendszert” is szankcionálni kívánják, mégpedig a lehető legdurvábban, a halálbüntetés lehetőségével. Ilyen elvont fogalmak bevétele a jogszabályba mindig egy célt szolgál: hogy a hatalom tetszése szerint magyarózva alkalmazza a saját érdekeiben. (Így volt ez az 1921. III. tc. esetében is, amelyet Sulyok

²¹¹ Public Record Office (London) Fo 371 59003

²¹² Uo. 406. old.

²¹³ PIL 285-2/2.

²¹⁴ Politikatörténeti Intézet Levéltára (PIL) 274-7/213.

többször bíralt a parlamentben 1935-39 között. Ott a „gumifogalom” a „nemzetgyalázás” volt.) Zsedényi tehát pontos megfogalmazásokat követelt, külön is kitérve az izgatás kérdésére. Ez ugyanis a javaslatban már nem „nyilvános felhívás” értelemben szerepelt. „Itt kétségtelenül izgatás az is, ha az nem nyilvános felhívással történik. Bizonyos beszélgetések, amelyeknek semmi különösebb jelentősége nincs, ide lesznek sorolhatók.”²¹⁵

Zsedényi pozitív javaslatát hiába is keresnénk a törvény szövegében. Ez így szólt: „Büntetendő az, aki a parlamentáris demokrácia állami rendszerének megbontására, vagy megdöntésére parancsuralmi vagy egypártrendszeren alapuló kormányzat létesítésére... törekszik.” Sulyok 11 pontos módosító indítvány benyújtását tervezte, lényegében a Zsedényi Béla által elmondottak szellemében, mire azonban ezt megtehetette volna, a FKGP vezetői már megállapodtak a koalíciós partnerekkel, Sulyoktól megvonták a bizalmat, majd kizárták a pártból! A nemzeti demokraták félelmei kísértetiesen pontosan beigazolódtak 1946/47 fordulóján, a törvény szenvedő alanyai pedig éppen a szűklátókörű kisgazda centrum vezetői voltak.

Az MKP vezetőiben már 1946 február végén megszületett az elhatározás, hogy a nemzeti demokratákat el kell távolítani a kisgazda pártból. Részben a szalámi első szeleteként, de inkább azért, mert rájöttek, hogy az egyes bizottságokba, értekezletekre amíg Sulyokék a pártban vannak, mindig őket fogják küldeni, részben, hogy a kisgazda vezetők így kibújjanak a megállapodások személyes jellege alól, részben mert ők voltak a szakértők, felkészült tárgyalópartnerek. Így bár a hatalmi pozíciók az MKP és szövetségesei kezébe kerültek, és a legfontosabb közjogi funkciókban „megbízható” kisgazdák ültek, ez a csoport mégis megnehezíthette az MKP céljainak elérését. A minisztertanács 1946. február 28-i ülésén Rákosi már nyíltan beszél: „Nem lehet azt sem tűrni, hogy a köztársaság védelmének három olyan öre legyen, mint Vásáry, Sulyok, és Pfeiffer. Ha a kisgazdapárt nem tud jobb garnitúrát felállítani, akkor magára vegye a politikai felelősséget.”²¹⁶

Ekkor a később sokszor megismétlődött forgatókönyv szerint végrehajtották az akciót: az MKP és szövetségesei ultimátumot intéztek a FKGP vezetőihez; a SZEB vezetői alátámasztandó ezt, látszólag függetlenül teljesíthetetlen követelésekkel álltak elő; megmozgatták a kisgazda pártba beépített embereket az un. „baloldalt”; munkástömegeket vittek az utcára. A siker nem maradt el.

1946. március 11-én a Független Kisgazdapárt Országos Elnökségének ülésén, melyen jelen voltak: Nagy Ferenc országos elnök, Varga Béla ügyvezető alelnök, Bencsik Gyula, B. Szabó István, Dobi István, Szentiványi Lajos országos alelnökök és Kovács Béla országos főtitkár Nagy Ferenc közölte, hogy „a pártnak egyes képviselő tagjai politikai magatartásukkal az utóbbi időben megnehezítették a párt helyzetét, különösen a tekintetben, hogy a jelenlegi helyzetben eredményesen tudja a párt a tizenöt éve hirdetett programját megvalósítani.”²¹⁷ Ezért a párt elnöksége úgy határozott, hogy kizárja soraiból azokat a képviselőket, akik a párt törekvéseit nehezítik.

Maga Rákosi Mátyás így beszélte el a történeteket: „Hosszú gondolkodás után elhatároztuk, hogy a koalíció dacára változtatunk az eddigi taktikán. A koalíció számunkra abból állt, hogy nem támadtuk nyilvánosan a kisgazda pártot, hanem igyekeztünk pártközi értekezleteken a

²¹⁵ MOL XVIII-1/10.

²¹⁶ Vida István id. műve 155. old.

²¹⁷ PIL 185-3/1.

bajokat elintézni, közben a helyzet állandóan rosszabbodott. Ezért elhatároztuk, hogy visszatérünk a tömegharchoz... A Szovjetunió látta, hogy a magyar demokrácia nem mutat elég erőt a reakcióval szemben, ezért megvonta jóindulatát tőlünk. (A SZEB követelte a jóvátétel pontos fizetését, az élelmiszerkölcson azonnali visszafizetését és kilátásba helyezte, hogy a szovjet hadsereg rekvirálni fog - SZ.K.) Mi a legkíméletlenebb támadásba mentünk át, és megmondtuk a miniszterelnöknek, hogy az utolsó négy hónapért a kiscgazda párt felelős, mert ott a jobbszárny uralkodik. Tarthatatlan egy olyan koalíció, amelyben a reakció is benne van. Miután azt vettük észre, hogy ez nem használt, vasárnap egy hete megírtuk a Tiszta vizet a pohárba c. cikkünket. (Szabad Nép, 1946. III. 3. - Sz.K.) Ugyanakkor a bányavidéken nagygyűléseket tartottunk hasonló hangnemben.²¹⁸

Hogy a kiscgazda „balszárny” a Szabad Népben fogalmazta meg követeléseit, már jelezte, hogy kiknek dolgozik. Róluk mondta Rákosi: „A balszárny nyilatkozata volt az első megmozdulás. A jobbszárny eleinte nagyon büszke volt, és követelte a nyilatkozat aláíróinak (Gulácsy György, Katona Jenő, Ortutay Gyula, Dancs József, Dobi István, Rác Lajos - Sz.K.) kizárását, úgy hogy nekünk kellett egy kicsit a lelket tartani a balszárnyban.”²¹⁹

A kormányalakítási tárgyalások mellett ez volt az első olyan lépés, amikor a FKGP vezetői meghátráltak az MKP és szövetségesei, a most már formálisan is megalakuló Baloldali Blokk követeléseinek előtt. Döntő fordulat volt ez, mert a nemzeti demokrata csoport jelentős részét kizárták a FKGP-ből, újra ellenzékbe szorítva őket. A korábbi baloldali pozíció helyett, most hirtelen előbb a kiscgazdapárt „jobbszárnyának”, majd általában jobboldalnak, végül reakciónak, sőt fasiszta jobboldalnak kikiáltva őket. Ezzel eldőlt, hogy az új magyar demokrácia hatalmi centrumába a nemzeti demokrácia nem juthat be, ezt a hatalmi centrumot megint egy szélsőség foglalja el. Előbb finomabb formában, a koalícióban, majd az egypártrendszer révén a totális hatalom jegyében. Megismétlődött tehát az a folyamat, ami 1935-1945 között játszódott le: a finomabb, de ugyancsak kirekesztő jellegű NEP majd MÉP uralom után akkor is elkövetkezett a durva, totális diktatúra, a nyilasuralom. A nemzeti demokráciának mindkét esetben előbb az ellenzék (bal, majd jobboldali) később az ellenség szerepe jutott.

A kizárt képviselők a következők voltak: Dénes István, Drózdny Győző, Fillér László, Halter Béla, Hegymegi Kiss Pál, Kiss Ferenc, Kovács László, Ledniczky Lajos, Lévy Zoltán, Nagy Vince, Nagyiván János, Némethy Jenő, Pászthory István, Stühmerné, Oberschall Ilma, Sulyok Dezső, Ternay István, Vásáry István, Vásáry József, Veér Imre, Veres Anna. Ezzel a nemzeti demokrácia képviselőinek derékhada (Sulyok, A Vásáry testvérek, Nagy Vince, Hegymegi Kiss Pál, Drózdny Győző, Lévy Zoltán) kikerült a kiscgazda pártból, de nem mindenki. Megmaradhatott még a pártban pl. Pfeiffer Zoltán, aki folyamatos támadások után csak 1947 március 12-én hagyta el a pártot.

Hogy a tiltakozást meggátolják, a nyilvános szereplés lehetőségét megvonják a kizárt képviselőktől, a parlament ülését elnapolták, s csak 1946 május 3-án hívták össze újra a Házat...

A FKGP főtitkára, Kovács Béla a kizárással kapcsolatban körlevelet intézett a párt valamennyi szervezetéhez, amelyben megindokolta a döntést: „Az országos pártvezetőség - mint arról a szervezetek értesültek - 20 nemzetgyűlési képviselő párttagságát megszüntették, azokat, akik a párt eredeti és határozottan demokratikus irányvonalával nem tudták magukat azonosítani s nem értették meg a Pártnak azt az őszinte törekvését, hogy a többi demokratikus

²¹⁸ MOL XVIII-7/4.

²¹⁹ Uo.

pártokkal becsületes koalícióban óhajtja vezetni az ország ügyeit. Az országos pártvezetőségnek e döntése óta több helyi szervezetünk is ebben a szellemben járt el és kizárta a vezetésből, vagy a párttagok sorából is azokat, akik akár a múltból hoztak magukkal politikai teherterét, akár a mai viselkedésük állott szemben a demokratikus fejlődéssel.”²²⁰ A körlevél felszólította a kisgazdákat arra is, hogy más pártokat is komolyan figyeljenek meg és jelentsék, ha demokráciaellenes egyénekre bukkannak.

A „reakció”, „demokráciaellenesség” vádjá elárasztotta a magyar sajtót és külföldre is eljutott, aminek meg is volt a hatása. Az országot egy kicsit is ismerő nyugati elemzők azonban ennek nem ültek fel: „Kik ezek a fő-fő reakcionáriusok, akiknek a fejeit a kommunisták követelték? - teszi fel a kérdést egy írásos elemzés. - Csak háromnak a nevét ismerjük közülük, de ez a három név elég számunkra abban a tekintetben, hogy a legnyomatékosabban megállapítsuk: a kommunista támadás nem reakcionáriusok ellen ment, hanem a legbátrabb magyar liberálisok ellen, akik soha és semmi körülmények között nem ingadoztak kinyilvánítani a maguk hitét a demokrata eszményekben s akik meg vannak győződve arról, hogy Magyarországnak a legszorosabb kapcsolatban kell lenni a nyugati demokráciákkal. A kizártak között találjuk Sulyok Dezsőt, a kisgazdapárt egyik alapítóját, (valójában csak 1937 óta tagja a pártnak - SZ.K.) aki a régi magyar parlamentben küzdött a földreformért, s aki a párt sok tagjának elsősorban volt miniszterelnök-jelöltje Tildy elnökké választása után. Mi Sulyok nagy bűne? Ki merete mondani, hogy egy terület, amelyet tisztán magyarok laknak - amelyre nézve ezt még néhai Masaryk Tamás is elismerte, - Magyarországhoz kell, hogy tartozzék és nem Csehszlovákiához. (Utalás Sulyok 1946. II. 8-i beszédére - Sz.K.) A másik kizárt kisgazdapárti képviselő: Vásáry István, aki a Debrecenben a múlt év folyamán alakult ideiglenes kormány pénzügyminisztere volt. Vásáry egyike azoknak a magyar államférfiaknak, akik 1940-ben a Parlamentben a háromhatalmi egyezmény ellen szólt. A harmadik kizárt párttag, akinek a nevét ismerjük: Nagy Vince, egykori Károlyi Mihály kormányának külügyminisztere (helyesen: belügyminisztere - SZ.K.), aki sohasem ingadozott Horthy rendszerével szemben való ellenzékiességben. Mi az ő bűne? Nagy Vince tiltakozott az olyan módszerek ellen, amelyek meghamisítják a parlamentáris kormányzást és a parlament tagjait politikai gépezet bábjává tennék.”²²¹

A kizárást a csoport tagjai szinte büszkeséggel fogadták. Vásáry József mondta erről: „isteni gondviselés az, hogy ... a kisgazdapártból kizárták, mert így tisztán és mindenkitől zavartalanul fogják az ő igazukat bizonyítani.”²²² Drózdly Győző írja: „Azt, hogy kitessekeltek a pártból egyikünk sem szégyellte. Egyenként is büszkén ágáltunk a Ház folyosóján, mint hápogó kacsák között malacok a meszelővel. Mindenki sajnált, mindenki simult hozzánk s mi gerjesztettük az égő tüzet. Volt párttestvéreinkkel és a pártonkívüliekkel úgy összeölelkeztünk, mint soha azelőtt.”²²³ Nagy Vince szerint „Társaim nagyobbrészt fel voltak háborodva kizárásunk miatt. Én legkevésbé. Gondolatomat a Nemzetgyűlés egyik ülésén így fejeztem ki: „A madár kiszabadult a kalickából. Most szabadon repülhet és fütyülhet.”²²⁴

²²⁰ PIL 285-8/13.

²²¹ PIL 185-6/4.

²²² PIL BB39/112.

²²³ Drózdly Győző emlékirata az MTA TTI számára. Kézirat. 19. old.

²²⁴ Nagy Vince id. műve 367. old.

A parlamentben leggyorsabban Hegymegi Kiss Pál reagált a kizárásra, még 1946 március 12-én: „Végtelenül sajnálom - mondta - a demokratikus parlamentek történetében azt a példátlan esetet, hogy egyik párt a másik párt kívánságára tagjainak egy részét lenyakazza és saját tagjainak sorából kizárja... Közéleti múltunk igazolja, hogy mi reakciósook nem vagyunk .”²²⁵ Némethy Jenő a parlamentben a kizárás kapcsán a kisgazda vezetőséget marasztalta el: „Mehátrált (a kisgazdapárt - SZ.K.) amikor a belügyminiszterségről volt szó, meghátrált akkor is, amikor az ultimátumot megkapta és meghátrált akkor is, amikor a kisgazdapárt képviselőinek egy részét, talán éppen azokat, akik nekik kellemetlenek voltak - hogy ezt a szót használjam, talán a konkurenciát - a pártból kitette.”²²⁶

A kizárással szemben többen a kisgazdapártban is megfogalmazták ellenérzéseiket. Így Czupy Bálint 1947. április 27-én Dekecsen egy kisgazdagyűlésen kijelentette, hogy „Sulyok Dezső és a többi kényszerből kizárt képviselő neki jó barátja, kitűnő becsületes magyar emberek és ő szégyelli magát, amikor ezek megmondják az igazságot, amit mint ellenzék, ők megtehetnek.”²²⁷

A kizárások hatása azonban nem volt egyértelmű. Kétségkívül meggyengítette a kisgazdapártot, de a párt politikai irányvonala nem változott, egyesek szerint most még inkább a kizárt képviselők akarata érvényesült a pártban. Érzékelték azt az MKP vezérkarában is. Révai József 1946. május 3-án az MKP parlamenti frakció ülésén így beszélt erről: „A márciusi támadás, hogy a K.G.P. vezetősége kénytelen kellett kizárt 20 képviselőt, az a tény, hogy a demokrácia balszárnya sok kérdésben a maga politikáját rá tudta kényszeríteni a K.G. P. vezetőségére (nem utolsósorban a külpolitikában), mindez elmélyítette a lappangó válságot és növelte az elégedetlenséget a K.G.P. vezetősége iránt. Azt mondják, hogy mi vagyunk többségben és ti mégis állandóan lefeküsztek a kommunistáknak. A K.G.P. vezetősége attól félt, hogy Sulyokék kihasználva ezt az elégedetlenséget a párton belül robbantani tudnak és egy csomó jobboldalit a maguk oldalára vonnak. Ez azzal a veszéllyel is fenyegetett, hogy a K.G.P. többsége elvesz a parlamentben és baj lesz a békekötés utáni tervvel. Tehát, hogy együtt tartsák a pártot és megakadályozzák, hogy a jobb felé húzó képviselők Sulyokékhoz csatlakozzanak, maguk csinálnak olyan politikát, hogy ezek bennmaradjanak a pártban.”²²⁸

Mandátumukat a kizárt képviselők megtarthatták, sőt, - amennyiben ezt nem kormánytiszttség volt, - állami állásaikat is. Így Sulyok is megmaradt a Pénzügyi Központ élén. Az MKP Politikai Bizottságának 1946. március 20-i ülésén azonban arról határoztak, hogy „Rákosi elvtárs holnap vesse fel Nagy Ferenc miniszterelnök előtt... a vállalt kötelezettségek végrehajtásának kérdését - ezen belül Sulyok Pénzügyi Központi elnökségét, a két Vásáry állásait...”²²⁹

²²⁵ N.N. 1946. III. 12. 742. old.

²²⁶ N.N. 1946. V. 3. 859. old.

²²⁷ PIL 274-7/214.

²²⁸ PIL 274-9/124.

²²⁹ PIL 274-3/30.

Volt olyan vélemény is, - így pl. Piros Lászlóé (MKP), - hogy a parlamentből is ki kellene zárni ezt a csoportot. Neki Rákosi így felelt: „Mi erre gondoltunk, azonban a kizártak helyére újak kerültek volna, másrészt úgy nézne ki, mintha erőszakkal kizárnánk megválasztott képviselőket a parlamentből... Ha tényleg reakciós jobboldali politikát fognak csinálni, gondoskodni fogunk róla, hogy ne folytathassák a munkát.”²³⁰

A kizárt képviselők egy része így megalakíthatta a Magyar Szabadság Pártot, amely a legjelentősebb ellenzéki erővé fejlődött, s a nemzeti demokrácia első önálló, szervezeti keretekkel, parlamenti képviselettel rendelkező pártja lett.

²³⁰ MOL XVIII-7/4.

SULYOK DEZSŐ POLITIKAI PROGRAMJA 1945-1947

A nemzeti demokrácia gerincének kiszorulása a kormánykoalícióból jelentős változást hozott Sulyok Dezső politikai helyzetében is. Lényegében e csoportra hárult 1946-47-ben a kormánykoalíció ellenzéki bírálata. Megállapíthatjuk, hogy Sulyok alapvető politikai nézetei nem változtak a nagy fordulat után, de ami furcsább: azok a jelenségek is nagyon hasonlóak maradtak 1945 után, amelyeket első parlamenti ciklusában oly hevesen bírált. Az ellenzéki lét egyre nehezebb körülmények közé kényszerítette a nemzeti demokratákat, politikai aktivitásuk középpontjában továbbra is a parlament állt. De volt ez ellenzékiiségnek előnye is: a koalíciós béklyóktól megszabadulva a körülményekhez képest szabadon hirdethették nézeteiket, nem kötötte őket a koalíciós hűség, nevén nevezhették a dolgokat. „Miután nem tartozom ma már a koalíciós pártok kötelékébe - mondta Sulyok 1946. május 11-én - a lelkiismeretem szerint szabadon beszélhetek...”²³¹ Az egyre hamisabbá váló politikai környezetben ez nem lebecsülendő előnyt jelentett számukra és nagyban növelte esélyeiket. Mint ahogy az is, hogy lényegében 1946 tavaszától 1947 nyaráig a nemzeti demokraták csoportja - Szabadság Párttá alakulva - jelentette az egyetlen ellenzéki erőt. (A „lojális ellenzék” törpepártjai - Magyar Radikális Párt, Polgári Demokrata Párt, vagy a politikai aktivitást 1947 nyaráig alig kifejtő Demokrata Néppárt és Keresztény Női Tábor szinte észrevétlen maradt a politikai porondon.)

Belpolitikai alapelvek

Sulyok belpolitikai programját parlamenti beszédeiből, cikkeiből, a Magyar Szabadság Párt nagygyűlésein elmondott beszédeiből, egyéb írásaiból rekonstruálhatjuk. E program kétféleképpen bontható ki: egyrészt negatív oldalról: ami Sulyok állandó kritikájában nyilvánult meg a fennálló viszonyokkal és szereplőivel szemben; másrészt pozitív oldalról: milyen intézkedéseket tart elengedhetetlennek, milyen alapelvekre építi politikáját.

Az alapelvek: „A pozitív keresztény hit és erkölcs, a magántulajdon és egyéni kezdeményezés, a teljes gazdasági és politikai szabadság, a szabad véleménynyilvánítás, a félelem nélkül való élet, a társadalmi, faji és erkölcsi szolidaritás, a megbocsátás és kiengesztelődés, egyszóval a megbékélés és építőmunka lehetőségének biztosítása...Politikánk alapja, annak belső kiépítésében a keresztény erkölcs, a nemzeti gondolat, a tiszta demokrácia és a szociális kiegyenlítődség szolgálata.”²³²

A fennálló rendszerben sem a koalíció, sem azon belül a magyar néptől éppen ezeknek az elveknek a képviselőjére mandátumot kapott Független Kisgazdapárt nem biztosítja érvényesülésüket. Mind a négy alapelem folyamatosan sérül illetve tudatosan megsértik. Alapvetően azért sérül, mert az állam rátelepszik a társadalomra és lassanként megfojtja. Az állam vezetése pedig egyre inkább egy szűk és agresszív kisebbség kezébe megy át (MKP), amihez a többség (FKGP, NPP, SZDP) asszisztál. „Mi a társadalmat az állam elé helyezzük és

²³¹ N.N. 1946 V. 11. 72. old.

²³² Sulyok Dezső: Mi végre vagyunk a földön? In: A Holnap, 1947. III. 15.

azt tartjuk, hogy az emberiség a társadalomban éli a maga életét, az állam csak a társadalom mechanikus eszköze, amely a külső kereteket és a védelmet adja ahhoz, hogy az államban az emberek szabadon élhessenek. A demokráciát tehát nem az állam, hanem a társadalom szempontjából kell meghatároznunk és azt mondjuk: demokratikus az a társadalom, amelyben mindenki tehetsége szerint szabadon érvényesülhet, munkája annyi anyagi és erkölcsi elismerésben részesül, amennyi jót és hasznosat a társadalom számára jelent. Az államra átfordítva: demokratikus az az államberendezkedés, amely egy ilyen demokratikus társadalom kifejlődését, békés működését lehetővé teszi és ezt a társadalmat belső és külső ellenségekkel szemben megvédi...Azt akarjuk, hogy társadalmi osztály, politikai hovatartozás, vagy faji hovatartozás se pozitív, se negatív irányban ne befolyásolja senki érvényesülésének a lehetőségét.” - összegzi véleményét Sulyok.²³³

Mit akarunk? - teszi fel a kérdést Sulyok: „Egy a szellemi világnézetet a materialista világnézet fölé emelő, az emberegyéniséget a kollektívumnál előbbre tevő, spirituális világnézetet valló, minden gyökérszálunkkal az evangéliumban gyökerező olyan magyar pártot akarunk, amely a magyar nemzeti egyéniség kifejllesztése és megjavítása útján, nem pedig ennek a nemzeti egyéniségnek megtagadása és sárbatiprása útján akarja boldogítani a nemzetet. Elvetjük az osztályharcot, és - hogy matematikai hasonlaltal világítsam meg álláspontunkat - mi azt a legkisebb közös többszöröst keressük, amely alá a legtöbb magyar odavonható és amely alá a magyar erők legjobban integrálhatók. Ezzel szemben az osztályharc alapján álló marxista pártok azt a legnagyobb közös osztót keresik, amellyel a magyarságot legjobban atomizálni lehet, legtöbb részre lehet bontani, hogy aztán annál könnyebben lehessen a megbontott magyarság sorai fölött uralkodni”²³⁴

A demokrácia politikai rendszerének Sulyok szerint öt alapelve kell, hogy érvényesüljön: legyen őszinte: ha demokráciát mond, ne törekedjen folyton diktatúrára; legyen türelmes a másképp gondolkodókkal, ne akarja elpusztítani azokat; legyen igazságos, ennek alapja a törvényesség, amely mindenki felé egyenlően mér, nincs különbség pl. pártállás, származás stb. okán; legyen mértéktartó, tartózkodjon a szélsőségektől; legyen istenfélő, erkölcsében és a hatalom gyakorlásában egyaránt.

Volt aki a nemzeti demokráciát és személy szerint Sulyok Dezsőt „demokráciánk konzervatív szárnyának” minősítette. Sulyok a konzervatív jelzöt visszautasította. „Meggyőződése - írta 1946. augusztus 1-én -, hogy radikálisabb reformer vagyok bárkinél ebben az országban, csak nem in peius, hanem in meius szeretném az országot reformálni. Ezért vetem el az erőszakos kisebbség uralmát tekintet nélkül arra, hogy milyen színű inget visel... Valahol középen, ott szeretnék elindulni, ahol sajnos, Széchenyi óta minden kísérletező kátyúba jutott.”²³⁵

Keresztény gondolat

E program erősen kötődik a kereszténység nagy eszméjéhez. „a jó törvények és az Evangélium sohasem térhetnek el egymástól, sohasem állhatnak egymással szemben”. A politikai rendszer egyik tartópillére a keresztény erkölcs kell, hogy legyen. Ezért a nevelést

²³³ Sulyok Dezső négy beszéde. Bp. 1947. 11. old.

²³⁴ Uo. 12. old.

²³⁵ Haladás, 1946 VIII. 1.

meg kell hagyni az egyházak kezében, Sulyok ellenzi tehát pl. a fakultatív hitoktatás bevezetését. Ebben az értelemben is az ezidőtájt Nyugat-Európában megerősödő keresztény demokrácia, keresztény szocializmus rokonságába sorolja a magyar nemzeti demokráciát. Ezekkel a pártokkal igyekezni fog felvenni a kapcsolatot, tapasztalataikat át kell ültetni magyar talajba. „Országunk újjáépítésében nagy és döntő szerepet szánunk a világszerte szárnyait bontogató keresztény újjáépítés alkotó és a szociális szellemtől áthatott erőinek és kapcsolatot keresünk Európa hasonló szellemű pártjaihoz” - deklarálta Sulyok.²³⁶

Ugyanakkor határozottan elvetette az úgynevezett keresztény - nemzeti kurzust (1920-1944), mert „a kereszténység nem üzleti cégér és nem bunkó, hogy azzal embertársunkat fejbe verjük... „Nagy szerep hárul az egyházra: kiművelnie a lelki embert.”

A kereszténység tanításai jelentették a nemzeti demokrácia világnézeti alapjait. „Hiszünk abban - mondta Sulyok a parlamentben - hogy a szellem magasabb rendű, mint az anyag és azért nem vagyunk materialisták, mert a világ általunk megismert alaptörvényei szerint lehetetlennek valljuk a materializmus végső győzelmét a szellem világa felett...Hiszünk a személyes Isten létezésében és abban, hogy az ember az ő teremtménye és a történelem az Isten akaratán nyugvó életpálya, melyen az emberiség rendeltetésszerű útját megfutja. Hisszük, hogy igazi szabadságot csak az isteneszme szolgálata adhat az anyag bilincseiből felszabaduló embernek és ez a legmagasabb rendű szabadság az emberfogalomban benne foglalt elidegeníthetetlen örökünk.”²³⁷

A keresztény elvek, a vallásos világnézet kiemelése, előtérbe állítása új elem volt a nemzeti demokraták programjában. Nem valódi változás ez, mert politikájuk egyik alappillére volt ez 1935-45 között is, most viszont már a stratégia mellett konkrét taktikai célokat is szolgált, ezért nyomult az előtérbe. Az önmeghatározás számára a legalkalmasabb eszköznek bizonyult, mert a materializmust volt képes legkevésbé palástolni ebben az átmeneti 1945-47-es időszakban az MKP és az SZDP. Könnyen tudta hirdetni a két munkáspárt - főleg a sokat tanult MKP -, hogy nemzeti alapon áll, elég volt a plakátokra nemzeti színt, a gyűlésekre nemzeti zászlókat, a beszédekbe hangzatos nemzeti szólamokat tenni. El tudta hitetni azt is, hogy a demokráciáért küzd, választási programjaiban sehol egy szó sincs a szocializmusról, a diktatúráról, annál több a nép szabadságáról. El tudta hitetni, hogy szociális céljai őszinték, a nép életszínvonalának emelésére törekszik, helyi és országos akciók ezrei szolgálták e célt. Arra viszont, hogy materialista alapjait eltitkolja kevés reménye volt, bár kísérlet erre is történt (pap a választási listán; templomfelújítás stb.). Ezért taktikai okokból került a nemzeti demokratáknál és Sulyoknál is előtérbe a kereszténység fogalma.

A mély és őszinte meggyőződés- és az önmeghatározás igénye mellett ennek még egy praktikus oka is lehetett, nevezetesen az egyházak, főleg a katolikus egyház támogatásának elnyerése. Ez egy olyan erő volt, amely az apokaliptikus 1944/45 után hatalmas befolyással volt a választások kimenetelére is. A katolikus egyház - élén a Sulyokot még veszprémi püspök korából jól ismerő Mindszenty József esztergomi érsekkel - értékelte is e buzgalmat. Ezt csak megerősítette, hogy Sulyok szerint az egyház és állam között nem alá- és fölérendeltségi viszony kell, hogy legyen, hanem mellérendeltségi.

²³⁶ N.N. 1946 VII. 24. 338. old.

²³⁷ N.N. 1946 VII. 24. 339. old.

Nemzeti eszme

A keresztény erkölcs mellett a program másik tartópillére a nemzeti eszme volt. Igen modernnek Sulyok gondolatai: „Valószínű, hogy a közeljövőben megfogjuk érni a nemzeti gondolat szerepének bevezetését, mert a XX. század óriási küzdelmei arra vallanak,... hogy a nagy egységek kialakulása felé halad az emberiség. A rádió, a repülőgép és az atomenergia felhasználásának korában a kis határok fenntartása szinte groteszkül hat... Azonban ezekben a nagy egységekben is, mint nemzetek fogunk elhelyezkedni és csak az a nép fog majd a nagy egységekben is bizalmat és megbecsülést kiérdemelni, amely a maga nemzeti gondolatát megbecsüli és nem veti meg.”²³⁸

Egyik népnél sem vagyunk alábbvalóak, a nemzeti érzések pedig hatalmas energiát adhatnak. „Aki ezt nem érti meg, aki ezt a politikájában mellőzi az ennek a népnek az újjáépítő akaratát nem erősíti, hanem gyengíti, mert ez a nép csak nemzeti hagyományainak tiszteletben-tartásával, a tegnapnak a mával és holnappal való összeegyeztetésével tud elindulni a boldogulás útján.”²³⁹

A nemzeti szolidaritás jelenti azt is, hogy a társadalom egységének megbontását meg kell akadályozni. Sem osztályhoz tartozás, sem származás, sem politikai pártállás nem áthatja alá a nemzeti egygyűvértartozást. A magyarságról alkotott elképzelése sem változott: „Hisszük, hogy a magyarságnak vannak történelme során kialakult jó és rossz tulajdonságai, van történelmi arca, népi egyénisége. Küzdeni akarunk a nemzeti bűnök ellen és fejleszteni kívánjuk a nemzeti erényeket, tökéletesítve ezzel a nemzeti egyéniséget, mert valljuk, hogy ez a nép csak akkor lehet boldog, ha a boldogságot nemzeti egyénisége kiteljesítése útján és nem annak eltiprása árán harcoljuk ki számára.”²⁴⁰ Ez egyén kiszakítása a tömegeből: individualizmus; és a nemzet kiszakítása az internacionalista törekvésekből: ez a nemzeti gondolat lényege Sulyoknál.

A nemzeti szolidaritás aláadását jelenti az osztályharc elmélete, amitől elhatárolja magát a magyar nemzeti demokrácia. De a párturalom, a klikkuralom is veszélyezteti a nemzeti egységet, „a párttitkárok” uralma, osztályok, fajok, társadalmi rétegek egymásra fenekedő és gyűlölettől áthatott falankszainak küzdelme. Hibája volt az elmúlt rendszernek is, hogy szűk csoportok, klikkek uralkodtak az országon. „Ezt a hibát nem hogy kiküszöbölve látnók - mondta Sulyok Hódmezővásárhelyen - hanem újólágnagymértékben ott tartunk, hogy még fokozottabban tér vissza ez a súlyos bűn a nemzet életében...a párttitkárok százai és ezrei tartják kezükben a magyar nép életét.”²⁴¹

A pártbürokrácia szinte már új arisztokráciává növi ki magát - mondja ki véleményét Sulyok, „amely megint azt akarja, hogy a maga uralmát megengedett és meg nem engedett eszközökkel mindenáron biztosítsa...”

Sulyok elismeri minden politikai réteg és osztály létjogosultságát, jogát az önálló politikai érdekképviseletre. Továbbra is a parasztságban látja a nemzet fundamentumát, védelmébe veszi a „középosztályt” és elismeri a munkásság jogát a politikában való érvényesülésre. A baj ott van, mondja, hogy a munkásság nevében egy kisebbség az MKP vezetésével nem együttes

²³⁸ Sulyok Dezső négy beszéde id. mű 23. old.

²³⁹ Uo.

²⁴⁰ N.N. 1946. VII. 24. 339. old.

²⁴¹ A Holnap, 1947. III. 25.

uralomra (condominium) hanem a hatalom teljes kisajátítására törekszik. Ebből fakad az állandó küzdelem, a koalíciós válságok, az energiák elfecsérlése. „Állapítsák meg ki mit akar, abból mit tart a másik megvalósíthatónak, és ha egyszer ezekben megállapodtak, akkor az energiákat mostantól fogva az ország egyetemes érdekében gyümölcsöztessék és ne egymás ellen, hanem egymás mellett érvényesüljenek a tehetségek ebben az országban.”²⁴²

A nemzeti egység és szolidaritás helyes megnyilvánulása a az adott helyzetben a koalíció, de csak akkor, ha lényege megváltozik. A „koalíció ez idő szerint nemzeti szükségszerűség” - jelentette ki híres 1946. február 8-i beszédében, és bár a koalíció tartalmát folyamatosan bírálta - ezt a véleményét még 1947. június 12-én is fenntartotta, amikor pedig már a rendőrállam megvalósulásáról beszélt. „Szükség van a koalíciós kormányzásra t. Nemzetgyűlés azért mert az ország közéletében kétségtelenül felismerhető feszültségek feloldására és levezetésére ebben a pillanatban és véleményem szerint még hosszú ideig egyedül a pártok együttes kormányzása bizonyul megfelelő eszköznek.”²⁴³

A feszültségek levezetésére az újjáépítés miatt van szükség. Mik ezek a feszültségek?

1. Magyarország és az Egyesült Nemzetek közti feszültség, amely a múltból fakadó bizalmatlanságból, a békeszerződés körüli ellentétekből ered. A bizalom megszerzése szempontjából előnyös a minden érdekelt nagyhatalomnak tetsző politikai erőt összefogó koalíció. Így lehet kedvező békét kapni, így juthatnak előbb haza a hadifoglyok, így érhet véget a megszállás.
2. A polgári alapon álló kigazda párt és a marxista pártok (MKP, SZDP) közti feszültségek, amelyek az eltérő ideológiákból fakadnak és az eltérő politikai eszközökből, de amelyeket le kell küzdeni a közös cél, az újjáépítés érdekében. Szükséges a koalíció azért is, hogy meggátolja a szélsőségek felé való elmozdulást: egyedül a kigazdapárt jobbra, a marxista pártok balra húznák a szekeret, ami megengedhetetlen.

Ebből az alapállásból fakad Sulyok kíméletlen kritikája a kigazda vezetésről. Sulyok szerint a kigazda vezetés teljesen kiengedte a kezdeményezést a kezéből, állandóan hátrál. Sulyok elhibázottnak tartja azt a kigazda centrumban népszerű gondolatot, hogy a békeszerződésig valahogy ki kell húzni - állandó engedmények, visszavonulás útján is - s majd azután kell, érvényesíteni a többséget. „Minden stratégia tudja azt, hogy egy állást sokkal könnyebb megtartani, mint feladni és aztán ellentámadással visszafoglalni. Ennek a teljes baloldali penetrációnak és a kigazdapárt teljes kormányzati impotenciájának volt eredménye az, hogy Magyarországon az élet teljesen a szélsőbaloldal ellenőrzése, irányítása és végső döntése alá került” - mondta 1946. november 14-én.²⁴⁴

A kigazda párt elárulta szavazótömegeit, hozzájárult a választások eredményének felülvizsgálatához a kormányalakítás révén, cserben hagyta a parasztságot és a középosztályt (polgárságot), amelynek pedig képviselőjében kapott többséget. Sulyok kritikája szerint a kigazdapártnak sem programja, sem taktikája nincs, és minden esetben csak ad hoc védekezésre szorítkozik. Ilyen körülmények között a koalíció jelenlegi formájában nem szolgálja a magyarság érdekeit, mert megalakulásától kezdve a vezérlő motívum a pártok egymással szembeni versengése, kíméletlen harca. Ebben a harcban a kigazda vezetők egyetlenegyszer sem álltak a sarkukra, minden fenyegetésnek, zsarolásnak engedtek, holott kemény

²⁴² N.N. 1946. VIII. 14. 61-62. old.

²⁴³ N.N. 1946. II. 8. 391. old.

²⁴⁴ Sulyok Dezső négy beszéde id mű 7. old.

ellenállás esetén feltétlenül a kisgazdapárt maradt volna felül. A kisgazdapárt nem tudott megfelelni az elvárásoknak, így nem alkalmas többé arra, hogy a polgári gondolatot Magyarországon diadalra vigye, de még csak arra sem, hogy megvédje. Ezért van szükség arra, hogy a nemzeti demokrácia önálló politikai párt képében megjelenjen.

A koalíció működési hibáiért azonban Sulyok szerint alapvetően a Baloldali Blokk, és mindenekelőtt az MKP a hibáztatható, mert a kezdetektől másra sem törekszik, mint a hatalom kisajátítására, a többségi elv megcsúfolására, szövetségese megsemmisítésére. Mindezt háta mögött a Szövetséges Ellenőrző Bizottsággal nagy hozzáértéssel, kidolgozott taktikával, a célra megfelelő emberanyaggal teszi. Ezt az irányzatot jellemzi „a teljes elméleti tudás, politikai céljainak gondos átgondolása, pontos összeállítása, egészen a részletekig menő tudatos kidolgozása, és ehhez egy taktika, amely minden más politikai taktikánál tökéletesebb, amely eddig Magyarországon érvényesült...Egyetlen sakkhúzás sem volt amelyet előre át ne gondoltak volna, egyetlen részletintézkedés sem volt, amely az egész célt ne tartotta volna szem előtt és ehhez hozzájárul a másik és végső tényező: mindent merni, hogy mindent lehessen nyerni.” Ha ezt a politikát „mint öncélú politikát veszem figyelembe, akkor csak gratulálni lehet hozzá, ha azonban mint magyar történelemformáló tényezőt tekintem, akkor el kell ítélnem...”- sommázta véleményét a kommunista taktikáról Sulyok.²⁴⁵

A Baloldali Blokk állandó offenzívájában nem a demokrácia erőinek kiteljesedését látta, hanem épp ellenkezőleg, a demokrácia felszámolását. „Minél nagyobb az elnyomás, minél nagyobb a terror, annál bizonyosabb, hogy a reakció kerekedik felül” - mondta sportcsarnoki beszédében. Más szavakkal ugyanezt Bibó István így fogalmazta meg: „Egy esztendő óta (Az MKP - Sz.K.) az ország társadalmi, gazdasági, politikai életének legkülönbözőbb pontjain ragadja üstökön és semmisíti meg a reakciót, és minden téren újabb és újabb fészkeket fedez fel. A csodálatos csak az, hogy a reakciónak és a fasizmusnak minél több fészket fedez fel, annál szűkebb lesz a demokrácia platformja...”²⁴⁶

Koalícióra tehát szükség van, „Ma az adott kül- és belpolitikai helyzetünkben az egyetlen elképzelhető helyes kormányzás az, hogy a kommunista párttal együtt, nem annak járszalagján és nem annak szuggesztíója alatt egy polgári demokratikus kormányzat együttműködés formájában vigye az ország ügyeit.” Ezt a véleményét fenntartja még 1947 nyarán is, amikor pedig már gyökeres fordulat állt be az erőviszonyokban, s amikor már a rendőrállam létrejöttéről beszél a parlamentben. Még akkor is a két alapvető irányzat (a kollektivista-szocialista és az individualista-kapitalista) együttműködésének szükségességét hirdette. „Ezt a két irányzatot - mondta a parlamentben 1947. június 12-én - még ma össze lehet fogni, és még lehet olyan szintetikus politikát csinálni, amely az országot a mostani lejtőről visszahozza s a valódi tiszta demokrácia irányába állítja.”²⁴⁷

Nehéz megítélni, hogy ebben a véleményében mennyi a taktikai elem, és mennyi a valódi politikai meggyőződés. Igen valószínűnek látszik, hogy Sulyok bízott abban, hogy megfelelő polgári politika és taktika esetén a nemzeti egység jegyében és az újjáépítés céljából szükségeszerű a koalíció a kommunista párttal. Erre szorította a Szovjetunió jelenléte, erre készítette az MKP (és szövetségesei) mögött felsorakozott, jól szervezett és elszánt tömeg, ezt sugallták a nyugat-európai megoldások is, ahol a kommunista pártok számos helyen a

²⁴⁵ N.N. 1947. VI. 12. 845. old.

²⁴⁶ Bibó István: Válogatott tanulmányok. Bp. 1986. II. köt. 39. old.

²⁴⁷ N.N. 1947. VI. 12. 853. old.

kormányban tevékenykedtek, s ezt támasztotta alá számos konkrét taktikai elem is, pl. a kedvezőbb békefeltételekbe vetett hit illúziója.

A nemzeti egység jegyében Sulyok persze szívesebben szövetkezett volna a modern szociáldemokrácia erőivel, miképpen 1943-44-ben elképzelte. Akkor ez megvalósult, de időközben a magyar szociáldemokrata vezetők kiszolgáltatták pártjukat az MKP-nek. Ez felbecsülhetetlen károkat okozott a magyar demokrácia ügyének. Sulyok a szociáldemokrácia nehézségeit abban látta, hogy „nem lehet a materialista világnézet alapján humanista gyakorlati politikát folytatni.”

Mikor a szociáldemokrata párt legjobbjai rádöbentek tévedésükre, már késő volt, megtörtént pártjuk felszámolása és eltávolításuk a politikai életből. Sulyok figyelmeztetése így hatástalan maradt.

Tiszta demokrácia

A nemzeti demokrácia politikai programjának harmadik pillére a „tiszta demokrácia”. Ez a terület volt az, ahol Sulyok a legtöbb konkrét hiányosságot tapasztalta, s ez volt az, aminek megvalósulása elengedhetetlen volt a másik két elem érvényesüléséhez is. „Hiába akar valaki nemzeti demokráciát csinálni keresztény erkölcs nélkül - mondta - amit épít az eleve pusztulásra van ítélve. Ugyanúgy: hiába akar valaki a keresztény nemzeti gondolat útján elindulni, demokrácia nélkül sikert nem ér el. És hiába akar valaki keresztény demokráciát a nemzeti elem kihagyásával létrehozni, törekvéseit nem fogja siker koronázni. Ennek a három elemnek tehát egyformán benne kell lennie a politikában.”²⁴⁸

A tiszta demokrácián Sulyok azt érti, hogy nem csak a nép ellen, de a nép nélkül sem lehet többé kormányozni Magyarországon. Hirdette, hogy a demokrácián kívül nincs olyan rendszer, amely egy népet boldogítani tudna. Tagadta a totalitás tanát, az állami mindenhatóságot s a közösségi élet értelmét az ember veleszületett szabadságának lehető legtökéletesebb és legrendezettebb megvalósításában látta. Ezzel kapcsolatban elvetette az egypártrendszert, a kizárólagosságra való törekvést. „Mi elítéljük az egypártrendszert akkor is - szólt üzenete a koalíciónak - ha az esetleg ugyanazon célra szövetkezett politikai pártok szoros együttműködésének olyan alakjában jelentkezik, amely a szövetkezett pártokon kívül álló demokratikus törekvések érvényesülési jogosultságát tagadja. Politikánk érvényesítésének egyetlen klasszikus tisztaságú eszköze a szabadon megnyilvánuló népi akaraton felépült, többségre támaszkodó felelős parlamenti kormányzat és az autonóm önkormányzaton nyugvó demokratikus népi közigazgatás, amely együtt dolgozik kisebbségével és amely kisebbség jogait tiszteletben tartja.”²⁴⁹

Már a konkrét politikai helyzetre reagálva mondta ugyanakkor azt, hogy: „Elítéljük és elvetjük tehát a totális vagy akár csak részleges diktatúra minden válfaját, a politikai üldözést és ellene szegülünk a választójog reakciós megszorításának.”

²⁴⁸ Sulyok Dezső négy beszéde id. mű 23. old.

²⁴⁹ N.N. 1946. VII. 24. 335. old.

Elvetette a nemzeti demokrácia a nagy fordulat után is a rendeleti kormányzást; a felhatalmazást soha nem szavazta meg a parlamentben. (Ennek ellenére a koalíciós kormányok végig megkapták a felhatalmazást, s így lehetővé vált a parlament megkerülése olyan fontos kérdésekben is, mint pl. az államosítás.)

Sulyok a szabadságot minden egyénre és minden társadalmi rétegre kiterjesztendőnek tartotta, a munkásság (proletariátus) diktatúráját nem csak a nemzet többi részére, de magára a munkásságra is végzetesnek érezte. „Aki a más szabadságát nem tiszteli, a magáét nem tudja megtartani” - figyelmeztette a „baloldalt” a parlamentben. Sulyok elvetette és károsnak vélte a többségi elvvel szemben egy kisebbség erőszakos vagy fondorlatos érvényesülését, hatalmi pozícióját. Ez így van a Baloldali Blokk rátelepedésénél az országos ügyekben is, de így van pl. a kisgazdapárton belül is. Ha a legnagyobb pártban nincs demokrácia, nem várható el, hogy az országban az legyen. Nagy Ferencről és a kisgazda vezetéséről szólva mondja a parlamentben: „Csak az kellett volna, hogy a párt és a vezetője közt a konszenzus mindig meg legyen, hogy a vezető alkalmazkodjon a párt többségéhez és a párt többségével szemben ne iparkodjon egy olyan irányzatot ráerőszakolni a pártra, amely neki magának sem kellett, a párt többségének sem kellett, de amelyet nyíltan mégis követett...”²⁵⁰

Továbbgondolva Sulyok mondandóját megállapíthatjuk, hogy a magyar demokrácia elkorcsosulásának egyik alapvető belső oka az volt, hogy a pártok, amelyek megtestesítették, nem voltak demokratikusak. Nem lehetett demokratikus az a politikai berendezkedés, ahol maguk a politikai pártok sem azok. A pártélet demokratikus megnyilvánulását mind a négy koalíciós pártban meggátolták. A párttagság akarata másodrendűvé vált a vezetőségek, a vezérek akaratával szemben. Így volt ez a „demokratikus centralizmust” katonai fegyelem, hierarchikus alá-föl rendelések láncolatává fejlesztő kommunista pártban; a klikkuralomra, politikai intrikákra építő, a tagság akaratát figyelmen kívül hagyó szociáldemokrata pártban; a tagsággal kapcsolatot alig tartó, írócsoportok közt egyensúlyozó, „agyonbeszélést” és elhallgattatást alkalmazó parasztpártban és így volt a tagság akaratát folyamatosan felülbíró, a nagyválasztmány összehívását elodázó, saját politikai nézeteit lassan feladó kisgazdapártban is. Mindegyik pártban drasztikusan elhallgattatták a „másként gondolkodókat”. Az elhallgattatás erőssége, formája a párt szervezettségének jellegétől függött, a lényeg azonban a vezetőséggel ellenkező vélemény megsemmisítése volt. Ennek lett áldozata pl. Demény Pál a kommunista pártban, Peyer Károly a szociáldemokratáknál, Kovács Imre a parasztpártban és Sulyok Dezső a kisgazdapártban.

A tiszta demokrácia alapfeltételei meg voltak: egyrészt a szabad választás 1945 novemberében, „amely nem egyszerűen képviselőválasztás volt, hanem népszavazás volt arról, hogy a magyar nép többsége továbbra is megmarad-e a spirituális világnézet, az individuális jogrend alapján, vagy pedig át kíván-e térni a kommunizmusra.”²⁵¹

Másrészt a nemzetközi viszonyok is kedveztek, hisz a Szovjetunió akkor még nem határozta el, hogy világnézetileg is beavatkozik a magyar belpolitikába. „Amely hatalom elég nagylelkű volt ahhoz, hogy a szabad választást megengedje, az a hatalom elég nagylelkű lett volna ahhoz is, hogy a szabad választás eredményeinek a kihasználását megengedje.” - vélekedett erről 1946 novemberében. Ezt az álláspontját az emigrációban revidiálta...

²⁵⁰ N.N 1947. VI. 12. 841-842. old.

²⁵¹ Sulyok Dezső négy beszéde id. mű 6. old. Sulyok Dezső négy beszéde id. mű 6. old.

A tiszta demokrácia alapja: a jogkiterjesztés, a többségi elv tiszteletben tartása, a szabadságjogok teljessége. Ezért a nemzeti demokraták örömmel üdvözölték az emberi jogok biztosításának kötelezettségét, amelyet belefoglaltak a párizsi békeszerződésbe. Mindenekelőtt a politikai véleménynyilvánítás, a nyilvános gyülekezés, egyesülés, sajtó és vallás-szabadságot tartották nagy becsben.

A demokratikus intézményrendszerre három veszély leselkedett Sulyok szerint 1946-ban. Az első az MKP kizárólagosságra törekvése. Az a szocializmus, „amely a maga erején túlterjeszkedve olyan hatalmat követel magának, amely a reálishan lemért erőviszonyok alapján nem illeti meg és amely olyan tervekkel áll a nagyközönség el, amelyek megvalósíthatatlanok, ezzel megbontja a társadalom békéjét, elérhetetlen vágyakat támaszt a társadalomban és ezzel megingatja az államba vetett hitet.”²⁵²

A második veszély a múltból továbbélő örök magyar politikai betegségek csomagja. Ilyen a párturalom, a klikkrendszer, a nepotizmus, a protekcionizmus, a panama, a tehetségnek a pártérdekkel szembeni visszaszorítása, a bíróságok befolyásolása (osztálybíráskodás). Ezek 1945-47-ben éppúgy megvoltak, mint korábban, csak a szereplők mások.

A harmadik veszély a múlt visszakívánása, a horthysta idők politikai-társadalmi berendezkedésének idealizálása. A nemzeti demokrácia elveti ezt, mivel 1945 előtt is annak megváltoztatásáért küzdött.

A modern Magyarországon Sulyok szerint három pártnak van igazán létjogosultsága: ilyen a kommunista párt, a szociáldemokrata párt és egy a nemzeti szolidaritáson, evangéliumi tanításokon alapuló világnézeti párt, vagyis a nemzeti demokrácia pártja. Ez lenne a Magyar Szabadság Párt. Mint láthattuk belpolitikai nézetei alapvetően nem változtak első parlamenti ciklusa óta, eltekintve a konkrét szereplők, helyzetek elemzésétől. Érdekes összevetni, hogy 1938 március 23-án hogyan látta ezt a „hármast”: akkor szerinte létjogosultsága volt egy konzervatív pártnak, egy nemzeti szocialista pártnak és egy a reformokért harcoló demokratikus nemzeti pártnak. Igen alaposan átalakult tehát a repertoár, de a nemzeti demokrácia állandó szereplő maradt elképzeléseiben.

A demokrácia érvényesülését gátló tényezők kritikájában Sulyok 1947 nyarán tovább ment, mint első parlamenti ciklusa idején bármikor. 1947. június 24-én megállapította a parlamentben, hogy „az emberi jogok és az alapvető szabadságok élvezete csak a magyar kormány fennhatósága alatt álló személyek bizonyos része számára van biztosítva” A nyilvános gyülekezés szabadságától az ellenzék meg van fosztva. Két héttel korábban ugyancsak a magyar parlamentben mondta el, hogy nincs sajtószabadság és nincs véleménynyilvánítási szabadság sem, az ország rendőrállammá vált.

Szociális eszme

Negyedik alappillére a nemzeti demokrácia Sulyok által képviselt programjának e korszakban is a szociális eszme. „Ma már szocializmus nélkül politikát folytatni nem lehet” - mondta és hirdette, hogy a szocializmus eszméje nem ellentétes sem a valláserkölcsei alappal, sem a demokráciával. Csak akkor válik azzá, ha nem megfelelő helyről indulnak ki és nem megfelelő politikai erők tűzik zászlajukra. A helyes kiindulási pont az 1891-ben megjelent

²⁵² Uo. 11. old.

Rerum Novarum enciklika, majd annak negyven éves évfordulóján a Quadragesimo Anno enciklika, végül az 1937-ben napvilágot látott Divini Redemptoris című enciklika.

Ezekből az enciklikákból Sulyok azt olvasta ki, hogy a szociális igazságtétel jegyében kell az emberiségnek fejlődnie. A tulajdon szociális funkcióval kell, hogy gyarapodjon, ezért a tulajdont a közösség jól felfogott érdekében igénybe lehet venni. Ugyanakkor a kistulajdon, a kisipari tevékenységhez szükséges tulajdon szent és sérthetetlen. A nagyobb tulajdonkomplexumok azonban szükség esetén az állam útján a közösség részére igénybevehetők. A munka nagyobb érték a termelésben, mint a tőke, a munkást fel kell szabadítani a tőke rabszolgasága alól. Biztosítani kell a munkához való jogot. Ebben szerepet kell, hogy vállaljanak a szakszervezetek, de nem úgy, hogy a tőke helyett maguk válnak a munkások rabszolgatartóivá, mint ahogy az történik. Megengedhetetlen, hogy a szakszervezetek zsarnoksága odáig menjen, hogy elzárjon egyeseket a munkától tisztán politikai megfontolások alapján. E megállapítások a konkrét magyarországi helyzetből adódtak, ugyanis a kommunista és szociáldemokrata vezetésű magyar szakszervezetek szinte korlátlan hatalommal rendelkeztek az üzemekben, s ezt a hatalmat politikai célokra is kihasználták.

„A tulajdon érvényesítésének célja csak kisebb részben az egyén vagyonosodásának előmozdítása, nagyobb részt a társadalom előbbre vitele és a dolgozók szociális jólétének, nyomortól és nélkülözéstől mentességének fokozatos és egyre erőteljesebb kiépítése” - így a program, amely radikális szociálpolitikát hirdet.

Gazdasági program

A nemzeti demokrácia gazdasági programja az alapelvek leszögezése mellett az egyes konkrét ügyek kapcsán alakult. E gazdasági politika célja a magántulajdonon felépülő és az egyéni kezdeményezés szabadságát biztosító gazdasági rend. Minden eszközzel fenn kívánja tartani a köz érdekeit nem sértő magángazdasági vállalkozások biztonságát, jövedelmezőségét és szabad érvényesülését. Sulyok nem zárkózott el az államosítástól, de csak a legszükségesebb esetben és mindig csak gazdasági szükség okából, sohasem politikai szempontok érvényesítése végett és akkor is kártalanítással tudja elképzelni az államosítást. Az államosítás nem terjedhet túl a föld ásványi kincseinek köztulajdonba vételén és az országos érdekekkel bíró energiaforrások igénybevételénél. Itt is csak akkor van értelme az államosításnak, ha ezzel a termelés növelhető, a nyereség a köz javára felhasználható. Egyébként nincs szükség államosításra, mert az az állami adminisztráció, bürokrácia félelmetes megnövekedéséhez vezet. „Nem vagyok elvi ellensége az államosításnak a javak társadalmi tulajdonba vételét egy bizonyos fokon, amikor a javak koncentrációja és a monopol-kapitalizmus kifejlődése már az egyéni szabadság rovására megy és a tömegek elnyomásához vezet: helyesnek tartom... - mondta hódmezővásárhelyi beszédében - államosítani a gazdasági ésszerűség ellenére pusztán csak politikai okokból, ezt nem tartom helyesnek.”²⁵³

Sulyok alapjaiban is alkalmasabbnak tartotta a magángazdálkodást a nehézkes és gyorsan alkalmazkodni képtelen állami agyonbürokratizált rendszerrel szemben. Ezt a parlamentben konkrét adatokkal is alátámasztotta a szénbányászat esetét vizsgálva. Így pl. a Magyar Állami Szénbányáknál az államosítást követően a központban foglalkoztatott „vízfej” létszáma 540 főről 1100 főre nőtt. Vagy pl. 1946 októberében minden mázsa kitermelt szénen 50 fillér

²⁵³ A Holnap, 1947. III. 25.

ráfizetés volt, decemberben már 3 forint! A „központban” novemberben a fűtési számla 123.940 Ft, a telefonszámla viszont 125.998 Ft. volt! Az állami vállalat jellegzetessége, hogy ugyanebben a hónapban beruházásra kevesebbet költöttek, mint gépkocsi tartásra. A kollektív gazdálkodással szemben a magángazdálkodás „megfelelő rendszabályok közé szorításával, az ehhez szükséges tőkének a politikai konszolidáció útján való előteremtésével sokkal előbb tudunk Magyarországon eredményeket elérni, mintha ezt a nem államosítást, hanem pártosítást, ami itt történt folytatjuk a gazdasági élet további menetében.” - vélte Sulyok.²⁵⁴

Ezek alapján arra az álláspontra helyezkedett, hogy az államosítás káros a magyar gazdaságban: „nem extenzív államosítási politikát kell folytatni, hanem a már végrehajtott államosítást intenzívebbé kell tenni”.

Ezzel szemben helyeselte az adott helyzetben a kötött gazdálkodást, az irányított gazdálkodást. Erre kényszerít a készletek hiánya, a termelőképesség drasztikus csökkenése, a valuta megsemmisülése, a jóvátétel fizetési kötelezettsége. A kötött gazdálkodás irányítása azonban a kormány kezében kell, hogy legyen, ezért már 1946 február 8-i beszédében szükségesnek mondta a kommunista kézbe került Gazdasági Főtanács leépítését és működésének megszüntetését, felismerve, hogy a hatalom lassan de biztosan azok kezébe megy át, akik gazdasági téren irányító erővel bírnak.

Ezzel szemben határozottan elutasította a hároméves tervet, mert ez az egyéni szabadság teljes megsemmisüléséhez vezet. Figyelmeztette a kisgazdapártot: „a terv megvalósítása után Magyarországon nem lesz gazdasági szabadság, nem lesz individuális gazdálkodás... akkor Magyarország bele fog torkolni a gazdasági kollektivizmusba.”²⁵⁵

Sulyok helyeselte a stabilizációt és fontos feladatnak tekintette a forint értékének megőrzését, aminek érdekében nagy áldozatokat kell hozni. Ebben a kérdésben a nemzeti demokraták megosztottak voltak, Vásáry István pl. csalásnak nevezte a parlamentben az akciót, ettől a véleményétől azonban Sulyok nyilvánosan elhatárolódott.

A pártban a hároméves tervvel kapcsolatban általános volt Drózdny Győző véleménye, miszerint „a kisebbségi csoport keresztül vitt a napokban a parlamentben egy javaslatot, amely három évre szolgásgba kényszeríti a magyar népet... Ha eddig rendőrállam voltunk, úgy most rabszolgaállam lettünk ezáltal... A 3 éves terv olyan hatalmat adott a három évig kormányon levőknek, amelyet még ma fel sem lehet mérni.”²⁵⁶ Felvinczy László szerint: „A szabadságpárt nincs ellene a tervszerű gazdálkodásnak, de ellene van annak, hogy olyan hatalmat kapjon kezébe a kormány, amelyet esetleg bizonyos terveik politikai céljaira is felhasználhatnak... pl. államosítás, tervgazdálkodás stb. ebben a mai formájában nem alkalmas a magyar népnek és nem fog belenyugodni annak keresztülvitelébe.”

Az államosítás helyett a munkások közvetlen részvételét helyesli az üzemek anyagi eredményében. Nem egészen világos, jelenti-e ez a munkavállalók részvénytulajdonossá válásának elősegítését is.

A nemzeti demokrácia 1945 utáni programjában a földkérdés összehasonlíthatatlanul kisebb súllyal szerepelt, ennek oka az, hogy a földreform 1945 tavaszán lényegében közreműködésük nélkül megvalósult. Sulyok a földreformot magát nem ellenezte, de végrehajtásának módjával már nem értett egyet. Ennek ellenére Hódmezővásárhelyen kijelentette, hogy visszacsinálni a

²⁵⁴ N.N. 1947. III. 27. 1289. old.

²⁵⁵ N.N. 1947. III. 27. 1288. old.

²⁵⁶ Pi Arch BBA-39/112.

földreformot nem akarja és nem is lehet. Akárcsak az államosításnak, a földreformnak is egyetlen helyes célja lehet, a föld termelőerejének fokozása. „Ha ezt a célt valósítja meg, akkor a reform jó, ha nem ezt a célt valósítja meg, akkor a földreform mint földreform rossz - ami nem zárja ki azt, hogy egyéb általa megvalósítani akart politikai célok elérésére alkalmas” - mondta erről, érzékeltetve, hogy az 1945 tavaszi földreform sokkal inkább politikai és szociális célokat szolgált, mint gazdasági előnyöket.²⁵⁷

A földreform és parasztellenes politika következtében „olyan rossz helyzetben van mezőgazdaságunk, amelyben talán még soha az ország legújabb kori történetében nem volt... Tisztában vagyunk azzal, hogy a termelőerők szétforgácsolása a gazdák termelőeszközeit a háború következtében jórészt megsemmisítette” - mondta ugyanebben a beszédében, de a gazdaellenes politikára nem lehet mentség. Kifogásolta az agrárrolló példátlanul szélesre tágulását; hogy nincs a birtokos parasztságnak igazi érdekképviselője és úgy sommázta véleményét, hogy „rendszeres, átgondolt, stratégiaileg és taktikailag kitervezett pályán futó akció megy a mezőgazdaság lejáratására és tönkretételére.”

Külpolitikai alapelvek

Bár 1945 előtt sem volt elhanyagolt területe a nemzeti demokrácia programjának a külpolitika, sok belső célkitűzés is az ország külpolitikai helyzetéből adódott, mégis szembeűnő, hogy, mennyivel fontosabb helyet foglaltak el 1945 után Sulyok politikájában a külpolitikai kérdések. Ennek eredendően az a felismerés az alapja, hogy a külső tényezők befolyása a magyar belpolitikai, gazdasági stb. fejleményekre ugrásszerűen megnövekedett. „A bel- és külpolitika - mondta a parlamentben 1947. június 12-én - ma már teljesen szervesen összeforrott egésznek alkotnak és csak együttesen és egységes szempontok szerint irányíthatók” E szempontok mindenekelőtt a megszállás tényében jelentkeztek, aminek politikai megnyilvánulása volt a teljhatalmú Szövetséges Ellenőrző Bizottság. Másrészt az ország külpolitikai elhelyezkedése az adott európai viszonyok közepette alapvetően megszabta belső politikai fejlődésének útját is. Ezért a nemzeti demokrácia számára kulcskérdés volt az ország külpolitikai orientációjának meghatározása, kapcsolatrendszerének kiépítése, mégpedig úgy, hogy nehoay Magyarország megint a nagy törésvonal mentén ütközőállammá váljon.

Sulyok, ahogy korábban is sokszor figyelmeztetett a parlamentben a germán (III. birodalom) és a szláv (Szovjetunió) elem összecsapásának elkerülhetetlenségére, s abban Magyarország kiszolgáltatott helyzetére, úgy most az újabb nagy törésvonal mentén (a kapitalista „nyugat” és a szocialista „kelet”) látja végveszélyben az országot, amennyiben nem képes kivonni magát a két tábor elkerülhetetlen összeűtközéséből.

Ezért a legfontosabb törekvése, s ez minden megnyilvánulásából kiderül, hogy mind a két fél bizalmát, jóindulatát megszerezze, megőrizze az ország, amit azonban csak úgy képes elérni, ha mindegyiktől tartja az egyenlő távolságot, nem keltve „gyanút” sem egyikben sem másikban. „Mi annyira függvényei vagyunk a nemzetközi politikának és annyira rá vagyunk utalva minden egyes nagyhatalom jóakarására, hogy nekünk minden irányban bizalmat kell keltenünk külpolitikánk iránt” - mondta a parlamentben 1947. március 20-án.

²⁵⁷ Sulyok Dezső négy beszéde id. mű 13. old.

Ebből az alaptörekvésből ered semlegességi koncepciója is. E koncepció gyökeresen szakított minden korábbi felfogással, valósággal ki akarta tépni Magyarországot az örök kényszerpályák béklyójából, egyszer s mindenkorra megszabadítva az országot a mindenkori ügyeletes „nagy szövetségestől”. Meghaladta mind a Magyar Kommunista Párt - s vele a Baloldali Blokk - „keleti”, mind az erre „természetes” reakcióként felelő kiscgazda „nyugati” orientációt. S mivel a „barátság” eddig mindig ideológiai „testvériséggel” is járt, megpróbálta az országot kiszakítani az effajta béklyókból is.

A Szovjet birodalom árnyékában

Sulyok Magyarország külpolitikai lehetőségei szempontjából alapvetőnek tekintette a Szovjetunió akaratát. Többször is leszögezte, hogy a Szovjetunió nem eleve úgy érkezett Magyarországra, hogy ezt az országot is beilleszti birodalma külső gyűrűjébe. Szerinte három csoportra lehet osztani a közép-európai országokat, ahol a Szovjetunió érdekei fokozottan megjelentek:

1. Országok, melyeket Szovjetország történelmi, népi és védelmi jogainál fogva a saját integráns részének tekint. Ilyenek a balti államok és Kárpátukrajna.
2. Országok, melyekben a Szovjetunió igényli, hogy olyan kormányzat legyen, amely világnézetiileg is össze van hangolva az ő kormányával. Ilyenek: Lengyelország, Románia, Bulgária.
3. Országok, melyekben csak arra törekszik a Szovjetunió, hogy olyan kormányok legyenek uralmon, melyek abszolút lojalitással viseltetnek iránta, de világnézetiileg nem igényli „áthangolásukat”. Ilyenek Ausztria, Csehszlovákia, Magyarország.

Magyarország besorolását támasztotta alá Sulyok szerint az a tény is, hogy itt szabad választásokat tarthattak 1945-ben. „Ha a Szovjetunió a felszabadulás pillanatában elhatározta volna, hogy világnézeti síkon is döntően beleavatkozik Magyarország jövőjének kialakításába, semmi sem akadályozhatta volna meg azt, hogy itt nyomban kommunista állam- és életformára térjünk át” - mondta 1946. november 14-én.

Nem feladatunk itt bizonyítani ennek az állításnak igaz, vagy téves voltát, mindenesetre egészen 1947 tavaszáig ez maradt Sulyok véleménye, s erre alapozza politikai aktivitását, kritikáját, külpolitikai koncepcióját is. Később, az emigrációban már másképpen látta mindezt, de fenntartva, hogy „Egy olyanféle állapot nálunk is fenntartható lett volna, mint amilyent Finnország ki tudott magának verekedni. Talán később - az osztrák ügy rendezetlensége és az ezzel járó megszállás miatt - összeomlottunk volna. De, hogy az 1947-es bolsevista győzelemben döntő szerepet játszottak belpolitikai tényezők is, az kétségtelen.”²⁵⁸

A magyarság számára oly tragikus - Sulyok szavával „bolsevizálást” elősegítő okokat Sulyok így foglalta össze: „Első sorban a nyugati hatalmak hibás politikája, amely az országot korlátlan időre védtelenül kiszolgáltatta a Szovjetnek. Másodikként a Magyarországon ennek következtében megtelepült Vörös Hadsereg erőszakos beavatkozása belügyeinek. Harmadik helyen egy a magyar néptől idegen - kisebbségi - kommunista vezető gárda, amely az ország érdekei ellen ténylegesen végrehajtotta a bolsevizálást. Negyedszer egy, az egyéb pártok

²⁵⁸ M.T. 585. old.

vezetőiből álló kollaboráns vezető-gárda, hogy a bolsevizálásban számára kiosztott segédszerepet vállalja.”²⁵⁹

Ebből az alapállásból kiindulva mondta el Sulyok, mi lett volna a magyar kormány alapvető külpolitikai feladata. Meg kellett volna szereznie a Szovjetunió jóindulatát, „meg kellett győznie a Szovjetunió kormányát arról, hogy a magyar nép huszonötéves szovjetellenes beállítottsága egyszer s mindenkorra véglegesen megszűnt...” S ez által „Biztosítva van az, hogy Magyarország soha többet nem válik és nem válhat szovjetellenes akciók előterepévé, vagy segítőtársává, hogy tehát a Szovjetunió kormánya nyugodt bizalommal fordulhat és tekinthet a magyar nép demokratikus, lojális kormánya felé.”²⁶⁰

Másrészt meg kellett volna győzni a nyugati hatalmakat arról, hogy képesek vagyunk a Szovjetunióval jó viszonyban élni anélkül, hogy egyoldalúan felé orientálódnánk, csatlós-államává válnánk. Egyik célt sem sikerült teljesíteni: a Szovjetunió éppúgy bizalmatlan maradt, mint a nyugat. Az előbbi nem bízott a kiscgazda politikában, melyben végül is csak azt látta, hogy a békeszerződés életbelépte utánra tartogatja igazi arcát, addig pedig állandóan hátráltatja a kommunisták erőfeszítéseit; az utóbbi pedig az állandó hátrálás következtében mint fenntartás nélküli szovjet csatlósállamot tart számon. Így nem csoda, hogy mindkét nagyhatalomtól csak a legrosszabbra számíthatunk: ennek egyenes következménye a trianoninál sokkal kedvezőtlenebb békeszerződés.

A párizsi békeszerződés

A békeszerződéssel kapcsolatban sokáig illúziók éltek a nemzeti demokratákban. Sulyok is bízott abban, hogy ezúttal már nem az integrális megoldásra törekvés lesz jellemző. Így Sulyok szerint Magyarországnak le kell mondania az 1914 előtti állapotok visszaállításáról (történelmi határok), a körülöttünk élő népeknek viszont le kell mondaniuk a trianoni status quonak mindenáron való védelmezéséről. Ha e két folyamat találkozik a győztes nagyhatalmak demokratikus, igazságos akaratával, ezúttal elkerülhető a „bosszúbéke”, s megfelelő rendezést lehet elérni a Duna medencében is. Mint kiderült, naiv elképzelésről volt szó.

A békeszerződésről lesújtó véleménye volt Sulyoknak, de már 1947 márciusában leszögezte: „bízunk abban, hogy a párizsi békeszerződés sem örök és a népek belátása el fog jutni ennek a szerződésnek felülvizsgálásához és megváltoztatásához.”²⁶¹ Ugyanekkor azt is elmondta, hogy a magyar államnak joga van ellenőrizni, mi történik a magyarsággal határain túl még akkor is, ha semmiféle kisebbségvédelmi rendelkezések nem kerültek be a békeszerződésbe. Sulyok kertelés nélkül kimondta: „az a béke, amit most kapunk, nem végleges béke a magyarság számára és békés eszközökkel, a rosszul informált hatalmasoknak jól informálásával, demokratikus magatartásunkkal, az emberiség érdekében kifejtendő önzetlen munkásságunkkal oda kívánjuk juttatni a hatalmakat, hogy belássák azt, hogy ami együvé tartozik azt össze is kell kapcsolni.”²⁶²

²⁵⁹ UO. 560. old.

²⁶⁰ N.N. 1947. VI. 12. 838. old.

²⁶¹ N.N. 1947 III. 20. 1047. old.

²⁶² N.N. 1946 VII. 26. 515-516. old.

Sulyok látványosan lemondott a történelmi határok visszaállításának igényéről, de továbbra is ragaszkodott a magyarság egy államba tömörítéséhez, s ennek érdekében az etnikai elvet figyelembe vevő határokhoz. „Ki kell jelentenünk azt, hogy idegen népeket magyar impérium alá vonni nem kívánunk, de ami a miénk, ahhoz ragaszkodunk és annak visszakerüléséért békés eszközökkel harcolni is fogunk.”

A békeszerződés egyáltalán nem jó béke, rosszabb, mint a trianoni volt, hogy mégis elfogadta - a szabadságpárt nevében - az abból fakadt, hogy a hadiállapot lezárása mindennél fontosabbá vált. (A szabadságpártban nem alakult ki egységes vélemény a kérdésben: a többség az elfogadás mellett szavazott, így született a párthatározat.) A hadiállapot lezárásával végre birtokába kíván lépni a magyar állam jogainak teljességébe, ezáltal visszaállítani a szuverenitást. Így hazatérhetnek a megszálló katonák, visszajöhetnek hadifoglyaink, megszűnik a Szövetséges Ellenőrző Bizottság. Ezek óriási lehetőséget biztosítottak volna a polgári erőknél, benne az ellenzéki minden előnyét élvező nemzeti demokráciával, amely éppen ekkortájt érte el legnagyobb sikereit szervezeti kereteinek kiépítése terén is. Így akármilyen rossz is volt e szerződés, a nemzeti demokráciának elemi érdeke volt elfogadása. Az már csak ráadás volt, hogy a szerződés legalább papíron biztosította az emberi jogok teljességét, a politikai véleménynyilvánítás, a nyilvános gyülekezés stb. szabadságát.

Látva a kormány tehetetlenségét 1946 május 31-i dátummal Sulyok javaslatot készített a béke előkészítéshez. Ebben a szomszéd népekkel való megbékélés útját kereste, leszögezve, hogy „tartós békét biztosítani úgy, hogy a szomszéd népek között életbevágó problémák maradjanak elintézetlenül, nem lehet. Ilyen gyűlékony anyag Közép-Európában elsősorban a kisebbségi kérdés.”²⁶³

A kisebbségi kérdésnek szerinte két megoldása van:

1. A kisebbségi jogok garanciával ellátott biztosítása;
2. Az egynemzetiségű területek egy államban való összefogása, illetve a vitás területeknek a nemzetek száma és súlya szerinti megosztása.

A múlt tapasztalatai szerint az első megoldás járhatatlan, a magyarlakta környező államokban továbbra is elnyomják a magyarságot, mint az történt a két világháború között is.

Sulyok javaslata: a magyar határ mentén Csehszlovákiában élő mintegy 600.000 tisztán, illetve zömmel magyarok által lakott terület visszacsatolása Magyarországhoz, a fennmaradó szlovák és magyar kisebbségek kicserélése. Csak így képzelhető el a két állam őszinte megbékélése, barátsága, ami pedig gazdaságilag, politikailag is szükségszerűség. E megoldás Csehszlovákia számára is kedvező, mert csekély területi áldozattal kiküszöbölheti az állandó veszélyforrást, instabilitási tényezőt, a kisebbségi kérdést.

Románia esetében sokkal nehezebb a kérdés helyes megoldását megtalálni - írta Sulyok, mert a románság zárt tömegekben él a fegyverszüneti határok mentén, míg a magyarság zárt tömegei Erdély délkeleti részén élnek. A megoldás:

1. Erdély területi megosztása;
2. Önálló Erdély egy közép-európai konföderáció keretében;

²⁶³ PIL 274-10/26.

Erdély megosztása a következőképpen képzelhető el:

1. Egész Románia és egész Magyarország területének és népességének arányba állításával megosztani Erdélyt.
2. A határok mentén zárt magyar települések visszacsatolása Magyarországhoz és korridor biztosítása a szintén Magyarországhoz csatolandó Székelyföldöz.
3. Erdély megosztása úgy, hogy a határon túl annyi magyar maradjon, mint ahány román a határon innen.

Sulyok szerint az önálló Erdély magyar szempontból nem kedvező megoldás, mert a 25 évig jogfosztott magyarság hátrányba kerülne a románsággal szemben. Mégis százszor inkább önálló Erdély, mint ismét román uralom. Sulyok az erdélyi magyarság kívánságaként az első megoldást javasolta, vagyis Erdély arányos megosztását Magyarország és Románia között.

Jugoszlávia olyan mértékben vette ki részét a háborúból, hogy vele szemben területi követelésekkel fellépni nem lehet - írta Sulyok, bár hozzátette, hogy Jugoszlávia is csak nyerne, ha területeket engedne át Magyarországnak. A két nép barátsága többet érne, mint a magyarlakta területek erőszakos megtartása.

„A magyarság ma már nem tulajdonít olyan jelentőséget a határoknak és a területi kérdéseknek, mint amilyent Trianon után tulajdonított. - írta Sulyok. Meggyőződése azonban az, hogy az európai kis-nemzetek békés és tartós együttműködését csak akkor lehet biztosítani, ha jó határok megvonásával kiküszöbölik egy esetleges későbbi összeveszésnek a lehetőségét is. Csak jó határok mellett lehet elképzelni a határok ma olyannyira kívánatos spiritualizálódását és a dunamenti államoknak egy szélesebb közösségbe való békéscélú összefogását.”

Sulyok azt mondja, hogy a kedvező, vagy legalábbis elfogadható békefeltételek szoros összefüggésben vannak a magyarság demokrácia iránti elkötelezettségével. Ha a demokratikus győztes államok újra bosszúbékét adnak, az a demokráciának is árt, így közvetve saját maguknak is. Az igazságos béke teszi csak lehetővé a demokrácia kivirágzását és az itteni népek egymásra találását.

Ugyancsak május 31-i dátum szerepel Sulyok II. számú javaslatán, amit a magyar béke-előkészítéshez készített. Ebben Sulyok azzal érvel, hogy a fegyverszüneti szerződésben megállapított jóvátételi fizetéseket nem a trianoni, hanem annál nagyobb területű országra méretezték. A kiindulópont a román fegyverszüneti szerződés volt, amelyben az szerepel, hogy Erdély, vagy annak nagyobbik része fog Romániához kerülni, tehát kisebbik része Magyarországhoz. Mivel a négy nagyhatalom külügyminisztere végül is egész Erdélyt és Kelet-Magyarországot Romániához csatolásáról döntött, fel kell hívni a figyelmet arra, hogy Magyarország anyagilag képtelen kielégíteni a győztesek igényeit (jóvátétel, Vörös Hadsereg ellátása, bírságok, SZEB költsége stb.) Mindezt Sulyok számokkal támasztotta alá s levonta a következtetést. „A jóvátételi kötelezettség jogi és erkölcsi alapjait nem szabad kétségbe vonni, azonban rá kell mutatni a fenti tényre és erőfeszítéseinket arra összpontosítani, hogy mindenképpen megindokolható módon jóvátételi kötelezettségeink teljesítésére három esztendő moratóriumot, esetleg azok nagyobb mértékű mérséklését érjük el.”

Sulyok javaslatai el sem jutottak a megfelelő fórumokra, a „hatalmasok” megfontolás tárgyává sem tették a trianoni határok „igazságos” megváltoztatását, így továbbra is megmaradt Kelet-közép Európa legveszélyesebb feszültségghordozójának a nemzetiségi-kisebbségi kérdés.

A békeszerződés mellett a legnagyobb horderejű konkrét kérdés, amiben Sulyok és a nemzeti demokraták állást foglaltak a magyar-szlovák lakosságcsere-egyezmény volt. Nem feladatunk

itt magát az egyezményt elemezni. Az egyezményhez való hozzáállás ismertetése most kizárólag a nemzeti demokrácia külpolitikai programjának megértése végett szükséges. Nem meglepő, hogy Sulyok nem fogadta el a lakosságcsere-egyezményt, mert a két népnek egymáshoz való közeledését, a jövőnek együttes munkálását nem szolgálta a népességcsere. Minden népességcsere antihumánus, ellenkezik az egyén és a nép (nemzetiség) alapvető jogaival. Ez az egyezmény azonban teljesen egyoldalú: egy győztes (Csehszlovákia) rákényszerített akarata egy vesztesre (Magyarország). A szerződés „prejudikál a békeszerződésnek és a későbbi szerződések szellemének. Elismeri Magyarországra nézve, hogy inferioris helyzetben áll szerződő partnerével szemben, és teszi mindezt egy olyan egyezmény keretében, amely magát a kérdést nem oldja meg, nem viszi dűlőre.”²⁶⁴

Az egyoldalú magyar engedmények ellenére (önkéntes áttelepülők toborzása Magyarországon, ellenben kijelölés Csehszlovákiában stb.) az akció után sem hajlandó semmiféle kisebbségi jogokat biztosítani Csehszlovákia az ottmaradt magyarságnak. „Ebben Magyarországnak olyan megalázása van, hogy már pusztán ezért nem lett volna szabad ezt az egyezményt ebben a formában megkötni.” - mondta.²⁶⁵

A lakosságcsere-egyezménynek Szlovákiában éppen nem a magyarsággal szembeni példátlanul brutális bánásmód enyhülése a következménye, hanem épp ellenkezőleg a sovinizmus újabb fellobbanása - mondja joggal Sulyok. A nemzeti demokraták e kérdés kapcsán határozottan elítélték a kollektív felelősségrevonás elvének bármilyen megnyilvánulását, mindenekelőtt a felvidéki magyarság jogfosztását, munkahelyétől, földjétől, iskoláitól stb. való megfosztását, a reszlovakizációt, a deportálást.

Ezt az alkalmat használta fel arra is, hogy látványosan revidiálja háború előtti nézeteit a határok kérdésében: „a Szent Istváni birodalom gondolatáról lemondunk. Nincsenek imperialista céljaink. Nem akarjuk azt, hogy egyetlen egy idegen is magyar impérium alá kerüljön... Azt azonban lehetetlennek tartom, hogy mi ne vethessük fel a határaink mellett egy tömbben élő magyarok helyzetét.” A szerződés legnagyobb hibája az volt - a konkrét tragédiák ezrein kívül - hogy „Magyarország legnagyobb ellenfelével szemben elismerte kisebbségét és erkölcsi gyengeségét.”²⁶⁶

Semleges Magyarország

Sulyok Dezső külpolitikai nézeteiben igen nagy hangsúlyt kapott a nagyhatalmak konfliktusaitól való távolmaradás igénye. „A magyarság, ha meg akar maradni a számára meghagyott kis földdarabon, sohasem vehet többé egyoldalú külpolitikai tájékozódást és sohasem válhatik bármely hatalom, vagy hatalmi csoport vazallusává, vagy akarat nélküli bábává...” - mondta.²⁶⁷ Ennek a gondolatnak a jegyében született Magyarország örökös - svájci mintájú - semlegességéről szóló javaslata előbb csak politikai hitvallásként (1946. július 26) majd konkrét határozati javaslat formájában is.(1947. március 20.)

²⁶⁴ N.N. 1946. V. 11. 62. old.

²⁶⁵ Uo. 64. old.

²⁶⁶ Sulyok Dezső: Két éjszaka... id. mű 335. old.

²⁶⁷ N.N. 1947 VI. 24. 36. old. N.N. 1947 VI. 24. 36. old.

A magyar külpolitika első tétele kell, hogy legyen annak a kijelentése, hogy Magyarország soha többé nem akar háborút, hogy semmiféle háborúban nem vesz részt, katonai szövetséget senkivel nem hajlandó kötni, és bármiféle hatalmi csoportosulást távol kíván tartani magától. Ennek érdekében a Nemzetgyűlésnek kellene deklarálnia Magyarország semlegességét.

1947. március 20-án Sulyok konkrét formába határozati javaslatot terjesztett elő a nemzetgyűlésben a semlegesség tárgyában, hogy Magyarország békeszándékát intézményesen is kinyilváníthassa. A határozati javaslat így szólt: „Utassítsa a nemzetgyűlés a kormányt, hogy kilencven napon belül terjesszen be törvényjavaslatot Magyarország örökös semlegességének törvénybeiktatásáról. A javaslatban jusson kifejezésre a magyar nép eltökélt és megváltoztathatatlan elhatározása, hogy egyrészt a maga vitáit a jövőben minden néppel kizárólag békés úton, a létesítés alatt álló és az egész világra kiterjedő nemzetközi szervezeteken keresztül kívánja rendezni, másrészt idegen hatalmak bármely vitájával szemben eleve érdektelennek nyilvánítja magát és ezen elhatározása alapján szövetségi, együttműködési vagy éppen katonai szerződést egyetlen hatalommal vagy hatalmi csoportosulással sem hajlandó kötni.

Jusson kifejezésre a javaslatban a magyar nép azon elhatározása, hogy hadseregét - a belső rend fenntartására szolgáló és szigorúan pártatlan jellegű csekély milícián felül - önelhatározásából azonnal feloszlattja és az ekként elérhető költségvetési megtakarítást a dolgozó rétegek életszínvonalának emelésére használja fel.

Végül juttassa kifejezésre a javaslat a magyar nép szilárd akaratát, hogy mint semleges állam tagja akar lenni és maradni az Egyesült Nemzetek Szervezetének és minden tehetségének latbavetésével szolgálni akarja az emberiség örök békéjének magasztos eszméit.”²⁶⁸

A javaslat alapvetően azt a nagy koncepciót volt hivatva szolgálni, hogy a magyarság és állama végre távol maradhasson mások - főként a nagyhatalmak - konfliktusaitól. Intézményesítetten kívánta biztosítani, hogy ilyen-olyan belső politikai erők önös érdekeik által vezérelve ne kapcsolhassák az országot nagyhatalmi érdekekhez. De a nagy általános koncepció mellett más célja is volt Sulyoknak: megakadályozni, hogy Magyarország egyértelműen a Szovjetunió érdekszférájába kerüljön, elvágva az utolsó szálakat is a másik érdekcsoporttól. Egy kiskapu lett volna e javaslat, amelyen keresztül Magyarország kicsúszhat a szovjet birodalom gyűrűjéből, de biztosítva a keleti nagyhatalmat legteljesebb jóindulattal. (Mint tette ezt Finnország, majd Ausztria).

Hogy jól érezte Sulyok a veszélyt jelzi, hogy éppen a javaslat beterjesztésének napján - március 20-án - foglalkozott az MKP Politikai Bizottsága az ország nemzetközi helyzetével. Itt olyan döntés született, hogy haladéktalanul előkészületeket kell tenni a célból, hogy Magyarország a békeszerződés érvénybelépése után azonnal részévé váljon a Szovjetunió, Lengyelország, Jugoszlávia és Csehszlovákia által alkotott „tömörülésnek”, amelynek lényegében már Bulgária és Románia is tagja.²⁶⁹ E tömörülés nem más, mint a szovjet birodalom külső gyűrűje, ebből akarta kiszakítani Magyarországot Sulyok, sikertelenül. A Baloldali Blokk elutasítóan lépett fel, az MKP vezetői szempontjából teljesen érthetően. Ők világosan kimondták: Magyarország helye a Szovjetunió mellett van, mert „Ha ezt elmulasztjuk, elszigetelődünk a valóban demokratikus országoktól. Megnehezítjük az ország további demokratizálódását és megkönnyítjük, hogy Magyarország az angol-amerikai imperialista

²⁶⁸ N.N. 1947. III. 20. 1051. old.

²⁶⁹ Balogh Sándor: Magyarország külpolitikája 1945-1950. Kossuth Könyvkiadó 1988. 259. old.

körök pozíciójává válják...²⁷⁰ Ez már az „ötvenes évek” hangja, jelzi, hogy az MKP elérkezettnek látta az időt a végső rohamra, ami csakhamar be is következett.

Megdöböntő volt a szociáldemokrata képviselők szűklátókörűsége, ahogy elmentek a javaslat mellett, újra alárendelve magukat a kommunista párt akaratának. A magyar szociáldemokrácia számára is esélyt adhatott volna a semlegesség kimondása a fennmaradásra, e helyett kicsinyes vádaskodásokba fullasztották a vitát. Legjobb példa erre Rónai Sándor esete, aki a javaslat helyett azzal foglalkozott, hogy kikérje magának a fiát ért vádakat, miszerint az a citrombehozattal panamázik. (Az esetet Sulyok szegedi beszédében említette meg.)

Sulyok beszéde alatt olyan vihar keveredett, ami már a parlamentarizmus végének közeledtét jelezte. Az MKP és az SZDP soraiból folyamatosan kiabáltak, Sulyok sem maradt adós, végül Farkas Mihály (MKP) a padot verve üvöltözött, úgyszólván Sulyoknak kellett figyelmeztetnie: „Megüti a guta magát, ne izguljon!” Visszatetsző volt, ahogy Buchinger Manó demagógiával, taktikai célokkal vádolta a javaslatot, mint amely olyan párt részéről született, amely a nagykapitalisták világszemléletétől nem egészen idegen. Nyíltan fenyegetőzött is: „Egyebekben, ha Sulyok képviselő úr olyan nagy figyelmet szentel a mi lapjainknak (A Népszavából idézett - Sz.K.), ennek részben örülünk és honorálni fogjuk esetleg azzal, hogy majd a jövőben Sulyok úr lapjait mi is hasonló figyelemmel fogjuk kísérni.”²⁷¹ A szabadságpárt lapja, az A Holnap nyolc nap múlva megszűnt...

Jellemző volt a kisgazdapárt magatartása. A teljesen szétesőben lévő párt megfélemlített képviselői nem álltak a javaslat mellé, inkább hallgattak. Ez már a szétvert párt teljes csődjét bizonyította. Gyöngyösi János külügyminiszter konstatálta, hogy a semlegességnek nincsenek meg a belpolitikai feltételei.

A parlamenti vihar dacára a semlegesség deklarálásának azonban sokkal inkább a külpolitikai feltételei hiányoztak. A szovjet hadsereg ittléte és a szovjet vezetés elhatározása, hogy Magyarországot beiktatja rendszerébe már elhatározott cél volt. A nagyhatalmi szembefordulás idején, 1947 tavaszán megvalósítani a semlegességet már igencsak nehéz lett volna, de a Nemzetgyűlés többségi akaratának kinyilvánítása fontos lépés lehetett volna, és az sem kizárt, hogy hatására másképp alakul az ország sorsa.

A hasonló akadályok elhárítása érdekében most már döntés született Moszkvában Magyarország belső átalakításáról, a demokratikus intézményrendszer felszámolásáról. Így a javaslat többé nem kerülhetett a parlament elé, azt majd kilenc év múlva a forradalom ellenállhatatlan ereje emeli újra a köztudatba és megvalósításra.

Egyesült Európa

Új gondolat volt, de akárcsak a semlegességi javaslat, csíráiban már a harmincas években megjelent a nemzeti demokrácia gondolatrendszerében az egyesült Európa koncepció. Ennek is kettős tartalma volt: egy általános, nagyléptékű gondolat az európai népek összefogásának szükségességéről és egy taktikai elem: Európa önvédelmi reflexe a Szovjetunióval, de az USA-val szemben is.

²⁷⁰ Uo.

²⁷¹ N.N. 1947. III. 20. 1060. old.

Sulyok szerint ez a háború azzal a szerencsétlen eredménnyel végződött, hogy a győztesek egyike sem európai hatalom. Az USA természetesen nem az, Anglia inkább elszigetelt a kontinensről, s inkább kötődik hatalmas gyarmatbirodalmához. (Ezt a véleményét hamarosan megváltoztatta, elismerve, hogy Nagy Britanniát megváltozott politikája miatt nem lehet többé nem európai hatalomnak tekinteni.) A Szovjetunió pedig egy világrész, nagyobbik részt Ázsiában de az európaiaktól teljesen eltérő sajátos emberi közösséggel. Ezek között őrlődik a széttröt, romokban heverő Európa, a negyedik hatalmi tényező. Ha azt akarjuk, - így Sulyok - hogy Európa megmaradjon, mindaz amit e szó történelemben, kultúrában, politikai rendszerben stb. jelent, „fel kell vetnünk itt a magyar nemzetgyűlésben az egységes és megbonthatatlan Európa gondolatát.” - mondta.²⁷²

Európa természetesen nem pusztán földrajzi fogalom Sulyoknál: „Ha az Európa szót kimondom, akkor tudom, hogy ez a szó nem csak egy földrajzi fogalmat jelent: sokkal inkább kultúrközséget, szellemi egységet és magasértékű történeti formációt. Minden nemzeti különbség ellenére már régen hasonló felfogást vallanak abban ami helyes, jó, szép és tökéletes. Amit szeretni, gyűlölni és tisztelni kell. És ezt a meggyőződést annak az azonos európai kultúr tradíciónak köszönhetjük, amelyben emberré formálódtunk.”²⁷³

„Ki kell alakítani egy egységes Európát, amely ezzel a három naggyal nem szemben, hanem mellettük megalkotja a világpolitikának azt a negyedik tényezőjét... amely ma hiányzik...” - véli Sulyok. Világosan rámutatott arra is, hogy Európa széjjeltöredezett állapotában csak gyarmati sorsra juthat, ki lesz szolgáltató a Szovjetunióknak vagy az Amerikai Egyesült Államokknak. „Össze kell szedni az európai népeket, rá kell világítani arra, hogy egyek vagyunk, közös az érdekünk, nincs köztünk lényeges különbség, egymásra kell találnunk és a francia szellem vezetése alatt meg kell csinálnunk az egységes Európát!” - mondta Sulyok a parlamentben 1946. július 26-án.

Ez az egységes Európa demokratikus szellemben felépített kell, hogy legyen és egységesen kell részt vennie az Egyesült Nemzetek Szervezetében. El kell jönnie a határok spiritualizálódása időszakának. El kell jutni oda, hogy a nacionalista államok uralmát váltsa fel a világszervezet, amely végre erővel is rendelkezik a béke fenntartásához. A nemzetállamoknak a maguk szuverenitását előbb vagy utóbb önkéntesen korlátozniuk kell és egy világszervezetre kell átruházniuk szuverenitásuk egy részét: ez az emberiség békéjének, fejlődésének záloga. Ma már nem lehet partikulárisan gondolkodni, ma már csak az egész emberiség képviseletében és az egész földgömbben lehet politikát csinálni - mondja Sulyok elítélve azokat a törekvéseket, melyek támaszpontokat keresnek maguknak, pozíciókat építenek ki, amiben már benne foglaltatik egy újabb háború előkészítése.

„Mi európaiak vagyunk több mint ezer éve és ezt nem tagadjuk meg. Mi hisszük, hogy az az Európa, amely ma mozaikként összetörve a porban hever egyszer feltámad és újra fáklyavivője lesz az emberiségnek amint a görög korszaktól kezdve egészen 1939-ig volt. Mi hiszünk ebben az Európában, hiszünk az Egyesült Nemzetek eszméjében és a valóságában és reméljük, hogy az eljövendő Magyarország még értékes téglákat fog vinni az Egyesült Nemzetek épületének felépítéséhez.” - mondta sportcsarnoki beszédében. Végül tehát Sulyok eljutott az Európai Egyesült Államok felállításának szükségszerűségéig. „Csak ezen az úton tudná Európa a politikai függetlenségét és kultúráját megőrizni. Csakis ezen az úton tudná gazdasági életét újra beindítani és a katonai alárendeltséget elkerülni. Különben egy idegen

²⁷² N.N. 1946 VII. 26. 517. old.

²⁷³ Sulyok Dezső: Két éjszaka... id. mű 346-347. old.

hatalomnak fog sikerülni egyik népet a másik után leigázni, kultúráját szétzúzni, gazdasági erőiket kizsákmányolni és végezetül a megmaradó népeket egymás ellen uszítani.” - írta erről emigrálása után.²⁷⁴

Kevesen látták - leginkább talán Winston Churchill - ilyen világosan Európa helyzetét és szerepét a világháború után. A demokrácián felépülő egységes Európa, melyben egyenrangú helye van minden népnek, köztük a magyarságnak is főként önvédelmi reflex volt. Erre az önvédelemre nagy szüksége lett a régióknál összehasonlíthatatlanul szerencsésebb helyzetben lévő „Nyugat Európának is”, főként gazdasági, kulturális, de politikai, katonai szempontból is. Legnagyobb szüksége azonban az egységes Európára kétségtelenül a közép európai térségnek lett volna, amely ezáltal kiszabadulhatott volna egy politikai, társadalmi, gazdasági berendezkedését, hagyományait, kultúráját, vallását, ideológiáját tekintve tőle teljesen idegen „világrész” öleléséből. „A kisállamoknak - írta - Európa mostoha gyermekeinek még sokáig kell szenvedniük, amíg az Európai Egyesült Államok megvalósul. Ennek valóra válása jelenti majd a végleges és vitathatatlan egyenjogúság elismerését.”²⁷⁵

²⁷⁴ Uo. 348. old.

²⁷⁵ Uo 359. old.

KÍSÉRLET A NEMZETI DEMOKRÁCIA ÖNÁLLÓ SZERVEZETI KERETEINEK KIÉPÍTÉSÉRE

A nemzeti demokraták eltávolítása a kisgazdapártból lehetővé tette, hogy e csoport most a külső körülmények hatására és kényszerítő erejénél fogva összefogjon és megpróbálja megteremteni önálló politika szervezetét. Az önálló pártalapítás gondolata már a kilépésre felszólító levél kézhezvételének pillanatában megfogalmazódott, valósággá azonban csak hónapokkal később válhatott. Sulyok Dezső az első napokban bizonytalankodni látszott, úgy nyilatkozott, hogy nincs szükség új párt alapítására, maga pártonkívüli marad.²⁷⁶ Hamarosan azonban felismerte, hogy itt a nagy pillanat, amikor szívós munkával létrehozhatók a nemzeti demokrácia szervezeti keretei, s ezáltal a politikai centrumból akár a hatalmi centrumba is bevihető ez a politikai erő. Személyes ambíciói szempontjából is kedvezőnek mutatkozott a pillanat: végre elismert vezére lehetett annak a pártnak, amely a nemzeti demokrácia érvényesüléséért küzdött.

A Magyar Szabadság Párt megalakítása

A párttá alakulásnak Sulyok szempontjából ez volt az eszmei értelme s erre 1946-47-ben mutatkozott is esély. A történelmi szituáció azzal kecsegtetett, hogy a koalíció ellenzékeként, kimunkált programmal, megfelelő kvalifikált emberekkel és esetleges nyugati támogatással a nemzeti demokrácia önállóan megjelenve megszerezheti a társadalom többségének támogatását. Ehhez alapvetően a következők kellettek:

1. A nagyhatalmak viszonyának kedvező alakulása;
2. A magyar belpolitikai viszonyokban a demokrácia játékszabályainak betartása;
3. Megfelelő program;
4. Megfelelő emberek a program képviselőire.
5. A nemzeti demokrácia erős szervezeti kereteinek kiépítése.

Sulyok Dezső és csapata 1946-ban és 1947 első felében még bízott benne, hogy a nemzetközi helyzet kedvezően alakulhat a magyarság számára. Bízott abban, hogy a békeszerződés életbelépésével megszűnik Magyarország megszállt státusa és abban az esetben érvényesíteni lehet a népakaratot akár az 1945-ös választási eredmények alapján, akár új választások révén. Bízott abban, hogy a nagyhatalmak viszonya kedvezően alakul és ügyes politikával Magyarország kicsúszhat a szovjet birodalom gyűrűjéből. Bízott abban, hogy fenntarthatók lesznek a demokrácia alapintézményei és azok a kedvezőtlen jelek, amelyek a totális diktatúra megvalósításának irányába mutattak megszüntethetőek lesznek. A program megvolt, adva voltak a megfelelő emberek is. Minden együtt volt tehát ahhoz, hogy létrehozzák az új pártot, amely a siker reményében vállalhatja a koalíció ellenzékének szerepét.

Ráadásul úgy tűnt, hogy az új párt megalapítása ellen nincs kifogása a többi politikai erőnek sem. A kisgazdapárt vezetői kifejezetten támogatták egy erős nemzeti demokrata ellenzéki

²⁷⁶ Népszava, 1946. III. 14.

párt létrehozását - mert paradox módon - támogatást vártak tőle saját koalíciós harcaikban. Kedvező lett volna számukra egy ilyen párt abból a szempontból is, hogy a Baloldali Blokk állandó offenzíváját felé terelhették volna, tehermentesítve ezáltal saját pártjukat. Ezt észrevette Rákosi Mátyás is, aki így figyelmeztette elvtársait 1946 május 9-én: „Az a helyzet állt elő, hogy a Kisgazda Párt örömmel nézi, hogy már nem annyira velük veszekszünk, mint a kizárt tagokkal. Holott az a helyes politika, hogy a Kisgazda Párt veszekedjék a kizártakkal. Ebben a tekintetben tanuljunk némi önmérsékletet, annál is inkább, mert a mi támadó magatartásunk ezekben a kérdésekben negatív hatással van a Kisgazda Párt parasztjaira. Hogyha mi megvető magatartást tudunk tanúsítani a kizárt jobbszárnyra, az egész másként fog hatni.”²⁷⁷ A parlamenti naplók tanúsága szerint Rákosi figyelmeztetése ezúttal nem talált megértő fülekre. Az MKP képviselői képtelenek voltak „önmérsékletet” tanúsítani.

Ráadásul Nagy Ferencék bíztak abban, hogy a kapcsolatok a kisgazda és a szabadság párt között szorosak maradnak - már csak a közös gyökerek és célok miatt is - így az ellenzék koalíciós kötöttségek nélkül képviselheti a polgári-demokrata nézeteket. Ha nem is taktikai, de stratégiai szövetségest láttak egy nemzeti demokrata pártban, amely kétségtelenül hasznos lesz számukra. Nagy Ferenc így ír erről: „Sulyok Dezső pártjának alakulását minden körülmények között ki akartam harcolni, mert fontosnak tartottam, hogy legyen egy olyan demokratikus ellenzéki párt, amelyet nem kötnek koalíciós szabályok s nyíltabban és bátrabban mondhatja meg véleményét a magyar politikai élet jelenségeiről, a kommunista terjeszkedésről és a szovjet befolyásról, mint a koalícióban lévő Kisgazdapárt.”²⁷⁸

Azzal, persze nem számoltak, hogy az új párt gyorsan megerősödik, és komoly vetélytársává válik a kisgazdapártnak. Mikor erre rádöbentek (1946 decembere) a FKGP vezetői szembefordultak az új erővel, s cinkos szemet hunyással vették tudomásul a szabadságpárt elleni atrocitásokat. Mindenesetre a FKGP vezetése (Nagy Ferenc, Kovács Béla) a szabadságpárt gyors erősödése után is legfeljebb vetélytársat látott Sulyokékban, semmiképpen sem elpusztítandó ellenséget. Révai József négy nappal a szabadságpárt zászlóbontó nagygyűlése után erről a következőket mondta: „megállapítható, hogy semmi egyébről nincs szó, mint versenytárstól való félelemtől. Attól félnek (a kisgazda vezetők - SZ.K.), hogy a reakciós szavazótömegeket és az egyházi reakció támogatását elveszi tőlük. Tehát nem arról van szó, hogy a FKGP mint demokratikus párt szembefordul egy reakciós párttal, hanem mint versenytárs fordul vele szembe...”²⁷⁹

Bizonytalanság mutatkozott a Baloldali Blokkban is, végül is az MKP vezetői arra az álláspontra jutottak, hogy kedvező egy új és viszonylag erős polgári párt megjelenése a politikai porondon, mert ez tovább segíti a független kisgazdapárt szétzilálását, szavazóbázisának, támogatóinak, szervezeteinek megosztását. Ezzel szét lehet robbantani az 1945-ös polgári egységfrontot, amely masszív többségként akadályozza a totális állam megteremtését Magyarországon. Ezért végül is úgy döntöttek, hogy támogatják az új erő párttá alakulását, legalábbis amíg céljaiknak megfelelően működik, nem akadályozzák. Szviridov altábornagy így számol be erről: „...Rákosi annak idején nagyon kért minket, sietessük a Sulyok párt

²⁷⁷ PIL 274-9/24.

²⁷⁸ Nagy Ferenc id. műve 350-351. old.

²⁷⁹ PIL 274-9/24.

engedélyezését, Nagy Ferenc is kérte ezt. Rákosi azt hitte, hogy Sulyok elviszi a kisgazdapárt felét, de ez a reménye nem vált valóra.”²⁸⁰

A Baloldali Blokk magatartásában is akkor figyelhetjük meg a változást, amikor valóságként rémlik fel, hogy ez az új erő nem csak a kisgazdapárttal szemben, de az egész koalícióval szemben veszélyes erővé nőtte ki magát. Egymaga képes lehet az 1945-ös polgári front helyébe lépni és az akkoriánál akár jobb eredményt is elérni. Mikor ezt konstatálták az MKP vezetői, minden eddigit felülmúló összetűzet zúdítottak az új pártra, amely bele is rokkan a terhekbe.

Kezdetben örömmel fogadta az új párt megjelenését a „hivatalos ellenzék”, a radikális párt vezetője, Zsolt Béla is. Nagy vezércikkben méltatta Sulyok demokratikus elkötelezettségét, érdemeit, mellé állt a „reakciósság” vádjával szemben. Cikkében Sulyokot „demokráciánk konzervatív szárnyának egyik legjellemesebb és leeurópaibb habitusú alakjának” jellemzi, és csak azért aggódik, nehogy Sulyok és pártja ne legyen a szélsőséges, demokráciaellenes elemek favoritja a magyar közéletben.²⁸¹

A Baloldali Blokk kezdeti bizonytalansága az új párt engedélyeztetése körüli huzavonában nyilvánult meg. A magyar kormány, az Országos Nemzeti Bizottság mellett egy új párt alapításához ugyanis a Szövetséges Ellenőrző Bizottság engedélye is szükséges volt. Ez ugyan pontosan nem volt lefektetve a fegyverszüneti szerződésben, de annak „gumi megfogalmazásait” szélesen és önkényesen értelmezve gyakorlatilag a SZEB jóváhagyása nélkül nem működhetett politikai szervezet az országban.

A kérdés azután merült fel konkrét formában, hogy 1946 március 15-én a kisgazdapártból kizárt képviselők közül 15-en - Drózdny Győző, Halter Béla, Hegymegi Kiss Pál, Kiss Ferenc, Lábady Antal, Lévy Zoltán, Nagy Vince, Nagyiván János, Némethy Jenő, Pásztory István, Stühmerner Obrschall Ilma, Sulyok Dezső, Ternai István, Vásáry István, Vásáry József - új párt megalapításáról határoztak. A párt neve, miután elvetették a Kossuth Párt elnevezést, Magyar Szabadság Párt lett. Nagy Vince szerint azért vetették el a Kossuth Párt elnevezést, nehogy elriasszanak néhány királypárti képviselőt. Legalább ilyen súllyal eshetett a latba az is, hogy a pártalapítók nem akartak konfliktust a hatalommal már a párt neve miatt is. Többen tiltakoztak ugyanis a Kossuth név felvétele ellen, így a VI. kerületi Nemzeti Bizottság írásban is. E testület közölte, hogy a Kossuth név meggyalázásának tekinti a névválasztást.²⁸²

1946. október 23-án Sulyok arról beszélt, hogy „A Magyar Szabadság Párt elnevezés csak ideiglenes, mert ebből fog kialakulni később az új párt a haladó keresztények demokratikus pártja.” Nyugat-európai értelemben vett keresztény-demokrata pártot képzelt el, amely kapcsolatot keres európai testvérpártjaival és azoktól támogatást kap. Sulyok nagyon fontosnak tartotta a nemzetközi támogatást. Az a párt, amelyik teljesen egedül áll, - mondta - szét fog esni. Ilyen a Független Kisgazdapárt is.

Szabadság Párt néven egyébként megpróbálták már működtetni politikai szervezetet korábban is. Egy irat szerint 1945. január 31-én a Magyar Hazafiak Szabadság Szövetsége és a Szabadság Párt kérte a „Budapesten székelő Magyar Nemzeti Bizottságot”, hogy a pártot vegyék be annak munkájába. A pártnak bélyegzője is volt: Magyar Szabadság Párt Orsz. Közp. felirattal.

²⁸⁰ Moszkvának jelentjük...Titkos dokumentumok 1944-1948. Századvég Kiadó 1994. Szerk.: Izsák Lajos, Kun Miklós. 212. old.

²⁸¹ Haladás, 1946. VII. 25.

²⁸² Szabad Nép, 1946. III. 30.

A kérvényező nem más volt, mint Dudás József, az 1956-os forradalom egyik prominens alakja.²⁸³

Az új párt fő célja: a nemzeti demokratikus politikából és a politikai erkölcsből annyit megmenteni, amennyi lehetséges... A párt „alapeszméje a következő volt: pillanatnyilag pusztán létünket megmenteni, hogy később a visszahúzódó bolsevizmus helyét lépésről-lépésre elfoglalhassuk.”

Leghatározottabban Hegymegi Kiss Pál utalt a nemzeti demokrácia kontinuitására, amelyben a pártalapítás csak egy epizód: „A felszabadulás után - mondta egy gyűlésen - visszakerültünk a kiscgazda párthoz, ahol Kossuth eszméjét vallottuk, ugyanazt az eszmét, amiért Gömbös idején kizártak bennünket a pártból. Rájöttem közben - mondotta - hogy egyik párt sem azt teszi, amit eszméjében vall. Ez készített bennünket - Sulyok Dezsőt (taps) és több képviselőtársamat, hogy új pártot alakítsunk, és tovább folytassuk azt az eszmét, amit Gömbös idején abba kellett hagyni és ami Kossuth szellemével van áthatva.”²⁸⁴

A Magyar Szabadság Párt engedélyezése

Az alapítók levelet intéztek Varga Bélához, a Nemzetgyűlés elnökéhez, amelyben közölték, hogy e csoport önálló országos párt alakítása iránt tárgyalásokat folytat. „Ezen tárgyalások folyamán - írták - illetékes helyen felmerült az a vélemény, hogy a fegyverszüneti egyezmény értelmében az új országos párt megalapításához a Szövetséges Ellenőrző Bizottság engedélye szükséges.”²⁸⁵

Ezért kérték annak megállapítását, valóban szükség van - e a SZEB engedélyére. A Nemzetgyűlés elnöke szerint nincs, mivel az 1945. V. tc. (fegyverszünet - Sz.K.) nem tartalmaz pártalakítási tilalmat. A hivatkozott törvénycikk mindössze 15. pontja érinti ezt a kérdést, a következő szöveggel: „Magyarország kormánya kötelezi magát, hogy haladéktalanul feloszlattja a magyar területen lévő összes Hitler-barát, vagy más fasiszta, politikai, katonai és katonai jellegű szervezeteket, valamint az egyéb olyan szervezeteket, amelyek az egyesült nemzetekkel szemben ellenséges propagandát folytatnak és a jövőben nem tűri meg az ilyen szervezetek fennállását.”

Varga Béla szerint pártalapításhoz még az Országos Nemzeti Bizottság engedélye sem szükséges, mert az 1945. VIII. tc. I. Fejezet 2. paragrafusában is csak azt mondja ki, hogy „A választásokon csakis olyan párt vehet részt, amelynek részvételi jogát - a párt céljainak, vezetőinek és összetételének demokratikus szempontból való megvizsgálása alapján az Országos Nemzeti Bizottság megállapítja.” Ez a pont tehát csak a választásokon való indulás jogáról határoz. Az 1946. I. tc. biztosítja az állampolgárok természetes és elidegeníthetetlen jogait, kiemelve az egyesüléshez és a gyülekezéshez fűződő jogokat.

A SZEB engedélye tehát jogilag nem volt szükséges, sőt a pártalapítást egyetlen jogszabály sem tiltotta és nem is szabályozta, mindössze a választásokon való induláshoz volt szükséges az ONB engedélye. Így pl. SZEB engedély nélkül működött a Demokrata Néppárt is, igaz az

²⁸³ PIL 283-10/206.

²⁸⁴ PIL BBA-39/112.

²⁸⁵ MOL XVIII-7/4.

ONB engedélyezte a pártnak a választásokon való indulást. „Új párt alakítására törvényes tilalom tehát nincsen törvénytárunkban, sem pedig olyan közzétett és kihirdetett törvényünk nincs, mely a párt alakítását a Szövetséges Ellenőrző Bizottság engedélyétől tenné függővé” - sommázta véleményét a Nemzetgyűlés elnöke.²⁸⁶ Mégis - „főként külpolitikai okok miatt” - a miniszterelnökhöz fordult, hogy ő is nyilvánítson véleményt.

A probléma azzal oldódott meg, hogy Sulyok, akit ideiglenesen a Magyar Szabadság Párt elnökévé választottak 1946. március 15-én, (Társelnökök: Nagy Vince és Vásáry István, főtitkár Kovács László) udvariasságból közölte a Szövetséges Ellenőrző Bizottsággal a párt megalakulását. Ekkor azonban Beljanov vezérőrnagy, a SZEB közigazgatási osztályának vezetője közölte, hogy a párt működéséhez szükséges a SZEB engedélye. Így már nem térhetett ki Sulyok a kérelem elől, megírta a beadványt, amire azonban hosszú ideig nem érkezett válasz, így a párt a parlamentben mint pártonkívüli csoport tevékenykedett, a szervezés megindítását pedig elhalasztották.

Ezt követően Sulyok a parlamentben 1946. május 2-án bejelentette az új párt alapítását. „Miután azonban - mondta - a Szövetséges Ellenőrző Bizottság részéről hivatalosan közzétett velünk az, hogy a párt működésének megkezdéséhez a fegyverszüneti egyezményhez fűzött gyakorlat értelmében a Szövetséges Ellenőrző Bizottság engedélye szükséges... a múlt hó 29-én kérvényt nyújtottam be a Szövetséges Ellenőrző Bizottsághoz és abban kértem, hogy a párt működését engedélyezni szíveskedjék. Ez a kérvény még elintézetlen. Bejelentem a t. Nemzetgyűlésnek, hogy mindaddig, míg kérvényünk elintézését nem nyer a 16 képviselő, mint pártonkívüli ellenzéki képviselő kíván a Nemzetgyűlés munkájában részt venni.”²⁸⁷ Érdekes, hogy az egész Nemzetgyűlésben csak Slachta Margit tette szóvá, hogy jogilag egy ilyen belügyhöz nem lenne szükséges a SZEB engedélye...

Végül is 1946 július 6-án megérkezett a SZEB engedélye: „Tekintettel a kormány határozatára, - szólt a miniszterelnöknek címzett levél - valamint a kormányzati koalícióba tömörült magyar demokratikus pártok egyhangú kívánságára, hogy Sulyok Dezső nemzetgyűlési képviselő úrnak új párt alapítása engedélyeztessék, a Szövetséges Ellenőrző Bizottság az Ön (Nagy Ferenc - SZ.K.) levelében foglalt kérelmet tudomásul vette.”²⁸⁸ Ezt követően Sulyok a Nemzetgyűlésben 1946. július 24-én ismertette a szabadságpárt rövid elvi programját, ami megfelelt a nemzeti demokrácia harmincas évek óta kialakult nézetrendszerének, hozzáidomítva az új helyzethez. A fentiekben már elemzett program tartalmazta Magyarország demokratizálásának átfogó programját.

A párt célját a következőképpen határozták meg: „törvényes úton demokratikus politikai szervezetbe tömöríteni mindazon magyar állampolgárokat, akik a független magyar államban az ember természetes és elidegeníthetetlen jogai alapján félelemtől és nélkülözéstől mentesen kívánnak élni.”

A párt tagjainak szereplése azonban elbizonytalanította a Baloldali Blokk és a SZEB vezetőit. A határozott ellenzéki hang ismeretlen volt eddig; a semlegességről, az Európai Egyesült Államok megteremtésének szükségességéről mondott Sulyok beszéd a szovjet érdekeket közvetlenül is veszélyeztette. Megrémítette a szovjeteket az 1946. szeptember 8-án megtartott parasztnapok tapasztalata. Ez volt ez egyetlen hatalmas ellendemonstráció, amelyben az

²⁸⁶ Uo.

²⁸⁷ N.N. 1946. V. 2. 764. old.

²⁸⁸ Közli: Sulyok Dezső négy beszéde id. mű 2. old.

ellenzék kimutathatta véleményét és erejét. A Budapestre sereglő százezer parasztember a magyar vidék hangulatát hozta fel egy napra a fővárosba, - csatlakozott hozzájuk a fővárosi polgárság egy része is- és ez a hangulat minden volt, csak a Baloldali Blokkra és a Szovjetunióra kedvező nem. Jól érzékelték a Baloldali Blokk vezetői és a SZEB tábormokai is az emelvényen, hogy a nép körében milyen népszerű Sulyok és pártja. Bizalmas jelentésben így számolt be erről Walsh, az angol SZEB misszió tagja Bevin külügyminiszternek: „Kiss Sándor nyitotta meg a gyűlést a Parasztszövetség vezetője, aki üdvözölt mindenkit. Az elnök, a miniszterelnök, a brit, amerikai tábormokok nevét hangos taps fogadta, a leghosszabb tapsot Sulyok Dezső a nemrég megalakult Magyar Szabadság Párt elnöke kapta.... jelentőségteljesen gyenge tapsot kapott Szviridov tábormok és még kevesebbet Rákosi Mátyás, akit az előtt nem sokkal hangosan utasított rendre a tömeg, hogy vegye ki szájából a cigarettát a nemzeti himnusz alatt.”²⁸⁹

Az incidensről Nagy Ferenc is megemlékezik emlékirataiban, elhallgatja azonban Sulyok népszerűségét. Mudrikov alezredes, szovjet megbízott is beszámol az esetről: „A gyűlés megnyitáskor üdvözölték a külföldi államok és a magyar pártok jelen lévő képviselőit. Meg kell jegyeznünk, hogy amikor Szviridov altábornagyot üdvözölték csak gyér taps hallatszott, viszont amikor Shoenfeldet, az USA képviselőjét üdvözölték, a gyűlés résztvevői őt harsányan megéltették. A magyar politikai pártok képviselőinek üdvözlésekor a jelenlévők különösen hangosan megtapsolták a Magyar Szabadság Párt képviselőjét. A szociáldemokrata párt képviselőjének csak szórványos taps jutott, amikor pedig Rákosi Mátyást üdvözölték, még fütty is hallatszott. Az amerikai képviselőt és a Magyar Szabadság Párt képviselőjét különösen lelkesen tapsolták meg a Független Ifjúság szervezet tagjai, akik feltehetőleg külön ebből a célból a tribün körül helyezkedtek el.”²⁹⁰

Az eseményről így emlékezik meg Sulyok: „Ez a találkozó, melyre több mint százezer paraszt gyűlt össze a Hősök tere, pártunk akaratlan demonstrációja lett. Amikor a rádióbemondó a megjelent delegációk felsorolásánál a Magyar Szabadság Párt nevét mondta, a tömegek elementáris tetszésnyilvánításban törtek ki, növekvő népszerűségünk bizonyítékeként az ország lakossága körében, mely a rendezőket nem kis zavarba hozta.... Ennek a tetszésnyilvánításnak volt még egy más, inkább komikus következménye is. Az ünnepség elején lent a publikum között ültünk. Amikor aztán nevem említésére a tömeg viharos tapsa és éljenzése elhalkult, felszólítottak, menjek a dísztribünre és foglaljam el a helyem a miniszterek mellett és a többi pártvezér között.”²⁹¹ Így emelte a „pártvezérek” sorába a néphangulat a szabadságpárt elnökét.

A szabadságpárt népszerűségének rohamos növekedése és tagjainak parlamenti tevékenysége óvatosságra intették a SZEB tábormokait, így levél ment Nagy Ferenchez, amelyben visszakoztak a működési engedély ügyében. Szviridov közölte, hogy tévesen értelmezték levelét, és nem veszi tudomásul a párt megalakulását és működésének megkezdését.

A szabadságpárt azonban az engedély visszavonásának idején is működött, még ha korlátozott keretek között is. 1946 július-augusztusban próbálták berendezni a párt központját (Tükör u. 4.). Az MKP beépített informátora augusztus elején itt nagy forgalmat tapasztalt, a szervezést a háznagy, Pírity Ferenc irányította. Nagyon aktív volt Pálffy József, aki szerint tódulnak a pártba az emberek, különösen a csepeli munkásság köréből. Pálffy elmondta azt is, hogy

²⁸⁹ PIL 500-1/73.

²⁹⁰ Moszkvának jelentjük... id mű 131. old.

²⁹¹ Sulyok Dezső: Két éjszaka... id. mű 455-456. old.

ígéretet kaptak a felső papság köréből, hogy teljes súlyukkal támogatni fogják a Magyar Szabadság Pártot.²⁹²

Augusztus 1-én Sulyok nagy cikket jelentetett meg a Haladás c. lapban. Ebben a támadásokra reagálva kifejtette, hogy „az ország közvéleményének oroszlánrészével szemben mégsem lehet egyszerűen a reakció nagyon elkoptatott frázisával elintézni embereket és jelenségeket, akik és amelyek ma az ország legfontosabb kérdéseinek az előterében állnak.”²⁹³ Sulyok kifejtette, hogy nagyon káros az, hogy a 25 éves jobboldali kilengés után az inga most erőteljesen baloldalra leng ki. Kíméletlenül bírálta a kommunista párt politikáját, amely fanatizmusra és katonai fegyelemre építve „tömegeket kíván magának mozgósítani és a minőség elé helyezi a mennyiségi terjeszkedés feladatát.” Ennek folyamán „felszívta magába az imént még Szálasi leghívebb gárdájához tartozó úgynevezett kisnyilasok legnagyobb részét és nagy számban vonzott magához renegát, mindenre hajlandó, gyökértelen intellektueket...”

Zsolt Béla a lap ugyanazon számában közölt viszontválaszában már nagyon furcsa dolgokat írt, de még elismerte: „Te leszel az, aki ellenzéki vezérként idővel megadod az ellenzékiiségnek azt a demokratikus félreérthetlenséget, amely majd lehetővé teszi, hogy a nekem is kívánatos, korlátlan és megkönyékezhethetetlen bírálat valóban csak azokat érje, akik a túlzásokért, tévedésekért vagy bűnökért felelősek...” Ugyanakkor Zsolt olyanokat ír, hogy „a demokratikus módon választott többség, még nem demokrata”, meg hogy a demokrácia nem az, amit a társadalom többsége akar. Sőt: „jobb, ha a kisnyilasok időnkint a kommunista környezetben feledkeznek meg magukról, mintha az ellenforradalom hozza ki őket a sodrúkból...” Azt is írja Zsolt, hogy „jóval megnyugtatóbb, ha a kommunista köztisztviselő lépi át a törvényesség határát, mintha olyasvalaki, akit kiscgazdapárti vagy parasztpárti áruhában csempésznek vissza a demokráciába azok közül, akik már Gömbös, Sztójay és Szálasi parancsára is át tudták lépni a törvényesség határát.”

Ezekkel a kifacsart nézetekkel - melyek mélyen sértették a magyar nép érzelmeit is - Sulyok nem érthetett egyet s ez csak megerősítette szándékát, hogy létrehozzon egy erős ellenzéki pártot a nemzeti demokrácia programjára építve.

A szervezésről a jelentések augusztus végén arról szólnak, hogy a párt nagy anyagi nehézségekkel küzdött. Október 9-én 300 fős gyűlést tartottak a párt központjában, ez tekinthető az első nagyobb összejövetelnek. A gyűlésen szigorú igazoltatások révén a „kemény mag” jelent meg, az informátor szerint főtisztviselők, papok, katonatisztek, gentryk. A szónokok: Pálffy József, Vásáry István, Nagy Vince voltak. A gyűlésen elítélték a békeszerződést, amelyet példátlanul szégyenletesnek neveztek, s amit revízió alá kell venni és leszögezték, hogy a párt nyugati orientációt képvisel. Nagy Ferencet tehetetlen bábnak nevezték és kifejezték meggyőződésüket, hogy a békeszerződés után elsöprik a koalíciót. Az MKP hanyatlásáról beszéltek, a mesterségesen gerjesztett inflációról, melynek értelme a középosztály anyagi alapjainak szétrombolása volt. Elítélték a túlságosan szigorú népbíráskodást és Rajk belügyminiszter antidemokratikus tevékenységét.

Végül is a párt engedélyezése egy vadászaton dőlt el és Nagy Ferencnek valamint Kovács Bélának volt köszönhető. Ezen vetette fel a két kiscgazda vezető Puskin szovjet követnek a szabadságpárt engedélyezésének ügyét. „Olyan nagy súlyt helyeznek önök erre?” - kérdezte Puskin Nagy Ferenc leírása szerint. „Igen - válaszoltam - mert a magyar demokrácia őszinteségét tükrözné vissza, hogyha módot nyújtanánk arra, hogy a parlamentben ellenzéki

²⁹² PIL BBA-39/112.

²⁹³ Haladás, 1947, VIII. 1.

csoport is pártalapon tevékenykedhessen, és az országban folytathassa szervezkedését... Nem tartanak attól, hogy Sulyok pártja komoly eredményeket fog elérni, ha legálisan szervezkedik? - kérdezte figyelmeztetően az orosz követ.” Ha így is volt Nagy Ferencék vállalták a felelősséget, ennek eredményeként hamarosan megérkezett a SZEB engedélye.²⁹⁴

Az engedély 1946. október 11-én kelt és így szólt. „Miniszterelnök Úr! Kérésére válaszolva van szerencsém közölni, hogy a Magyarországi Szövetséges Ellenőrző Bizottságnak nincs kifogása a Szabadság Párt működése ellen. A SZEB ezen határozata meghozatalánál mindenekelőtt Miniszterelnök úr ama ígéretét veszi figyelembe, hogy a Szabadság Párt tevékenysége a magyar demokrácia megerősítésére fog irányulni és ezzel erősíti a koalíciós magyar kormány tekintélyét és a magyar köztársaság presztízsét.”²⁹⁵

Sulyok úgy értelmezte, hogy „az oroszok átiratukban kérik, hogy a koalíciós kormányt támogassuk a működésünkkel. Nem fogjuk és nem is vagyunk hajlandóak támogatni” - mondta erről október 23-án egy nagygyűlésen 500 ember előtt.²⁹⁶ Az engedélyezéssel azonban nyitva állt az út a nagyobb arányú szervezkedés megindítása előtt, a szabadságpárt kiléphetett a parlament szűk keretei közül, népszerűségét megpróbálhatta politikai tőkévé kovácsolni.

Pártszervezés

Nem volt kétséges, hogy a nemzeti demokrácia vázolt programjával, a koalíciós pártok és viszonyok éles kritikájával széles tömegekre lehet hatni Magyarországon. A párt parlamenti képvisellete adott volt, jellegét tekintve pedig eltért az osztálpárt koncepciójától és modern értelemben vett néppártként jelent meg a politikai palettán. Programja éppúgy hatott az elégedetlen polgárságra, középosztályra, értelmiségre, mint a parasztság széles tömegeire és a munkásságra is. A párt vezetői, szervezői nagy hangsúlyt is helyeztek arra, hogy minél többre tegyék a párt, ne lehessen szűk társadalmi kategóriákba belegyömöszölni. A párt gyűlései bizonyították is, hogy a tagság, a hallgatóság, a szimpatizánsok mind a három nagy társadalmi alkotóelemből kerülnek ki. A nemzeti demokrácia Sulyok által felvázolt programja alkalmas volt az adott politikai szituációban e rétegek érdekeinek összehangolására, ami komoly politikai erőt jelentett.

1946/47 fordulója a Magyar Szabadság Párt rohamos fejlődésének időszaka. Néhány hónap alatt az egész országot behálózó szervezetek jöttek létre, legtöbbször spontán módon. A párt nagyon aktív a képviselőházban, s megtartotta országos jelentőségű nagygyűléseit Budapesten, Szegeden, Hódmezővásárhelyen. A tervezett és előkészített pécsi és miskolci nagygyűlésre már nem kerülhetett sor.

A párt központja Budapesten működött, rövid idő alatt megalakultak a szervezetek minden kerületben. Megválasztották a kerületi tisztségviselőket, elnököket is:

- I. ker. Királyfiai Jeszenák Pál. I. Gellérthegy u. 25.
- II. dr. Kapuváry Kálmán II. Szilágyi Erzsébet fasor 3.
- III. Jurasits Ferenc. III. Bécsi út 61. (Párthelyiség: Tímár u. 26.)

²⁹⁴ Nagy Ferenc id műve 396. old.

²⁹⁵ A SZEB működéséről ld.: Földesi Margit: A Szövetséges Ellenőrző Bizottság Magyarországon 1945-1947. IKVA Kiadó 1995.

²⁹⁶ PIL BBA-39/112.

- IV. Révhegyi Ferenc. IV. Apponyi tér 1.
- V. Landgraf Dezső. V. Nádor u. 20.
- VI. Szomjas György. VI. Révay u. 2.
- VII. Landy István. VII. Damjanich u. 26/a.
- VIII. Magyar Endre Béla. VIII. Szentkirályi u. 11.
- IX. Pipics Zoltán dr. Üllői út 121.
- X. Dr. Markos Olivér. X. Család u. 50.
- XI. Sajó János. XI. Verpeléti út. 14.
- XII. dr. Bartal Ferenc. XII. Győri út 12.
- XIII. Stefanits Ferenc. XIII. Csángó u. 13/b.
- XIV. Honti László tiszteletbeli elnök.
- XIV. Amerikai út 76. Az ügyeket viszi: Révész György.

Az I., II., XII. kerületi párhelyiség a XII. Széll Kálmán tér 17. szám alatt működött, a párt országos központja pedig előbb az V. ker. Tükör utca 4., majd a VII. kerület, Madách u. 8 szám alatt. A Tükör utcában tartotta pártnapjait a V., VI. kerületi szervezet. A Somogyi Béla út 3/a-ban a VII., VIII. ker. A IX. és X. kerület a IX. Mester utca 22-ben gyűlésezett; a XI. kerület a Verpeléti út 14-ben. A XIII-XIV. ker. székháza az Amerikai út 76-ban volt.

Hamarosan megválasztották a párt vezetését is: Országos elnök: dr. Sulyok Dezső. Társelnök: dr. Nagy Vince és dr. Vásáry István. Főtitkár: Halter Béla. Főügyész: dr. Némethy Jenő. A vidéki szervezkedés vezetője: Vásáry József. Pártigazgató: Kuchinka Gyula. Háznagy: Pirity Ferenc.

Budapesten rendszeresen tartottak pártnapokat. Az I. kerületiek minden szerdán 6 órakor; a II. ker. minden kedden fél 6-kor; a III. ker. minden pénteken fél 6-kor a XII. kerülettel együtt; a IV. ker. a VII. kerülettel együtt tartotta pártnapjait a Somogyi Béla út 3/a alatt; az V. ker. minden pénteken fél 6-kor; a VI. ker. minden szerdán fél 6-kor; a VIII. ker. is pénteken fél 6-kor; a IX. és X. kerület csütörtökön 6-kor a IX. Mester utca 22.-ben. A XI. ker. minden szerdán 6-kor tartotta pártnapját. A XIII. ker.-i szervezet minden szerdán találkozott 6-kor együtt a XIV. kerületi tagokkal.²⁹⁷

Jelentősen növelte a párt erejét, hogy csatlakozott hozzá a Pálffy József vezette keresztény mozgalom is, amelyet egyes manőverrel 1945 novemberében elütöttek a választásokon való indulás jogától. A csoport ugyanis Demokrata Néppárt néven kívánt indulni a választásokon, de ilyen néven Barankovics Istvánnak adták meg az indulás jogát. Még gyanúsabbá tette e manővert, hogy végül is Barankovics nem indította önállóan a pártját, s így a kereszténydemokráciának nem lett önálló képvisellete.

A konzervatív keresztény erők e csatlakozása újabb szavazóbázist teremtett a szabadságpárt-nak, így a Pálffy részére juttatott ügyvezető alelnöki tisztséggel honorálták a csatlakozásukat. Pálffy így indokolta a csatlakozást: „Nekünk a demokrácia nevében nem adták meg a lehetőséget, hogy az elmúlt év novemberében indulhassunk a választásokon, de most itt vagyunk, hogy alátámasszuk képviselőtársaink munkáját, mindenütt hirdetve a keresztény és nemzeti eszmét.”²⁹⁸

E csatlakozásnak nagy szerepet szántak abban is, hogy a párt megszerezze a katolikus egyház fejének, Mindszenty József esztergomi érseknek s vele a klérusnak a támogatását. Ez döntő

²⁹⁷ A Holnap, 1947 III. 19.

²⁹⁸ Sulyok Dezső négy beszéde id mű 15. old.

kérdés volt a választások szempontjából. A katolikus egyház óriási tekintélynek örvendett, érintetlen volt jól kiépített szervezeti rendszere, információs hálózata, felhasználhatóak voltak nemzetközi kapcsolatai. A példátlan szenvedéseket hozó világháború után a hit szerepe felerősödött, az egyház, amely megfosztatott anyagi alapjai nagy részétől mártírként élhette meg a nagy változásokat, befolyása alig csökkent az 1945 előttihez képest.

Sulyok kapcsolatban állt Mindszenty József bíborossal, bár - főként a köztársasági államforma megteremtése miatt - némi neheztelést is érezhetett az eminenciás részéről. A közös célok azonban félretették az ellentétet és a katolikus püspökkari konferencia 1946. szeptember 6-én egyértelműen a mellett foglalt állást, hogy a választásokon (egyelőre a községi választásokról volt szó) a Magyar Szabadság Pártot kell támogatni.²⁹⁹ Nem volt kétséges, hogy Mindszenty s vele a katolikus egyház képes lesz érvényt szerezni abbéli döntésének is, hogy a Demokrata Néppárt vezetői, tagjai is orientálódjanak a Magyar Szabadság Párt felé.

Ezzel hatalmas erő jutott az új párt birtokába, s ezt csak erősítette, hogy a párt vezetői között a katolikus vonal mellett igen erőteljes volt a protestáns vonal is, hisz Vásáry István pl. a tiszántúli református egyházkerületnek éveken át világi aljegyzője, főjegyzője és tanácsbírája, a debreceni református egyháznak főgondnoka volt; egyházkerületi tanácsbíró, az egyetemes református zsinat póttagja. Hegymegi Kiss Pál pedig Kiss Áron református püspök fiaként látta meg a napvilágot; Vásáry József Baltazár Dezső református püspök lányát vette feleségül stb.

Mindszenty József maga is leírja emlékirataiban, hogy a szabadságpárt szervezése eredményesen folyt, „Mindenütt lelkes tömegek csatlakoztak hozzá. Szakértők és közvéleménykutatók a párt 60-65%-os győzelmére számítottak. A püspöki kar tagjai is hajlottak arra, hogy a választásokon a Szabadság Pártot támogatják.”³⁰⁰ A katolikus egyház és a szabadságpárt összefogását csak erősítette a fakultatív hitoktatás kérdésében kialakult országos vita, melyben mindkét fél elvetette a kötelező iskolai hitoktatás eltörlésének ötletét.

Az egyház és a szabadságpárt szövetségének erejét a környező államokban is érzékelték. „Ha a klérus a következő választásokon nem a kiscigizdákat, hanem a szabadságpártot fogja támogatni a párt többséget szerezhet.” - írta egy szlovák lap.³⁰¹

A szervezést segítette az ösztönös önvédelem reflexe is: mindazok akik nem akartak a koalíciós pártokhoz tartozni de valamiféle szervezett védelmet vártak, most tömegesen csatlakozhattak a Magyar Szabadság Párthoz.

A szervezést nehezítette viszont, hogy anyagi források nem igen álltak rendelkezésre, a pártnak nem voltak helyiségei, nem voltak vállalatai, mint a koalíciós pártoknak. Ugyancsak hiányoztak mozijai, kiadói stb. Így az adományokra, a tagdíjakra, és nemegyszer a párt tagjai révén az egyes intézmények költségvetésére támaszkodhattak. A pénzügyek arányaira jól mutat rá Sulyok Dezsőnek (aki a Pénzügyintézet Központ elnökeként némi betekintéssel rendelkezett e téren) adatai, aki szerint: „A Nemzeti Parasztpárt 3 millió forintot költ el egy évben, a Független Kiscigizdapárt 6 millió forintot, a Szociáldemokrata Párt 18 millió forintot és a Magyar Kommunista Párt 45 millió forintot a politikára. Megmondom azt is, hogy a

²⁹⁹ EPL. M.1. Közli: Izsák Lajos: A polgári ellenzéki pártok Magyarországon 1944-1949. Kossuth Könyvkiadó 1983. 124. old.

³⁰⁰ Mindszenty József: Emlékirataim. Apostoli Szentszék Kiadója. 1989. 179. old.

³⁰¹ Narodna Obrada, 1947. III. 25.

Szabadságpárt - mostani költségvetése és viszonyai szerint - elkölt havi 10.000 forintot, tehát egy évben 120.000 forintot.”³⁰²

A pártszervezés területi elven működött, városi, kerületi, falusi szervezeteket hoztak létre, ezek munkájának összehangolása igen nehezen ment, igazából nem is nagyon sikerülhetett. A párt külön létrehozott Ifjúsági Csoportokat a helyi szervezetek mellett, s ugyanígy külön nőcsoportokat is. Idővel a párt gyűléseinek biztosítására rendezőgárdát is létrehozta, amelyet ellenfeleik „S gárdának” tituláltak, némi asszociációval az SS alakulatokra. Egyes kerületekben megpróbálták külön csoportokat alakítani a magánalkalmazottak, közalkalmazottak, iparosok, fizikai munkások és egyéb foglalkozásúak számára is.

A csoportszervezés terén a nőszervezés haladt leginkább, ennek tulajdonították - méltán - a legnagyobb jelentőséget. Nem csak azért, mert a szavazópolgárok többsége nő volt, hanem azért is, mert a nők függetlenebbek, mint a férfiak: nem köti őket munkahely, szakszervezeti tagság stb. „Nem olyan nagyon vannak korlátozva működésileg, politikailag, mint esetleg férfi hozzátartozóik” - mondta erről a nőszervezés lelkes vezetője Stühmerné Oberschall Ilma. A nők nagy számban jelentek meg a párt gyűlésein, általában 40% körül nő ült a hallgatóságban.

A szervezésben nem állt rendelkezésre sajtó, a párt nagy erőfeszítéseket tett saját újság létrehozására, ez azonban csak 1947. március 15-ére sikerült, akkor jelent meg az A Holnap c. lap, amely azonban csak 10 számot ért meg, így igazán jelentős segítséget a szervezésben nem adhatott.

A koalíciós sajtó vagy elhallgatta, vagy hamis színben tüntette fel a párt tevékenységét, a rádió a filmhíradó nem foglalkozott a szabadságpárttal. Ezért a szervezés propagandaszinten is a gyűlésekre korlátozódott, ezeknek kellett olyan hatást kiváltaniuk, hogy erőteljesen növekedjék a párt befolyása. A gyűléseken általában a párt tagjainak parlamenti tevékenységét ismertették, az aktuális kérdésekről tartottak előadást a párt prominens országos és helyi vezetői.

Kiemelkedik e gyűlések közül a párt „zászlóbontó” nagygyűlése a budapesti Sportcsarnokban 1946. november 24-én, ahol kb. 20.000 ember jelent meg. Ugyancsak jelentős gyűlést tartottak Szegeden a Nemzeti Színházban 1947. január 5-én, Hódmezővásárhelyen 1947. március 23-án, ahol szintén több ezer ember hallgatta végig a szónokokat. E gyűléseken megjelent a szabadságpárt vezérkara, s a helyi vezetők mellett minden esetben Sulyok Dezső mondott nagy beszédet. Ezeken a gyűléseken még sikerült megakadályozni azt, hogy a kommunista rohamcsapatok és a rendőrség összehangolt munkája révén botrányos jelenetek játszódjanak le.

Nagyon fontosak voltak az ezeknél kisebb létszámú gyűlések, melyeket nemritkán magánlakásokban tartottak. Az egyre feszültebb légkörben ezeken a gyűléseken nemritkán 500-800 fős részvételi arány mutatja a párt erejét. A szervezés része volt a sajtóértekezletek sora is, ezeken főként a külföld fel igyekezett a párt megmutatni igazi arcát, a szabadságpárttól ugyanis az MTI és a koalíciós lapok torzításai révén igen kedvezőtlen kép alakult ki a külföldi sajtóban.

A párt megpróbált röplapokat is kiadni, ezeket azonban a Belügyminisztérium több ízben betiltotta és elkobozta. Országszerte terjesztették azt a 15 x 10 cm. formájú röplapot, melynek szövege: „A MAGYAR SZABADSÁG PÁRT november 24-én vasárnap délelőtt fél 11 órakor a Nemzeti Sportcsarnokban (Bp., XIV. Dózsa György út 3.) nagygyűlést tart. Magyar vidék népe! Azt akarjuk, hogy ezen a gyűlésünkön Ti is ott legyetek. Azt akarjuk, hogy

³⁰² A Holnap, 1947. III. 25.

szavaink elhatoljanak a legtávolabbi falvakba is és utat mutassanak a határozatlanságban tévelygőknek. Jelentsétek be megjelenéseket előre a Magyar Szabadság Párt Országos Központjában (Bp. V. Tükör utca 4. I.) és a gyűlésen megfelelő helyeteket biztosítjuk. Szónokaink: Sulyok Dezső, Nagy Vince, S. Oberschall Ilma, Pálffy József, Nagyiván János, Vásáry József. (Felelős kiadó: Vásáry József)³⁰³ A rölapokon használták a „Magyar testvérünk” megszólítást is, ami nem tekinthető szerencsésnek alig két évvel Szálasi „testvérei” után.

Ugyancsak fontos szerepet szántak a pártvezetők beszédei kiadásának. Ezek közül csak Sulyok Dezső „Négy beszéde” jelenhetett meg, amely tartalmazta azt a parlamenti beszédet, amelyben bejelenti a párt megalakulását és ismerteti programját; továbbá a párt zászlóbontó nagygyűlésének teljes anyagát (Sulyok Dezső, Hegymegi Kiss Pál, Pálffy József, S. Oberschall Ilma, Nagyiván János, Nagy Vince, Vásáry József beszédei); a Magyar Szabadság Párt szegedi nagygyűlésének anyagát (Pethő Dezső, Sulyok Dezső, Némethy Jenő, Nagyiván János beszédei); és Sulyok felszólalását Saláta Kálmán és Jaczkó Pál mentelmi ügyében a parlamentben. Ugyancsak kiadták és terjesztették Vásáry István négy beszédét kis füzet formájában.

Ezek mellett mégis a legfontosabb információáramlási csatorna az emberek közti kapcsolat volt, a „suttogó propaganda”, melyet igen nehéz volt ellenőrizni. Ennek az ereje nem lebecsülendő a korban: az egyre hamisabb hangzó propagandaszólamok, torzítások kikezdték a „hivatalos” orgánumok hitelességét, így az élőszóval közvetített „hírek” gyakran igen hatásosak voltak. Egy-egy ilyen hír pillanatok alatt elterjedt a városban, kialakultak a jól bejáratos csatornák.

A Magyar Szabadság Párt és a koalíciós pártok

A párt szervezését megkönnyítette, hogy sok helyen a Független Kisgazdapárt csalódott szervezetei, tagjai alapították meg a szabadságpártot, felhasználva a párt kapcsolatait, nemritkán helyiségeit, autóit stb. Egy jelentés szerint a szabadságpárt állandó tárgyalásokat folytatott a kisgazdapárt jobbszárnyával, ahonnan sokan át akartak lépni, de egyelőre ezt késleltetik, nehogy magukra zúdítsák a Baloldali Blokk támadását.³⁰⁴

De nem csak a kisgazdákra volt ebből a szempontból veszélyes az új párt megjelenése, érdekes módon a szociáldemokrata pártra is. Ennek az az oka, hogy a szociáldemokrata párt demokrata és nemzeti érzelmű elemei látva a párt tragikus elcsúszását az MKP irányába, és Peyer Károly és támogatóinak kiszorítását már nem csak a vezetésből, de a pártból is, egyes helyeken tömegesen léptek át a szabadságpártba. Ez is bizonyos mértékig kényszerhelyzet volt, hisz ezek az erők nyilván nem léphettek az MKP-ba, sem a széteső kisgazdapártba, vagy Veres Péter parasztpártjába. Ráadásul a régi szociáldemokraták közül még sokan emlékeztek arra, hogy 1943-ban nagyon is elképzelhető volt az a szövetség melyet a nemzeti demokraták segítségével kötött a kisgazdapárt és a szociáldemokrata párt. E két párt együttműködése révén - mely „szállította volna” a munkásságot és a parasztságot, valamint a középosztály egy részét e szövetségbe - képzelték el akkor az új demokratikus Magyarország felépítését. E szövetség megkötésénél Sulyok ott bábáskodott. Így nem meglepő, hogy jelentős szociál-

³⁰³ PIL BBA-39/112.

³⁰⁴ Uo.

demokrata erők csatlakoztak most a szabadságpárthoz, melyek végkép elégedetlenek voltak az SZDP vezetőinek kommunistabarát politikájával. Sulyok a szabadságpárt szegedi nagygyűlésén (1947 jan. 5.) félreérthetetlen gesztust tett a szociáldemokraták felé: „Én mindenesetre szimpátiámat nyilvánítom - mondta - és baráti jobbjomat nyújtom a szociáldemokrata pártban tömörült, politikailag iskolázott kitűnő munkástömegek felé; sok szerencsét kívánok jövő fejlődésükhöz, mert az a meggyőződésem, hogy ezzel a réteggel mi még nagyon eredményesen és baráti alapon fogunk a jövőben együtt működni.”³⁰⁵

Maga Peyer Károly is a szabadságpárt felé orientálódott, állandó tárgyalásokat folytatott Nagy Vincével. 1946. december 31-én dr. Kérő Nagy István a szabadságpárt szervezőtitkára egy sajtóértekezleten kijelentette, hogy Sulyok és Peyer között szoros összeköttetés van, olyan szinten is, hogy „a memorandum megszerkesztésében Sulyoknak is része van.”³⁰⁶

Az említett „Peyer memorandum” hibásnak nyilvánította az SZDP pártvezetésének politikáját, mindenekelőtt abban, hogy alárendeli magát az MKP törekvéseinek. Új politikai irányvonalat javasolt, szakítást a kommunista párttal, új szövetségesek keresését. Kimondatlanul: kommunisták nélküli demokratikus koalíció létrehozását. A szociáldemokrata vezetők azonban máshogy döntöttek és ezzel megásták pártjuk sírját és a magyar demokrácia kibontakozásának lehetőségét is. Felelősségük ebben óriási. Nagyon valószínű, hogy amennyiben a szabadságpárt talpon tud maradni és indul a választásokon, Peyer Károly ideiglenesen ide csatlakozik és nem a teljesen jelentéktelen Magyar Radikális Párthoz. Sulyokék is számítottak erre, ezzel magyarázható, hogy kissé elhanyagolták a Győr-Sopron térséget a szervezésben, ahol Peyer Károlynak igen erős állásai voltak. Nyilván ezek bekapcsolásával akarták a területet meghódítani, ezért nem erőltették itt a szervezést.

De más vidékeken is megfigyelhető a szociáldemokraták orientálódása a szabadságpárt felé: Szabolcs megyében „igen jól halad a Szabadság Párt szervezése, amiben nagy segítségükre volt az, hogy sok járási szoc. dem. titkár titokban belépett a Szabadság Pártba” - így egy jelentés.³⁰⁷ A Danuvia gyárban három szociáldemokrata szervezte a szabadságpártot. Többször elhangzott a gyűléseken, hogy „egyedül a szociáldemokrata pártra támaszkodhat a szabadság párt, ennek Peyer szárnyára. A baj az, hogy ezek általában kisebbségben vannak a vezetőségben.” Halter Béla egy nagygyűlésen 1947. VI. 13-án egyenesen arról beszélt, hogy „a politikai kulcspozíciók az SZDP kezében vannak és ha az SZDP külön indul a választásokon akkor még a magyar belpolitikai élet helyes irányba terelődhet...” Egészen egyértelmű esetek is előfordultak: Alsóvadászon az SZDP helyi szervezetének elnöke; Homorogdon az SZDP ottani titkára a párttagság kétharmadával „átment a Sulyok pártba”. Gyöngyösön is sok szociáldemokrata lépett át a szabadságpártba.³⁰⁸

A magyar demokrácia kibontakozásának egyik nagy esélye lett volna a szabadságpárt és egy demokratikus, szuverén szociáldemokrata párt összefogása, szövetsége, így nem véletlen, hogy az MKP dühödten lépett fel Peyer Károly és a szabadságpárt ellen 1947 tavaszán. Peyer mellett Malasits Gézáról és Kéthly Annáról nyilatkoztak elismerően a szabadságpártban.

Bár később az emigrációban Sulyok a szociáldemokraták szerepéről is elítélően szólt, Peyer szerepét mindig elismerte. 1948 Szeptember 30-án levelet írt Peyer Károlynak, melyben

³⁰⁵ Sulyok Dezső négy beszéde... id mű 22. old.

³⁰⁶ PIL BBA-39/112.

³⁰⁷ Uo.

³⁰⁸ PIL 274-16/95.

többek közt azt írja: „Szeretettel Üdvözöllek sorainkban (A Magyar Nemzeti Bizottmányban - Sz.K.) abban a meggyőződésben, hogy az együttesnek egyik legnagyobb értéke vagy, akire mi többiek mindig büszkén tekintünk fel. Hosszú mocsoktalan politikai múltad, elvi meggyőződésed mellett tanúsított bátor kiállásod olyan értéké tesz Téged nálunk, amilyennel nem sok más emigráció dicsekedhet. Arra kérlek légy szíves továbbra is azzal a barátsággal kitüntetni, melyet Részedről mindig élveztem, hogy az együttműködésünk zavartalan és ha a jó Isten is úgy akarja eredményes legyen.”³⁰⁹

Felmerült Egy Sulyok-Peyer-Rassay koalíció lehetősége is a békeszerződés után, melyet Mindszenty „legmesszebbmenő támogatásáról biztosította”.

Pfeiffer Zoltánnak a kisgazdapártból történt eltávolítása után (1947. III. 12.) ő maga és a köré csoportosuló pártönkivüliek keresték a kapcsolatot a szabadságpárttal. Pfeiffer Zoltán, Parragi Ferenc, Zsedényi Béla, Reicher Endre közös gyűlés megtartását tervezték. Végül is azonban Pfeiffer Zoltán nem csatlakozott a szabadságpárthoz, ennek alapvető oka a párt elleni óriási nyomás volt, amit Pfeiffer is érzékelt, s így nem akarta szekerét ehhez a csoporthoz kötni, másrészt igen erős személyes ambíciói miatt nem elégedhetett meg Sulyok és a többi nagyteknélyű szabadságpárti képviselő mögötti szereppel.

A polgári demokráciában érdekelt erők szervezkedéséről Mudrikov szovjet megbízott is jelentést tett: „A reakció erői a kisgazdapárt jobboldali elemei és a velük szoros kapcsolatban álló Magyar Szabadság Párt körül tömörülnek. A kisgazdapárt jobboldali elemeihez vonzódnak a szociáldemokrata párt jobboldali elemei (Peyer csoportja) és a Nemzeti Parasztpárt jobboldali elemei (Kovács Imre csoportja). Ezek a csoportok arról tárgyalnak egymással, hogy egységes blokkot alakítanak, amely harcol majd a kommunisták ellen és felbomlasztja a Baloldali Blokkot.”³¹⁰

Végül is a pártra nehezedő egyre szélsőségesebb nyomás következtében a Független Kisgazdapártot elhagyó képviselők közül is csak hatan csatlakoztak a szabadságpárthoz: Hódy György (1947. Febr. 26.); Jármay Gyula (1947. febr. 22.); Korányi János (1947. márc. 20.); Milassin Kornél (1947. márc. 6.); Palinay Ferenc (1947. febr. 20.); Felvinczy László (1947. márc. 20.)

A Magyar Szabadság Párt tömegei

A szabadságpárt bázisa a városokban kétségkívül a polgárság-értelmiség-tiszviselői réteg volt, de nagyon jelentős hadállásokat épített ki a munkásság körében is. A gyűléseken megjelent hallgatóság kb. 20%-a szinte mindig fizikai munkás, de nem ritka, hogy ennél magasabb az arányuk. Érdekes, hogy az állami alkalmazottak között is sikeres a szervezkedés, a gyűléseken legtöbbször vasutasok, postások - sőt rendőrök - képviselik ezt a réteget, de jelentős a BSZKART alkalmazottak száma is. A rendőrségből aktív tisztek is feltűnően sokan léptek be a pártba. Erről a kommunista informátorok küldtek jelentést az MKP központjába. Így pl. 1946 decemberében: egyetlen napon egy őrnagy két százados, egy főhadnagy, három hadnagy, egy alhadnagy lépett be a pártba! 1946 november 26-án jelentették: a szabadságpárt zászló-

³⁰⁹ Peyer Károly id. mű 6. old.

³¹⁰ Moszkvának jelentjük... id. mű 143. old.

bontó gyűlésén 12 rendőr lépett be a Szabadságpártba. A 92-es örszobán pl. 30 rendőrből 13 szabadságpárti volt.³¹¹

Jelentős számban fordulnak elő a szervezetekben katonatisztek, volt katonatisztek, kisiparosok, kisvállalkozók. Érdekes, hogy sokkal ritkábban voltak jelen középvállalkozók, a nagytőke pedig távol tartotta magát a gyűlésektől. „Általában a tőkésék visszahúzódtak - így egy 1946. XII. 27-i jelentés - állítólag nem mernek a Szabadság Pártnak támogatást adni.” Ez óvatosságra vallott, titkos összeköttetések azonban valószínűen megvoltak.

Vidéken nehezebben haladt a szervezés, 1946 decemberében még nem hozta meg a kívánt eredményt. Ennek technikai okai lehettek, hisz a falvakban sokkal nehezebb volt az adott anyagi lehetőségek mellett hatásos szervezést elérni.

Jelentős szervezettséget ért el a párt az egyetemi hallgatók között, 1946 novemberében a zászlóbontás előkészítésére mintegy 5.000 egyetemistát küldtek vidékre röplappal, röpcédulákkal. A szervezést a sporton keresztül is erőltették, mindenekelőtt a BEAC sportegyesület révén. A pártban egyetemi tagozat alakult. Nehezen ment az ifjúság szervezése, de létrejött az ifjúsági tagozat is. Budapesten a IV., V., VI., VIII. kerületben 240 tagja volt.³¹² 1947. március 19-én megalakult a párt műegyetemi csoportja, miután botrány tört ki a műegyetemi Technikus Kör tisztikarának megválasztása körül, mert nyílt szavazással akarták a hallgatókra ráerőltetni a „hivatalos jelölteket”, ami ellen élesen tiltakozott a megjelent kb. 1500 diák. A „rendzavarást” a „baloldali” lapok a szabadságpárt rovására írták, innen vették az ötletet a párt vezetői, hogy meg kell alakítani a műegyetemi szervezetet. Mudrikov alezre-des már 1946 július 4-én jelentette Moszkvába, hogy „A műegyetem a hallgatók összetételét és érzelmeit tekintve a budapesti felsőfokú tanintézetek közül a legreakciósabbnak számít.”³¹³

Megpróbálkoztak kulturális csoportok, tagozat létrehozásával is. Műsoros estek, színelő-adások, hangversenyek rendezése szerepelt a tervekben. Színészcsoportot, képzőművész-csoportot, regőscsoportot kívántak létrehozni, tervbe vették templomok helyreállítását. Mindez azonban az anyagi nehézségek miatt nehezen haladt. Nehezítette a dolgot az is, hogy a kulturális csoport vezetője az MKP beépített informátora volt...

Hamarosan (1947. II. 20) elkészült a párt szervezeti szabályzata, amely szerint a párt célja „alkotmányos úton demokratikus politikai szervezetbe tömöríteni mindazon magyar állampolgárokat, akik a független magyar államban az ember természetes és elidegeníthetetlen jogai lapján félelemtől és nélkülözéstől mentesen, a keresztény hitelvek és erkölcsi törvények követelményei szerint kívánnak élni.”

A párt helyi (községi, városi, Budapest-kerületi), járási, megyei, illetve nagybudapesti szervezetekre és országos pártközpontokra tagozódott. A párt legfelsőbb szerve az Országos Küldöttség, amely a megyék, a törvényhatósági jogú városok, Nagybudapest delegáltjaiból és a párt nemzetgyűlési képviselőiből állt. Joga lett volna a párt feloszlására, szövetségkötésre más pártokkal (koalícióba lépés) a pártprogram és a szervezeti szabályzat megváltoztatására. Az Országos Küldöttség joga volt dönteni az Országos Elnöki Tanács, Politikai Tanács és Fegyelmi Tanács tagjainak megválasztásáról. A valódi operatív hatalom az Elnöki Tanács kezében volt: ez döntött a nemzetgyűlési képviselői és törvényhatósági tagok jelöléséről. Ez irányította a párt politikáját, ez állapította meg az Országos Küldöttségbe delegálható

³¹¹ PIL BBA-39/112.

³¹² PIL 274-7/228.

³¹³ Moszkvának jelentjük... id mű 98. old.

küldöttek számát, ez hívhatta össze elnöke útján az Országos Küldöttséget, ez szabta meg az ülés tárgysorozatát stb. Jelentős hatalma volt a párt elnökének: „Az országos pártelnök képviseli a pártot a hatóságokkal és harmadik személyekkel szemben, összehívja és vezeti az Elnöki Tanács és a Politikai Tanács üléseit, ellenőrzi és irányítja a tisztviselők működését.” A szabályzat rögzítette az ügyvezető alelnök jogkörét is: az országos elnök irányítása mellett végrehajtja a politikai testületek határozatait, előkészíti az Elnöki Tanács és a Politikai Tanács tárgyalási ügyrendjét, irányítja a szervezési bizottság munkáját, ellenőrzi a szervezetek munkáját.

A főtitkár az elnök irányítása mellett a párt képviselő tagjainak munkáját készíti elő, irányítja a párt sajtó- és propagandamunkáját. Szervezi a gyűléseket, kijelöli a szónokokat, ő a párt adminisztrációjának vezetője. Az országos főügyész vezeti a párt jogvédő irodáját, a pártigazgató vezeti a központi irodát, ő veszi fel az alkalmazottakat, elkészíti a párt költségvetését, számadását, ellenőrzi a tagdíjügyeket.

A párt vezetése az Elnöki Tanács ill. a Politikai Tanács kezében volt. Ez utóbbiban tag volt az országos elnök, a társelnökök, alelnökök, főtitkár és 11 választott tag. A párt tisztségviselőin kívül a Politikai Tanács tagjai voltak: Pálffy József, Bartal Ferenc, Boér Miklós, Hudovernigg László, Kapuváry Kálmán, Kisvölcsey András, Kuchinka Gyula, Landgraf Dezső, Landy István, Szárhegyi Ferenc, Szomjas György, Teszár Zoltán. 1947 IV. 10-re elkészült a szabadságpárt helyi, járási, megyei szervezeteinek ügy - és tanácskozási rendje, választási eljárása is.³¹⁴

A párt szabályszerű belépési nyilatkozatot követelt meg tagjaitól, amelyben a belépni szándékozó aláírásával igazolta, hogy „A párt programját, célkitűzéseit és szervezeti szabályzatát magamra nézve kötelezőnek tartom. Büntetőjogi felelősségem tudatában kijelentem, hogy büntetlen előéletű vagyok és jobboldali párt tagja nem voltam.” Ebben az az érdekes, hogy mit jelent a „jobboldali párt” megjelölés: elhatárolódási szándék ez az 1945 előtti szélsőjobboldaltól, mindenekelőtt a nyilaskeresztesektől, hungaristáktól, Imrédy Megújulás pártjától. Lényegében azoktól a politikai pártoktól, szervezetektől, amelyeket a választójogi törvény (1945: VIII. tc.) is felsorolt, mint amelyeknek vezetői ki vannak zárva a választójogból. Nem érinti viszont a megszorítás a Nemzeti Egység Pártját illetve utódját a Magyar Élet Pártját. Amikor elkészült a párt szervezeti szabályzata némileg módosították a szöveget: „Becsületesre és lelkiismeretesre való hivatkozással kijelentem, hogy antidemokratikus vagy fasiszta magatartást nem tanúsítottam, ilyen irányú szervezetnek tagja sem voltam.” Mindenesetre Sulyok 1946. október 23-án határozottan kijelentette: „A reakciós és fasiszta elemek, akár ha jelen vannak is, vegyék tudomásul, hogy a párt nem lesz köpönyeg az ő céljaikra.”³¹⁵

A párt próbált az üzemekben, munkáskerületekben szervezkedni és ennek volt is bizonyos eredménye, egészen addig, míg a szakszervezetek erőteljes nyomást nem fejtettek ki a szabadságpárt tagjaival, szimpatizánsaival szemben. Sulyok beszédeiben vissza-visszatérő elem a szakszervezetek helytelen szerepvállalásának kritikája. A szakszervezetek - kommunista és szociáldemokrata vezetés alatt - ugyanis terrorizálták a munkásságot, s kezdeményezhették a „nemkívánatos elemek” elbocsátását az üzemekből. Erre számtalan példa volt: így pl. elbocsátottak szabadságpárti munkásokat a Telefongyárból, a Fémlemezgyárból.

³¹⁴ Tájékoztató. Amit minden pártagnak tudnia kell. A Magyar Szabadság Párt kiadása. Bp. 1947.

³¹⁵ PIL BBA-39/112.

A nemzeti demokraták a munkásságot igyekeztek kiszakítani az osztályharc ráerőltetett bővületéből, mondván, hogy a munkásság a nemzet tagja akar lenni és nem akar osztályharcot a polgárság ellen, hanem bele akar olvadni a polgárságba. Ebben a tekintetben is politikai rokonszenv alakult ki a szabadságpárt és a Nemzeti Parasztpártot elhagyó Kovács Imre között: „Nem tudom elfogadni azt az állítást - írta Kovács Imre - hogy most a polgári és a kollektív életforma mérkőzik. Nem. A polgári életforma mint olyan már nincs osztályhoz, vagy világnézethez kötve. A marxista munkás éppen úgy kényelem után vágyik... mint a polgár vagy az értelmiségi.”³¹⁶

A szakszervezeti terror ellen Vásáry István a „fakultatív szakszervezetek” megteremtését szorgalmazta, hogy megszűnhessen a szakszervezeti vezetők pártpolitikai tevékenysége. Konkrét programként jelent meg a kötelező szakszervezeti munkaközvetítés megszüntetése és a keresztény szakszervezetek létrehozása. Másrészt azzal próbálkoztak, hogy a tagsági igazolványokat nem névre állítják ki (a meglévőket is bevonják), hanem számokkal lesznek ellátva, hogy megakadályozzák a párt tagjai elleni retorziókat.

1947 januárjában a Szabadság Párt ... nagy szervezési aktivitást fejtett ki. Kőbányán két helyen, Zuglóban és a VIII. ker.-ben tartott alakuló gyűlést. Mindenütt elég nagy hallgatóságuk van, nagyon sok a munkáselem a hallgatóság között... - szolt a jelentés január 10-ről. Áprilisban tartottak Miskolcon gyűlést, ahol 150 diósgyőri munkás jelent meg a Korona szállóban, csatlakozva a párthoz. Vásáry István egyenesen arról beszélt, hogy a diósgyőri munkások 80%-a van a párt mellett (legalább 2000 rendes tag) és jól halad a szervezés Ózdon is (500 tag). Szabadságpárti források szerint Tatabányán is 1000-1200 tagja volt a pártnak

A párt a nagyüzemi munkások számára külön előadássorozatot szervezett, Vásáry István vezetésével. Elhibázott lépése volt, hogy el akarta érni: Május 1-én minél kevesebben menjenek ki felvonulni, ünnepelni. Ez a törekvés szükségszerűen kudarccal végződött. A fokozódó terror ellenére 1947. július 2-án azt állapítja meg az informátor, hogy a „kétkezi dolgozók száma az utóbbi időben megszorodott a taggyűléseken.”³¹⁷

A szervezés és a pártélet alapjainak megállapításakor a párt egyik legaktívabb alapszervezete, a XIV. kerületi, Budapesten javaslatokat fogalmazott meg, amelyek nem emelkedtek ugyan határozat szintjére, de jellemzik a hangulatot, amelyben a szervezés folyt. Szinte „őszinte forradalmi romantika” sugárzik a naiv felvetésekből. A következő javaslatokat terjesztették elő:

1. Ne akadályozzuk meg az egyéni tudás és képesség maradék nélküli érvényesülését a párt kerületi szervezetén belül, hanem fojtsuk el csírájában azonnal a felszínre törő önzést, irigységet, intrikát.
2. Akadályozzuk meg a frakciók, klikkek kialakulását, ne tűrjük meg a fülbesúgást, megfúrást, hanem kényszerítsünk kivétel nélkül mindenkit a nyíltszíni vallomásra.
3. Helyezkedjünk az önkritika alapjára és szokjuk meg, sőt várjuk el a tárgyilagos, de legszigorúbb kritika és bírálat elviselését.

³¹⁶ PIL 284-8/X.

³¹⁷ PIL BBA-39/112.

4. Akadályozzuk meg, hogy közénk intrikus vagy pozícióhajhászó elem kerüljön és ha ez mégis bekövetkezne, akiről ez kiderül, helyezzük azonnal listára, mielőtt az önzetlenül dolgozó és áldozatokat hozók sorait megzavarná és azok munkáját károsan befolyásolná.
5. Maradjunk és legyünk továbbra is önzetlenek és ne tekintsük megbízásunkat örökre szóló hitbizománynak és gondoljunk arra, hogy a pártnak nem csak reánk, hanem a nálunk nagyobb koncepciójú személyek közreműködésére is szüksége van.
6. Az esetleges véleménykülönbség esetén titkos szavazással eldöntött többségi akaratot a kisebbség ne csak elfogadni, de támogatni is legyen köteles.
7. A vezetőség munkáját kifele minden körülmények közepette támogatni kell a befele irányuló tiszta kritika mellett.
8. Célkitűzésünk továbbra is változatlanul a pártközpont által lefektetett irányvonalon, a demokratikus, evangéliumi alapon álló keresztény nemzeti és szociális vonalon álljon és attól soha semmilyen körülmények között ne térjen el.

Főként a javaslat (mely mintegy kerületi szintű szervezeti szabályzatként is működött) 6. és 7. pontja, de egész szelleme is sugallja, hogy az alapszervezet tagjai tanultak a kommunista párttól, esetleg tagjai is voltak...³¹⁸

A Magyar Szabadság Párt gyűlései

A Szabadság párt gyűléseket tartott Vas megyében, ahol Pásztory István képviselő volt a szervezés motorja, pártszervezet alakult Körmenten és Celldömölkön, ahol 90 tagról tudnak. A parasztságban „nincs talajuk, csupán a járási székhelyeken mutatkozik irántuk szimpátia.”³¹⁹ Győr-Moson megyében a sokoróaljai járásban kezdődött meg a párt szervezése. Az első szervezetek Koroncó, Gyirmót és néhány kisebb községben alakultak meg. A szervezés élén itt Pálffy József állt.³²⁰

1947 tavaszán szervezet alakult Vácon, megkísérelték a megalakulást Törökszentmiklóson, Dömsödön is, de itt verekedést provokáltak. Borsod megyében Miskolcon (800 fő), Tiszaszederkényben, Hernádnémetiben; Tolnában Bonyhádon, Dunaszentgyörgyön alakult szervezet, előkészítették Tamásiban, Pakson. „A megye minden nagyobb helyén - Szekszárdon, Dombóváron, Pakson, Tamásiban stb. - igen nagy szimpátiája van a Szabadság Pártnak” - így a jelentés. Békésben Kétegyházán, Békéscsabán, Orosházán, Gyulán próbálkoztak szervezet létrehozásával, de „tömegbefolyásuk nincs”. Somogyban Kaposvárott, Nagyatádon, Tabon, Barcon jelentek meg „mert ott mindenki nyilas volt, még a mi jó tagjaink 50%-a is az volt” - írja az MKP informátora.³²¹

Heves megyében Gyöngyösön volt a legerősebb szervezet, 1200 taggal; Szabolcsban Dombrádon és Buj községben tartottak gyűlést, az utóbbit az MKP kirendelt „egységei” szétverték.; Nyíregyházán is megalakult a szabadságpárt. Sopronban a szervezet működik,

³¹⁸ Uo.

³¹⁹ PIL 274-9/24 és Pi Arch 274-16/95.

³²⁰ PIL 283-10/206.

³²¹ PIL 274-16/95.

„komoly sikerük van”; Szatmárban Gebe községben „talajra talált”; Abaúj-Tornában nyolc községben van szervezet, hatban szervezés alatt áll a Szabadság Párt, Abaújkéren „100 tagú szervezet van szegényekből”. Győr megyében nagy az aktivitás, szervezet működik Győrben, Mosonmagyaróváron. Pécsen nehezen ment a szervezés, „anyagi nehézségek vannak”, a tervezett nagygyűlést is lemondták, de azért 1500 tag itt is volt, közülük sokan a szociáldemokratáktól léptek át; Hajdudorogon 30 tag van, Debrecenben a Vásáryak fészében formailag nem alakult meg a párt, és Egerben sem, bár befolyása jelentős volt. Szolnok megyében Mezőtúron, Szolnokon alakult meg a szervezet. Csanádban Magyarbánhegyesen, Kiszomborban szervezet működik, „illegálisan, szívósan”; Nagy aktivitást fejt ki a párt Veszprém megyében.

Zala megyében zászlót bontottak Döbörhegyen, Vasalján, Horvátnádalján, Pinkamindszent községben, a jelentés szerint „eredmény nélkül”. De szervezet alakult Zircen. Cikón volt a Tolna megyei zászlóbontás.

A Magyar Szabadságpárt regisztrált gyűlései és előadói:

- 1946 okt. 9. Budapest. Gyűlés 300. fő. (Előadó: Vásáry István, Pálffy József, Nagy Vince)
- 1946 okt. 23. Budapest. Gyűlés. 500 fő. (Drózdy Győző, Sulyok Dezső)
- 1946 nov. 6. Budapest. Gyűlés. 400 fő. (Hegymegi Kiss Pál, Vásáry István, Ternai István)
- 1946 nov. 24. Budapest Sportcsarnok. Nagygyűlés. 20.000. fő. (Zászlóbontás)
- 1946 nov. 26. Budapest (iparosok, kereskedők gyűlése) 80 fő. (Vásáry István, Pálffy József, Halter Béla)
- 1946. dec. 7. Sopron. Gyűlés. (Sulyok Dezső)
- 1946. dec. 27. Budapest (taggyűlés)
- 1946. dec. 31. Budapest (sajtóértekezlet) 6-8 fő.
- 1947. jan. 5. Szeged (nagygyűlés) 5000 fő.
- ? Budapest. VII. ker. Gyűlés. 110. fő. (Vásáry József)
- ? Budapest. V. és VI. ker. Gyűlés. (Stühmerné Oberschall Ilma.)
- ? Budapest XIV. ker. Taggyűlés. 20 fő.
- 1947. jan. 8. Budapest. Taggyűlés.
- 1947. jan. 8. Budapest-Kőbánya. Alakuló nagygyűlés. (Sulyok Dezső, Halter Béla)
- 1947. jan. 10. Budapest VIII. ker. Gyűlés. 220 fő. (Vásáry József, Némethy Jenő)
- 1947. febr. 15. Budapest VIII. ker. Taggyűlés. 200 fő. (Halter Béla)
- 1947. febr. 28. Budapest VII. ker. Gyűlés. 400 fő. (Nagy Vince)
- 1947. febr. 23. Szeged. Tisza Szálló. Nagygyűlés. 1500 fő. (Pető Dezső, Nagyiván János, Drózdy Győző)
- 1947. márc. 14. Budapest IX. ker. Gyűlés. „Több száz” fő. (Pipics Zoltán; Nagy Vince)
- 1947. márc. 15. Budapest. Gyűlés. 200 fő. (Vásáry István)
- 1947. márc. 15. Szeged. Gyűlés. „Több ezer fő”. (Pető Dezső, Kovács József)

1947. márc. 16. Miskolc. Gyűlés. (Némethy Jenő, Vásáry József)

1947. márc. 19. Budapest XI. ker. Gyűlés. „Többszáz fő”. (Némethy Jenő)

1947. márc. 23. Hódmezővásárhely. Nagygyűlés. 3000 fő. (Sulyok Dezső, Vásáry József, Nagyiván János, Drózdly Győző, Pethő Dezső)

1947. Márc. 25. Budapest II. ker. Pártülés. (Jármay Gyula)

1947. márc. 26. Budapest XIII-XIV. ker. Pártülés. (Palinay Ferenc)

1947. márc. 26. Budapest XI. ker. Pártülés. (Kapuváry Kálmán)

1947. márc. 27. Budapest VI. ker. Ifjúsági pártértekezlet.

1947. márc. 27. Budapest III. ker. Pártülés. (Velics Ervin)

1947. márc. 27. Nyíregyháza. Gyűlés. (Ternay István)

1947. márc. 28. Budapest V. ker. Pártülés. (Korányi János)

1947. márc. 28. Budapest VII-VIII. ker. Pártülés. (Halter Béla)

1947. márc. 28. Budapest IX. ker. Pártülés. (Felvinczy László)

1947. márc. 28. Budapest XII. ker. Pártülés. (Nagy Vince)

1947. ápr. 9. Budapest. Pártnap. 90 fő. (Verics Ervin)

1947. ápr. 11. Budapest. Pártnap. 55 fő.

1947. ápr. 13. Kakasszék. Gyűlés. (Paulovics Elemér, Szakmári János, Erdei Endre)

1947. ápr. 14. Budapest. Pártnap. 54 fő. (Sulyok Dezső, Vásáry József)

1947. ápr. 15. Budapest. Gyűlés. 100 fő. (Kiss Ferenc)

1947. ápr. 16. Budapest I. ker. Gyűlés. 30 fő.

1947. ápr. 21. Budapest. Gyűlés. (Vásáry István)

1947. ápr. 22. Budapest. Előadóképző tanfolyam. 10 fő. (Stühmerné Oberschall Ilma)

1947. ápr. 23. Budapest VI. ker. Taggyűlés. 45 fő. (Nagyiván János)

1947. ápr. 23. Budapest XIV. ker. Pártnap. 70 fő.

1947. ápr. 25. Budapest VII. ker. Taggyűlés. 600 fő. (Sulyok Dezső, Korányi János, Halter Béla)

1947. ápr. 25. Budapest XIV. ker. Választmányi ülés. 17 fő.

1947. ápr. 29. Budapest. Előadóképző tanfolyam. 10 fő. (Stühmerné Oberschall Ilma)

1947. máj. 2. Budapest XIV. ker. Választmányi ülés. 18 fő.

1947. máj. 2. Budapest VIII. ker. Gyűlés. 150 fő. (Vásáry István, Jármay Gyula)

1947. máj. 5. Budapest. Gyűlés. (Vásáry István)

1947. máj. 6. Budapest. Előadóképző tanfolyam. 10 fő. (Stühmerné Oberschall Ilma)

1947. máj. 7. Budapest. Gyűlés. 90 fő. (Vásáry József)

1947. máj. 7. Újpest-Rákospalota. Gyűlés. 52 fő. (Hegymegi Kiss Pál)

1947. máj. 9. Budapest XIV. ker. Választmányi ülés. 15 fő.

1947. máj. 12. Budapest. Gyűlés. 58 fő. (Vásáry István.)

1947. máj. 13. Budapest. Előadóképző tanfolyam. 10 fő. (Stühmerné Oberschall Ilma)

1947. máj. 14. Budapest. Pártnap. 80 fő. (Pálffy József, Szomjas György)

1947. máj. 16. Budapest XIV. ker. Válaszmányi ülés.

1947. máj. 16. Budapest VII. ker. Pártnap. 400 fő. (Nagyiván János)

1947. máj. 19. Budapest. Gyűlés. (Vásáry István)

1947. máj. 21. Budapest VI. ker. Taggyűlés. 120 fő. (Stühmerné Oberschall Ilma)

1947. máj. 23. Budapest XIV. ker. Választmányi ülés.

1947. máj. 23. Budapest II. ker. Gyűlés. 700 fő. (Sulyok Dezső, Drózdy Győző, Vásáry József)

1947. máj. 27. Budapest V. ker. Ifjúsági gyűlés. 3 fő.

1947. jún. 2. Budapest. Gyűlés. (Vásáry István, Lábady Antal)

1947. jún. 3. Budapest. Előadóképző tanfolyam. 9 fő. (Stühmerné Oberschall Ilma)

1947. jún. 6. Budapest XIV. ker. Választmányi ülés. 20 fő.

1947. jún. 9. Budapest. Gyűlés. 200 fő. Vásáry József.

1947. jún. 10. Budapest. Ifjúsági gyűlés. 7 fő. (Hudovernigg Dezső)

1947. jún. 11. Budapest. Ifjúsági gyűlés. 300 fő. (Sulyok Dezső, Nagyiván János, Halter Béla)

1947. jún. 13. Budapest VIII. ker. Gyűlés. 500 fő. (Némethy Jenő, Halter Béla)

1947. jún. 16. Budapest. Gyűlés. (Drózdy Győző, Pálffy József)

1947. jún. 16. Szeged. Nagygyűlés. 5700 fő. (Nagyiván János, Nagy Vince)

1947. jún. 17. Budapest. Előadóképző tanfolyam. 12. fő. (Stühmerné Oberschall Ilma)

1947. jún. 18. Budapest V-VI. ker. Taggyűlés. 120 fő.

1947. jún. 20. Budapest XIV. ker. Választmányi ülés. 17 fő.

1947. jún. 20. Budapest I. II. XII. ker. Gyűlés. (Sulyok Dezső)

1947. jún. 21. Budapest VII. ker. Taggyűlés. 600 fő. (Stühmerné Oberschall Ilma, Vásáry József)

1947. jún. 23. Budapest. Gyűlés. 120 fő. (Vásáry István)

1947. jún. 24. Budapest. Előadóképző tanfolyam. 9 fő. (Stühmerné Obnerschall Ilma)

1947. jún. 25. Budapest V. VI. ker. Taggyűlés. 700 fő. (Halter Béla, Vásáry József)

1947. jún. 29. Budapest. Gyűlés. (Vásáry István, Korányi János)

1947. júl. 2. Budapest. Pártnap. 170 fő.

1947. júl. 4. Budapest XIV. ker. Választmányi ülés. 12 fő.

1947. júl. 4. Budapest. Gyűlés. 220 fő. (Drózdy Győző, Stühmerné Oberschall Ilma)

1947. júl. 8. Budapest. Előadóképző tanfolyam. (Stühmerné Oberschall Ilma)

1947. júl 11. Budapest. Gyűlés. 500 fő. (Vásáry ?, Felvinczy László)

1947. júl 12. Budapest VII. ker. Gyűlés. 600 fő. (Vásáry József, Felvinczy László)

A gyűléseket négy csoportba lehet osztani.

1. Úgynevezett zászlóbontó nagygyűlések (Budapest Sportcsarnok 1946. nov. 24.; Szeged, 1947. jan. 5.; Hódmezővásárhely, 1947. márc. 23.) Ezeken a nagygyűléseken a párt vezetői, mindenekelőtt Sulyok Dezső, ismertette a többbezes hallgatósággal a párt programját, céljait, stratégiáját, de konkrétumokra is kitért.
2. Politikai nagygyűlések. Ezeken többszáz hallgató előtt a párt vezetői ismertették a párt tagjainak parlamenti tevékenységét, álláspontját konkrét kérdésekben (pl. békeszerződés, 3 éves terv, ipartestületi választások stb.)
3. Rendes taggyűlések, választmányi ülések, pártnapok. Ezeken az egyes települések, kerületek szervezeteinek tagjai, vezetői megvitatták a politikai fejleményeket, teendőket, a pártszervezés feladatait.
4. Speciális előadássorozatok, melyek a párt szimpatizánsainak egy rétegét érintik, pl. Vásáry István előadássorozata fizikai dolgozóknak; Stühmerné Oberschall Ilma előadóképző tanfolyama nőknek. (Ez utóbbi témái: 1. A nőmozgalom története; 2. A szociális segítség története, szociológia; 3. A társadalom fejlődése; 4. A szocializmus története.)

A gyűlések közül kiemelkedik a Magyar Szabadság Párt zászlóbontó nagygyűlése 1946. november 24-én a Budapest sportcsarnokban. Ez volt a hazai polgári-keresztény értékeket vallók legnagyobb spontán seregszemléje 1945 után, 20.000 ember jelent meg, s hallgatta végig Sulyok Dezső és a párt többi vezetőjének beszédeit. Bár némi szervezés megelőzte ezt az összejövetelt is, mégis egészen más jellegű volt, mint a munkáspártok hatalmas gyűlései, melyeket részben a szakszervezeti terror, különböző juttatások stb. éltettek, s így nehéz megítélni azoknak a tömegeknek a valódi súlyát. De nem lehet e gyűlést a parasztnapokhoz sem hasonlítani, ahová az egész országból, állami pénzen, félárú vasúti jeggyel stb. érkeztek a parasztok. Ugyancsak nem szerencsés összevetni e gyűlést a vallási - főként katolikus - tömegdemonstrációkkal.

A Magyar Szabadság Párt sportcsarnoki gyűlése a demokratikus politizálás spontán megnyilvánulásának legnagyobb példája volt, mentes minden hatalmi, „mozgalmi”, vallási stb. fanatizmustól és eszköztől. A gyűlés hangulata a hallgatóságot és az előadókat is magával ragadta, s ennek is köszönhető, hogy itt hangzott el a magyar szónoklástörténet egyik kimagasló teljesítménye, Sulyok Dezső programadó beszéde. Ebben a beszédben ismét összegezte a nemzeti demokrácia stratégiai és taktikai céljait, itt foglalta össze politikai programjának sarkalatos kül-, bel és gazdaságpolitikai elemeit. Ebben a beszédben jelölte ki a magyarság fejlődésének szükségszerű útját az egyesült Európában, itt adta megsemmisítő kritikáját a fennálló közéleti állapotoknak és a hatalom birtokosainak, beleértve a kommunista, szociáldemokrata és kigazda vezetőket is.

E beszéd - melyet kis füzetkében kiadtak és széles körben terjesztettek - Sulyok ellenfelei és ellenségei véleménye szerint is kimagasló teljesítmény volt s ha eddig kétséges lett volna, szerzőjét egy csapásra az egész hazai ellenzék élére repítette. Ezt a vezető szerepet ezután már senki nem kérdőjelezte meg sem a kormánypártokon, sem az ellenzékben, legkevésbé a Magyar Szabadság Pártban.

A gyűlésről és a szabadságpárt aktivitásáról beszámoltak a nyugati lapok és a szomszéd országok hírügynökségei is. A Tanjug jelentését vette át pl. a csehszlovák sajtó is. A Mladá

Fronta arról cikkezett, hogy Sulyok sovíniszta provokációt engedett meg magának, mert az összes magyar egy államban történő egyesítéséről beszélt. A lap szerint a többi szónokok is hasonló hangnemben nyilatkoztak, így a szabadságpárt mindazokat tömöríti, akik a Horthy rendszer hívei.³²²

Ugyancsak nagy hatása volt a szabadságpárt szegedi nagygyűlésének (1947. jan. 5.), ahol szintén Sulyok mondta a fő beszédet. Ebben a beszédben a program lényeges alapelemeinek megisméltése mellett már sokkal több a konkrétum, a reagálás a politikai helyzetre. Így itt mindenekelőtt a pártot ért támadásokra reagált a pártelnök, s olyan napirenden lévő kérdésekről fejtette ki álláspontját, mint a párt és a koalíció viszonya, a forint stabilizáció, a polgári front megosztásának kigazda vádjá, a korrupció, a békeszerződés stb. A szegedi zászlóbontás is igen sikeres volt, a városban erős szabadságpárti szervezet, széles szimpatizáló tábor alakult ki, ami megnyilvánult pl. az ipartestületi választásokon is.

A szegedi nagygyűlés után a szlovák lapok arról írtak, hogy a szabadságpárt tömegpárttá vált, amely a tradicionális konzervatív-reakciós elemeket tömöríti, élén Sulyok Dezsővel, aki képességei, parlamenti tapasztalatai alapján alkalmas e csoport vezérének.³²³

Ugyancsak kiemelkedett a párt gyűlései közül a hódmezővásárhelyi zászlóbontás. (1947. márc. 23.) Ez a nagygyűlés már egyértelműen arra az időszakra esett, amikor az MKP és szövetségesei a szabadságpárt likvidálását tűzték ki célul, így itt már a hangulat is feszültebb volt, érződött a levegőben, hogy a párt most már fennmaradásáért, létért küzd, s ebben a küzdelemben nagyon egyenlőtlenek az eszközök. „Mi nem a demokrácia törvényét felbontani, hanem azt beteljesíteni jöttünk” - ez volt a nagygyűlés mottója, amelyen Sulyok éles kritikáját adta a koalíciós kormányzásnak, ahol elítélte a választójog reakciós megváltoztatását, a baloldali pártok klikkuralmát, az egész társadalomra rátelepedő párturalmat, a stabilizáció kapcsán megállapított alacsony béreket, az agrárrolló szélesre tárását, a pártok hihetetlenül magas költségvetéseit stb. A hódmezővásárhelyi gyűlésen elhangzott megállapítások után határozott a Baloldali Blokk vezetősége a párt végeleges szétveréséről, sajtójának elnémításáról, tagjainak megfélemlítéséről.

E gyűlésről is beszámoltak a környező országok lapjai, persze ezúttal is a magyar „hivatalos” sajtó alapján. A Narodna Obroda arról írt, hogy nagy felháborodást keltettek Sulyok szavai, amikor arról beszélt, hogy a munkások 18-20%-át kapják a háború előtti javadalmazásuknak. Akár igazak, akár nem Sulyok szavai - így a szlovák lap - annyi bizonyos, hogy a magyar munkások életszínvonala nagyon alacsony, így a szabadságpártnak tere lehet az elégedetlenség meglovagolása révén. Sulyok megfogalmazza a problémákat, kérdéseket, de válaszokat nem ad - írja a lap. A korrupció valóban létezik, amelyet Sulyok kifogásol, de a pártvezér - s ezzel már az MKP propagandáját veszi át - programot nem ad. Nagyon veszélyes a szabadságpárt, mert az összes elégedetlenkedő mögé sorakozhat fel, s mögötte áll a magántőke is, hisz Sulyok a Pénzügyi Központ elnöke.

A többi gyűléseken a szónokok, - Sulyok mellett a legaktívabbak: Vásáry István, Vásáry József, Pálffy József, Stühmerné Oberschall Ilma - ismertették a párt tagjainak parlamenti szereplését (ez fontos volt, hisz a pártnak lényegében nem volt sajtója, a koalíciós lapok pedig elferdítve adták vissza a felszólalásokat, vagy egyáltalán meg sem említették). Ezeken a gyűléseken foglalkoztak az aktuális politikai kérdésekkel, népszerűsítették a párt programját, tagjait, igyekeztek tagtoborzást is beiktatni.

³²² Mladá Fronta, 1946. XI. 27.

³²³ Narodna Obroda, 1947. VI. 20.

A gyűléseken általában optimista hangulat uralkodott: a szónokok, hozzászólók érzékeltették, hogy amint helyreáll az ország szuverenitása „az orosz nyomás elmúlik és akkor elsöprik a baloldalt”. (Pálffy József) „Ma az a helyzet - mondta 1946. október 9-én Nagy Vince -, hogy minden fontos pozícióban ott ülnek a munkáspártok exponensei, de ez ellen felveszik a harcot és a békeszerződés és az oroszok távozása után, az új választások kapcsán elsöprik ezeket, vezetőik pedig felelni fognak bűneikért.” Folyamatosan agitálták a hallgatóságot: ne féljenek, vállalják véleményüket „harcolni kell és nem szabad megbújni a baloldali pártokban.” - mondta Nagyiván János.³²⁴

A Magyar Szabadság Párt és a nyugat

A gyűléseken nagy hangsúlyt kapott, hogy a párt bírja a nyugat támogatását, még ha ez konkrét formában alig-alig nyilvánult meg. Valójában ez a támogatás nem volt egyértelmű. Az USA és Nagy Britannia illetékes diplomáciai tényezői nehezen tudták eldönteni, hogy kit támogassanak Magyarországon: a hatalmon lévő, a Baloldali Blokkal állandóan hadakozó Független Kisgazdapártot, vagy a nyíltan ellenzéki szabadságpártot. Sulyokék nagy bánatára Nagy Ferenc puccsszerű megbuktatásáig az amerikai-angol támogatás inkább a kisgazdapártot segítette, 1947 júniusát követően pedig a szabadságpárt felé irányított nyugati szimpátia kevés segítséget nyújtott a pártnak. Egy 1947 január 27-i átfogó szovjet jelentés világosan tartalmazza, hogy az amerikai-angol propagandatevékenység célja Magyarországon a „kormányzó kisgazdapárt reakciós politikájának” támogatása. „Tevékenységük során - így a jelentés - a szövetségesek a jobboldali magyar sajtóra, a jobboldali magyar politikusokra, elsősorban a kisgazdapárt híveire támaszkodnak.”³²⁵

Szviridov altábornagy is megállapította, hogy a szabadságpártot az amerikaiak nem segítették. Sőt: a jól értesült Rákosi Mátyás jelentette Molotovnak, hogy az amerikaiak azt „ajánlották” Sulyoknak, hogy szüntesse be a kisgazda párt elleni hadjáratot, mert az USA-nak szüksége van a kisgazdapártra. 1947 április 28-án azt közölte Rákosi Sztálinnal, hogy „... az amerikaiak szigorúan utasították a Szabadság Párt vezetőit, csökkentsék a minimumra a kisgazdapárt elleni harcukat, segítve ezzel ujjaszerveződését.”³²⁶

A viszonylag hűvös angol-amerikai álláspont egyik magyarázata lehet, hogy a szabadságpárt és Sulyok többször és élesen támadta a trianoni határokat és szorgalmazta az összes magyar egy államba tömörítését. Ezt a nyugati diplomáták és kormányaik is felesleges „bajkeverésnek” minősítették.³²⁷

A szabadságpárt gyűlésein ennek ellenére szinte sulykolták az előadók, hogy „a Szabadságpárt mindenben egyetért Amerika elnökével és egyedül tőle várhat segítséget... Amerika nem fogja megengedni, hogy a kisebbség uralkodjon és nem tűri sokáig, ami itt megy.” Volt jele annak is, hogy az amerikaiak támogatják a pártot. A Magyar-Amerikai Társaságban pl. röpcédulát nyomtak a párt számára.

³²⁴ PIL BBA-39/112.

³²⁵ Moszkvának jelentjük id. mű 151-153. old.

³²⁶ Uo. 193. old.

³²⁷ Public Record Office (London) Fo 371 59003

Az amerikai-angol figyelem Nagy Ferenc távozása, a kisgazdapárt katasztrofális átalakítása után fordult a szabadságpárt felé - későn. Ez legjobban Bigelow követségi tanácsos fogadásán nyilvánult meg 1947 júliusában, amikor „kínos feltűnést keltett, hogy a nyugati követek gyűrűben vették körül Sulyokot és állandóan vele tárgyaltak, míg a miniszterelnökkel alig állt valaki szóba.”³²⁸

Visszatérő téma a gyűléseken az előrehozott parlamenti választások kérdése. Nagy Vince a választásoktól azt várta, hogy „Magyarországon is demokráciát fognak teremteni és akkor az egész békeszerződés revízió alá fog kerülni.” Sulyok is kifejtette 1947. január 8-án, hogy „nemsokára eljön az idő, amikor mi leszünk a kormányon döntő tényezők.” Stühmerné Oberschall Ilma szerint „Választás is lesz majd, akkor a Szabadságpárt vezeti majd az országot.”

Sulyok az egyre feszültebb légkörben sajtóértekezleten kijelentette: pártja csak akkor vesz részt a következő választásokon, ha addigra Magyarországról kivonulnak a szovjet csapatok, vagy ha a választásokat az USA és Anglia képviselőinek részvételével nemzetközileg ellenőrizni fogják. A szabadságpártban már 1947 korányára óta az volt az általános felfogás, hogy „a párt benne van a választásokban akkor, ha titkos, tiszta és szabad választás lesz, ha mindenki egyforma eséllyel indul.” Július 13-án Sulyok bejelentette, hogy „a választásokon csak akkor indul, ha a koalíciós pártok nem együttes listán mennek. A Sulyok párt ebbe nem megy bele, csak tiszta választásokba.”

1947. július 4-én még bizonytalanság uralkodott a pártban, még nem tudták, hogy indul-e a párt a választásokon vagy sem. Drózdny Győző viszont július 4-én határozottan kijelentette: „Ha a Szabadság Pártnak lesz módja és nem fognak akadályokat útjába gördíteni, indulni fog a választásokon.” De már másnap Sulyok megpendítette, hogy ha a belügyminiszter nem biztosítja a párt tagjainak biztonságát, a gyűléseinek rendjét „nem fog indulni a választásokon, ami nyugat felé azt a látszatot fogja kelteni, hogy a választások nem tiszták.”³²⁹ Július 8-án Stühmerné Oberschall Ilma azt mondja, hogy mindenféleképpen indul a párt a választásokon.

Összehangolt kampány a Magyar Szabadság Párt ellen

1947 tavaszától a szabadságpártot egyre élesebb, durvább támadások érték, az MKP vezetői kiadták az utasítást, hogy szervezeten verjék szét a szabadságpárt gyűléseit, provokáljanak verekedést, amit felhasználva azután az államvédelmi rendőrség felléphet, betiltva a gyűlést, a szervezőket letartóztatva stb. Ezt nagyon szervezeten, operatíván hajtották végre: kulcsszerepe volt az informátoroknak, akik ott voltak a párt minden fontosabb megbeszélésén, gyűlésén, sőt testületében is, s akik a meghirdetett gyűlésekre mozgósították a kommunista rohamcsapatokat és az államvédelmi osztályt. Mindez azután vált általánossá, hogy az MKP vezetői rádöbbenek: a szabadságpárt veszélyes ellenfél, veszélyesebb, mint az 1945-ös kisgazdapárt volt.

Az MKP Politikai Bizottságában 1947 április 3-án így fogalmazták ezt meg: „A reakció egységének megbomlása, a kisgazdapárt válsága nem csak a demokratikus erők javára vált, hanem a magyar reakció szélsőjobboldali pártjának, a Sulyok pártjának javára is. Ez a párt egyre

³²⁸ PIL 274-7/228.

³²⁹ PIL BBA-39/112.

nagyobb mértékben vonzza magához a kisgazdapártból kiábránduló reakciós elemeket, hódítja el a fasiszta érzelmű kispolgári rétegeket, sőt kezd behatolni a FKGP falusi tömegei közé is. De a Sulyok párt igyekszik befolyást szerezni a város és a falu dolgozó rétegeire is, hogy szembefordítsa őket a demokráciával. A Sulyok párt a demokráciához kénytelenségből alkalmazkodó lényegében fasiszta párt. A Sulyok párttal szemben követett politikánkban egyrészt abból kell kiindulnunk, hogy a FKGP reakciós elemeinek a Sulyok párthoz való csatlakozása előmozdítja a FKGP reakciós és demokratikus elemeinek további elválását, másrészt abból, hogy Sulyokék fasiszta demagógiája megfertőzhet dolgozó tömegeket is. Ezért a Sulyok párt elleni fokozott harc politikáját össze kell kapcsolni a kisgazdapárt reakciós és demokratikus elemei közötti ellentét további elmélyítésével és kiélezésével.”³³⁰

A veszély olyan nagy, hogy össze kell fogni a kisgazdákkal, ezért „ki kell élezni a kisgazdapárt és a Sulyok párt közti ellentéteket is, a Sulyokék elleni harcba be kell vonni a kisgazdapárt vezetőségét és vidéki szervezeteit. A fasiszta Sulyok párt elleni harcban össze kell kapcsolni a közvetlen tömegakciók módszerét a Sulyok párt politikai leleplezésének, a megtévesztett dolgozók felvilágosításának módszerével. Ezt a harcot a kommunisták ne egyedül vívják, hanem együtt a többi demokratikus párttal.” - szöveg a határozat.

E harcban az MKP vezetői - a magyar demokrácia nagy kárára - újra maguk mellé tudták vonni a szociáldemokraták szűklátókörű vezetőit, a kisgazdapárt vezetőit és a parasztpárt irányítóit is. A kisgazdapártban már 1946 decemberében fordulat állt be a szabadságpárt megítélésében, Nagy Ferenc és csapata ugyanis úgy látta, hogy a szabadságpárt veszélyezteti a kisgazdapárt pozícióit. A polgári-keresztény összefogás helyett saját politikai érdekeiket is rosszul felfogva - a kisgazda vezetők a szabadságpárttal szembeni kíméletlen harcot választották, újra megerősítve „szövetségüket” a Baloldali Blokkal. Nagy Ferenc december 3-án kijelentette, hogy „Sulyok Dezső és pártja hadat üzent a demokráciának és ebben elsősorban a FKGP-nak. Odáig ment állításaiban, hogy szükség van a Kommunista Pártra, szükség van a Szociáldemokrata Pártra, szükség van az ő pártjára, de nincs szükség a FKGP-ra Magyarországon. Ezt az egész demokrácia elleni támadást nem lehet másnak minősíteni, csak reakciós támadásnak. A Szabadságpárt gyűlése óta tudjuk, hogy politikailag hol kell keresni Magyarországon a reakciót, és minden igyekezettel azon leszünk, hogy ki is füstöljük a reakciót a magyar politikai életből... a jövőben azok a kapcsolatok, amelyek Sulyok Dezső pártjának tagjai és a mi pártunk tagjai között fennállottak, teljes mértékben felszámoltassanak.”³³¹ Erre válaszolta Sulyok szellemesen a következőt 1947 január 5-én: „Én tükröt tartottam a Független Kisgazdapárt elé, amely másfél év óta babonás félelemmel kitért a lelkiismeretvizsgálat nehéz feladata elől. A párt belenézett a tükörbe: az arc amelyet látott elrettentő volt, erre a mesebeli gonosz mostoha régi gonosz fogásához folyamodott: össze akarja törni a tükröt.”³³²

Nagy Ferenc pálfordulásáról Szviridov is beszámol: „Az utóbbi időben Nagy Ferenc a Sulyok elleni közös harcról kezdett beszélni; nyilván megijedt, hogy Sulyok tényleg elszakítja pártja jelentős részét, ezen kívül bizonyára el akarja terelni a figyelmet az összeesküvés (a Magyar Testvéri Közösség köztársaság-ellenes „összeesküvésről” van szó - Sz.K.) leleplezése folytán kompromittálódott kisgazdapártról.”³³³

³³⁰ PIL 274-3/82.

³³¹ Kis Újság, 1946. XII. 5.

³³² Sulyok Dezső négy beszéde... id. mű 19. old.

³³³ Moszkvának jelentjük... id. mű 212. old.

A párt vezetőjének pálfordulása nem akadályozta meg a kisgazdapárti és szabadságpárti képviselőket, hogy együttes erővel érvényesítsék akarataikat a Nemzetgyűlésben az építőmunkások szövetkezetalakításának és a HANGYA szövetkezet ügyében.

Hirtelen Zsolt Béla a Magyar Radikális Párt vezetője is késztetést érzett nagy cikk megjelentetésére, amelyre már Sulyok nem válaszolhatott. Ebben leírja, hogy létrejövöben van egy zagyva, amorf régi és újdonsült ellenforradalmi tömeg, amely odaáll Sulyok, a „jóhiszemű vezér” mögé. Ez a tömeg nem fog közeledni a demokráciához - írja Zsolt - hanem Sulyok fog ennek a tömegnek a hullámain egyre messzebbre sodródni a demokráciától. Ennek a gondolatnak a szárnyán Zsolt eljutott addig, hogy „el lehetünk készülve rá, hogy a polgári gondolatba hamarosan minden belefér, ami nem fér össze a demokrácia gondolatával.” Zsolt újra azt a többséget okolja a válságokért, amely az 1945-ös választásokon kialakult, s a Baloldali Blokk állandó akcióit tulajdonképpen ennek a „hibának” a jóvátételévé nyilvánítja. Zsolt odáig megy, hogy a magyar nép többségét fasisztának nyilvánítja. Idézi Ernst Wiechert, aki szerint: „Ha Hitler holnap visszajönne, a németek hatvan-nyolcvan százaléka tárt karokkal fogadná.” És erre mondja Zsolt Béla: „Nem mintha okunk lenne rá, hogy más véleményünk legyen a magyar társadalomról, mint Ernst Wischertnek a saját nemzetéről.”³³⁴ Innen már egyenes a logika: „Természetes, hogy harcolni kell Sulyok Dezső ellen is, ha az ő polgári demokráciája nem lesz egyéb, mint a klerikális politikának a mi lobogónk alatt való visszacsempészése a napi politikába... Igen harcolni kell a többség ellen is, ha embertelen és országvesztő és harcolni kell a kisebbség ellen, ha ugyanebbe a bűnbe téved.”

Erősítette a Magyar Szabadság Párt pozícióit a kisgazdapártot megroggyantó övön aluli ütés is, vagyis a Magyar Közösség összeesküvés ügye és Kovács Béla elhurcolása. Az összeesküvésbe bármennyire is szerették volna, a szabadságpárt egyetlen vezetőjét sem sikerült belekeverni, ellenben a kisgazdapárttól elforduló tömegek szükségszerűen a szabadságpárt irányában tájékozódtak. Erre bátorította őket az USA jegyzéke is (1947. márc. 17.) amelyben ugyanazt állították, mint amit a szabadságpárt vezetői régóta hangoztattak, vagyis, hogy „a Magyar Kommunista Párt vezetése alatt álló kisebbségi csoportok alkotmányos eljárás keretén kívül taktikázással kísérik meg a hatalom átvételét. Az Egyesült Államok kormányának véleménye szerint ez nyilvánvalóan veszélyezteti a magyarországi demokrácia fennmaradását.”³³⁵ Erre reagálva mondta a FKGP Politikai Bizottságának 1947. március 10-i ülésén Ortutay Gyula: „A jegyzékváltás hatása beláthatatlan következményeket hord magában, mert a közönség erősen jobbra tolódik és tápot ad a Sulyokék mozgalmának. A jegyzék hatására a közvélemény felszabadult az alól a nyomás alól, amely hatása alatt elfogadta a baloldali irányú politikát.”³³⁶

Rákosi Mátyás a szovjet vezetőknek küldött levelében 1947. április 12-én leírta: „azzal is számolnunk kell, hogy az elégedetlen tömegek többsége jobbra tolódik, Sulyok fasiszta Szabadság Pártja fel. Számos esemény utalt rá, hogy a kisgazdapárton belüli összeesküvőket támogató elemek máris rohannak Sulyok táborába.” A szabadságpárt „a súlyos gazdasági helyzet miatt még a dolgozó tömegek körében is visszhangra talál.” - jelenti Rákosi.³³⁷ A Szabadság Párt Kádár János szerint nem csak a kisgazdapárttól, de a Nemzeti Parasztpárttól is vonz magához embereket.

³³⁴ Haladás, 1947. III. 20.

³³⁵ A Holnap, 1947. III. 20.

³³⁶ PIL 285-2/15.

³³⁷ Moszkvának jelentjük id. mű 160. old.

1947 áprilisában Rákosi újra panaszkodik Sztálinnak és Molotovnak: „A kisgazdapárt városi fasiszta és reakciós hívei közül viszont igen sokan a Sulyok-féle Magyar Szabadság Pártba lépnek át. Az átlépések oly számossá váltak, hogy a kisgazdapárt tagságának többsége az ország némely fontos centrumában Sulyokhoz állt át.”³³⁸

Rákosi és Molotov 1947. április 29-i megbeszélésein az MKP vezetője arról beszélt, hogy a városokban a kisgazdapárt tagjainak 70%-a jobbra távozott. A szabadságpárti szervezés sikereiről számol be Szapozsnyikov szovjet megbízott Moszkvában: „Az utóbbi időben Magyarország számos nagyvárosában sok új tag lép be a Szabadság Pártba, ezek a kisgazdapártot elhagyó reakciós elemek közül kerülnek ki.”

Nem feladatunk itt elemezni micsoda hatalmas károkat okozott a magyar nemzet megítélésének, hogy a „hivatalos” - mindenekelőtt kommunista - propaganda fasizmussal vádolta meg a nemzeti demokrácia erőit, annyi azonban bizonyos, hogy ez mind Moszkvában, mind nyugaton mély nyomokat hagyott.

Felerősödött a terror a szabadságpárt ellen Nagy Ferenc puccszerű megbuktatása után. Elősegítette ezt, hogy a „nyugat” lényegében végleg lemondott Magyarországról, lapjai arról cikkeztek, hogy Magyarország betagozódott a szovjet birodalomba, miként már korábban Bulgária, Lengyelország, Románia, Jugoszlávia, Albánia.³³⁹ Más lapok arról írtak, hogy mire életbe lép a békeszerződés és kivonulnak Magyarországról (és Romániából) a szovjet csapatok, már olyan kormányoknak „kell” hatalmon lenniük, amelyek a szovjet érdekeket képviselik.³⁴⁰ Tényként rögzítették, hogy Európa két részre oszlott: keletre és nyugatra, és az új fejlemények bizonyítják, hogy Magyarország a kelethez fog tartozni.³⁴¹

A Manchester Guardian egyenesen arról írt, hogy lehetséges, amennyiben nem lettek volna konfliktusok az USA és a Szovjetunió között, az oroszok megelégedtek volna a „finn megoldással.” Így azonban az a vélemény uralkodott el, hogy a kompromisszum már lehetetlen: a kormánynak vagy kommunistának, vagy antikommunistának kell lennie.³⁴²

Ebben a helyzetben az MKP a terror minden eszközével fellépett a szabadságpárt ellen: a parlamentben nem engedték a szónokokat elmondani beszédüket, a gyűléseken botrányt provokáltak, megverték a párt tagjait; a politikai rendőrség őrizetbe vette a párt aktivistáit, szervezőit; rohamcsapatok behatoltak magánlakásokba, a párt helyiségeibe és ott törtek zúztak; a párt tagjait elbocsátották munkahelyükről; vezetőit állandóan megfigyelték, követték, lehallgatták, előkészítették politikai és fizikai megsemmisítésüket.

Így a rohamcsapatok szétverték a párt szegedi nagygyűlését (1947 jún. 16.), a rendőrség a gyűlést feloszlatta, szabadságpárti szervezőket őrizetbe vették. Ugyancsak „kisajátították a tömeget” június 20-án a városmajori gyűlésen, ahol általános verekedést provokáltak, de itt a „Sulyok gárdisták” kerekedtek felül, mert a rendőrség nem tudott a gyűlésről és a kommunista pártszervezetek is későn tudták csak meg a gyűlés időpontját, ezért nem tudtak elég embert mozgósítani. 1947. július 12-én egy 600 fős gyűlést vertek szét a Somogyi utcában. Vásáry József beszéde alatt leverték a csillárt, bevették az ablakokat: a jól felszerelt kommunista

³³⁸ Uo. 193. old.

³³⁹ New York Herald Tribune, 1947. VI. 1.

³⁴⁰ The Times, 1947. VI.2.

³⁴¹ New York Herald Tribune, 1947. VI. 4.

³⁴² Manchester Guardian, 1947. VI. 4.

csapatok nem kímélve a női hallgatóságot sem, ügyet sem vetve arra, hogy a gyűlés résztvevői védekezéséppen a Himnuszt énekelték brutális kegyetlenséggel verték az embereket. A verekedés kiterjedt az utcára is. Akkor már megérkeztek a riadóautók és bevitték a szabadságpárt „több aktív tagját.”³⁴³ „Mivel ismételen a legsúlyosabb bántalmazások fordultak elő - így sérült meg olyan súlyosan Vásáry József képviselő, hogy hetekig feküdt vele - meg kellett kérdeznünk magunktól, vállalhatjuk-e a felelősséget azért, hogy embereink életét továbbra is hasonló veszélynek tegyük ki” - tette fel a kérdést Sulyok.³⁴⁴

Kiskunfélegyházán 1947. március 2-án XII. Pius pápa koronázási ünnepe alkalmából az Actio Catholica tartott gyűlést, ahol Sulyok Dezső is felszólalt volna. Ezt megtudva ide is megérkeztek a rohamcsapatok és olyan lármát csaptak, hogy nem mondhatta el beszédét és alig menekült meg a verés elől.³⁴⁵

Andics Erzsébet az MKP Központi Vezetőségének 1947 április 4-i ülésén már elégtelennek tartotta a verekedések provokálását: „...azt hiszem jobban ki kell hangsúlyozni az elvtársaknak, hogy csak verekedésekkel a Sulyok kérdést megoldani nem lehet. Bizonyos mértékig ez is szükséges, de legjobb volna ha kormányintézkedésekkel lépnének fel velük szemben. A Sulyok-párt illegalitása nagyon nagy fegyver volna a mi kezünkben, különben azt hiszem az a veszély áll fenn, hogy kialakul egy egységes nagy reakciós párt.”³⁴⁶

Rákosi még taktikázott: „...helyes amit Andics elvtárs mond, hogy a Sulyok-párttal szemben a hivatalos üldözés minden eszközét fel kell használni. Itten azonban még egyelőre nem tartunk ott, ahol kellene lenni. De itt felmerül a párt betiltásának kérdése (Révai: korai!) Ami viszont bizonyos fokig szembeáll azzal a tervünkkel; kiszivattyúzni a kispártból is a reakciókat. Mindenesetre az, hogy mi történik a Sulyok-párttal, sokban függ attól is, hogy mit fog csinálni ez a párt. Ha nyíltan fasiszta vizekre evez, akkor a választások előtt, vagy a választások után, vagy a választások alatt persze be is lehet őket tiltani. Ebben a tekintetben a kommunista párt nem lesz szégyenlős.”³⁴⁷

Csak erősítette a kommunista párt elszántságát, hogy a moszkvai rádió május 6-án arról beszélt, hogy Sulyok el akarja szakítani Magyarországot a demokratikus államoktól. Sulyok reakciós, de a magyar nép leleplezte, hogy az amerikai politika kiszolgálója, és az általa hangoztatott semlegesség pusztán demagógia - hangzott a moszkvai rádióban, amiről másnap beszámoltak a hazai lapok is.³⁴⁸

Andics Erzsébethez állt közelebb Horváth Márton felszólalása a Nemzetgyűlésben, aki szerint Sulyok demagóg módon hátba támadta a demokráciát, ezért pártját fel kellene oszlatni, hisz a békeszerződés kötelez a fasiszta szervezetek betiltására.³⁴⁹

Ilyen körülmények közepette Sulyok felkereste Rajk László belügyminisztert, akinek elpanaszolta a rendzavarásokat. Rajk Sulyok szerint így válaszolt: „Természetes, hogy megtámadtak titeket, mivel a demokrácia ellenségei vagytok. A kommunistáknak kötelességük, hogy

³⁴³ PIL BBA-29/112.

³⁴⁴ Sulyok Dezső: Két éjszaka... id. mű 463. old.

³⁴⁵ A Holnap, 1947. III. 15.

³⁴⁶ PIL 174-2/45.

³⁴⁷ Uo.

³⁴⁸ Szabad Nép, 1947 V. 7.

³⁴⁹ Szabad Nép, 1947 VI. 26.

támadjanak benneteket. Itt ülök veled szemben, mint kommunista vezető és belügyminiszter. Mint kommunista azt mondom neked: ha rajtam múlna, már nem lennétek a világon. Fasiszták vagytok és semmi keresnivalótok Magyarországon.”³⁵⁰

Megerősítette a szabadságpárt vezetőinek félelmeit, hogy május 1-én a hatalmas budapesti felvonuláson olyan alakot hordoztak körbe a városon, amely a szabadság párti vezető, Sulyok úr kitömött bábuját vitte, amely egy játékcúszda alján terült el és a következő feliratot viselte: „Ez történik a nép ellenségeivel.”³⁵¹

A belügyminiszter példátlan szavaiból okulva Sulyok úgy döntött, hogy „saját elhatározásból nem tartanak gyűléseket... nem hagyják magukat provokálni és inkább ezért nem tartanak most gyűléseket, mert a békeszerződést most ratifikálják és a megszálló csapatok bent vannak az országban. A provokációkkal - mondta Sulyok 1947. május 23-án - azt akarják elérni, hogy zavart keltsenek és a megszállást meghosszabbítsák.” A gyűlések ritkultak is, majd teljesen megszűntek (így maradt el a szervezés alatt állt pécsi és a július 6-ra tervezett miskolci nagygyűlés), majd lényegében beszüntették a nyilvános tagtoborzást is, a párt szinte félillegálisba vonult. Nincs is szükség nagy tagságra, mert a tagokkal szembeni retorziók ellen a párt nem tud hathatós védelmet nyújtani, elég, ha a párt szimpatizánsainak (szavazótáborának) a száma növekszik. Stühmerné Oberschall Ilma így fogalmazta meg ezt a helyzetet: „...valószínű, hogy most megszüntetik a pártot... Ha megszűnik, még fokozottabban kell dolgozni.” A gyűlések beszüntetése azt a célt is szolgálta, hogy ne köthessenek bele a pártba, ne adjon okot a párt a feloszlásra. „Kiadta a párt az utasítást - így egy jelentés - hogy mindenütt óvatosan kell beszélni, sehol ne legyen provokáció, minél csendesebbek legyenek, mert a baloldal nagyon szeretne beléjük kötni, sőt megsemmisíteni őket.”³⁵²

A pártot ért atrocitások miatt „Sulyok elnök úr kénytelen a hallgatás drasztikus eszközéhez nyúlni, és addig nem fog sehol sem beszélni, amíg ezeket a fontos kérdéseket meg nem oldják” - mondta Vásáry József erről a tudatos visszavonulásról. A helyzet annyira elmérgesedett, hogy Sulyok Dezső gondolataiban 1947. júniusára bizonyos csalódottság jelent meg. Erre az időre már világossá vált számára, hogy a Baloldali Blokk elszánta magát a magyar demokrácia megsemmisítésére, s ezen az úton a Magyar Szabadság Párt és személy szerint az ő likvidálása a legfontosabb lépés. Június 11-én egy gyűlésen „elmondta, hogy ő nem olyan optimista, mint Vásáry és nem tud olyan tónussal beszélni.”

A Holnap

A párt elleni összehangolt támadás része volt sajtójának elnémítása. Nagyon fontos volt a Baloldali Blokk és a koalíció számára a hírmonopólium. A szabadságpártra szórt rágalomokkal szemben a párt szinte teljesen védtelen volt, csak a gyűléseken mondhatták el véleményüket az egyes kérdésekről. Ezért a párt nagy erőfeszítéseket tett saját újság megjelentetésére, hogy kitörjön ebből a csapdából, megmutathassa magát szélesebb tömegek előtt is. Lapindításhoz azonban engedély kellett a Szövetséges Ellenőrző Bizottságtól és a tájékoztatásügyi minisztériumtól. E mellett azonban leginkább pénzre és papírra valamint nyomdára, terjesztőkre volt

³⁵⁰ Sulyok Dezső: Két éjszaka... id. mű 464. old.

³⁵¹ Public Record Office (London) Fo 371 67 173

³⁵² PIL BBA-39/112.

szükség. Sulyok beadott egy kérvényt „Ellenzék” néven lapindításra, ezen a címen azonban nem kapott engedélyt. Így módosította a kérvényt „A Holnap” elnevezésre. Az engedély megadását támogatta Nagy Ferenc miniszterelnök és Varga Béla házelnök is és végül a SZEB engedélye is megérkezett.

A lap megindítását 1947 januárjára tervezték - ekkor ez hatalmas segítséget adhatott volna a pártszervezésnek is - de pénzügyi nehézségek miatt nem sikerült megindítani az A Holnapot. Ehhez legalább 600.000 Ft-ra lett volna szükség. Létrehoztak egy „Sajtóalap-bizottságot”, amely felhívást tett közzé kölcsönjegyzés céljából az A Holnap megjelenítése érdekében. „Sokan vannak, akik nem tudják, hogy a küzdőterre lépett a Magyar Szabadság Párt, mely a keresztény világnézet sziklaszilárd talaján állva harcol minden magyar jobb jövőjéért és a tiszta magyar demokrácia diadaláért. Sokan nem tudnak rólunk, nem ismerik céljainkat és harcainkat, mert nincs napilapunk.” - fogalmazott a párt röplapja. Ezért 1946. december 13-án kölcsönjegyzést hirdettek.

„A kölcsönjegyzés lebonyolítása érdekében a postatakarékpénztárnál 54 444 szám alatt a „Magyar Szabadság Párt Sajtóalapja” részére számlát nyitottunk. Minden felajánlott kölcsönösszeg tehát erre az 54.444 számú postatakarékpénztári számlára küldendő be a postahivataloknál kapható, úgynevezett bianco csekklepon, melynek kitöltésére minden postahivatal készséggel szolgál felvilágosítással” - így a megjelent röplap. A kölcsön személyesen is befizethető volt a szabadságpárt központjában. Hamarosan összegyűlt 300.000 Ft.

Sulyok nem tudni pontosan honnan, de 250.000 Ft-os szubvencióért folyamodott, amit végül is az MKP Politikai Bizottságában bíráltak el (ettől a kérés irányulhatott akár bankhoz, vállalathoz, kormány szervhez is - SZ.K.). „Sulyokék kérésére” a válasz. „a Politikai Bizottság nem járul hozzá, hogy Sulyokék lapja 250.000 forintos összegű szubvenciót kapjon.”³⁵³

A lap végül is 1947. március 15-én jelenhetett meg 40.000 példányban. A példányszám folyamatosan emelkedett, a tizedik szám 66.000 példányban jelent meg, de elfogyott volna jóval több is. Angol források is megerősítik, hogy „mindenesetre az biztos, hogy a megjelenés napján eladott használt példányokat este már az eredeti ár öt-hatszorosán adták el.”³⁵⁴ Ugyanakkor 1947 áprilisában a Szabad Nép 90.000-es, a Népszava 80.000, a Kis Újság 130.000, a Szabadság 35.000-es, a Ludas Matyi 150.000-es, a Szabad Föld 60.000-es példányszámban jelent meg, s e mellett az MKP-nek még 14 vidéki lapja is volt.

Az új lapnak 22 munkatársa volt és 16 fős adminisztrációs részlege, főszerkesztője Sulyok Dezső, főmunkatársa Nagy Vince és Saly Dezső voltak. Az A Holnap a Magyar Szabadság Párt napilapjaként szerepelt, kiadója a Magyar Szabadságpárt Országos Központja volt. Felelős szerkesztője Cs. Halász Lajos, felelős kiadója Elek János volt.

A lap áttörést jelentett abban a zárt hírvilágban, ahol csak a koalíciós álláspont érvényesülhetett, és az „ellenzéki” lapok (Világ, Haladás) is nagyon ügyeltek arra, nehogy magukra haragítsák a hatalom birtokosait. Mindaz a ferdítés ami a szabadságpártról, tagjairól, programjáról stb. megjelent ezekben a lapokban, most összevethető vált a párt hivatalos lapjában közölt cikkekkel, és azonnal kiderült, hogy valamelyik hazudik.

Az A Holnapban Sulyok Dezső és a párt vezetői írtak vezércikkeket, kifejtve a párt programját, nézeteit egyes fontos kérdésekben. Kiemelkedő jelentőségű volt ezek között Sulyok Dezső: Mi végre vagyunk a földön? című cikke az első számban; Nagy Vince: A történelem

³⁵³ PIL 174-3/70.

³⁵⁴ Public Record Office (London) Fo 371 67173

sodrásban című cikke (1. sz.); Palinay Ferenc: Lelkiismereti szabadság és fakultatív hitoktatás című cikke (2. sz.); Cs. Halász Lajos: A demokrácia védelmében című cikke (3. sz.) stb.

A lap tudósított a párt tagjainak parlamenti beszédeiről, a pártgyűléseken elhangzott beszédekről, tájékoztatta az olvasókat a külpolitikai fejleményekről, vitázott a „baloldali” lapokkal, hasznos információkat közölt. Hangneme hol tárgyilagos, hol gúnyos, hol szenvedélyes, de sohasem mocskoló, személyeskedő. Az A Holnap remekül szerkesztett profi újság volt, amely felvehette a versenyt a koalíciós lapokkal s népszerűségben - miként a szabadságpárt is - hamarosan vetekedett azokkal. Így az MKP céltáblája lett, de hasonló hangnemben nyilatkozott a szociáldemokrata és kisgazda partner is. Az SZDP sajtófigyelője írta 1947. március 19-én: „A Szabadság Párt lapja demagógiával és vádaskodással dolgozik”. Majd március 28-án: „A demokratikus magyar sajtó történetében példátlan vakmerőséggel folytatja uszításait a Holnap, denúciál a rágalmazásnak úgyszólván minden tényálladékát kimerítve...”³⁵⁵

A lap felszámolását végül is akkor határozták el, amikor az kemény támadást indított a munkáspártok és a szakszervezetek ellen, pontos adatokkal bizonyítva, hogy a munkások bére igen kedvezőtlenül alakul a háború előttihez képest, és hogy ezalatt a szakszervezeti vezetők, valamint a munkáspártok vezetői óriási összegeket költenek el saját céljaikra.

Ebben a helyzetben példátlan eset történt a magyar sajtótörténetben: a lapot úgy némították el, hogy rávették a Légrády nyomda dolgozóit (ehhez a szakszervezeten és üzemi bizottságon keresztül minden eszköz rendelkezésre állott), hogy tagadják meg a lap kinyomtatását. Egyszerűbb eszköz is rendelkezésre állott volna, de a propaganda szempontjából ez kétségkívül hatásosabbnak ígérkezett, hiszen betiltani a lapot, vagy a SZEB által gyakorolt cenzúrával ellehetetleníteni, esetleg a papírkiutalást megtagadni - egyszerűbb lett volna, de politikai hatásában kiszámíthatatlan. Ezért határoztak úgy - minden bizonnyal - az MKP központjában, hogy a nyomdászokat használják fel erre a célra. Az akciót a Szaktanácson keresztül Kossa István irányította. Utasítására megjelent Sulyoknál Deák Sándor bizalmi férfi és Pemsel Károly és közölték, hogy az A Holnapot nem hajlandók kiszedni. Deák és Pemsel ezt tudatták a Hírlapszedők Körével is, azzal, hogy „adjuk hozzájárulásunkat a személyzet döntéséhez, annál is inkább, mert pártmozgalmi körökből elvtársaink sürgető kérdéseit kapták kézhez: meddig hajlandók a nyomdászok a magyar nép ellenségeinek sajtótermékeit előállítani?”³⁵⁶ „Véletlenszerűen” éppen ezen a napon adott ki a Szakszervezeti Tanács egy nyilatkozatot, amelyben tiltakozott a szabadságpárt politikája ellen... Az már fatális egybeesés, hogy éppen a munkamegtagadás napjára esett a tájékoztatásügyi minisztériumban a papírelosztás, így a meg nem jelenő A Holnap nem kapott alapanyagot...

Későbbi forrás szerint: „A BBC-ben Gábor Róbert volt ávós csoportvezető elmondta, először ők fenyegették meg a nyomdászokat, majd Kossa, hogy kizárják őket a szakszervezetből - vagyis elvesztik állásukat -, s már jelentették is, hogy nem hajlandók kinyomni Sulyokék fasiszta újságát.”³⁵⁷

Az ürügy részben Sulyok hódmezővásárhelyi beszéde volt, ahol élesen kritizálta a koalíció politikáját, pártjait, a közállapotokat, a korrupciót, a párturalmat stb. Élesen bírálta a

³⁵⁵ PIL 283-11/50.

³⁵⁶ A Hírlapszedők Köre jelentése az 1944-1947-es esztendőkről. Felelős kiadó: Benjamin Géza. é.n. 6. old.

³⁵⁷ Pünkösdi Árpád: Rákosi a hatalomért. Európa Kiadó. 1992. 250. old.

szakszervezeteket is, kifejtve, hogy az ipari munkásság az 1938-as bérének 18-20%-át kapja csak és hogy a munkás csak 12%-át kapja meg annak, amit a vállalkozó felszámíthat a békebeli 35%-kal szemben. „Abban az időben, mikor munkáspárti kormány van uralmon, a munkáspárti rész irányítja a kormányzást a kisgazdapárti minisztereket lehengerelve és azokon túlhaladva, abban az időben, amikor a szakszervezetek szabadon érvényesíthetik Magyarországon az akaratukat! Erre való a szakszervezet? - teszi fel a költői kérdést Sulyok - Arra jó a szakszervezet, hogy a 35%-os részesedést 12%-ra csökkentse? És arra jó a szakszervezet, hogy a munkás bérét egynegyedére, még nem egészen erre sem, hanem 18-20%-ra szállítsa le? Ki tud erre felelni a szakszervezeti vezetők közül.... Ugyanakkor a szakszervezeti vezetők életszínvonala az 1938-cal szemben sokszorososan emelkedett, javadalmazásuk és ellátásuk sokkal jobb, mint 1938-ban volt.”³⁵⁸

A Szabad Népből és az MKP vidéki lapjaiban összehangolt kampány indult a szabadságpárt és az A Holnap ellen. Fehér Klára úgy számol be a műegyetemi szabadságpárti alakuló ülésről, mintha ott „fasiszta ízű” jelszavak hangzottak volna el (III. 21.); Március 22-én arról cikkezik a Szabad Nép, hogy Sulyok és pártja viselkedése egyre kihívóbb és arcátlanabb. Az ellenforradalmi idők jobboldali pártjaihoz hasonlít, reakciós. Az ő hátuk mögött gyülekeznek a fasiszták. Március 27-én azzal vádolja a lap Sulyok Dezsőt, hogy tudatosan és módszeresen fasiszta pártot szervez. Az ő zászlaja alatt gyülekeznek a régi fasiszták, félrevezetett kisemberek, hogy megbontsák a dolgozó osztályok sorait. Sulyok folyamatosan hazudik - így az MKP lapja - szidja a demokratikus pártokat és uszít az államosítás ellen. Az A Holnap ügyében idézi a szaktanácsot, amely hozzánemértéssel, politikai rosszindulattal vádolja a lap szerkesztőit. A nyomda nem fogja kinyomni a lapot, mert nem tűrik, hogy egyesek visszaéljenek a sajtószabadság szent jogával. Nem nyomunk ki fasiszta lapot - közli a Szaktanács.³⁵⁹

Március 30-án arról cikkeztek, hogy a szervezett munkásság üdvözli a nyomdászok tiltakozó sztrájkját, majd április 2-án a képmutatás iskolapéldájaként a Nyomdász Szakszervezet nyilatkozatát közölték, amelyben biztosítékokat követeltek a Szabadságpárttól, hogy lapjában nem támadja a demokráciát. De már másnap leszögezte a Szabad Nép: az A Holnapnak demokráciaellenes céljai vannak, gátlástalanul demagóg módszerei, és útszéli uszításokkal van tele. A demokrácia ellenségeivel szemben minden eszközzel fel kell lépni - így a végkövetkeztetés. Ugyancsak ebben a számban arról írnak, hogy a pécsvidéki bányászok 35 fős küldöttséget menesztettek a fővárosba és emlékiratot fogalmaztak meg a lap ellen.³⁶⁰

Sulyok április 1-én a Szövetséges Ellenőrző Bizottsághoz fordult és közölte a szovjet, az amerikai és az angol képviselővel is, hogy mi történik az A Holnap körül. Közben az MKP-SZDP utasítására a lapterjesztők is csatlakoztak a „nyomdászok” akciójához. A nyomdász szakszervezet vezetősége azt követelte, hogy a lapban igazítsák helyre a „valótlan” megállapításokat és a lap nyújtson garanciát arra, hogy nem jelentet meg „szervezett nyomdai munkásság önértékelésével, demokratikus felfogásával és lelkiismeretével” összeegyeztethetetlen cikkeket. Sulyok levelet intézett Nagy Ferenchez is, e szerint hajlandó arra, hogy helyreigazítja megállapításait, amennyiben a szakszervezet megjelöli, hogy mikor, hol és melyik fasiszta (nyilas) lap megjelenését akadályozta meg a nyomdai munkásság. (Erre hivatkoztak a „munkások”, amikor leállították a lap nyomását - Sz.K.) Mivel ilyen eset nem volt, Sulyok

³⁵⁸ A Holnap, 1947. III. 25.

³⁵⁹ Szabad Nép, 1947. III. 29.

³⁶⁰ Szabad Nép, 1947. VI. 3.

válasza nem tekinthető igazán taktikusnak... A szakszervezetek „garanciaigényére” válaszul Sulyok azt írja: „a magyar nép jövő szabadsága és demokratikus fejlődése érdekében nem szabad elfogadnunk, ha csak nem akarunk egy új szolgátság megalapozásában az első helyre beállni.”³⁶¹

A szakszervezet válasza szinte korrektnek tűnt: „Kívánságainkat lerögzítettük és amennyiben a Sulyok - párt hajlandó azokat teljesíteni, úgy a munkásság azonnal folytatja munkáját, de kikötésünk, hogy demokratikus országban demokratikus lapok készüljenek és nem engedjük, hogy a nyomdásztság a fasiszta propaganda szolgálatába álljon. Reméljük, hogy Sulyokék jobb belátásra térnek és kéréseinket teljesítik.”

Valójában azonban arról volt szó, hogy a szakszervezeti vezetők követelték Sulyoktól, hogy adja ki informátorait, akik a bérarányokról tájékoztatták az ellenzéki vezetőt. A jól informált angol SZEB misszió erről így számolt be: „kikötötték, hogy a HOLNAP tulajdonosai fedjék fel azokat a forrásokat, ahonnan a munkások állítólagos bér arányai és más pénzügyi információk származtak. Sulyok nem volt hajlandó ennek a követelésnek eleget tenni és írásban közölte, hogy ennek elfogadása informátorainak elárulását jelentené, akiket ezután felelősségre vonnának. Ezért, - fejezte be - inkább feláldozza a lapot, semmint, hogy ártatlan munkásokat áruljon el, akiktől az információt szerezte.”³⁶²

Ekkor már rég el volt döntve, hogy a szabadságpárt lapja nem jelenhet meg, ezt keresztülvitték az újságírók Szövetségében is. Ennek határozata szerint „...A Holnap eddigi magatartása valóban nem kívánatos a demokrácia szempontjából és az A Holnap irányzatának esetleges győzelme súlyos veszedelemet jelentene a demokrácia, a szabadságjogok és ezek között természetesen a sajtószabadság számára is. A Magyar újságírók Szövetsége választmánya tehát sem jogi, sem tartalmi szempontból nem látja a sajtószabadság sérelmét az A Holnap nyomdai személyzetének munkabeszüntetésében.”³⁶³

Csatlakozott a szociáldemokrata párt is, összevetőségének állásfoglalása szerint: „A Szabadság Pártnak semmi köze a szabadsághoz, még kevésbé a demokráciához, de felhasználja a szabadságot is meg a demokráciát is sötét szándékainak megvalósítására... Demokráciát csak a demokratáknak, fasisztáknak börtönt és internálótábort...A fasizmus újból való jelentkezését csirájában el kell fojtani.”³⁶⁴ Ez már riasztó beszéd volt...

Lényegében csatlakozott a kiszegzapárt is, alárendelve magát a Baloldali Blokk álláspontjának. Balogh István országos főtitkár levelében Rajk belügyminiszterhez fordult, hogy adja meg a direktívákat az ügyben. „A Kiszegzapárt semmiképpen sem kíván állást foglalni a kérdésben, különösen addig nem, amíg Belügyminiszter úr álláspontját nem ismeri.”³⁶⁵ Mind Tildy Zoltán köztársasági elnök, mind Balogh István meghajolt a Baloldali Blokk akarata előtt, nem álltak ki az A Holnap mellett.

Bár Sulyok megpróbált mindent, hogy lapját újra beindíthassa, erre már nem kerülhetett sor. Ennek oka a párt gyors erősödése volt, ami veszélyeztette az MKP és szövetségeseinek érdekeit. Rákosi Mátyás erről a következőket mondta 1947. április 4-én: „Az összeesküvés

³⁶¹ Világ, 1947. VI. 3.

³⁶² Public Record Office (London) Fo 371 67173

³⁶³ Szabad Nép, 1947. VI. 10.

³⁶⁴ Szabad Nép, 1947. VI. 12.

³⁶⁵ PIL 274- 7/228.

egyik mellékterméke lett, hogy a Sulyok-párt hirtelen megnőtt. A Sulyok párt már idestova akár mint párt, akár mint csoport kb. egy éve van meg és tudtuk, hogy előbb-utóbb át fog formálódni és mint ilyen, problémát fog jelenteni a politikai életben, de nem tudtuk, hogy milyen gyors lesz a növekedésük és jelentőségük... a legszélesebb politikai felvilágosító harcot kell vinnünk a Sulyokékkal szemben...”³⁶⁶

Mindezek alapján született e nyelvezetében sem mindennapi határozat, amelyet egyhangúan fogadott el a Hírlapszedők közgyűlése: „A Budapesti Hírlapszedők Köre 1947. április 27-én tartott 63. évi rendes közgyűlése kimondja, hogy az új magyar fasizmus lélekmérgező hatását mindenkor megakadályozza. Azt a nagy horderejű és lélekemelő elhatározást, amelyet hírlapszedő kollegáink A Holnap kiszedésének megtagadásával végrehajtottak, lelkiismereti szabadságunk megvédése érdekében egyrészt, másrészt a nemes értelemben vett sajtószabadság védelmében tették. Huszonhét esztendő sötét ellenforradalmi éjszakája után világosan felismerve ama nagy veszélyt, amely fennemlített lap soraiból a népi uralom és a köztársasági államforma ellen félreérthetetlenül megnyilvánult, minden nyomdai munkás mindenkor lelkiismereti kérdéssé teszi.”³⁶⁷

Ilyen körülmények között 1947. március 29-én Sulyok Dezső napirend előtt felszólalt a Nemzetgyűlésben és kesernyős-gúnyos hangon kifogásolta az összehangolt akciót, amellyel az A Holnapot elnémították. Szemére vetette a nyomdászoknak, hogy a nyilas lapokat minden további nélkül kinyomtatták, majd kijelentette: „Ha a belügyminiszter úr nem talált okot a törvényes fellépésre és ha a demokratikus magyar kormánynak egyetlen szerve sem talált okot, hogy velünk szemben fellépjen, akkor nyilvánvalóan a tehetetlenségnek, a vak dühnek és a nyers terrornak nyílt bevallása, az ami velünk szemben történt.” Sulyok a sajtószabadságot kérte számon a kormányon, amely rögzítve volt az 1946: I. tc.-ben és a párizsi békeszerződésben is, s ennek alapján kijelentette, hogy ezt az ügyet most már nem az A Holnap című napilap és a Légrády nyomda munkásainak magánügyének tekinti, hanem a magyar kormány presztízskérdésének.

A beszéd folyamán a kommunista párt tagjai folyamatosan provokálták Sulyokot, így feléjük fordulva végül a szabadságpárt elnöke kimondta, amit taktikai okokból gyűléseken, cikkekben soha nem tett volna az adott körülmények közepette: „tőlünk a fasizmus lényege és formai megjelenése lényegesen távolabb áll, mint az uraktól.” Nagy Vince pontosított: „Baloldali fasizmus az, amit csinálnak!” Kétséges, hogy a valódi meggyőződés mondatta Sulyokkal, vagy inkább a dac, hogy a kommunista párt lába alól kezd kicsúszni a talaj, s ezért folyamodik ilyen drasztikus eszközökhöz. Végül kijelentette: „Mi törvénytisztelő emberek vagyunk. Meghajlunk a nyers erőszak előtt és konstatáljuk, hogy Magyarországon nincs sajtószabadság.”³⁶⁸

A szabadságpárt elnökének kemény fellépését az angol SZEB misszió vezetői is értékelték. „Hibái ellenére - táviratozták haza - Sulyok úr mégiscsak gerincesebben (határozottabban) áll ki a baloldali pártok machinációival szemben, mint mások.”³⁶⁹

Ennek hatására az MKP Központi Vezetőségének 1947. április 4-i határozata részletesen foglalkozott a szabadságpárttal, kimondva, hogy az új cél: „demokratikus vezetés alatt álló kormány, mely új választásokat tart.” Ezzel kapcsolatban: „A fasiszta Sulyok-párt elleni harc-

³⁶⁶ PIL 274-2/45.

³⁶⁷ A Hírlapszedők köre... id. mű 6-7. old.

³⁶⁸ N.N. 1947. III. 29. 1356-1358. old.

³⁶⁹ Public Record Office (London) Fo 371 67173

ban össze kell kapcsolni a közvetlen tömegakciók módszerét a Sulyok-párt leleplezésének, megtévesztett dolgozók felvilágosításának módszereivel.”³⁷⁰

Így következett be a Nagy Ferencet eltávolító puccs, az 1945-ös FKGP végleges szétverése és a Magyar Szabadság Párt felszámolása.

Lex Sulyok

A szabadságpárti veszélyt az MKP vezetői 1947 tavaszán olyan mértékűnek ítélték, hogy a párt likvidálását határozták el. Ezt szolgálta a gyűlések szétverése, a szervezkedés akadályozása, a párt tagjai elleni rendőri és egyéb akciók, a párt sajtójának elnémítása. Mindez azonban még mindig kevésnek mutatkozott, Sulyokék passzivitásba vonulása pedig csökkentette a támadási felületet. Az MKP vezetői a jól ismert taktikához folyamodtak, a párt lefejezését határozták el, vagyis Sulyok Dezső politikai likvidálását. Ehhez jogi eszközöket kerestek és meg is találták a választójogi törvény módosításában.

A választójogi törvény módosításának egyik értelme az volt, hogy a szabadságpárt választási esélyeit drasztikusan csökkentsék, indulását megnehezítsék, s mindenekelőtt az, hogy vezetője, Sulyok Dezső a választásokon ne indulhasson, elveszítse passzív választójogát. Mivel a parlamenten kívüli politizálás lehetőségei a terror miatt végletesen leszűkültek, egy ilyen lépés Sulyok politikai likvidálását jelentette. Az új választójogi javaslatokat Rajk László belügyminiszter (MKP) vezetésével egy munkacsoport dolgozta ki, majd a koalíciós pártok pártközi értekezleten pontosították 1947. július 8.-10.-12-én. A javaslat értelmében visszahozták az „országgyűlés elnevezést”, 12 ezerről 14 ezerre emelték az egy mandátumhoz szükséges szavazatszámot, 60 főre emelték az országos listáról betölthető mandátumok számát, újra bevezették az ajánlási rendszert - de csak az 1945-ben nem engedélyezett pártok számára-, prémiumos rendszert vezettek be, bővítették azon szervezetek névsorát, melyek vezetőit kizárták a választójogból, lehetővé tették a „kék cédulás” szavazatot.

Ugyanakkor az MKP javaslata értelmében elveszítette passzív választójogát az, aki a világháború előtti kormánypártoknak - a Nemzeti Egység Pártjának illetve a Magyar Élet Pártjának képviselője vagy képviselőjelöltje volt. Ez a pont vonatkozott Sulyok Dezsőre (és Drózd Győzőre). A pártközi értekezleten az MKP és az SZDP delegációja ezúttal is jól összehangoltan működött. A szociáldemokraták ugyanis azt is javasolták, hogy ne csak a NEP ill. MÉP képviselőség vagy jelöltség legyen kizáró ok, hanem a puszta tagság is. Ez már igen sok kiscgazdát érintett volna, ezért a FKGP delegációja tiltakozott. Kevésbé határozottan, de elvetette az eredeti javaslatot is. Így július 8-án nem született megoldás.

A kiscgazdák ellenjavaslatára Gerő Ernő válaszolt: „Nem tudunk belemenni ilyen határozatba! Sem képviselőjelölt (MÉP - SZ.K.) sem képviselő nem kerülhet az új parlamentbe ezekből a pártokból. Valamit mégis csak tanulnunk kell az összeesküvésből.” A kiscgazdák részéről Pongrácz Tibor szólalt fel: „Az a helyzet ugyanis, hogy a faluba lejött a főispán és kierőszakolta, hogy mindenütt 100-100 tagú választmányt kell csinálnak a Magyar Élet Pártjának.” Gerő engedékeny volt: „A Magyar Élet Pártja tagságról lehet beszélni, de a MÉP képviselők és MÉP pótképviselőknek kérdése egészen más eset.”³⁷¹

³⁷⁰ Az MKP és az SZDP határozatai 1944-1948. Kossuth Kiadó 1979. 472. old.

³⁷¹ PIL 274-7/166.

Erre a szociáldemokraták javasolták, hogy a vármegyei törvényhatósági bizottsági tagság (amennyiben az említett pártok listáin született) is legyen kizáró ok. Ez többek között érintette volna a Nemzetgyűlés akkori elnökét, Szabó Árpádot (FKGP), sőt a kisgazdapárt tárgyalóküldöttségének tagját, Antall Józsefet is. Ezt a javaslatukat a szociáldemokraták (és kommunisták) csak annak fejében vonták vissza, hogy a kisgazdapárt belement a NEP ill. MÉP tagság kizáró okként való felvételébe. A kisgazda küldöttek még úgy is érezhették, hogy jelentős engedményt sikerült kicsikarniuk, holott a Baloldali Blokk eleve ezzel a céllal ült le tárgyalni.

A kérdést Rákosi Mátyás teljes nyíltsággal vetette fel: „Nekem van egy közvetítő javaslatom. Megmondom: ebben a paragrafusban három emberről van szó. Az egyik Sulyok, a másik Drózdy és azon kívül van még egy képviselő, aki 1935-ben a Nemzeti Egység Pártjának volt a tagja. Amikor ezt az ügyet elővettük, nem Antall József és nem is Szabó Árpád volt a szemünk előtt... Megmondom őszintén nem is tudtunk sem az egyikről, sem a másiktól... Mondok valamit. A megye kisebb fórum volt. Egye meg a fene, abban az időben nem volt olyan magas erkölcsi mérték... Azt mondom mindenkinek meg kell értenie, hogy mi ebben a tekintetben tudatosan tettünk 1945-ben két kivételt. Ez a kérdés ugyanis akkor már felmerült. Egyik volt Sulyok, a másik Drózdy... Most aztán kiderült, hogy kutyából nem lesz szalonna.”³⁷²

Erdei Ferenc a parasztpártból helyeselt, Veres Péterben még motoszkált „a józan paraszti ész:” „Itt merül fel a probléma, hogy az ellenzék nagy port fog felverni, ha Sulyok nem lesz választható. Szabad ebből kibúvót hagyni, vagy sem? Sulyoknak a Nemzetgyűlés politikai bizottsága 300 holdat mentesített. Nincs itt ellentmondás a köztársaság törvénye és a jelen javaslat között?”³⁷³ (A földre való utalás azt jelenti, hogy a politikai bizottság elismerve Sulyok Dezső antifasiszta múltját 270 hold megtartását engedélyezte számára. - Sz.K.)

Rákosi egyértelműen elutasította a kibúvót: „...aki kiszolgálta Gömböst, most ne jöjjön itt verni a mellét, mint demokrata... Nekünk valami olyat kell csinálnunk, hogy ilyen emberek, mint Sulyok és a másik, ne kerülhessenek be és ne mi törjük a fejünket rajta, hogy a törvény hogyan szabályozza ezt, mert nekünk jó volna az eredeti is.”³⁷⁴ A tények - Sulyok kíméletlen harca Gömbös diktátori törekvéseivel szemben természetesen mit sem számítottak...

A szabadságpárt ellen irányult az ajánlási rendszer visszahozatala is. Ennek értelemben azoknak a pártoknak, amelyek 1945-ben nem kaptak indulási engedélyt az Országos Nemzeti Bizottságtól - ez a javaslat megszületésének időpontjában a szabadságpárt volt - minden választókerületben ötvenszer annyi választó írásbeli ajánlását kellett felmutatni az indulás feltételeként, mint amennyi a körzetben jelölhető személyek száma. (De legfeljebb 3000-t) Az ajánlást közjegyző által hitelesíteni kellett, ezután bírálta el azok valódiságát a Választási Bizottság. Pótlásra 24 órát biztosított a törvény. Az ajánlási rendszer sértette a választások titkosságát, az adott belpolitikai viszonyok közepette írásban ajánlani a „fasisztának” megbélyegzett Magyar Szabadság Pártot életveszélyes volt. A halovány kisgazda ellenvetésekre Rákosi Mátyás így válaszolt: „Az 1926-os választásokon indulni akartunk. Vági István volt a jelöltünk, talán emlékeznek rá. Ötezer aláírást kellett produkálnunk emlékezetem szerint. Volt tizenkétezer. Mindig közjegyzői hitelesítéssel dolgoztunk. A következő történt: ötezer kellett és mi beadtunk hatezret. Meg sem nézték, de azonnal közölték velünk, hogy 842 aláírás

³⁷² PIL 274-7/167.

³⁷³ PIL 274-7/165.

³⁷⁴ PIL 274-10/137.

hamis, tessék pótolni. Azonnal beadtunk háromezer aláírást, mert készen volt... Közölték, hogy 84 hamis. Azonnal pótoljuk. Erre benyomtuk az összes többi ezreket, erre közölték, hogy 12 hamis volt és e miatt az ajánlás nem fogadható el. Így harcoltak tehát ellenünk, pedig az nem volt olyan háború, mint a mostani, amikor az ország ilyen helyzetben van. Hát miért török az urak (a kisgazda tárgyalóküldöttség - Sz. K.) akkor magukat annyira, hogy a Sulyok-pártnak minden eshetősége meg legyen, hogy feltétlenül minden kerületben jelöltet állítson?³⁷⁵

A közjegyzői hitelesítés 18 Ft-jával kb. egymillió Ft-ba került volna a szabadságpártnak! Csak miután a párt bejelentette, hogy nem indul a választásokon rendelte el a belügyminiszter, hogy nem szükséges az ajánlások közjegyzői törvényesítése...

Végül Tildy Zoltán hathatós közreműködésével elfogadták a törvénymódosítás minden fontos részletét, s így került az a Nemzetgyűlés közjogi és alkotmányjogi valamint közigazgatási és igazságügyi bizottsága el. Itt a nemzeti demokratákat már nem a szabadságpárt képviselte - bojkottálta a vitát - hanem Pfeiffer Zoltán, Reicher Endre és Zsedényi Béla. Eredményt elérni azonban sem ők, sem a kisgazdapárt un. alkotmányvédő szárnya nem tudott. Rákosi Mátyás július 12-én a Magyar Rádióban nyíltan „fasiszta pártnak” titulálta a szabadságpártot.

Ezzel megpecsételődött a szabadságpárt sorsa és személy szerint Sulyok Dezső politikai pályafutásának is vége szakadt. Sulyok belátta, hogy az adott körülmények közepette Magyarországon megszűntek a nemzeti demokrácia számára a politizálás feltételei. Ezt Sulyok a parlamentben is elmondta híres beszédében: „T. Nemzetgyűlés! Ma tehát Magyarországon nem lehet sajtószabadságról és nem lehet vélemény szabadságról beszélni, nem lehet olyan lapokat megjelentetni, amelyek az igazat megírják... és nem lehet olyan népgyűléseket tartani, ahol a szónokok az igazat elmondják... Amikor a külföldi lapok a rémhíreket hozták Magyarországról a kormányváltással kapcsolatban, akkor nem mondtak igazat. Nem igaz az, hogy Magyarországon utcai harcok folynak, csak éppen nincs gyülekezési szabadság sem. Nem igaz az, hogy forradalom van Magyarországon, csak éppen nincs sajtószabadság. Nem igaz az, hogy felfordulás van Magyarországon; csend van itt és nyugalom, csak éppen nem az élet ütemének megszokott és kedves csendje... hanem a félelem és a terror csendje... mert az a vélemény, amely a mostan átalakult kormány véleményével ellentétes, nem tud, nem mer semmiképpen megszólalni... Rendőrállammá alakultunk át, valóságos rendőrállammá, ahol a rendőrség befolyása nem csak a közéletre, hanem az egyes emberek magánéletére is elviselhetetlenül ránehezedik és súlyosodik.”³⁷⁶

A beszéd nagy hatással volt a Szövetséges Ellenőrző Bizottság angol tagjaira is, akik így jelentettek Londonba: „Már régóta nyilvánvaló, hogy Sulyok úrnak van bátorsága. Végre akadt valaki, aki nyíltan kifejezi azt, amit mások is éreznek ugyan, de szótlanul elfogadnak. Az oroszok támogatását élvező kommunistáknak ezután már csak azt kell eldönteniük, hogy hogyan hallgattassák el hatásos módon Sulyok urat, mert ha hagyják, hogy folytassa amit eddig tett, ebben az esetben növekedik majd az őt támogatók száma.”³⁷⁷

Ennek a beszédnek híre és tartalma átjutott az óceánon és alkalmat adott az USA szenátusának, hogy tiszteletadást szavazzon meg a magyar politikusnak. „A szenátus naplójának 1947. június 13-i példánya a 7072. oldalon a 3. hasábon a következőket tartalmazza:

³⁷⁵ PIL 274-7/176.

³⁷⁶ N.N. 1947. VI. 12. 850-851. old.

³⁷⁷ Public Record Office (London) Fo 371 67176

Tiszteletadás a magyarországi Szabadságpárt vezérének, Sulyok Dezsőnek. - Mr. Ball: (Joseph Ball minnesotai republikánus szenátor - SZ.K.) Elnök úr! A Washington Post ma reggeli száma cikket közöl arról a beszédről, melyet Sulyok Dezső, a Szabadságpárt elnöke mondott tegnap a magyar parlamentben. Beszédében kifejtette, amit mi is mindnyájan tudunk, hogy Magyarország közeledik ahhoz az állomáshoz, amikor a kommunisták veszik át ott a hatalom teljességét. Egyórás beszédben sorolta fel képviselőtársai előtt azokat az eseményeket, melyek Magyarországon végbementek és rámutatott a totális politika mesterfogásaira, melyeknek segítségével a kommunisták magukhoz ragadták a hatalmat. - Elnök úr! - Mint az Amerikai Egyesült Államok Kongresszusának, a világ egyik törvényhozó testületének tagja, és a mi kormányzati alapelveink szerint éppen a törvényhozó testületek a népek szabadságának hivatott őrei, nem mulaszthatom el, hogy kifejezést adjak mélységes tisztelemnek a magyar parlament e tagja iránt. Aki ezt a beszédet elmondta, annak teljesen tudatában kellett lennie, hogy osztályrésze legjobb esetben is a Szibériába való száműzetés lesz, de könnyen sortűz elé is kerülhet. Meggyőződésem, hogy éppen ezért ezzel az egyetlen cselekedetével azoknak a halhatatlanoknak a sorába lépett, akik a századok során az emberi nem szabadságáért harcoltak. Újra bizonyoságot tett a világ előtt, hogy az emberek agyában és szívében tovább lángol a szabadság szeretete és még mindig vannak férfiak, akik hajlandók elmondani Patrick Henryvel: Adj nekem szabadságot, vagy vedd el életemet!

Elnök úr! Azt hiszem az ő cselekedete, amikor majd a végső nagy történelmet megírják, egészen kivételes jelentőségre emelkedik. És meggyőződésem, hogy ez a cselekedet figyelmeztetés az orosz támadók fel, hogy bármilyen kegyetlenül ülnek is egy országra és gázolnak el minden szabadságot, mindig maradnak elegendő számban férfiak és nők a világon, akik mindennél többre értékelik a szabadságot. Ezek szabadságszeretete végül is biztosítja, hogy a történelem szekerét nem lehet visszafordítani és soha sem lehet többé visszatérni azokhoz az időkhöz, amikor abszolút uralkodók nyomták el a népeket és nem volt személyes szabadság.

Elnök úr! Kérelmem az, hogy mint felszólalásom egyik része, nyomattassék ki a Kongresszus naplójában az a cikk, amely ma reggel a Washington Post-ban napvilágot látott. Mint már mondtam, Mr. Sulyok kiérdemelte helyét a történelem halhatatlanjainak sorában.”³⁷⁸

Ellenindítvány nem tétetett. Így a kinyomtatást elrendelték, s ezzel kivételes elismerést szavaztak meg Sulyok Dezsőnek, olyat, amilyen csak a magyar és az egyetemes történelem legnagyobbjainak járt ki.

Sulyok a magyar parlamentben még fokozta küzdelmét az MKP és szövetségesei ellen, tovább feszítve a húrt. Július 1-én az MKP vezetőinek címezve kijelentette: „Abban különbözünk el egymástól teljesen és összeegyeztethetetlenül, hogy mi az egyéni szabadság alapján felépülő demokráciának, önök pedig a totális gazdasági és állami rendszeren alapuló rabszolgaságnak hívei.” A közbekiabálások olyan mértéket öltöttek, hogy Sulyok kijelentette: „Ezek után a magyar parlamentben a szólásszabadságot megszüntnek tekintem és a szótól elálllok.” Ezután a szabadságpárt kivonult az ülésteremből. A magyar parlamentben elmondott utolsó szavai próféciaának nem igazán jöttek be. Révai felé fordulva, aki azt kiabálta, hogy „Tűnjenek el örökre” ezt monda: „Mi még mindig itt leszünk, amikor maga már régen nem lesz itt!”³⁷⁹

A magyar Nemzetgyűlés 1947. július 22-23-án elfogadta a „lex Sulyokot”, kizárva ezzel a szabadságpárt elnökét a passzív választójogból. Az 1947: XXII. tc. 7. paragrafusa így szól: (1)

³⁷⁸ M.T. 604-605. old.

³⁷⁹ N.N. 1947. VII. 1. 290. old.

„Az 1945. VIII. tc. 6. paragrafusa az alábbi (2) bekezdéssel egészül ki: (2) Nem választható képviselővé az sem, aki a Nyilaskeresztes Párt Hungarista Mozgalomnak, a Magyar Nemzeti Szocialista Pártnak, a Népakarat Pártnak, a Kaszáskeresztes Pártnak, a Magyar Megújulás Pártjának tagja, országgyűlési tagja vagy képviselőjelöltje volt, valamint az sem, aki a Nemzeti Egység Pártjának, vagy a Magyar Élet Pártjának országgyűlési tagja, vagy képviselőjelöltje volt, végül az sem, aki fasiszta irányú hírlapnak vagy folyóiratnak főszerkesztője, felelős szerkesztője, főmunkatársa, vagy kiadója volt.”³⁸⁰ E bekezdés alapján veszítette el passzív választójogát Sulyok Dezső és Drózdy Győző, de pl. ez alapján támadták meg 1947 októberében Zsedényi Béla mandátumát is, önkényesen „fasisztának” minősítve újságírói tevékenységét.

A Magyar Szabadság Párt megszűnése

Ilyen előzmények után a nemzeti demokratáknak fel kellett tenni a kérdést önmaguknak: hogyan tovább? Mi legyen a szabadságpárttal? Lehet-e, szabad-e egyáltalán politizálni még ezután Magyarországon? Sulyok Dezső belátta, hogy visszavonulót kell fűjni, s mivel nem volt mártírtípus, a menekülés útját kereste. Világos volt számára, hogy a magyar ellenzék volt vezéreként, akit „fasisztának” stb. tituláltak nincs maradása az országban. Nagyon hamar elvetette azt az ötletet, hogy visszavonul a politikától és ügyvédként nyugodtan él valahol vidéken. Tudta, hogy ez az ő múltjával lehetetlen. Nem vágyott a gulagra hurcolt Kovács Béla sorsára, de nem volt meg benne a Mindszenty József-re jellemző, a mártíromságig menő hajthatatlanság sem. „Nem maradt hát számunkra más választás, mint hogy tevékenységünket a túlerejű terror miatt leállítsuk - írta később Sulyok - ha nem akarjuk, hogy mint „gyűjtő-gatókat” elítéljenek és statáriummal felakasszanak.” Így eldöntötte, hogy befejezi - legalábbis felfüggeszti - politikai tevékenységét Magyarországon.

Sulyok 1947. július 15-én tudta meg, hogy biztosan elveszik passzív választójogát. Erre felkereste Dinnyés Lajos miniszterelnököt és arra kérte, tegyék lehetővé számára a teljes visszavonulást, „hogymint magánember” élhessen Magyarországon, és ne kelljen megismerkednie az Andrássy út 60 pincéivel. (Ez nem pusztán elméleti kérdés volt, hiszen 1947 májusában Sulyok politikai barátja, Nagyiván János ellen indított eljárást a rendőrség Államvédelmi Osztálya). Dinnyés elmondta, hogy előbb Puskin szovjet követtel és Rákosival kell megbeszélnie az ügyet. Sulyok részéről ez valószínűleg elterelő manőver volt: elaltatni az éberséget, közben felkészülni a szökésre. Dinnyés közvetítésével hamarosan megérkezett a válasz: mind Puskin, mind Rákosi beleegyezett e megoldásba, sőt az MKP vezére még azt is kilátásba helyezte, hogy idővel visszatérhet a politikához.

Rákosi azt ajánlotta, hogy Sulyok hat hétre menjen ki Svájcba, magyar útlevelemmel - addig lezajlanak a választások - és utána jöjjön haza, mondjon le a Pénzügyi Központ éléről, vonuljon vissza Párára. „Választások következnek és a pusztán személyed is zavarólag hat a kormányra. - mondta Dinnyés. - Az emberek annyira benned látják megtestesülni az ellenzéki politikát, hogy Te, ha semmit sem vállalsz, akkor is bizonyos befolyást gyakorolsz a politikára. Attól félünk, hogy a számodra kiszabott semlegességet nem tudod betartani. Annyian keresnek fel majd téged, akiket nem tudsz elküldeni, hogy akaratod ellenére központtá válsz, amely a kormánynak valóban kellemetlen lenne.”³⁸¹

³⁸⁰ Országos Törvénytár 1947. VII. 24. 18. sz.

³⁸¹ Sulyok Dezső: Két éjszaka... id. mű 532. old.

Sulyok belement a játékba, Dinnyés (és Rákosi) az útlevéért cserébe azt kérte, hogy mondjon le pártelnöki tisztségéről, nemzetgyűlési mandátumáról és lépjen ki a szabadságpártból. Ezt Sulyok a párt 1947. július 21-i utolsó vezetőségi ülésén be is jelentette, ekkor azonban váratlan esemény történt: a párt képviselői, Drózdly Győző és Nagy Vince egymástól független, de egybehangzó leírása szerint felháborodva Sulyok dezertálási szándékán a párt feloszlását határozták el, mégpedig a választások látványos bojkottja mellett.

Előtte (Júl. 17.) Sulyok Pfeiffer Zoltánnal és Parragi György képviselővel Esztergomban járt, hogy a hercegrimással tárgyaljon. Sulyok bejelentette Mindszentynek, hogy személy szerint nem indul a választásokon és több, mint valószínű, hogy pártja sem indul. Pfeiffer is csatlakozott Sulyok álláspontjához és passzív rezisztenciát helyezett kilátásba. Sulyok elmondta még Mindszentynek, hogy amennyiben sikerül módosítani a választójogi törvényjavaslaton, és visszakapja passzív választójogát, megváltoztatja álláspontját és pártjával együtt indul a választásokon.

Mindszenty kijelentette: „Balogh pátert eltiltja egyházi funkcióitól és felfüggeszti, ellene hathatós egyházi propagandát indít. Nem csinál világnézeti pártot. Barankovicsékat nem támogatja, legyen csak államosított ellenzék. PDP, Balogh párt, Demokrata Néppárt... ezzel lehet legjobban dokumentálni a politikai szabadság hiányát.”³⁸² Mindszenty közölte azt is, hogy sajnálja, ami Sulyokkal történt, de szerinte is helyes, ha a politikától teljesen visszavonul. Mikor Parragit és Pfeiffert Mindszenty kiküldte, a bíboros elmondta Sulyoknak, hogy „megszűnt a lehetősége annak, hogy Magyarország helyzetén belülről lehessen változtatni bármely erőfeszítéssel is. Az eredményes belső politizálás ideje lejárt.” Kérte Sulyokot, hogy hagyja el az országot, mert az emigrációban még hasznára lehet nemzetének.

Másnap már az MKP központjában is tudtak Sulyok visszavonulási szándékáról, de a beszélgetés négy szemközti részéről nem. Markovics Jenő, a Pénzügyi Központ alelnöke (MKP) felkereste Sulyokot és azt mondta, „hogy súlyos merénylet az ország ellen, hogy ő vissza akar vonulni, mert ezzel kiteszi az országot annak, hogy az USA nem ismeri el a választást. Markovics szerint, ha Sulyok felkeresi és megkéri Révait, megváltoztatják az inkriminált szakaszt. Sulyok azt válaszolta, nem tartja valószínűnek, hogy rajta múlik az elismerés kérdése, egyébként ő már nem kíván változtatni semmit, teljesen belenyugodott a helyzetbe és tudomásul vette.”³⁸³

1947. június 22-én Nagy Vince felolvasta a Nemzetgyűlésben a szabadságpárt nyilatkozatát: „A beterjesztett és napirenden lévő választójogi javaslat bizottsági tárgyalása során minden törekvésünk ellenére nem lehetett elérni, hogy a Nemzetgyűlés által alkotott demokratikus törvényeken, de a magyar törvényhozás által ratifikált békeszerződésben is lefektetett jogegyenlőséget és politikai szabadságot mélyen sértő rendelkezések ebből a javaslatból kiküszöböltessenek.” A deklaráció kifogásolta a szabadságpárt sajtójának elnémítását, a párt tagjait, vezetőit ért atrocitásokat, pl. képviselők bántalmazását, a mentelmi jog megsértését, majd így folytatódott: „Mindezek következtében a Magyar Szabadság Párt számára nem maradt más út, mint annak elhatározása, hogy pártunk a választójogi törvény vitájában nem vesz részt, éppúgy nem vesz részt az ennek a törvénynek az alapján elrendelendő választásokon sem.” A szabadságpárt tagjai a megdöbbsent koalíciós képviselők hallgatása közepette testületileg elhagyták a magyar parlament üléstermét, ezzel véget ért egy fejezet a nemzeti demokrácia hazai történetében.

³⁸² PIL 174-7/228.

³⁸³ PIL 274-7/228.

A Magyar Szabadság Párt önfeloszlása és bojkottja kellemetlenül érintette az MKP vezetőit és szövetségeseit, hiszen újabb bizonyítéka volt a magyar demokrácia eltiprásának. „Rákosi és Révai azon a véleményen vannak - így Dinnyés - hogy a magyar demokrácia fennállása óta nem követtek el ellenük ilyen brutális merényletet. Ez a tény bizonyítja külföld fel, hogy Magyarországon nincs politikai szabadság.”³⁸⁴

Ekkor hosszú huzavona kezdődött: kapjon-e útlevelet Sulyok vagy sem. Van aki állítja, hogy kapott (Drózdy Győző), maga Sulyok azt mondta, hogy végül is minden ígéret ellenére nem kapott. Ebben akkor sincs okunk kételkedni, ha Rajk László későbbi koncepció perében azt vallotta, hogy „Eleget tettem annak is, hogy Magyarországról különböző jobboldali vezető politikusok kiszökhessenek, miután leleplezték őket. Így Varga Béla, Peyer Károly, Szélig, Sulyok, Pfeiffer, ezek mind az én belügyminiszterségem alatt hagyták el az országot.”³⁸⁵

Valószínűleg félreértelmezi a helyzetet Károlyi Mihály, amikor erre reagálva leírja: „Rajk többek között azt vallotta, hogy ő adott Sulyok Dezsőnek útlevelet, azzal a céllal, hogy a „Népköztársaságnak ez az ellensége” nyugaton Magyarország ellen dolgozhasson. Pontosan tudtam - írja Károlyi - hogy ez nem felel meg a valóságnak. Dinnyés Lajos volt miniszterelnök jelenlétében Rákosi annak idején elmondta nekem, megadja Sulyoknak az útlevelet, mert külföldön veszélytelenebbnek tartja, mint az országon belül, sőt még pénzügyi segítséget is hajlandó neki felajánlani.”³⁸⁶ (Olyan nézetek is vannak - bár ezek a személyes gyűlölködés emigrációs éveiben születtek - hogy maga Dinnyés miniszterelnök adott autót Sulyok számára a szökéshez.)³⁸⁷

Mind a két állítás lehet igaz: a kommunista párt vezetőinek valóban jól jött, hogy Sulyok elhagyta az országot. Sokkal nagyobb nyereség volt ez számukra, mint az a kár, amit Sulyok távozása az ország nyugati megítélése szempontjából jelenthetett. Erre 1947 nyarán Rákosiék már nem sokat adtak, a legjobb bizonyíték erre a „kékcédulás hadművelet” 1947. augusztus 31-én. Így sem egy kétséges hatású koncepció per nem kellett vállalni (mint pl. a Magyar Közösség ügyében), sem a Szovjetunót nem kellett olyan helyzetbe hozni, mint Kovács Béla ügyében. Ráadásul valóban elképzelhetetlen lett volna Sulyok visszavonulása a civil életbe, ehhez már túlságosan felpörgették a kampányt a szabadságpárt elnöke ellen. De nagyon valószínű, hogy útlevelet azért nem adtak Sulyoknak, hiszen ez kétélű dolog lett volna. Igaz, hogy Sulyokot a kollaborálás vádjával illethetné, de ugyanakkor bebizonyíthatná erejét is, a Baloldali Blokk és a koalíció gyengeségét stb. Ráadásul az útlevélhez a Szövetséges Ellenőrző Bizottság jóváhagyása is kellett, Moszkva felé igen kínos lett volna elismerni e gyengeséget. Így a legegyszerűbb megoldás Sulyok „kiengedése” volt. (Végül is ezt a megoldást alkalmazták Nagy Ferenc, Varga Béla, Peyer Károly, Pfeiffer Zoltán, Nagy Vince, Pálffy József, Brankovics István, Slachta Margit stb. esetében is.)

Így távozhatott dobogó szívvel ötven évesen Ausztria amerikai megszállási zónájába 1947. augusztus 14-én Sulyok Dezső is, a magyar nemzeti demokrácia képviselője és vezéralakja. (Utólag az a vád érte Drózdy Győző részéről, hogy elsikkasztotta az A Holnap megindítására összegyűjtött 5-600.000 Ft-ot. Nincs kizárva, hogy Sulyok a saját és társai szökéséhez felhasználta a szabadságpárt és az A Holnap pénzeiből, ekkora összegről azonban nyilván szó

³⁸⁴ Sulyok Dezső: Két éjszaka... id. mű 535. old.

³⁸⁵ Rajk László a népbíróság előtt. Magyar Eszperantó Szövetség. 1989. 51. old.

³⁸⁶ Károlyi Mihály: Hit illúziók nélkül. Magvető-Szépirodalmi Kiadó. 1977. 429. old.

³⁸⁷ Peyer Károly id. műve.

sem lehet. Máshonnan is érte olyan vád, hogy pénzsóvár, adócsaló stb. 1947 áprilisában 5.000 Ft- fizetése volt a Pénzügyi Központban, ehhez jött a képviselői tiszteletdíj (1.200 Ft.) valamint az A Holnap főszerkesztői fizetése, 3000 Ft. Más adatok szerint a PK-tól 8.000 Ft-ot, az újságtól 2.400 Ft-ot a Nemzetgyűléstől 800 Ft-ot kasszírozott havonta. Valóban jelentős összeg, de Sulyok szerint „ebből az összegből 9 tagú családját tartja el...”³⁸⁸

Már előzőleg, a Nemzetgyűlés feloszlásának napján, 1947. július 25-én elhagyta az országot Nagy Vince a szabadságpárt társelnöke, augusztus 6-án Pálffy József ügyvezető alelnök, néhány nappal később Oberschall Ilma és Korányi János is átlépte a határt. Augusztus 18-án távozott az országból Halter Béla és Nyirjessy Sándor. A szabadságpárt vezetői és tagjai közül mások visszavonultak a politikai élettől (Drózdy Győző, Felvinczy László, Jármay Gyula, Milassin Kornél, Némethy Jenő) mások folytatták a politizálást részben Pfeiffer Zoltán Magyar Függetlenségi Pártjában (Hegymegi Kiss Pál, Hódy György, Lábady Antal, Palinyay Ferenc, Pászthory István, Vásáry István, Vásáry József), részben Balogh István Független Magyar Demokrata Pártjában (Kiss Ferenc, Lévy Zoltán, Ternay István). Elgondolkodtató, hogy szabadságvesztésre a szabadságpárt vezérkarából egyedül Nagyiván Jánost a szegedi parasztvezért ítélték 1948. május 11-én 15 évi kényszermunkára, amiből 1953-ban szabadult.³⁸⁹

Így szűnt meg a Magyar Szabadság Párt, így szállt el a nemzeti demokrácia esélye arra, hogy a politikai centrumból a hatalmi centrumba kerüljön a választások segítségével. Erre 1947 nyarán valódi esély mutatkozott, ezt az esélyt pontosan látta az MKP vezérkara is, ezért határozta el a párt drasztikus megsemmisítését. Az önfeloszlás után Rákosi Mátyás már teljes önbizalommal harsoghatta csepeli nagygyűlésén: „A régi rend híveinek zavarára jellemző az úgynevezett Szabadság Párt politikai csődje. Ez a párt még egy hónappal ezelőtt lobogó reményekkel nézett a választás el. Voltak olyanok, akik a szavazatok 20-30%-át jósolták ennek a pártnak. Sulyok a maga szokott szerénységével kijelentette, hogy a magyar nép többsége tulajdonképpen mögötte áll. Ahogy a választások közeledtek, úgy zsugorodtak össze ennek a pártnak kilátásai és végül jobbnak találták egyáltalán nem indulni, hanem feloszlani. Azt mondják, hogy ebben az elhatározásban a külföldi reakció tanácsa is belezajárt. Azt ajánlották ezek a tanácsadók Sulyoknak, hogy a biztos választási vereség helyett, inkább oszoljanak fel és a feloszlásukkal adjanak tápot annak a külföldi rágalomnak, amely kétségbe vonja a mostani választások tisztaságát. Sulyok, úgy halljuk, kész örömmel fogadta ezt a tanácsot és a parlamentben felolvasott indoklásuk is ilyen. Azóta úgy halljuk, hogy a volt Szabadság Párt tagjai lázasan igyekeznek a különböző pártokban elhelyezkedni és mandátumhoz jutni, amivel maguk bizonyítják, hogy ez a választás mégis csak tiszta és demokratikus.”³⁹⁰

Bár történeti munkához nem illik a találgatás, mégis érdemes elidőzni néhány mondat erejéig az 1947-es választási esélyeknél. Jó támpontot adnak ehhez a szegedi ipartestületi választások, melyekkel foglalkozott a FKGP Politikai Bizottságának 1947. március 10- ülése is. Itt Balogh István tájékoztatta a politikai Bizottságot a választások eredményéről „amely szerint a Szabadság Párt 600 szavazaton felül kapott, a kisgazdapárt 400 szavazat körül, a szociáldemokrata és a kommunista párt 300 szavazaton felül kapott.”³⁹¹

³⁸⁸ PIL BBA -39/112.

³⁸⁹ Vida István-Vörös Vince id. mű 143. old.

³⁹⁰ PIL BBA-39/112.

³⁹¹ PIL 285-2/15.

Ez volt az egyetlen választás, amelyen a szabadságpárt is részt vett, az eredmény elgondolkodtató. Miképpen az is, hogy az 1947 augusztus közepén, tehát Sulyok távozása és a szabadságpárt feloszlása után a politikusi TOP listán vidéken Rákosi Mátyás mögött Sulyok Dezső következett és Budapesten is előkelő helyen szerepelt Rákosi, Szakasits, Gerő és Tildy után.³⁹² Szembeötlő volt, hogy 1947 augusztusában az ellenzéki erők közül a legtöbb pontot még mindig a szabadságpárt kapta, amelyik már egy hónapja megszűnt!

A párt mögé felsorakozó polgári, nemzeti demokratikus alapon álló erők, kiegészülve az új rendszerrel elégedetlen konzervatív, sőt szélsőjobbos szavazókkal hatalmas szavazótábor jelentettek a szabadságpárt számára. Mint láttuk e párt mögé teljes mellszélességgel odaállt a katolikus püspöki kar élén Mindszenty bíborossal. Kitűnőek voltak a párt protestáns kapcsolatai is. A nemzeti demokrácia bel- és külpolitikai programjának hatását felerősítette az ellenzékiesség, a gazdasági helyzet adta elégedetlenség is. Mindezek alapján alig tűnnek túlzásnak azok a vélemények, melyek egy szabad választás esetén a párt abszolút többségét sem tartották kizártnak!

(Ha megnézzük, hogy a mind programjában, mind szervezetében, mind vezető személyiségeiben stb. a szabadságpártnál összehasonlíthatatlanul gyengébb lábakon álló, a semmiből hirtelen kinőtt ellenzéki pártok általános megdöbbenésre csaknem 40%-ot szereztek az 1947-es választásokon, ha hozzávesszük, hogy jogtalanul kizártak legalább 600.000 embert a választójogból, akik mind potenciális ellenzéki szavazók voltak; ha levonjuk a 200.000 „kékcédulás” szavazatot az MKP eredményéből; ha nem vesszük figyelembe az eredmények utólagos kozmetikázását, ha nem működött volna a prémiumos rendszer stb. ebben az esetben a Magyar Szabadság Párt győztesként is kikerülhetett volna a választásokból. Mindez azonban pusztán találgatás. A nemzeti demokrácia színeiben a szabadságpárt akár ilyen eredményt is elérhetett volna, de szerepelhetett volna lényegesen gyengébben is.)

Így azonban a nemzeti demokrácia erői szervezetlenül, meggyengülve, vezérüket veszítve, reménytelen helyzetben indultak a választásokon. A szabadságpárt szétverése majd önfeloszlatása után a Baloldali Blokk sietve lehetőséget adott több új ellenzéki erőnek a párttá szerveződéshez, hogy a szabad választások látszatát biztosítsák és a polgári szavazótábor megosszák. A nemzeti demokrata szavazatok így megoszlottak az ellenzéki pártok között, mindenekelőtt a Magyar Függetlenségi Párt, a Demokrata Néppárt, a Független Magyar Demokrata Párt között.

Az ellenzék, a polgári front körében tapasztalható politikai és személyes ellentétek megkönnyítették a demokrácia még működő intézményrendszerének gyors felszámolását, a pártállam megteremtését Magyarországon. A szabadságpárt bukása és a nemzeti demokrácia veresége így jelentősen hozzájárult 1947/48 tragikus magyar belpolitikai fordulatához.

A nemzeti demokrácia hazai küzdelmének már csak utóvédharcai zajlottak le az 1947-es választásokon és az azt követő néhány héten, amikor végül is a Magyar Függetlenségi Pártot és a többi ellenzéki pártot is felszámolták, tagjait eltávolították a politikai életből.

³⁹² Választási Előfutár. A JEL-KÉP különszáma. 1990. Február. Két választás a hőskorban. Összeállította: Levendél Ádám.

EMIGRÁCIÓBAN

Az ország elhagyása után Sulyok Dezső előbb Ausztriában, majd Svájcban tartózkodott, végül az Amerikai Egyesült Államokban telepedett le. Életének hátralévő 18 évét emigrációban töltötte. Aktivitása nem csökkent, de energiáit és tehetségét ebben a közegben már képtelen volt olyan nagyszerű feladatoknak szentelni, mint tette azt az 1935-39-es képviselőházban és az 1945-47-es Nemzetgyűlésben.

E munka területi korlátai és a források hiányai nem teszik lehetővé Sulyok Dezső szerteágazó és vitatott emigrációs tevékenységének részletes elemzését, de ez a korszaka már nem is tartozik szorosan a nemzeti demokrácia történetéhez. Ezért csak a leglényegesebb tények felsorolásszerű közlésére szorítkozunk. Idegenbe távozása ugyanakkor kétségtelenül törést jelentett mind politikusi pályáján, mind személyes életében.

Emigrációját - mint oly sokan - ideiglenesnek, néhány hónaposnak, esetleg néhány évesnek gondolta Sulyok is, ennek megfelelően az első időszakban igen aktív, igyekezett politikailag is vezető pozíciókat biztosítani magának. Kapcsolatai Magyarországgal nem szűntek meg, bár megfosztották állampolgárságától (1947. X. 7.) majd vagyonától is (1948. VII. 9.) Külföldön St. Gilgenben, majd Saalbach-ban tartózkodott, ahol többek között együtt időzött Nagy Vincével, Halter Bélával, Nyirjessy Sándorral, Oberschall Ilmával, Czupy Bálinttal stb.) s ahol befejezte „Két éjszaka nappal nélkül” című soha magyarul ki nem adott könyvét, amelyet német nyelven írt meg. (Zwei Nächte ohne Tag. Zürich, Thomas Verl. 1948. 464 p.)

1948. február 19-én négyszemközti magánkihallgatáson fogadta őt XII. Pius pápa, akivel németül beszélgetett 20 percet. E találkozást - és Mindszenty bíboros áldását, amelyet Magyarországról történt elutazása előtt kapott - politikai pályafutása elismeréseként értékelte s igen nagyra tartotta. Kevés magyar politikus találkozhatott a katolikus egyházfővel a XX. században.

Sulyok 1948 januárjában kiadott egy nyilatkozatot - Eckhardt Tiborral, Nagy Ferencsel, Pfeiffer Zoltánnal és Varga Bélával közösen -, amely passzív ellenállásra szólította fel a magyar népet a kommunista hatalommal szemben, mert - ezentúl minden hősiesség vagy aktív ellenállás teljesen céltalan, mindaddig, amíg a nyugati hatalmak erélyes közbelépésre el nem szánják magukat.³⁹³

Aktívan részt vett a Magyar Nemzeti Bizottmány létrehozásában, tagja lett a Végrehajtó Bizottságnak, amely New Yorkban alakult meg. Tagjai voltak a bizottságnak még: Varga Béla elnök, Nagy Vince, Dombay János (SZDP), Auer Pál (FKGP), Bakách-Bessenyei György, Barankovics István (DNP), Eckhardt Tibor (FKGP), Fábrián Béla, Közi Horváth József, Nagy Ferenc, Peyer Károly, Pfeiffer Zoltán. A kezdetekkor Sulyok Dezső vezette a belügyi bizottságot, amíg el nem hagyta a szervezetet. Lényegében Sulyok már 1948. október 18-a után nem vett részt a Bizottság ülésein „mert nem bírta elviselni az azokon kialakult szellemet,” ha formailag egy ideig még tagja is maradt.³⁹⁴

Addig azonban Sulyok a szervezet egyik legaktívabb tagja, egészen, amíg be nem látta, hogy sem a szervezet támogatói (az USA kormánya, a National Committee for a Free Europe majd Free Europe Committee), sem tagjai, sem felépítése, sem céljai nem felelnek meg a reális

³⁹³ Borbándy Gyula: A magyar emigráció életrajza. Európa Kiadó. 1989. 270. old.

³⁹⁴ Sulyok Dezső: A magyar emigráció... id. mű 18. old.

lehetőségeknek és a magyarság érdekeinek. A sajtóban is aktív, az Amerikai Magyar Népszavában jelentek meg cikkei, melyek ekkor még bizakodók az amerikai kormány politikáját illetően.

Utóbb már az amerikai kormány politikáját, a Nemzeti Bizottmányt - s főleg annak elnökét, Varga Bélát - bírálja „A Magyar Nemzeti Bizottmány tehát hamis alapokon épült fel és ezt Amerikában immáron több mint 13 év óta eltűrték, alátámasztották és egy ilyen alakulatnak nagy anyagi áldozatok árán érvényt szereztek. Főként azért mert ez az alakulat engedelmesen vállalta egy számára előírt politika képviselőjét, amely politika a magyar nép jövője szempontjából határozottan károsnak minősül” - írta erről később Sulyok.³⁹⁵

A Magyar Nemzeti Bizottmány Végrehajtó Bizottsága 1950. március 9-én állást foglalt Sulyok támadásairól: „A Végrehajtó Bizottság tudatában van annak, hogy Sulyok Dezsőnek ez a támadása nem csak Varga Béla, hanem mint eddigi ártalmas megnyilatkozásai, - ez emigrációs magyar ügy ellen is irányul, ezúttal kétségtelenül a budapesti kormány tudtával és ezért megteszi a szükséges lépéseket arra, hogy Sulyok Dezsővel szemben a jövőbeni felelősségre vonás útját előkészítse.”³⁹⁶

Miután szakított a Magyar Nemzeti Bizottmánnyal és az Amerikai Magyar Népszavával is, „Az Ember” című lapban írt vezércikkeket, melyek közül az egyikben a legélesebb kirohanást intézte a Nemzeti Bizottmány ellen. „Ha maga a Politbüro állítaná össze a magyar emigráció vezető szervét, akkor sem tudna sokkal jobbat alkotni a maga szempontjából, mint amilyen a mai.”³⁹⁷

Az 1947-48-as emigrációval, amely a vezető szerepet vitte a magyar emigrációs szervezetekben valóban nem tudott szót érteni. Politikailag, emberileg, erkölcsileg alkalmatlannak tartotta őket a magyarság képviselőjére, s elmarasztalta őket korábbi - otthoni - politikai magatartásukért is. Nem voltak kivételek ez alól korábbi harcostársai sem, akikkel pedig a legnehezebb napokban vállvetve küzdöttek a magyar parlamentben.(Nagy Vince.) 1954-ben Sulyok kiadta „Magyar tragédia” című könyvét, amelyben szinte az egész magyar emigráció vezérkarát elmarasztalta politikai múltja miatt. Varga Bélát egyenesen szovjet (kommunista) ügynöknek, Nagy Ferencet dilettáns, gerinctelen, gyáva embernek titulálta, de elmarasztalta kollaborálás miatt a szociáldemokratákat, Barankovics Istvánt, Nagy Vincét (1918-as tevékenysége miatt) is. Sulyok érveit, következtetéseit, lesújtó véleményét tényekkel és adatokkal támasztotta alá, így a személyes ellenszenv már gyűlöletig fokozódott az emigrációban.

Sulyok ezáltal kirekesztette magát e társaságból, nem találta - nem is akarta megtalálni - a helyét ebben a csoportban. Ráadásul Sulyok azon keveseknek egyike volt, aki biztos egzisztenciát volt képes kiépíteni magának az újvilágban. Pert indított ugyanis a magyar állam ellen, mint a Pénzügyi Központ volt elnöke, azon a címen, hogy neki végkielégítés jár. A nemzetközi bíróságon a pert megnyerte és az Amerikában zárolt magyar számlákról 80.000 dollárhoz jutott.³⁹⁸ Más forrás szerint 100.000 dollárt kapott.³⁹⁹ Ezzel a jelentős összeggel függetleníthette magát, nem volt ráutalva sem az amerikai kormány, sem a Szabad Európa Bizottság (Free Europe Committee) állásaira, fizetéseire. Így ellentétben a többi emigráns

³⁹⁵ Uo 9. old.

³⁹⁶ Peyer Károly id műve 8. old.

³⁹⁷ Az Ember, 1952. I. 19.

³⁹⁸ Peyer Károly id. műve 15. old.

³⁹⁹ Drózdny Győző id. műve 18. old.

vezetővel, bátran megfogalmazta kritikáját e szerv alapfilozófiájával és politikájával szemben.(Amikor ezt Kovács Imre is megtette, azonnal elbocsátották, ami egzisztenciálisan nagyon hátrányosan érintette az író.)

Sulyok kritikájának alapja az volt, hogy a Szabad Európa Bizottság hamis illúziókat táplált a magyar (és Kelet-közép európai emigrációban és népben), azzal, hogy azt sugallta, az USA mindent megtesz a térség felszabadítása érdekében, holott ez nem volt igaz. AZ USA politikája csak a feltartóztatásra irányult (Truman doktrína - 1947. III. 12.) így a magyar politikai emigráció ettől a kormánytól, a pénzen és a direktívái alapján működő Szabad Európa Bizottságtól semmit sem várhatott, legfeljebb hamis ígéreteket, hangzatos jelszavakat stb. Az USA és képviselőinek legfőbb szándéka ebben az időszakban a status quo fenntartása volt, így ennek a szolgálatába állni nem más, mint elárulni a magyar népet. E téren az árulás odáig megy - így Sulyok - hogy a Magyar Nemzeti Bizottmány, amely „ellenkormány” igyekezett magát feltüntetni, a Szabad Európa Bizottság nyomására elismerte pl. a trianoni határokat, „Azt a semmivel sem menthető igazságtalan, egészségtelen és hazug helyzetet, amit a Trianoni Béke csehek, románok és szerbek javára teremtett, elnyomva a magyar, szlovák, kárpátukrán, erdélyi, horvát népet.”⁴⁰⁰

A magyar emigráció amikor alávetette magát ennek a hamis politikának, csak a fizetésekért, pozíciókért harcolt, és ez számára elfogadhatatlan volt. Óriási a szakadék az amerikai (és emigrációs) propaganda és a valódi lehetőségek között. „Mert belső zavarokat csinálni, vagy robbantani akkor, amikor egy hajszálnyi lehetősége sincs meg annak, hogy Amerika bármit is tegyen ezekért a népekért árulás és súlyos bűn e népek ellen.”⁴⁰¹ E felelőtlen politika nem más, mint a hidegháború egy kicsiny hadszíntere, ezen a hadszíntéren azonban elvérezhet a magyarság - mondja Sulyok. Ezért azok akik e politikához nevüket adják, szervilizmusban élen járnak s legalább olyan kártékonyak, mint kiagyaloí.

Sulyok elméletét bizonyította 1956 forradalmának tapasztalata, amikor a Szabad Európa rádió minden segítséget megígért, de segítség semmi nem érkezett, sőt: az USA lényegében szabad kezét adott a Szovjetunióknak a „rendcsinálásra.”⁴⁰²

Egyetértett Sulyok Kéthly Annával is, aki azt nyilatkozta 1956 november 29-én: „A Radio Free Europa súlyos bünt követett el, amikor a magyar néppel elhitette, hogy a nyugati katonai segítség útban van, holott senki se gondolt ilyesmire.”⁴⁰³

Más fórumokon is bírálta az amerikai politikát, így a Valóság 1953. 1. számában üdvözülte a McCarthy szenátor által fémjelzett változásokat, leírva, hogy „az amerikai külpolitikának ebben a messzemenően szovjetbarát, nyugodtan állíthatjuk: jóhiszeműségében öngyilkos, akkor már több, mint 17 éves irányában McCarthy szenátor fellépése és a koreai események hozták az első változásokat. Ezek nélkül valószínűtlennek kell tartanunk, hogy megszakadt volna a folyamat, amelynek során Amerika saját halálos ellenségét fegyverezte fel és erősített meg egy minden esetre előttünk álló leszámolásra.”⁴⁰⁴

⁴⁰⁰ Sulyok Dezső: A magyar emigráció... id mű 22. old.

⁴⁰¹ Uo. 20. old.

⁴⁰² Fehér Ferenc-Heller Ágnes: Egy forradalom üzenete. Kossuth Kiadó. 1989. 240-242. old.

⁴⁰³ Sulyok Dezső: A magyar emigráció... id. mű 30. old.

⁴⁰⁴ Valóság, 1953. 1. sz.

A Magyar Nemzeti Bizottmány káros politikájával szemben próbálták alternatívaként felállítani a Demokratikus Magyar Pártok Szövetségét, amelyben Sulyok szabadságpártján kívül, részt vett Vészy Mátyás (Polgári Demokrata Párt), Borsos Sándor (Nemzeti Paraszt-párt), Czipó László (Kisgazda földmunkás tagozat) és Presser István (Magyarországi Szociáldemokrata Párt.) A szövetség azonban igazán jelentős ellenlábasává nem válhatott a Magyar Nemzeti Bizottmánynak.

Ugyanígy károsnak ítélte meg Sulyok a Strassbourghban létrehozott emigrációs szervezetet, a Magyar Bizottságot, amelyet a hajdani népfront rossz reinkarnációjának tartott, s amelynek létrehozásában - szerinte - provokátorok vitték a főszerepet.

Már az 1956-os forradalom tapasztalataiból és az emigráció szerencsétlenségéből kiindulva pedig a következő feladatokat látta 1962-ben:

1. Kell egy megfelelő emigrációs szervezet, amely szakít a Szabad Európa Bizottsággal és az eddigi magyar emigrációs szervezetekkel.
2. Az új szervezet alapja a tiszta 1956-os forradalmi szellem kell, hogy legyen, amelyet még nem rothaszt a korábbi emigráció szelleme;
3. Önzetlen, fanatikus hozzáállás szükséges;
4. Nem magyar egység kell, hanem magyar szelektálódás, a „prostituálódottakra” nincs szükség.

Ezek voltak azok az alapelvek, melyek mentén 1961. október 22-én New York-ban a Hunter College nagytermében tartott nagygyűlés után november 27-én megalapították a Magyar Október 23. Mozgalmat, amelyet törvényesen nyilvántartásba vettek. Az új szervezet alakuló nagygyűlése 1962. január 27-én volt. A mozgalom elnöke Pongrácz Ödön lett. A szervezet programját 1962. május 5-én fogadták el. E program töredékeket tartalmaz a nemzeti demokrácia 1935-1947 között megismert elképzeléseiből, nagyrészt azonban a konkrét 1956-os eseményekhez és az emigrációs lehetőségekhez igazodik. Tartalmazza, hogy a társadalom tagjai Isten alkotta emberek és nem tetszés szerint formálható massa alanyai; hogy valamennyien a magyar nemzet tagjai, s a nemzeti egyéniségnek szerepe kell, hogy legyen az ország jövőjében, s hogy a magasabb rendű humánium kell, hogy az egyik rendezőelem legyen a történelemben.

Elvetett a mozgalom minden faji üldözést és kollektív felelősségre vonást. Visszautasította, hogy nyugatról teljes „emigráns kormányt” oktrojáljanak a magyarságra, teljes körű amnesztiát hirdetett és nemzeti megbékélést. A Duna völgyében élő népek federációs összefogását hirdette, de ugyanakkor az etnikai elven történő határrendezést is, a magyarság elszakított harmadának visszatérését Magyarországhoz.

Gazdaságilag egy teljesen megújult „szocialista Magyarországot” hirdetett a program, de nem marxista alapon. Keresztény igazságosságot, krisztusi morált, de nem keresztényszocializmust, hanem keresztény szocializmust. Hangoztatta a magántulajdon elvét, de ez nem jelenti azt, hogy mindent vissza kellene juttatni az előző tulajdonosoknak. Kártalanítást javasolt a kisajátított vagyonért. Szabad választást a volt tulajdonosoknak: kártérítést akarnak, vagy bent maradni a tulajdonban. Másrészt a tulajdont a társadalom érdekében is kell gyakorolni. Az Október 23 mozgalom földprogramja szerint a kolhoz rendszert le kell építeni, „egészséges nagybirtokra van szükség”, de ugyanakkor nem mamutbirtokok létrehozásával, és nem a kis magángazdaság kárára.

Teljesen új gazdasági rendszerben gondolkoztak, amely már sem nem kapitalista, sem nem kommunista. A nagyobb üzemek állami tulajdonban maradnak, de üzemi tanácsok, szabad

szakszervezetek, munkástanácsok vezetésével. Fennmaradna az ipari tervgazdálkodás és a nyersanyagelosztás állami monopóliuma is. Az új rendszerben egy háromszög a gazdaság-irányítás alapja: az állam képviselője, a munkástanács és a tulajdonos. A vezető szerep az államé. Kisüzemeknél a régi tulajdonosok számára a reprivatizáció lehetősége megvan. A magántulajdonba adásig a tulajdonos a régi tulajdonos és a munkások kollektívája. Az újonnan alakuló üzemekben a munkásság már nem játszik tulajdonosi szerepet, itt a szabad szakszervezeteknek lenne kulcsszerepe.

Hirdeti a program a legteljesebb szellemi, lelkiismereti szabadságot, a szabadságjogokat. A nemzeti demokrácia programját idézi az is, hogy demokráciát akarnak, amely magyar, keresztény és telítve van szociális meggyőződéssel. Nagyon fontosnak tartották bevenni a programba a helyi önkormányzatok, autonómiák felélesztését.

Így alakult át a nemzeti demokrácia programja a „létező szocializmus” lebontásának, meghaladásának első részletesen kidolgozott politikai programjává, s bár szövegét, magyarázatát és indoklását Sulyok Dezső jegyezte, megalapíthatjuk, hogy ez sokkal inkább az 1956-os forradalom által megfogalmazott program, mintsem a klasszikus nemzeti demokrácia alapvetés, s mint ilyen sok kérdésben eltér Sulyok korábbi nézeteitől is. Bár a programot Sulyok dolgozta ki, hívei szám szerint kisebbségben voltak az új szervezetben, így a szabadságpárt egykori vezére kulcsszerepet itt már nem játszott.

Az Október 23 Mozgalom hitvallása az 1960-as években pontosan így foglalható össze:

- „1. A kapitalista rendszer semmiképpen sem állítható vissza egy olyan országban, ahol több évtizeden keresztül a szovjetkommunizmus volt uralmon és ahol az ország iparosításának jelentős része a kommunista uralom alatt fejeződött be.
2. A marxista - leninista rendszer egyetlen percig sem lesz fenntartható a fizikai erőszak megszűnése után egy olyan népesség körében, amely teste minden idegével és lelke minden rezdülésével utálja ezt a rendszert.
3. Az 1945. évi ún. koalíciós népfront lényegileg kommunista vezetés alatt állott pártjaival, végleg elvesztette jogosultságát, hogy az ország életében még egyszer szerephez jusson, mert kormányzása minden vonatkozásban károsnak bizonyult az ország szempontjából.
4. Az ország népének többsége irtózáttal fordul el attól a gondolatától, hogy a nemzeti szocialista terror uralom bármiféle változatát újra reá erőszakolják, mint ahogy ez 1944 októberében történt.
5. Az ország élete csak szocialista alapon lesz tovább folytatható, mind a világ időközben történt átalakulása, mind magának az országnak különleges társadalmi és gazdasági viszonyai miatt.
6. Az otthoni elnyomás következtében ott nem tud kialakulni sem egy megfelelő szociológiai felkészülés, sem egy olyan rendszer-tervezet amely a viszonyok radikális megváltozása esetére felhasználható volna.
7. Az Owen féle szocializmus elvei a legszigorúbb bírálatot is elbírnák és ha az időmúlás miatt egyes részleteiben nem is, de alapelveikben olyanok, hogy egy új magyar állami és társadalmi élet elindításánál szinte ideális alapul szolgálnak.”⁴⁰⁵

⁴⁰⁵ A Magyar Október 23. Mozgalom programja. Sulyok Dezső kommentárja. New York. 1962. 42. old.

Messzire jutott tehát Sulyok Dezső attól a markáns politikai programtól, amelyet annyi energiával, tehetséggel, bátorsággal képviselt 1935-1939 között a magyar Országgyűlésben és 1945-47 között a Nemzetgyűlésben, s amelyet nemzeti demokráciának nevezhetünk. Messzire jutott, mert úgy érezte, hogy az országban olyan horderejű változások mentek végbe a gazdasági szerkezetben, a politikai tudatban és az emberek gondolkodásában is, hogy a nemzeti demokrácia klasszikus tételeit, programját revidiálni, modernizálni kell. Kipróbálni az igazát, megmérettetni már nem volt lehetősége.

UTÓSZÓ

A magyar nemzeti demokrácia képviselői közül ki emigrációban, ki „belső emigrációban” fejezte be életét, Sulyok Dezső is távol a hazától, az óceánon túl hunyt el New Yorkban 1965. május 17-én. Két hét sem telt el s elment Nagy Vince is, szintén New York-ban. Vásáry István 1955-ben Debrecenben, Vásáry József 1975-ben Budapesten hunyt el. Drózdy Győző 1970-ben hunyt el Budapesten, Zsedényi Béla 1955-ben a börtönben, ahová koholt vádak alapján ültették. Moór Gyula és Hegymegi Kiss Pál 1950-ben Budapesten, Pfeiffer Zoltán 1981-ben New York-ban hunyt el. Ugyanebben az évben temették Reicher (Ráth) Endrét is. Némethy Jenő 1974-ben Budapesten hunyt el, Pászthory István csaknem megérte a „Kádár-rendszer” összeomlását, 1986-ban távozott Kőrmenten.

A nemzeti demokrácia magyarországi jelenléte 1947-ben lényegében megszűnt, nyilvános hatása minimálisra csökkent, de a nem legális szférákban továbbra is élt és működött. Alap gondolataiból számtalan dolog jelentkezett robbanásszerűen az 1956-os forradalom idején a szabad választásoktól kezdve a magyar semlegesség deklarálásáig.

A nemzeti demokraták - s élükön Sulyok Dezső - elég kilátástalan küzdelmet folytattak a század derekán azért, hogy Magyarországot modern, demokratikus országgá tegyék, hogy kiszorítsák a hatalmi centrumból a különböző előjelű hol nyílt, hol rejtett szélsőségeket; sokat tettek azért, hogy az utókor elmondhassa: volt a magyar közéletben, a magyar parlamentben is egy olyan erő, amely modern európai programot állított szembe nagy hatalmak favorizálta ordas eszmékkal, s amely személyes bátorsággal vállalta a harcot azért, hogy elmondhassuk: van magyar demokratikus hagyomány, van szuverén magyar progresszió. E küzdelem annál felemelőbb volt, mert lelkük mélyén a nemzeti demokraták is tudták: a körülmények nem kedveznek politikájuknak. Ahogy Sulyok 1946. augusztus 1-én megfogalmazta: „Nem valószínű, hogy ami annyi másnak nem sikerült, az éppen nekem sikerülni fog, de Deák Ferenc fajtájához tartozom, dunántúli magyar vagyok és a jelszavam nekem is az, hogy tudok küzdeni reménytelenül is. Ha a magyar politika csak ingamozgásra képes és amennyit korábban jobbra lendült, azt most balra iparkodik behozni, akkor a magamfajta embernek nem sok helye van a közéletben. De ha egyszer mégiscsak rájönnek a Duna-Tisza közén arra, hogy szélsőséges klímának nem okvetlenül velejárója a szélsőséges politikai észjárás és hogy nem mindig annak a hangja hallatszik a legmesszebbre, aki a legnagyobbat kurjant, akkor lesz még helyünk a magyar közéletben...”⁴⁰⁶

⁴⁰⁶ Haladás, 1946. VIII. 1.